Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	udgivne af Johan Ludvig Heiberg.
Titel | Title:	Intelligensblade
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 1-2
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : C.A. Reitzel, 1842-44
Fysiske størrelse | Physical extent:	2 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

60,-75-8

8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021956210

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Intelligensblade,

udgivne

af

Johan Ludvig Heiberg.

Første Bind,

eller

Nr. 1—12.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1842.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KØBENHAVN

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Indhold.

		Side
Nr. 1.	Til Læseren	1.
	Den italienske Opera	4.
Nr. 2.	Paludan-Müllers Adam Homo	29.
	Ogsaa en Opfordring til Statsgjældens Afbetaling ved frivillige Bidrag	46.
Nr. 3.	Nutidens religiøse Crisis. (Af Professor Martensen)	53.
	Miniature-Avis	74.
Nr. 4.	Hvorledes lægger Intelligensen sig for Dagen? (Af Cand. theol. Hagen)	77.
	Theatret. (Balletten Napoli)	93.
	Miniature-Avis	102.
Nr. 5.	Theatret. (Svend Grathe)	105.
Nr. 6.	Folk og Publicum	133.
	Miniature-Avis	156.
Nr. 7.	Autoritet	157.
Nr. 8.	Et Par Bemærkninger med Hensyn til Barnedaabens absolute Gyldighed. (Af Magister Adler)	181.

		Side
	Et Par Ord om Kritiken over Dyrehavs-Scenen „Perspectivkassen.“ (Af Henr. Hertz)	191.
	Tak-Adresse til Publicum	198.
	Om Theatercensuren	202.
Nr. 9.	Mere om Theatercensuren	205.
	Smaa Skjermydsler	224.
Nr. 10.	Svar paa „Fædrelandets“ Replik	229.
	Miniature-Avis	247.
Nr. 11.	Konge og Constitution. (Af Professor R. Nielsen)	253.
	En privat Sag	279.
	Til Efterretning for Hr. Thomsen	288.
Nr. 12.	Improvisatricen Rosa Taddei. (Af H. P. Holst)	289.
	En Berigtigelse. (Af Professor R. Nielsen)	307.
	Den private Sag sluttet	311.

NB. **Alle Artikler uden Navn eller Mærke ere af Udgiveren.**

Trykfeil.

S. 33, Lin. 9 f. o. for, læs: fra.
— 47, — 6 — vel vel, læs: vel.
— 67, — 3 — Efter til tilføies at.
— 195, — 5 — egentlig, læs: ugentlig.
— 199, — 1 — eet, læs: et.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 1.

(15. Marts 1842.)

Til Læseren.

Man har bebreidet os Danske, at vi, indtil for faa Aar siden, have været saa absorberede i de litterære, og fornemmelig æsthetiske Interesser, at vi vare blevne ligesom blinde for Tidsalderens store politiske Bestræbelser, og ligesom døve for den i disse indeholdte Opfordring til at orientere os i vore egne borgerlige og statsretlige Forhold. Men efter at nu Pressen, ved i saa lang Tid stadigt at drøfte disse Anliggender, har raadet Bod paa den forrige Mangel, synes det Tidspunkt at være kommet, da den modsatte Ensidighed gjør sig gjældende, saa at de litterære, og fremfor Alt de æsthetiske Interesser kunne behøve, om just ikke en ny Vækker (thi ganske kunne de vel ikke slumre, hvor de engang ere vakte), saa dog en ny Regulator, for at Publicum, som altfor længe har

gaaet paa egen Haand, maa ledes tilbage fra de Afveiebaner, som det let betræder, naar det er overladt til sin egen Førelse, og maa oplyses om de i den hele Detailmasse skjulte væsenlige Punkter, paa hvis Opfattelse og Bedømmelse Alt kommer an. Navnlig er vor Dramaturgi i de sidste Aar nedsunken til en hidtil næsten ukjendt Slethed, til en raa, ikke paa dramaturgisk Indsigt grundet men paa reent umiddelbare Fornemmelser og den fadeste Bysnak grundet Skin-Bedømmelse, som paa engang naar er barnagtig og vild, og mod hvilken det vist er paa Tiden at opstille de i Kunstbetragtningen ledende Principer, som en lysende Fane i al den omgivende Dunst og Taage.

At bidrage til de nævnte Diemeds Opnaaelse er Hensigten med nærværende Tidsskrift, som derfor især vil beskjæftige sig med Litteraturen og Theatret. Men allerede Titelen antyder, at andre Gjenstande ikke skulle være udelukkede, at tvertimod alle Interesser, selv de politiske, kunne finde Adgang til disse Blade, forsaavidt nemlig Discussionen ikke dreier sig om pure Specialiteter, men om almindelige, for Videnskaben og især tillige for det almindelig dannede Publicum vigtige interessante Spørgsmaal. Tydeligere vil jeg maaske udtrykke mig ved at sige, at Alt, hvad som optages

dette Tidsskrift, skal have, ingenlunde et just belletristisk, men kun i Almindelighed et humanistisk Præg, og at Alt, hvad som virkelig besidder dette Præg, derved har idetmindste een væsenlig Adkomst til at optages. Forresten mener jeg, at Titelen, forstaaet i sin egenlige Betydning, tilstrækkelig angiver Formaalet og Characteren. Jeg bemærker Dette fornemmelig med Hensyn paa de af vore Forfattere, som maatte ville bære mig med Bidrag, — en Understøttelse, hvorpaa jeg endogsaa gjør Regning. Noiere at bestemme hvad man kalder „Farven", maa ansees for overflødigt, da Udgiverens Anskuelser, idetmindste i mange Punkter, ere bekjendte nok, og Tidsskriftet selv jo om kort Tid vil have viist hele sit Physionomie, bedre end det lader sig beskrive.

Alle Artikler uden Navn eller Mærke ere af Udgiveren.

Den italienske Opera.

„Det er Foraar, Sangfuglene ere komne.“ Snart ville disse Ord lyde som et Refrain fra alle Munde, naar Naturen, hvad vi tør haabe, ikke vil tøve med at gjøre deres Indhold til Sandhed. Men i Kunstens Rige have de klinget for vort Øre næsten lige siden Kong Christian den Ottendes Thronbestigelse. Skulde det være et simpelt Tilfælde, eller ikke snarere en Følge af Kongens ogsaa i Udlandet bekjendte Kjærlighed til den skjønne Kunst, at berømte Kunstnere, som tilforn pleiede at forsmaae Kjøbenhavn, nu drage den forhenværende Afkrog indenfor Omkredsen af deres Cirkel? Liszt's Nærværelse i Kjøbenhavn var et Phænomen, som aldrig vil glemmes. En anden europæisk Notabilitet, Madame Taglioni, viste os, at hun idetmindste kunde finde Veien til os, og deri ligger alt en Spaadom om, at hun kan komme igjen, og det under gunstigere Forhold end de forrige. Andre, især musikalske, Kunstnere af første Rang bebudes os, og ventes med Begjærlighed. Men det er ikke allene disse hurtigt gjennemflyvende Trækfugle, som forskjønne Foraaret; andre slaae sig til Ro hos os og bygge Rede, og virke derved i en vis Henseende endnu mere

til vor Hovedstads intelligente Udvidelse. Endvidere synes vore stadige, vort eget Clima tilhørende Sangfugle at have indladt sig i en hæderlig Væddekamp med dem, som gjæste os. Og endelig er det intet ubetydeligt Phænomen, at ogsaa de underordnede Talenter, ved at forene sig til store Masser, frembringe en skjøn Eenhed, som udbreder den populæreste Musik til den største Mængde af Folket, og at Autoriteterne komme disse gavnlige Bestræbelser imøde med en hidtil ukjendt Beredvillighed. Concerterne i Ridehuset og i Rosenborg-Have udgjøre et stort Moment i Kjøbenhavns æsthetiske Udvikling. Naar disse og lignende Forlystelser vedblive og forøges, naar fremdeles den til Kjøbenhavns Forskjønnelse nedsatte Commission faaer sit interessante, vistnok høist nødvendige Hverv udført, fremdeles naar Thorvaldsens Museum bliver færdigt, og naar endelig tilsvarende Forbedringer og Forskjønnelser i det offentlige Liv indføres lidt efter lidt, saa vil omsider vor kjære Hovedstad indtage den Rang, som tilkommer den, baade paa Grund af dens Størrelse og dens Befolknings Intelligens.

For Øieblikket er det den italienske Opera paa Hoftheatret, der har taget næsten hele Publicums Interesse i Beslag. Og deri have baade den italienske

Opera og Publicum gjort ſaare vel. Jeg forudſætter nemlig, at den unægtelige Overvurdering af det italienſke Selſkabs Præſtationer ikke, idetmindſte ikke for ſtørſte Delen, har ſin Grund i Affectation og i Lyſt til at være paa Moden, men i en virkelig Enthuſiasme, hvilken det let kan tilgives, ligeſom Kjærligheden, at den i ſin første Opbruſen ſeer et større Ideal i Gjenſtanden, end det, ſom virkelig er i den. Ja det hører endog til enhver ny Genres naturlige Privilegier, at vække en Interesſe, ſom udelukkende befæſter ſig i den, med Forglemmelſe af alle andre Gjenſtande. Uden denne mægtige Deeltagelſe vilde intet begyndende Liv kunne ſlaae faſt Rod og ſpire; alt virkelig Nyt behøver denne Blomſtertid, uden hvilken Frugten vilde udeblive, og kan derfor med Billighed gjøre Fordring paa hiin tilſyneladende Ubilligheд, — tilſyneladende, fordi alt Andet, ſom fortjener det, har havt eller faaer et lignende abſolut Herredømme for en Tid, og følgelig ingen værdig Gjenſtand for den almindelige Interesſe har Noget at klage over. Men for at denne Ligevægt ſkal tilveiebringes paa den naturlige Maade, maa det Nye erholde Tid til at fæſte den Rod og bære de Frugter, ſom den opbruſende Deeltagelſe, lig en ſtærk Sommervarme, netop har til Formaal at

befordre. Det maa have Tid til at virke, ikke ved ſin Nyhed allene, men ogſaa ved ſin Kraft og ſine ſande Fortrin; da først bliver det Gjenſtand for en klaret Erkjendelſe, naar de urene Elementer i den offentlige Dom, ſaaſom Modeſyge og paatagen Enthuſiasme, hvilke alle kun ſkylde Nyheden deres Tilværelſe, ere ſondrede ud. Ved de blot gjennemreiſende Kunſtneres Præſtationer er der ſjelden Tid nok, til at denne Proces kan foregaae, og man ſeer derfor ofte, at disſe mere bidrage til at forvirre end til at klare den offentlige Mening. Men den italienſke Opera har ſat ſig ned her i Hovedſtaden; ja den har, ſaa at ſige, taget et temporært Borgerſkab; og hvis man ikke har villet indrømme et ſaadant paa endnu længere Tid, ſaa er det vel ſkeet af den priſelige Grund, at man ikke har villet give en med alle dens Fortrin dog underordnet Troupe et Monopol, der kunde udelukke Concurrencen med det Bedre. Thi det Ønſkelige i, at vi ſtedſe maae beſidde en italienſk Troupe i vor Midte, kan ikke ſættes i Tvivl. Allerede fra den blot politiſke Side betragtet, kommer Kjøbenhavn herved i Claſſe med de ſtørſte og intelligenteſte Hovedſtæder i Verden, med Paris, London og Wien. Hvad Kjøbenhavn iſær maa kæmpe imod, er den Aand, ſom

Tydſkerne kalde „kleinſtädtiſch“, og ethvert Bidrag til at forjage den, maa paaſkjønnes med Taknemmelighed. Nu er det netop et af Kjendetegnene paa denne Aand, at tage Surrogater for gode Vare; men italienſk Opera i Overſættelſe er altid kun et Surrogat. Det er et talende Beviis for den franſke Culturs ſtorartede Tilſnit, at man i intet Land kjender ſaa faa baade materielle og intellectuelle Surrogater, ſom i Frankrig; man finder ſig i at undvære en Nydelſe, naar man ikke kan have den, og ſøger ikke ſin Tilflugt i daarlige Erſtatninger. I dette Lands mange betydelige Provindsſtæder, hvoraf nogle ere næſten ligeſaa ſtore ſom Kjøbenhavn eller endnu ſtørre, i Stæder ſom Bordeaux, Lyon, Marſeille, hvor der ikke er noget italienſk Theater, hører man dog aldrig, at de italienſke Operaer bringes i franſk Overſættelſe paa Scenen. Man har der allerede for længe ſiden havt den ſunde Sands at indſee, at den hele Genre er for national til ikke at fordærves ved enhver Omplantning paa fremmed Grund, og at Landets egne Theatre ikke, uden at opgive deres egen Nationalitet, kunne befatte ſig med Noget, ſom ligger ſaa aldeles udenfor deres Grændſer. Til denne Erkjendelſe tør man nu haabe, at vi ogſaa have bragt det ved endelig at gjøre Bekjendtſkab med den

virkelige italienske Opera, og at dennes fortsattte stadige Ophold her i Staden vil tjene til stedse meer og meer at befæste denne Erkjendelse baade hos Publicum og Theaterdirectionen. Kun Skade, at vi for over tyve Aar siden ikke have været ligesaa kloge! Da vilde de mange Tønder Guld, som ere anvendte paa at skaffe vort Theater en italiensk Opera, som det endnu ikke har faaet, og aldrig vil faae, ikke have været spildte; da vilde de mange unyttige Anstrengelser i denne Retning ikke have medført Forsømmelsen af frugtbringende Bestræbelser indenfor den Kreds, som et Nationaltheater bør drage om sine Kræfter.

Men den Erkjendelse, som kommer sildigt, er dog at foretrække for den, som ganske udebliver. Selv om den italienske Opera ikke har gjort andet Gavn end at lære vort Nationaltheater, hvad det ikke skal befatte sig med, da er Dette allerede en saare priselig Frugt. Og dog synes det, som om Mange misforstaae denne gavnlige Lære, og tvertimod uddrage den modsatte, nemlig at den italienske Opera skal lære os, hvorledes vi skulle bære os ad med at faae dens Surrogat indført paa vor nationale Scene. Dette Drømmebillede synes at have foresvævet vore Journalister ved deres Anmeldelser af Mad. Rungs

tvende Concerter paa Hoftheatret, idet de endog paa en høist ubillig Maade have vældet sig ind paa Theaterdirectionen, fordi denne ikke benytter saa fortrinlige Talenter, som dem, der ere dannede i Hr. Rungs Skole, ligesom om Directionen kunde benytte Talenterne, førend de existere, — men de have neppe existeret som saadanne, før deres Lærer producerede dem, — og ligesom om den Færdighed, de lægge for Dagen ved en Concert, og navnlig en Concert, ved hvilken de ganske mechanisk gaae i Lærerens Ledebaand, afgav nogen Garantie for deres Brugbarhed paa Scenen, især i et Dieblik, hvor man, henreven af Italienernes Exempel, fordrer et dramatisk, et scenisk Foredrag af Sangerne. I denne Henseende er der følgelig endnu Intet forsømt af Theaterdirectionen, thi der kan — som man siger — endnu løbe meget Vand under Broen, inden Hr. Lindberg eller Jfr. Rantzau kunne optræde som dramatiske Sangere. Ja selv de ældre Sangere og Sangerinder, som ikke oprindelig vare Hr. Rungs Elever, men nu under hans Veiledning have gjort mærkværdige Fremskridt, ere — hvad Enhver veed — langt fra at gjøre den samme Furore paa Scenen som i Concerten. Saa enige som derfor Alle kunne være i at beundre og paaskjønne de glim-

rende Reſultater af Hr. Rungs Syngeſkole, ſaa maa dog Enigheden forſvinde i det Øieblik, at Nogen betragter disſe Reſultaters Betydning fra et ſaa ſkjævt Synspunkt, ſom det angivne. I enhver Kunſt gives visſe Vanſkeligheder, ſom ſkulle overvindes, visſe Færdigheder, ſom ſkulle erhverves, ikke for deres egen Skyld, men ſom Momenter i den fuldkomne Udvikling. Et ſaadant Moment er den italienſke Sang hos de Elever, der ere beſtemte for et ikke italienſk Theater; den hører til Skolen, men ikke til den fra Skolen dimitterede Fuldendelſe, undtagen ſom ophævet Moment i denne; og det er ikke engang noget godt Tegn, naar Publicum interesſerer ſig mere for Skolen, end for Skolens endelige Reſultat, ligeſom man i Dandſekunſten nuomſtunder viſer en overdreven Interesſe for de vanſkelige, men bizarre Stillinger og Bevægelſer, hvilke Dandſeren maa øve ſig paa, for at vinde Herredømme over ſit Legeme, men ſom han ikke burde fremſtille for det uvedkommende Publicum. Ved et Theater ſom vort maa derfor den italienſke Sang betragtes ſom Middel, men ikke ſom Øiemed. Allerede ved Sibonis Anſættelſe begik man den ſtore Feil at forverle disſe to Beſtemmelſer, og derfor kunde denne Anſættelſe heller ikke føre til noget virkeligt Reſultat, ihvor meget

Godt den forresten kan have bevirket i det Enkelte. Men det vilde være meer end beklageligt, om man ikke nu skulde være kommen til en bedre Indsigt, og om ikke baade Directioner og Syngemestere skulde have en klarere Anskuelse af deres Formaal end for nogle og tyve Aar siden. De negative Erfaringer have i lang Tid været strenge, skjøndt lidet paaagtede Læremestere i denne Henseende. Man tør nu vel haabe, at den italienske Opera vil afgive en positiv Erfaring om det Samme, og at denne vil blive behørigen vurderet.

Skulde det nemlig trænge til Beviis, at den italienske Opera, netop fordi den er saa national i sit Fødeland, maa være unational i den øvrige Verden, og at den Interesse, som den øvrige Verden føler for den, netop er den, som man føler for det interessante Fremmede? Upaatvivlelig blive Poesie, Musik og alle andre skjønne Kunster ved den stigende Cultur meer og mere cosmopolitiske, men dog kun i de Lande, som selv have en cosmopolitisk Tendens, det vil sige i dem, hvor et nordisk eller protestantisk Element enten er kommet til fuld Raadighed, eller idetmindste har blandet sig med det sydlige, catholske, og med sin Inderlighed har opløst den stivnede Yderside af dette. Danmark staaer, med Hensyn paa sin Cultur, i nøie

Overeensstemmelse baade med Tydskland og Frankrig, hvor netop de angivne Betingelser findes; med Tydskland især ved sin almindelig poetiske og videnskabelige Aand, med Frankrig ved sin selskabelige Cultur og Levemaade, samt ved disses objective Speil: Theatret. Meget i Kunsten kan derfor være Fælledsgods for alle tre Lande, og vort Nationaltheater bliver ikke mindre nationalt, fordi det tilegner sig franske Comedier og Operaer, — naturligviis under den Forudsætning, at de due noget, og ikke tilføres os blot fordi de ere franske eller bære Scribes og Aubers Navne. Men Italien ligger, saa at sige, udenfor den nuværende cultiverede Verden, thi det Nordiske, det Protestantiske er ikke trængt derind; dette Elements expansive Pulsslag og Aandedræt har ikke meddeelt sig til de stivnede Former, ikke hævet disse fra deres forstenede Ubevægelighed til den cosmopolitiske Aand, hvis Stræben det er at udbrede og meddele sig. Derfor kan man alligevel gjerne indrømme, at Italien er Sangens rette Hjem, og at kun faa nordiske Struber kunne maale sig med de italienske; men saavist som Sangen netop er Sjælens Kunst, saavist maa den cosmopolitiske, — eller, som jeg hellere vil kalde den — den universelle Sang, det vil sige, den, som er bestemt til

at blive national i alle Lande, forsaavidt som disse have universel Cultur nok til at modtage den, — danne samme Modsætning til den italienske Sang, som den nordiske, af Protestantismen berørte eller gjennemtrængte Sjæl staaer i til den sydlige, erkecatholske, og det endnu mere, naar Talen er om dramatisk Sang, eftersom det cosmopolitiske eller universelle Theater, d. e. det franske, danske, tydske, danner en ligesaa skarp Modsætning til det italienske. Ligeledes kan man gjerne indrømme, at den italienske Kunst gjør Fordringer, som den mere universelle mangengang overspringer, naar man kun tillige vil erindre, at denne paa sin Side igjen gjør andre, og netop universellere Fordringer, som den italienske Particularisme neppe aner. Den italienske Kunstcharacteer er i det Hele plastisk. Selv i den mindst plastiske af alle Kunster, i Musiken, har denne Characteer gjort sig gjældende, saa meget som det her lod sig gjøre. I Sangen er det derfor især dennes Legeme, som er uddannet til Skjønhed. Selv i Spanien, hvor det mauriske Element har udøvet en Indflydelse paa det romanske, ikke ulig den, som det nordiske har udøvet i Frankrig og Tydskland, have baade Sang og Poesie allerede et sjæleligere, et gemytligere Præg; men hos de af nordiske Elementer berørte eller

gjennemtrængte Nationer er det endnu meget kjende-ligere. I disſes universelle Sang — ſom jeg kalder den formedelſt det Cosmopolitiſke deri — kommer Phantaſien ſom Følelſe, kommer det poetiſke Sværmeri, kommer med eet Ord den romantiſke Aand først til ſin Ret. At Dette nu ikke ſkal ſkee med Tilſideſættelſe af det mere phyſiſke Grundlag, er Skolens Sag, ſom derfor bør øve den italienſke Sang, men blot ſom Middel til dette Diemed.

Ligger den her udviklede Modſætning allerede i Forholdenes egen Natur, og lader ſig a priori udvikle af disſe, ſaa bliver Modſætningen endnu ſkarpere og endnu tydeligere, naar man ikke længere betragter Sangen i Almindelighed, ligeſom in abstracto, men i ſin con-creteſte Beſkaffenhed, nemlig ſom dramatiſk Sang. Her kan Modſætningen ſiges at være uhyre. Den universelle Opera (i den angivne Betydning af Ordet) lader ſig ikke nøie med den magre italienſke libretto, der ikke beſtaaer af meget Andet end ſaadanne Excla-mationer, ſom „O Himmel!“ „o Skræk!“ „o Rædſel!“ — hvorom Danſke nu have Leilighed til at overbeviſe ſig ved at læſe den interesſante Overſættelſe af Lucia di Lammermoor, ſom „Dagen“ har været ſaa forekom-mende at ſkjænke ſine Abonnenter. En italienſk Text i

en Opera seria er i Grunden ikke Andet end en ſtor, compact Interjection, en Haardknude, ſlynget af bare „O" og „Ak" og „Vee"; men Interjectionen er, ſom bekjendt, netop den Deel af Talen, hvori menneſkeligt Begreb og menneſkelig Articulation forſvinder, og ſom derfor nærmer ſig til Dyrenes Sprog. Ikke desmindre hører man Enthuſiaſter omtale de „dramatiſke Situationer" i italienſke Operaer; men da disſe Situationer mangle al dramatiſk Motivering og Forberedelſe, ſaa ere de eo ipso ikke dramatiſke, og heraf følger igjen: først, at den Muſik, ſom componeres til ſaadanne Nulliteter, heller ikke kan være dramatiſk, d. e. ikke kan være ſand Operamuſik; og dernæſt, at der ved Sangernes og Sangerindernes Udførelſe deraf ikke kan være Tale om nogen egenlig Skuespilkunſt.

Ved denne uforſigtige Yttring ſeer jeg allerede en heel Hærſkare af kjøbenhavnſke Dilettanti falde over mig. „Hvorledes!" ſiger man: „Ere Donizettis Compoſitioner ikke Operamuſik? Og ere Roſſi og Mad. Forconi ikke ſtore Skuespillere? Har ikke Kjøbenhavnspoſten, eller jeg veed ikke, hvilket Blad forſikkret, at man her tillands aldrig har ſeet Mage til dem?" —— Taalmodighed! Jeg ſkal ſtrax forklare mig nøiere.

Hvad det første Punkt angaaer, da vil jeg tillade

mig et Par Contraſpørgsmaal. Er det ikke et Kjendetegn ved alt Dramatiſk, at det er en Organisme, hvori følgelig de enkelte Dele ere forbundne til en Totalitet, hvoraf intet Væſenligt kan borttages eller ombyttes med et Andet? Denne Fordring kan aldrig opgives, uden at det Dramatiſke ſelv opgives, thi ellers befinde vi os i en vag Lyrik, men det Dramatiſke beroer paa en plaſtiſk Eenhed, paa en Organiſation. Og følger nu ikke igjen heraf, at alt Dramatiſk maa være characteriſtiſk? thi det Characteriſtiſke er netop den beſtemte Organismes individuelle Præg. Men tør nu ſelv den ſtørſte Beundrer af den italienſke Opera paaſtaae, at den beſidder dette Organiſke og Characteriſtiſke? Er den ikke tvertimod juſt uorganiſk og characteerløs? Enten har den ſlet ingen Eenhed, eller den bringer det idethøieſte, ſom hos Bellini, til en gjennemklingende lyriſk Grundtone. Hvad ſkulde vel være til Hinder for at ſammenſætte en ny italienſk Opera, hvis førſte Nummer var taget af Gemma, det andet af Lucia, det tredie af Lucrezia, og ſaaledes fremdeles? Naar man paa denne Maade havde ſammenbundet de 14 til 16 Nummere, ſom behøves til en Tre-Acts-Opera, ſaa vilde man have tilveiebragt en Eenhed, der var ligeſaa organiſk og

ligesaa characteristisk, som enhver af de oprindelige Enheder, man havde plyndret. Saafremt Nogen endnu ikke skulde have forstaaet Meningen af det her Fremsatte, da vil jeg gjøre Sagen tydelig ved blot at bede ham om at sammenligne Total-Indtrykket af en af Donizettis Operaer med Total-Indtrykket af Mozarts Don Juan; og har han Øren at høre med, saa vil al videre Forklaring være overflødig. Og uagtet Bellini og tildeels Rossini, men fornemmelig ældre, nu næsten forglemte italienske Componister slippe noget bedre fra en saadan Sammenligning, saa kan jeg dog ogsaa her appellere til en Jævnførelse af selv disse Mesteres Arbeider med f. Ex. Nicolo's eller Boieldieu's, og man vil da let danne sig en Anskuelse af Forskjellen mellem den blot lyriske og den dramatiske Musik.

En høiere Rang end den alvorlige Opera med sin (især i de saa forroste Recitativer) ofte hule, indholdsløse og intetsigende Pathos, indtager den italienske Buffa, uagtet denne forresten ikke er mere organisk eller characteristisk end den alvorlige. Men disse Egenskaber træde ogsaa noget mere i Baggrunden ved det Comiske, end ved det Tragiske, fordi det Comiske er mere lyrisk end det Tragiske, det Tragiske mere plastisk end det Comiske. Lune og Humor ere saa mægtige

ſubjective Aander, at de formaae at ophæve mangen almindelig dramatiſk Beſtemmelſe, eller at nedſætte den fra abſolut til relativ Gyldighed. Ikke desmindre maa man dog friſtes til at ſpørge det Publicum, ſom saa voldſomt applauderer L'Elisir d'amore, om det allerede har glemt vore egne Buffaer, f. Ex. „Sovedrikken" og „Ungdom og Galſkab". Disſe staae dog upaatvivlelig ligeſaa høit over den Donizettiſke Opera, ſom Himlen over Jorden. Ved Sammenligning vil man indſee, hvor meget ſelv det Comiſke forhøies ved at forlade den vage Lyrik og hæve ſig til det Characteriſtiſke, eller lade dette gjælde indenfor dets relative Grændſe. L'Elisir d'amore er meget underholdende, men det Underholdende er kun en lav Categorie i Kunſten. Hvor abſtract, hvor tom, hvor jævn, for ikke at ſige ſøvnig, er dog denne Compoſition i Sammenligning med de tvende indenlandſke! Hvor beſidder den vel mindſte Spor af den romantiſke Tone, ſom klinger igjennem „Sovedrikken", eller af den Vivacitet, af det Champagneſkum, ſom ſprudler ud af „Ungdom og Galſkab"? Dog underholder den, ſom ſagt, dog behager den Publicum, ja behager det i høi Grad; men hvad der her behager, er naturligviis ikke Compoſitionen, men Sangernes Foredrag. Og det Samme gjælder meer eller

mindre om alle de andre, om de pathetiſke Operaer. Thi viſtnok udfører den italienſke Troupe Sangen med et Enſemble, ſom vort Nationaltheater er langt fra at have tilegnet ſig; og det Theaterſpil, hvormed den underſtøtter ſit Foredrag, er, i det Hele taget, godt, ialfald meget bedre end vore egne Sangeres og Sangerinders; men det er desværre kun Lidt ſagt, og Billigheden fordrer derfor at tilføie, at den italienſke Troupes Theaterſpil er ikke allene godt i Sammenligning med det, ſom er ſlet, men er ogſaa i ſig ſelv godt, ja er endog godt nok, at ſige, til Det, ſom i denne Kunſtart fornuftigviis kan fordres.

Jeg kommer herved ind paa det andet Punkt, ſom jeg paatog mig at oplyſe, nemlig den urimelige Formening, at den italienſke Troupe beſidder udmærkede Skuespillere, eller endog blot kan beſidde ſaadanne. Thi Dette er en Umulighed. Jeg behøver ikke at grunde min Mening paa den herværende, ialfald underordnede Troupe; jeg kan ligeſaa gjerne ſtøtte den til en Betragtning af de verdensberømte Kunſtnere i dette Fag, hvilke det italienſke Theater i Paris i de ſidſte 25 Aar, under ſtedſe fornyet Afgang og Tilgang, har ſamlet til en verlende Krands, der under alle Omſkiftninger har gjældt for at være den første i

Verden. Naar nu enthuſiaſtiſke Reiſende, og iſær ſaadanne, der ikke have faaet Tid til at orientere ſig i den pariſiſke Kunſtverden, udbrede ſig i Lovtaler over de mageløſe dramatiſke Talenter, ſom findes ved den italienſke Opera, ſaa er Dette en puur Illuſion, ſom de indfødte Kjendere ere langt fra at dele; og hvorledes ſkulde de ogſaa kunne det paa et Sted, hvor Talma og Mademoiſelle Mars (uden at tale om Rachel) have lært Kjenderne at opſtille langt høiere Fordringer, og hvor Publicum ikke har ſaa kort en Hukommelſe, ſom det danſke, hos hvilket ethvert nyt Indtryk ſynes at gjøre Sjælen til en tabula rasa? Hos den Fremmede kan Feiltagelſen være undſkyldelig, thi det fortrinlige Enſemble i hele den muſikalſke Udførelſe er en glimrende Kaabe, hvorunder mange dramatiſke Mangler kunne ſkjule ſig, og iſær naar man betænker, hvor Lidet der i denne Genre udfordres til at frembringe endog den ſtørſt mulige Virkning.

Det er nemlig aabenbart, at ikke blot i den italienſke Genre, men i Operaen i Almindelighed maa det dramatiſke Talent concentrere ſig i det muſikalſke Foredrag; altſaa maa det optages heri, maa altſaa nedſættes til Moment i ſamme, og bliver derved ſat i Skygge for den abſolute Herſkerinde: Muſiken. Mellem

Operasangere vente man derfor ikke at finde egenlige Skuespillere, thi det er at vente det Modsigende. Naar Operasangeren, foruden at opfylde de almindelige musikalske Fordringer, som maae gjøres til ham, endnu forstaaer at lægge et dramatisk Udtryk i sin Sang, og at ledsage denne med en blot behændig Plastik, der ikke lader os føle en absolut Tomhed ved hans Stillinger og Bevægelser, saa kan han ikke gjøre synderlig Mere. Hvo som har erhvervet sig disse Fortrin (og herpaa er det, at det sforter hos vore egne Sangere og Sangerinder), har løst sin Opgave, og dog staaer han med disse Fortrin kun i Skuespilkunstens Forgaard, uden at være trængt ind i dens Tempel. Thi den egenlige Skuespillers Formaal, hvori alle andre Die-med underordne sig, er at fremstille Characterer; men i Operaen maa Musiken, som den Dominerende, nødvendigviis paatrykke det Hele et lyrisk Præg, hvorved Characteertegningen, som det ethiske Princip, trænges tilbage, og selv bliver underordnet. I Operaen nemlig, og især i den nyere Opera, hvor Instrumentationen spiller en saa overveiende Rolle, og, ligesom et usynligt Chor, uafbrudt fremstiller Verdensaandens Reflexioner over de individuelle Characterer og Begivenheder, er Situationernes Moment af større

Omfang end Characterernes; og vil man indvende, at ogsaa i visse andre, reent dramatiske (d. e. ikke musikalske) Digtarter, gribe Situationerne betydeligt ud over Charactererne, saa bliver Forholdet dog et andet, idet nemlig Charactererne her ere ganske anderledes betydningsfulde Momenter i Situationen, end de kunne være det i en Opera. Vel gives der en egen Opera-Genre, den Gluckske, hvori Charactererne, selv i deres ethiske Betydning, gjøre sig gjældende indtil en vis Grad; men under alle Omstændigheder er det dog kun den allerede færdige, eller om man vil, forudsatte Characteer, som underkaster sig Tonernes Herredømme, hvorimod Characteer-Udviklingen, paa hvilken det fornemmelig kommer an i det egenlig Dramatiske, nødvendigviis maa spotte ethvert Forsøg paa at gribe den ved Hjelp af en Kunst, der aldeles er berøvet Begrebets Dialectik.

Men forholder det sig nu saaledes med Operaen i Almindelighed, da faaer det samme Forhold fordobblet Styrke i den italienske Opera i Særdeleshed; thi formedelst dens tomme, intetsigende Text og dens (allerede som Følge heraf) characteerløse Musik er den ikke allene længere borte fra det egenlig Dramatiske, end den universelle, den cosmopolitiske Opera,

men den er endog absolut fjernet fra det Dramatiske, og maa, naar man maaler den med dettes Maaleſtok, betragtes ſom en Afart eller Udvæxt, ſom en reen Nullitet, hvorimod den, ſom en blot lyriſk Frembringelſe, og tillige ſom en forberedende Skole til den ſande Opera, har ſit Værd og ſin Fortjeneſte. Men Skuespiller-Talent kunne de italienſke Sangere og Sangerinder endnu meget mindre lægge for Dagen, end den univerſelle Operas. Hvad man i denne Henſeende beundrer hos den herværende Troupe, er derfor, næſt efter det fortrinlige Enſemble i Sangen, ikke Andet end en vis plaſtiſk Holdning, ſom ſtaaer i nøie Forbindelſe med hele den italienſke Kunſts almindelige plaſtiſke Characteer, hvis traditionnelle Stivhed den proſtantiſke Romantisme ikke har gjennemtrængt. Det er en conventionnel Mimik, ſom ret vel underſtøtter den tilſvarende Sang, men hvori ikke den frie Sjæl glimter frem ſom et pludſeligt Lyn, og ſom derfor heller ikke forſlaaer i de Kunſtarter, ſom ſtaae paa et høiere Trin, hvor der gjøres Fordring til en høiere Selvbevidſthed.

Ifald nu Nogen, efter at have læſt ovenſtaaende Bemærkninger, ſkulde være kommen til det Reſultat, at jeg har en eenſidig Prævention mod den italienſke Opera i Almindelighed, eller nærer Fordom mod den

herværende italienſke Troupe, da veed jeg ſandelig ikke, hvorledes jeg ſkal ſkrive, for ei at blive misforſtaaet. Navnlig har jeg med Hensyn paa denne Troupe tydelig nok yttret det Ønſke, at vi maatte beholde den i vor Midte ſaa længe ſom muligt, ialfald ſaa længe, indtil den kan blive afløſt af en endnu bedre, thi det er vel almindelig indrømmet, at der mellem dette Selſkabs Medlemmer ikke findes en eneſte rigtig udmærket Stemme, og at navnlig hverken Mad. Forconi eller Hr. Roſſi ſkylde deres Stemmers naturlige Qvalitet den Lykke, ſom de gjøre hos vort Publicum; vor egen unge Elev, Hr. Lindberg, er i denne Henſeende ganſke anderledes begavet af Naturen. Nei, Henſigten med nærværende Linier er kun at afgive den for vort Publicum baade i dets Kjærlighed og dets Had næſten altid nødvendige Moderator, ſom trækker en Grændſe i det Ubegrændſede, og giver den abſolute Dom Gyldighed ved at gjøre den betinget. Og herved haabede jeg tillige at give min Skjærv til, at det nærværende critiſke Øieblik maatte blive paa rette Maade benyttet til vort Nationaltheaters Tarv. Øieblikket er nemlig critiſk, og det i meer end een Henſeende: først fordi Oprettelſen af et italienſk Theater her i Staden kan blive Nationaltheatret baade til Gavn og til Skade,

alt efterſom den implicite Lærdom, ſom Italienerne have givet os, bliver forſtaaet eller misforſtaaet; dernæſt fordi den Reform, ſom uden tvivl foreſtaaer vort hele Theatervæſen, ikke kan gaae udenom dette vigtige Punkt, men nødvendigviis maa indbefatte en, om og indirect udtalt, ſaa dog aldeles beſtemt Erklæring derom. Thi hvad der under Sagernes nuværende Stilling maa lægges alle Dem paa Hjerte, ſom have med hiin Reform at gjøre, det er: at ihvor mange Forbedringer man end vil indføre i det Enkelte, ſaa bliver den hele Reform dog ikke Andet end Stykværk og Palliativ, ſaafremt ikke den Aand udtaler ſig deri, at gjøre vor Skueplads til et virkeligt National-Theater. Med Hensyn paa denne Grundtanke, ſom maa blive Alpha og Omega i den nye Indretning, kan netop for Øieblikket Reformen lide Skibbrud paa et farligt Skjær. Ifald man nemlig ikke tør ſætte i Tvivl hvad de offentlige Blade ganſke authentiſk have forſikret: at der ſkal anſættes en Capelmeſter med aarlig Gage af 3000 Rbd., ſaa er det aabenbart, at man allerede har decideret ſig for at indkalde en Udlænding til denne Poſt, thi en Indfødt faaer ikke 3000 Rbd. i Gage. Og da man vel neppe vil gaae til Arabien for at opſøge denne Fugl Phønix, ſaa er det rimeligt, at man vil gaae paa Jagt efter den i Tydſkland, thi for os Danſke er Tydſkland jo Verden. Men er det en betænkelig Sag at ſætte allerede i Almindelighed en Udlænding paa den omtalte Poſt, fordi han, med Mangel paa Kund-

skab til vor Nationalitet og maaskee Mangel paa Evne til at sætte sig ind i den, let kan komme til at udove en skadelig Indflydelse paa vor Opera, og middelbart paa de andre Skuespil-Arter, saa er det dobbelt betænkeligt, naar Talen just er om en Tydsker, fordi Denne kommer til os fra et Land, som i dramatisk Henseende staaer paa et lavere Culturtrin end Danmark, idet ikke desmindre det nøie Slægtskab mellem begge Landes Sprog og Poesie gjor det næsten vanskeligere for ham at opfatte den nationale Forskjel, end for Den, som er endnu mere fremmed for os. Det fortjener derfor at overveies, om ikke en Franskmand vilde være at foretrække. Han vilde dog rimeligviis komme hertil med Inspirationer fra Mehul, Nicolo, Boyeldieu, kort sagt fra Opéra-comique i dens glimrende Tid (og det er just denne fremmede Genre, og kun denne, som kan og bør nationaliseres hos os); hvorimod Tydskeren vel sagtens vilde stræbe at indføre den saakaldede „tydske Opera"; thi uagtet det rigtignok forholder sig paa en egen Maade med denne, eftersom det nemlig er vanskeligt at sige, hvor den findes, og man gjerne kunde udlove en god Douceur til Den, som bragte den enten død eller levende: saa vilde Tydskeren dog maaskee vide at skaffe den tilveie, idetmindste som et Non ens, hvis Fordoielse alligevel kunde falde de Danske meget tung. En anden Sag er det, ifald man allerede har Dinene henvendte paa en bestemt, ikke blot som Musicus, men i hele sin

Dannelse virkelig udmærket Udlænding, hvis hele Individualitet giver Garantier mod den omtalte Fare. Thi her har jeg blot villet antyde visse almindelige Forsigtighedsregler, men den udmærkede Individualitet gjør altid Undtagelse fra Reglen, og Autoriteterne vilde i det Hele gjøre vel i at sanctionnere denne Art af Undtagelser, eftersom den giver bedre Garantier end selve Reglen. Men har man derimod i nærværende Tilfælde ikke en bestemt Person, og navnlig en saadan Undtagelse, for Die, da maatte man vistnok hellere besætte Posten interimistisk med en Indfødt, indtil man finder den rette Mand, hvad enten man saa finder ham her eller i Udlandet.

Ligesom vort Theater, da det ikke af sig selv har havt den Indsigt at udelukke den italienske Opera fra sit Repertoire, nu, ved den italienske Troupes Etablissement her i Staden, maa finde en ydre Anledning til at gjøre det, saaledes vilde en stadig fransk Troupe — at sige, naar den var god, ikke en fra alle Kanter sammenløben, som den, der gjæstede os i Sommer — kunne gjøre det en lignende Nytte, nemlig befrie det fra alt det franske Middel- og Braggods, som nu under Navn af „Mesterstykker", „Advocat-Døttre", „Marquise-Memoirer" ꝛc. ꝛc. tilføres det, og kun bidrager til at fortære den sidste Levning af Publicums sunde Sands.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 2.

(1. April 1842.)

Paludan-Müllers:

Adam Homo.

Habent sua fata libelli. Ogsaa denne Bog har havt sit Fatum. Det er Skjæbnen, der faaer Skyld for alt det Onde eller Forkeerte eller Ubegribelige, som skeer. Men at Adam Homo ikke har behaget i høiere Grad, eller ialfald gjort en større Sensation i Læseverdenen, er baade ondt og forkeert og ubegribeligt. Lad da Skjæbnen bære Skylden, thi hos Digteren ligger den, efter min Overbeviisning, ikke; og Læseverdenen — ja den er jo souverain; hvad kan det nytte at kræve den til Ansvar for dens Sympathier og Antipathier?

Skjæbnen er tilfældig; den eneste Retfærdighed, som hersker i den, er Nemesis; men Gud hjelpe os for hendes Retfærdighed, thi den retter sig ikke efter

Fortjeneſten, men efter Tilfældet ſelv. Hun er den nivellerende Gudinde, ikke ſaaledes, at hun gjør Alting fladt, men hun holder noiagtigt Regnſkab over alle Høider og Dybder, og i det Øieblik hun hæver en Gjenſtand iveiret, ſtyrter hun en anden ned, og til det Ene er der ligeſaa lidt fornuftig Grund, ſom til det Andet. Men hun har kun et beſtemt Antal af lykkelige Lodder; og for ethvert, ſom hun uddeler, lader hun ſig betale med et andet, ſom hun inddrager. Paa denne Maade bringer hun Balance mellem Indtægt og Udgift. Tab kan hun ikke have derved, men Fordeel ei heller, og det er derfor vanſkeligt at ſige, hvad hun lever af.

For faa Aar ſiden hævede hun Paludan-Müllers Digt „Dandſerinden" til Skyerne; men han troe ikke, at hun gjorde det for hans eller for Digtets Skyld; nei, det var kun en Compenſation for et andet — — Gud veed, hvilket — Digt af en anden — Gud veed, hvilken — Forfatter, ſom hun tidligere havde omſtyrtet og beredet Miskjendelſe, og dette Factum var da igjen Følge af et tidligere af modſat Art, og ſaaledes fremdeles. Men Nok er det, hun hævede Dandſerinden: den var i Alles Munde, den oplevede i kort Tid flere Oplag, unge Digtere dannede ſig efter

den, Alle vare enige om, at dette Digt var det Skjønneste, som endnu var skrevet paa Dansk, og at Paludan-Müller var den største danske Digter, som havde existeret. Teppet falder, første Act er ude. Teppet hæver sig igjen; mellem Acterne er foregaaet et ubetydeligt Tidsrum af ganske faa Aar. Den samme forgudede Digter træder frem for sit Publicum, og bringer et Digt, som er i samme Tone og Maneer som det forrige, men langt modnere, langt dybere, i enhver Henseende langt mere fuldendt. Allerede tænker han ved sig selv: Her har jeg truffet det Rette, thi — og nu vender han Ordsproget om — gik det saaledes med det tørre Træ, hvorledes maa det da gaae med det grønne? — Men nei, Nemesis træder ind paa Scenen, og siger, som salig Reiser, med et Citat af den tydske Bibel: „Sohn, du hast dein Gutes genossen! Forrige Gang blev du overvurderet, denne Gang skal du undervurderes, ellers kan jeg ikke faae mit Regnskab til at stemme.“ Og hermed er Dommen afsagt, Publicum vrager Digtet, og Dumheden, i Skikkelse af et Par Recensenter, gloer paa det, som en Ko paa en malet Dør, og siger: „Jeg kan ikke forstaae det, det duer ikke.“ Men derfor maa man ikke være vred paa Recensenterne. De Stakler ere

selv kun Spilleboldte i Skjæbnens Haand; de staae under saa mange cosmiske og telluriske Potensers Indflydelse, at det virkelig ikke er dem selv, som tale, men noget dem Ubevidst, som de ikke have Magt over, og som taler igjennem dem.

Den Skjæbne! den Skjæbne! — Jeg vilde ikke være i dens Sted, om En gav mig ti Rigsdaler, siger Brause. Hvorledes har den ikke spillet med Paludan-Müllers Digternavn i det Hele! Engang var Alt, hvad han skrev, guddommeligt; men nu snublede han engang, da han just gik paa „Eventyr i Skoven", og fra den Tid kunde man ikke mere see, at han strax havde reist sig og vandrede kjæk sin Gang, men man troer, at han ligger endnu paa det Sted, hvor man saae ham falde. Og dog, naar en medrette yndet Digter en enkelt Gang kommer til at levere et Arbeide, hvori han, istedenfor at overtræffe sig selv, synes at have gjort et Tilbageskridt, da skulde man ikke strax være tilrede med at spaae saa ilde om hans Fremtid, thi ofte er et saadant Tilbageskridt kun et Tilløb til en ny og kraftigere Fremgang; ofte er det kun tilsyneladende et Tilbageskridt, men i Virkeligheden et Gjennemgangspunkt for hans Regeneration i en høiere Udvikling. Allerede det andet Bind af

Paludan-Müllers „Poesier" indeholdt dog saa meget Skjønt, at det vel kunde gjælde som Erstatning for hvad der maaskee var mislykket i det første. Men nu hans „Venus", den første Gave, han skjænker os efter en treaarig Fraværelse og Taushed? hvorledes er den bleven modtagen? Med Lunkenhed. Men er vor poetiske Litteratur da saa overvættes rig, at vi have Raad til at vrage et Digt, som, tiltrods for enkelte Pletter, er baade for Tankens, Følelsens og Udførelsens Side en dyb og glimrende Composition, og — vel at mærke — et Arbeide, som vidner om et stort og betydningsfuldt Fremskridt i Digterens Udvikling? Ogsaa i dette Digts Bedømmelse ere fæle telluriske Indflydelser komne tilorde; saasom i en stokphilologisk Recension; men andre Stemmer have dog ogsaa hævet sig, og Digtet synes at have vundet ikke saa faa Velyndere, skjøndt langt fra saa mange, som det fortjener. Men „Adam Homo"? Stakkel! han har faaet et syndigt Navn og en syndig Modtagelse.

Men Brause, som ikke for ti Rigsdaler vilde være i Skjæbnens Sted, angiver ogsaa Grunden dertil, nemlig at den faaer Skyld for alle de Dumheder, som begaaes imellem Aar og Dag. Vistnok vilde det være gavnligt baade for Publicum og for

Recenſenterne at emancipere ſig lidt mere fra dens blinde Indſkydelſer og overtage for deres egen Regning et noget ſtørre moralſk Anſvar. Naar en Digter, der har været i ſaa ſtor en Yndeſt, ſom Paludan-Müller, og ſom ialfald ved ſit eget Værd hører til Nationens bedſte, kommer frem med et nyt Værk, og dette nu i en eller anden Henſeende ikke ſvarer til de gængſe Forventninger og Fordringer: ſaa kunde han dog vel gjøre billig Regning paa, at Læſeren vilde begynde med at underordne ſig, og ſuſpendere ſin Dom, indtil det havde viiſt ſig, om han ikke kunde tilegne ſig hvad der ved første Bekjendtſkab var ham fraſtødende, iſtedenfor ſtrax uden videre at erklære det for ſmagløſt eller mislykket. Publicum kjender ikke ſig ſelv rigtigt, og veed ikke, hvor vanſkeligt det er at gjøre tilpas. Det fordrer noget Nyt, thi det bliver tilſidſt kjed af at ſee det Gamle idelig opkogt; men giver man det nu noget Nyt, ſaa er det desorienteret deri, ſelve Nyheden ſtøder det tilbage, fordi denne kræver en ny Opfatning, ſom er forſkjellig fra den tilvante, og følgelig ikke uden al Anſtrengelſe, og ſaa hører man ſtrax klage over, at man ikke har faaet det paa den gamle Maade, hvori man var ſom hjemme. Det er derfor characteriſtiſk for Publicum, at det næſten altid

vil have noget Andet, end hvad Digteren har skjænket det. Det maa være en gammel Disposition, thi allerede Evangeliet taler om den, hvor det hedder, at Menneskenes Slægt er ligesom Børnene, der sidde paa Gaden, og sige til hverandre: „Vi sang en Dands for jer, men saa vilde I ikke dandse; derpaa sang vi en sørgelig Vise, men saa vilde I ikke græde.“ Og Lignelsen anvendes nu paa Johannes den Døber og Christus. „Da Johannes kom, som hverken aad Brød eller drak Viin, saa sagde I: Han maa være besat. Og da Menneskens Søn kom, som aad og drak, saa sagde I: Han er en Fraadser og Dranker.“ I disse evige Ord ligger det store Publicums evige Beskrivelse og Angivelsen af dets evige Fordring: Alt skal være som det Gamle, thi ellers kan vi ikke forstaae det, men Alt skal tillige være nyt, thi ellers kjeder det os. — Ja det er en vanskelig Middelvei; Vor Herre selv kunde ikke finde den.

Lad os da være saa billige mod Skjæbnen, ikke at tillægge den det hele Ansvar, men give Publicum en god Deel deraf. Men Recensenterne? bør de gaae frie? bør de ikke bære deres Deel af Ansvaret? — O nei! Den Critik, for hvilken vore fleste Dag- og Ugeblade ere Organet, er jo baade i Litteratur og

Theater ikke Andet end enkelte Stemmer af Publicum, og naar vi have viist Publicum tilrette, saa følger hele denne Critik med, og fortjener følgelig ikke nogen egen Betragtning. Den sande, den virkelige Critik staaer derimod over Publicum, den er Mægler imellem dette og Kunstneren, nærmer Begge til hinanden, lærer dem at forstaae hinanden, udjævner de vanskelige Veie imellem dem. Men vor nuværende Dagblads- og Ugeblads-Critik taler kun i Navnet af dette eller hiint Atom, som hører med til Massen; det er ligesom i de religiøse Conventicler, hvor man ikke bruger Præst, men hvor Menighedens egne Medlemmer staae frem og tale, naar de bilde sig ind, at Aanden er kommen over dem. „Fædrelandet" gjør en respectabel Undtagelse. I dets Søndagsnummere, som tilsammentagne udgjøre en Litteraturtidende, udtaler sig en bestemt Opposition mod hiin Plebeiisme, en Bestræbelse efter at lade Saadanne komme tilorde, som idetmindste ikke ere blotte Atomer af Publicum, og som derfor ogsaa have Andet at sige os, end hvad vi daglig høre paa Gaden, paa offentlige Steder, i Theecirkler og Soireer. Og dog er dette tankeløse Echo af den store Masses uarticulerede Tale endnu den bedste Form, hvorunder vor litterære og dramaturgiske Journalistik viser sig;

ofte fremstaaer den i en langt foragteligere, i en moralsk slet Skikkelse, idet den lader sig inspirere, ikke engang af den vox populi, som er det Modsatte af vox dei, men af Intriguer, som udspringe fra et Parti, eller endog fra isolerede Individer.

Om Critiken vil jeg derfor ikke tale, thi Publicums egne Stemmer kunne ikke kaldes Critik. Det er altsaa Publicum selv, paa hvilket jeg agter at vælte det Ansvar, som jeg har taget fra Skjæbnen. For imidlertid at undgaae ethvert Skin af Uretfærdighed, maa jeg bemærke, at der vel i Adam Homo findes Et og Andet, som ikke uden Grund kan mishage eller støde Publicum, og som derfor Digteren havde gjort vel i at udelade, forandre, modificere, dersom han i denne Henseende var bleven opmærksom paa sig selv. Denne Eftergivenhed for gjældende Anskuelser og Synsmaader gjør Digteren idetmindste klogt i at iagttage indtil en vis Grad, hvor det, saaledes som her, kommer an paa at bane sig Vei med det Gode. Thi en anden Sag er det med et polemisk Digt, der trænger sig med Magt igjennem en uvillig Masse, og just med det Onde gjør Veien ryddelig for en bedre Erkjendelses Efterfølgere. Her vil Digteren netop støde og gjøre de meest Forstokkede vrede; og jo bedre Dette

lykkes ham, desto mere kan han lykønske sig selv til det over al Forventning heldige Udfald. Men ved et fredeligt Digt behøves en velvillig Overeenskomst mellem Digteren og hans Publicum, og en venskabelig Eftergivenhed fra begge Sider. Hvad der nu i Adam Homo synes at røbe en ringere Forekommenhed fra Digterens Side, er først og fornemmelig Tilstedeværelsen af enkelte Skildringer, ved hvilke det var let at forudsee, at de maatte være stødende for Mange, ligesom de ogsaa, aldeles afseet fra dette Hensyn, neppe kunne forsvare deres Plads i et Digt, som gjør Fordring paa en lutret Smag. Hermed menes ikke, at Digteren skulde have udeladt dem, thi de høre ganske med til Ideen af det Hele; men han skulde have behandlet dem paa en anden Maade, og det forekommer mig, at han her havde tvende Veie at vælge imellem, men som begge er forskjellige fra den, han har valgt: Enten kunde han glide meget hurtigere, lettere og graciøsere hen over disse Anstødssteene, eller han kunde give Gjenstandene en langt større, men tillige langt mere energisk Udvikling, hvad enten Energien nu skulde vise sig i stærkt farvede sandselige Malerier, eller i en Anvendelse af Ironiens Arabesker med rig Forgyldning af Lune og Humor. Men saadan som det nu

er, kan det neppe tilfredsstille nogen Art af Forventning eller Fordring. Og Dette gjælder ikke blot om de Skildringer, jeg her nærmest havde for Die, om dem, som bevæge sig mod Grændsen af det Frivole, men ogsaa om adskillige andre, forresten i denne Henseende uskyldige Skildringer, der ganske umiddelbart gjengive os det virkelige Livs Plathed, og med en naturtro Vidtløftighed, der næsten antyder, at Digteren selv har fundet Behag i dem, uagtet det er ligesaa tydeligt, at han ikke har villet give dem ud for Andet, end hvad de ere. Som Exempel anfører jeg den trivielle Charadeleg i Selskabet hos Fru Dreyer, og Samtalen om Cholera etc. ved Spillebordene i Klubben. Sligt er at paalægge den uskyldige Læser den virkelige Tomheds og Flauheds Kors. Vel er det sandt, at disse og lignende Steder ikke ere Andet end enkelte Udvæxter, som ganske mechanisk kunde bortskjæres, uden at denne Operation vilde udove nogen Indflydelse paa det Hele, og det vilde derfor næsten ikke være Umagen værdt at omtale dem, dersom de ikke udsprang af en bred og diffus Fremstillingslyst, der ikke blot viser sig paa enkelte Punkter, men i Almindelighed gaaer igjennem Digtet, og som det er saa meget væsenligere at tage Hensyn paa, som den selv udspringer af en al-

mindelig Egenskab i Paludan-Müllers Digtergenius. Naturligviis gjælder om ham, hvad der gjælder om enhver, selv om den største Digter, at der gives visse Grændser, indenfor hvilke han har sin Styrke og den ham anviste Virkekreds, og udenfor hvilke hans Kald ophører. Hos Paludan-Müller er denne Grændse den plastiske Side af Poesien, hvorimod han er ligesom indfødt paa dens musikalske eller lyriske Side, ja bevæger sig her med en høist sjelden og i ethvert nyt Værk forøget Virtuositet. Heraf følger ikke, at der jo ogsaa hos ham findes virkelige Skildringer, baade klare og livlige; Adam Homo fremstiller mange fortræffelige Exempler derpaa, saavel i Characteer-, som i Situationsmalerier; men det er den lyriske Muse, der frembringer dem, ikke den episke, som ved faa, men kraftige Træk tvinger os til at anskue et aldeles bestemt Billede, og som med Det, hun fortier eller holder tilbage, udretter endnu Mere end med Det, som hun udtrykkelig meddeler. Det er denne plastiske Evne, som fornemmelig characteriserer Oehlenschläger; det er den, han skylder sin epochegjørende Virkning, thi med ham fremtraadte den som noget absolut Nyt i vor Poesie, eftersom der ikke er Spor af den i den tidligere Periode, hverken hos Ewald eller

hos Baggesen. Paludan-Müller slutter sig derfor ved sit naturlige Anlæg egenlig til vor ældre lyriske Digterskole, og har uden tvivl det Digterkald, at lade denne opstaae i fornyet Glands, renset for dens Ufuldkommenheder, beriget med alt det Meget, som ikke er kommet til Udvikling i den. Men i denne positive Virken ligger da ogsaa Negationen, Grændsen for hans Genie. Som skildrende Digter maa han vide at hjelpe sig med de Midler, som hans lyriske Tonescala raader over, og ikke udstrække denne til saadanne Fremstillinger, som kræve den poetiske Meisel eller Pensel, thi da forfalder han til den uplastiske Brede, hvoraf de nys omtalte Mangler udspringe.

Af Den, som vil skrive om Adam Homo, har man Ret til fordre en, om ogsaa kortfattet Bestemmelse af dette Digts Idee eller Tendens. At undslaae sig for at meddele en saadan, af den Grund, at Værket ikke er sluttet, og den anden Deel maa oppebies, vilde være en daarlig Undskyldning; eller ogsaa maatte det være et daarligt Værk, som, naar man var kommen til Midten af det, endnu ikke skulde have ladet sin Idee tilsyne. Det vilde være som et Drama, i hvis fjerde Act man endnu ikke vidste, om det skulde blive en Comedie eller en Tragedie. Til hvad Punkt Digteren

nu har ſinde at føre ſin Helt, om han vil lade ham blive en lykkelig Landsbypræſt, eller kaſte ham ind i et udvortes bevæget, ſtormfuldt Liv, og maaſkee lade ham gaae tilgrunde, derom kan man viſtnok Intet vide iforveien; Adam Homos individuelle Skjæbne hviler i Paludan-Müllers individuelle Haand. Men hvad der er udenfor al Tvivl, er, at Digteren har i Adam Homo villet give os et Billede af Menneſket i Almindelighed, Noget, ſom beſtemt antydes i Heltens Navn, baade i Dobenavnet og i Binavnet. Men det Almindelige er en tvetydig Categorie. Det betegner et Fælledsſkab, men hvad er fælleds for en Masſe indbyrdes forſkjellige Gjenſtande? Her maa Svaret vende ſig mod to modſatte Poler. Fælleds er for det Førſte det Uendelige, det Evige, ſom giver dem Alle deres Væſen og gjor de Forſkjellige til Eet, altſaa hos Menneſkene det Menneſkehedens Ideal, ſom Alle uden Undtagelſe bære i ſig. Men fælleds er, for det Andet, ſelve Forſkjellen, den udenfor Idealet faldende Virkelighed, ſom er behæftet med Mangler og Skrøbeligheder. I denne ere Alle forſkjellige, fordi ikke To kunne ſtaae nøiagtigt i ſamme Afſtand fra Idealet; men denne uendelige Forſkjel er ſelv en Enhed eller et Fælledsſkab, nemlig i Almindelighed et

Frafald, og hos Menneſket den ſyndige Natur over-hovedet. En „Homo“ vil altſaa kunne fremſtilles fra to Sider, enten fra den ideale, og da bliver Digtet en Mesſiade, eller fra den empiriſke Virkeligheds, og da kommer det til at behandle en „Adam.“ Det er fra denne ſidſte Side, at vor Digter har taget det. Hans Adam Homo er en Figur, ſom netop tilhører det ſtore Fælledsſkab; han er hverken af de Bedſte eller af de Sletteſte, hverken af de rigeſt eller fattigſt Be-gavede; han er tilbøielig baade til Godt og til Ondt, og man kan gjerne kalde ham et Hverdagsmenneſke, naar man betænker, at der gives Hverdagsmenneſker i alle Claſſer, og at Digteren netop har holdt ſin Adam i den Sphære, hvor han ſnareſt maatte finde Sympa-thie hos det ſtore Fælledsſkab af almindelig dannede Læſere. Men derfor maa ogſaa denne Bog for de Allerfleſte have det ſamme Tiltrækkende, ſom Beſøg paa et Sted, hvor man er ligeſom hjemme og huusvant; og faa ere De, ſom ikke under Læsningen idelig og idelig maae ſige til ſig ſelv: De te fabula narratur.

De mange fortryllende Enkeltheder, i hvilke Dig-teren lægger ſin varme Følelſe, ſit rige Gemyt, ſin dybſindige Reflexion for Dagen, vil jeg ikke ſpecielt udhæve, og det endda ikke ſaa meget af Frygt for at

profanere dem ved en saadan Losriven fra det Hele, som snarere fordi en fuldstændig, i Detail gaaende Recension dog helst maa opsættes, indtil Værket er sluttet. Her har jeg blot villet give en forberedende Indledning til en saadan, overladende til vort større critiske Tidsskrift noie at prøve og vurdere et Digterværk, som — ihvad man end kan indvende imod det — hører til vor Litteraturs meget betydningsfulde Frembringelser, og hvis Forfatter man ikke uden den sorteste Utaknemmelighed kan nægte den ham saa rigeligt tilkommende Tribut af et velvilligt, ham og hans Muse hengivet Sindelag. Man tør da vel ogsaa haabe, at denne Tribut meer og mere vil blive ham tildeel, og at hans nyeste Værk maa opnaae det Maal, han selv har angivet i sin Prolog: „at behage", — en Yttring, for hvilken man med en næsten utrolig Borneerthed har villet drage ham til Ansvar, som Den, der nedværdigede Poesien til en blot Behagekunst, ligesom om Digteren havde givet mindste Anledning til at tænke paa en gemeen Collision imellem den Stræben at behage og den at fyldestgjøre Poesiens immanente Formaal. Den, for hvem disse to Sider falde fra hinanden, han er eo ipso ikke Digter. Tvertimod, ihvor høit man end vil anslaae

de Opgaver, som Poesien har at løse, saa er det en simpel Tautologie, at denne Løsning kan ikke hjelpe det mindste, og maa betragtes som uskeet, saafremt den ikke behager, — naturligviis Dem, som en Digter ene kan ville behage, ikke saadanne selvbestikkede Dommere, som hverken kunne læse eller forstaae, og naar de fare gjennem Poesiens Blomsterhaver, blive hængende som Fluer i den første den bedste Spindelvæv.

Ogsaa en Opfordring
til Statsgjældens Formindskelse ved frivillige Bidrag.

Vor Statsgjæld bestaaer ikke blot i Obligationer. Der gives ogsaa en anden, som maaskee dog snarere bør kaldes Nationalgjæld. Thi vi have laant Meget af de fremmede Nationer, og skylde følgelig disse Meget. I hvilken stor Gjæld er ikke Holberg til Moliere, og altsaa Danmark til Frankrig? thi Holbergs Gjæld er Danmarks, og Molieres Tilgodehavende er Frankrigs. Men ogsaa Tydskland skylde vi saare Meget, og deriblandt adskilligt Godt og Fortræffeligt, som jeg ikke vil raade til at give tilbage, eftersom vi ikke kunne undvære det. Men imellem de Laan, vi have modtaget fra dette Land, er der virkelig ogsaa Meget, som vi uden alt Savn kunne betale tilbage, og hvorfor skulde vi da ikke gjøre det? Ja, hvis der nu var Gjenstande deriblandt, hvis Tilbagelevering endog vilde blive en reen Besparelse for os, blev det da ikke en Pligt? — Vil man indvende, at det aldrig kan være Besparelse at afgive Noget, saa maa man ikke noie have tænkt sig om, thi Besiddelsen af mangen Gjenstand er forbunden med Udgift, f. Ex. en Hest.

Dog er det ikke om Heste af tydsk Race, jeg her vil tale, men om en ganske anden Ting.

Det er ikke uden egen Erfaring, at jeg tillader mig nærværende Forslag. I mange Aar har jeg selv undværet den Artikel, hvorom her er Tale, og har befundet mig vel vel ved at undvære den, ja har ogsaa sparet derved, deels Blæk, deels Anstrengelse af mine Tale-Organer. Kun Faa have lagt Mærke til min patriotiske Bestræbelse, endnu Færre have efterlignet mit Exempel. Men nu, da jeg, vist ikke for at prale med min Dyd, men tvungen af Nødvendigheden, har maattet sætte den tilskue paa en isinefaldende Maade, nemlig i Titelen af nærværende Tidsskrift, saa føler jeg, at jeg bør gjøre Rede for min Handlemaade, især da der fra flere Sider er indløbet Spørgsmaal om Grunden til den. Mangen Læser vil allerede have gjættet, at Det, hvorom her tales, er Besparelsen af Bogstavet *t* i Ordet Intelligensblade. Den Læser, som ikke har gjættet det, men ventet sig noget Vigtigere, bedes at undskylde den skuffede Forventning dermed, at det idag er den 1ste April.

Blandt de Faa, der have lagt Mærke til min mangeaarige Besparelse af Bogstavet *t* i Ord som Intelligens, Substans, Residens o. s. v., er

der, som sagt, Færre, som have fulgt det givne Exempel. Men endnu Færre ere dog De, som offentligen have opponeret mod hiin Skrivemaade. Jeg erindrer endog kun Een, nemlig vor berømte Stilist Prof. Sibbern, som i Maanedsskrift for Litteratur bemærkede — hvad just ikke er nogen Hemmelighed — at saadanne Ord have et *t* i Latinen, ligesom han ogsaa bebreidede mig, at jeg skrev „anticipere", hvilket burde hedde „anteccipere", fordi Ordet — hvad heller ikke er nogen Hemmelighed — kommer af det latinske ante. I den af dette sidste Punkt uddragne Conclusion maatte han dog taale, at Prof. Madvig viste ham tilrette.

Det er de lette Etymologier, som forvirre Hovedet paa overfladiske Sprogkjendere, og undertiden paa de grundige. I nærværende Tilfælde maa det dog, selv for den overfladiske Betragtning, ligge temmelig nær at bemærke, at hvis man i Ord som Intelligens gjør Fordring paa et *t*, fordi dette findes i Latinen, saa vil man ikke kunne retfærdiggjøre det tilføiede *s*, som ikke findes i Latinen. Sagen er, at i disse Ord ombyttes *s* med *t* under visse Betingelser, men begge Bogstaver kunne ikke forliges med hinanden. Det active Participium hedder paa Latin intelligens, ender altsaa med *s*. Naar der nu ved Flexion til-

føies et *i* med efterfølgende Vocal (*ia*, *io* etc.), saa bliver *s* til *t*, ganske som i de franske Ord nation, conversation o. s. v., hvor *t* aldeles gjælder for *s*, og udtales blot som et saadant, uden al Lyd af *t*. Denne Vilyd er en Germanisme, men som desværre er bleven temmelig almindelig i den dannede Classe, medens dog Almuen og den lavere Borgerclasse endnu er bleven usmittet af den. Ifald nu i de af Latinen dannede Ord, Intelligens, Substans etc., Flexionsstavelsen *ia* kom til, eller, i Overensstemmelse med dansk Sprogbrug, *ie*, d. e. hvis Ordet hed Intelligentie: saa vilde der være Grund til at forandre *s* til *t*, men ingenlunde nu, da ingen saadan Flexion tilføies; og endnu mindre kan det forsvares at cumulere begge Bogstaver, hvilket strider baade mod Etymologien og den ægte danske Udtale. Ved Ord som Residens, der slet ikke findes i Latinen, falder den etymologiske Skingrund endogsaa bort som saadan. I ældre Tider skrev man disse Ord paa Dansk med et *z*, hvilket endnu vilde være at foretrække (fordi det vægtigere Bogstav antyder, at Stavelsen er accentueret), dersom ikke Udtalen af *z*, som i ægte Dansk kun har Lyden af *s* (ligesom paa Fransk), var bleven ligeledes fordærvet ved germanisk Indflydelse, saa at man

nu har indbrukket den A-B-C-Fordom, og troer paa den som et Evangelium: at *z* er det Samme som *ts*. Da nu i de omtalte Ord *ts* er aabenbart galt, stridende baade mod Etymologie og Udtale, og da *z* under de anførte Omstændigheder ikke vil bidrage til at rense den fordærvede Udtale, saa er der ikke Andet for end at bruge *s*, hvilket er etymologisk rigtigt, og, naar det bliver almindelig antaget, snart ved Hjelp af Diet vil corrigere Udtalen.

Det er denne Gjæld til Tydskland, som jeg mener, at alle Talende og Skrivende skulde frivilligen bidrage til at faae afbetalt. Allerede bestaaer jo en lille Maadeholds-Forening, som sætter Grændser for den overdrevne Brug af *t* (sande Anti-*T*-Totalister), saasom i Ordene „væsenlig", „egenlig". Herimod kunde jeg dog gjøre en og anden Indvending, uagtet jeg, formedelst overveiende Grunde, selv er Medlem af det samme Selskab. (Dog bør man aldrig skrive „offenlig", thi hele Ordet er af tydsk Dannelse, og ligesom vi ikke bør give vor Offentlighed tilbage, selv om den skulde være laant fra Tydskland, saa bør vi heller ikke formindske den, selv med et Bogstav). Men hvad skulde der være til Hinder for at udvide hiin Maadeholds-Forening til den her omtalte yderligere Forbrug

af *t*, mod hvis Afskaffelse der fornuftigviis ei engang kan gjøres nogen Indvending.

Snart vil det nu vise sig, om den nærværende Opfordring har været en Røst i Ørken, eller ei. Man vil snart see, hvor mange Patrioter der findes mellem vore Skribenter, og om lidt længere Tid høre, hvor mange der findes mellem vore Medborgere i Alminde-lighed. Kunde den foreslagne Forening være saa heldig at vinde alle Dem, som ikke ere Medlemmer af den tidligere Forening til Statsgjældens frivillige Afbe-taling, saa vilde den prise sig lykkelig; og dog vilde den alligevel henvende sig ogsaa til Disse, og gjøre dem opmærksomme paa, at de gjerne kunne have Raad til ogsaa at være Medlemmer af dette Selskab. Men skulde Nogen, som af en misforstaaet Økonomie blot vil tage Deel i det ene Selskab, være tvivlraadig om, hvilket han skal vælge, da maa jeg, forresten uden al Ubeskedenhed, bede ham betænke, at den af mig foreslagne Forening lover ulige større Fordele for ham selv, for Landet og for Nationaliteten, og desuden med Hensyn paa Tiden, hvori Øiemedet kan opnaaes. Især i sidstnævnte Henseende er Forskjellen paafal-dende, thi medens det af mig foreslagne Formaal kan

udføres i faa Dage eller Maaneder, saa vil det andet Selskab, for at naae sit Resultat, behøve et Tidsrum, som under alle Omstændigheder er betydelig større, uagtet det angives meget forskjelligt, nemlig fra 50 indtil 2320 Aar.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 3.

(15. April 1842.)

Nutidens religiøse Crisis.

De christelige og navnligt de protestantiske Statskirker, der bero paa den Forudsætning, at Christendommen er Verdensreligion og altsaa formaaer at være Centrum for Nationernes og Staternes Liv, for deres sædelige og politiske, kunstneriske og videnskabelige Bestræbelser og Formaal, befinde sig i vore Dage i den i det mindste tilsyneladende vanskelige Stilling, at deres Existens fra flere Sider aandeligt anfægtes, idet der erklæres, at de ikke længere ere istand til at opfylde deres Bestemmelse. Statskirkens Realitet beroer nemlig paa den tilstedeværende Harmonie mellem den religiøse Bevidsthed og Verdensbevidstheden, mellem Troen og Aabenbaringen paa den ene Side og Humanitetens frie Selvudvikling paa den anden Side, mellem Cultus og Culturen. Kun under denne For-

udsætning er Statskirken en Sandhed. Den factiske Splid, der i nærværende Tid finder Sted mellem disse Momenter, forekommer Mange at være saa stor, saa uforsonlig, at de spaae Statskirkernes Opløsning som nærforestaaende, eftersom den politiske Magt ikke vil formaae at opretholde Det, som ikke ved sin indre Kraft selv er istand dertil. Ei for at give en omfattende Undersøgelse af dette Spørgsmaal, men kun for at vække Opmærksomheden derfor og foranledige nærmere Eftertanke, meddeles de efterfølgende Bemærkninger.

En berømt Forfatter har engang yttret, at det Omsving i Tænkemaaden, der fandt Sted i Slutningen af det foregaaende Aarhundrede, kortelig lader sig characterisere ved en forandret Sprogbrug, der opkom samtidig med Ideernes Verling. Ordene Tro og Kjærlighed, der for en tidligere Tid vare algyldige Navne, bleve nemlig dengang ombyttede med tvende andre, idet man istedenfor Tro substituerede „Sandhed" og istedenfor Kjærlighed „Frihed." De sidstnævnte Navne bleve Tidsalderens Løsen, de bleve ligesom den prægede Mynt, som man nu allevegne kunde give ud, medens det kun blev precairt at anbringe Troen og Kjærligheden. Denne Bemærkning finder endnu den

Dag i Dag sin Anvendelse; thi endnu den Dag i Dag er Menneskeheden sysselsat med at omsætte sin Tro i Sandhed, sin Kjærlighed i Frihed. De dybere Seende ere imidlertid komne til den Erkjendelse, at denne raske Omsætning dog kun kan betragtes som en virkelig Vinding, for saa vidt som man med samme Lethed formaaer at foretage den modsatte Omsætning, for saa vidt man tillige formaaer at reducere sin Erkjendelse til Troens, sin Frihed til Kjærlighedens Fylde, og saaledes er istand til at besidde den samme Gehalt under begge Skikkelser paa eengang. Den eensidige Omsætning, der vilde have til Følge, at Religionen gik tilgrunde i Philosophien, Kirken i Staten, vilde kun være det Samme som at forvandle sine Pligter til Rettigheder uden tillige at fuldbyrde det Modsatte. Desuagtet har denne eensidige Omsætningsmaade i den allersidste Tid atter fundet betydelig Indgang. Der har midt i den protestantiske Christenhed reist sig et Parti. hvis Philosophie skal være den allernyeste, og som i Verdensaandens og den moderne Dannelses Navn forkynder, at nu er Tiden kommen til at secularisere Kirken og alle dens aandelige Godser. Ja disse Dannede vide endogsaa af Christendommen selv at bevise, at Religionen og Kirken først naae deres

Bestemmelse ved at lade deres umiddelbare, selvstændige Tilværelse gaae tilgrunde i Philosophien og Staten. Efter Christi eget Udsagn er jo Himmeriges Rige at ligne ved en Suurdei, der skal gjennemtrænge den hele Masse. Som det nu ligger i Naturen af ethvert Ferment, at det ikke skal blive i sin umiddelbare, compacte Tilstand, men er bestemt til at forvandles i Organismen, saaledes maa den adæquateste Tilværelsesmaade for Religionen og Kirken netop være deres Opløsningstilstand, naar de ere forvandlede og gaaet over i et Andet, end dem selv. Den religiøse Metamorphose skal altsaa bestaae deri, at Kirken bliver Verden, at Aabenbaringens Rige forvandles til Humanitetens, at Cultus forvandles til Cultur. Men for at den frie, protestantiske Stat dog ikke skal mangle enhver Cultus, saa have de istedenfor den kirkelige udtænkt sig en egen humanistisk Cultus. De have allerede udstykket den ene Sol i de mange Stjerner og forvandlet den ene Christus til de mange Gudmennesker. Og som Catholicismen overtog sig at omsætte den umiddelbare Christustilbedelse i Tilbedelsen af de mange Helgene, hvorved Religionen blev mere menneskelig, saaledes skal den catholske Helgendyrkelse yderligere omsættes i en tilsvarende protestantisk, der finder

sine Tilknytningspuncter ikke i Kirkens, men i Humanitetens Helgene, i de Høitbegavede, som vi kalde Genier. Geniusdyrkelsen — der Cultus des Genius — er efter Strauss den eneste Cultus, der er levnet denne Tids Dannede. Statskirkerne ville, efter samme Forfatters Mening, snart være i Forlegenhed for Lærere og nødes til at vælge deres Tjenere blandt Haandværkere og Almuesmænd, efterdi kun Saadanne endnu kunne have Interesse for de christelige Forestillinger i deres Umiddelbarhed, medens de Dannede kun kunne nyde disse, naar de ere opløste i Philosophie, Kunst eller Politik.

Som der fra denne Side i Videnskabens Navn udtales en aabenbar Protest mod Statskirken, hvis Tilværelse erklæres for en Skin-Tilværelse, saaledes bliver den samme Protest udtalt fra en anden Side, ikke i Videnskabens, men i Religionens Navn. Det er mærkeligt, men iøvrigt i god historisk Orden, at en Tidsalder, der frembyder Straussianismens Skuespil, samtidig dermed frembyder de forskjelligste Former af det religiøse Sectvæsen lige indtil Gjendøberne. Religiøse Opvækkelser, Conventicler høre til Dagens Orden, og disse Phænomener fremkomme uafhængigt af hinanden paa saa mange forskjellige Puncter af

den protestantiske Christenhed, at de ikke kunne betragtes som tilfældige, men meget mere bære Præget af en historisk Naturnødvendighed. Naar den ovenfor betegnede Retning kræver Kirkens Opløsning i Staten, saa gjøres her gjældende, at Guds Rige maa udsondres fra Verden. Naar Christendommen hist kun gjælder som et Ferment, der er bestemt til at forvandles, at opløses og forflygtiges i den verdenshistoriske Proces, saa fastholdes her, at Himmeriges Rige er at ligne ved en Perle, hvilken en Kjøbmand fandt, og da han havde fundet den, gik han hen og solgte alt sit Gods for at faae den ene Perle. Dette Parti har valgt den bedre Deel og agter Alverdens Skatte og Herligheder for Intet mod det ene Fornødne. De ville fastholde Religionen i dens uopløselige Selvstændighed og oprindelige Reenhed, i den pletfrie Glands af dens første Umiddelbarhed, men da de ikke have forstaaet Herrens anden Lignelse, geraade de kun i Splid med Verdenslivet istedenfor at forædle det. Hos Pietismen, der endnu befinder sig indenfor Statskirken, viser Dette sig som en passiv, og for saa vidt uskyldig Indifferentisme mod Verdensinteresserne, der ligesom er Gjengjæld for den Indifferentisme, mange Dannede vise mod Religionen. Om mange Pietister gjælder

det i bogstavelig Forstand, at de ere i Verden som De, der ikke ere i Verden; thi midt i de bevægede Verdensomgivelser befinde de sig ligesom i en somnambul Tilstand, medens de kun have deres Bevidsthed i Troens og Bønnens Verden. De kunne i denne Henseende betragtes som Modstykket til den store Skare af Dannede, der ligesom ere paralyserede paa det religiøse Organ. Imidlertid udvikler den pietistiske Indifferentisme mod Verdenslivet sig hos Mange til en aabenbar Polemik derimod. De fordre, at Verdensbevidstheden skal opgive sin Selvstændighed og lade sig opløse i Religion. De finde i Statskirken en utaalelig Sammenblanding af det Hellige og det Profane, af Guds Rige og Verden, og da de mistvivle om, at Guds Rige kan gjennemtrænge den haarde Verdensmasse, opgive de det sure Arbeide, overlade Fordærvelsens Masse til sig selv, og træde ud af Statskirken, idet de kun ville tage „Perlen" med sig. Saaledes bliver det pietistiske Hjerte det haarde Hjerte, der ophæver Samfundet; dets Kjærlighed bliver Sværmeri, der sætter sig ud over Loven, og nu fremkomme Secternes mangfoldige Forgreninger, der alt i længere Tid have foruroliget Statskirkerne. I den sidste Tid ere Gjendøberne komne til, der finde et Tilknyt-

ningspunct i de mange Opvækkelser, som uden Sammenhæng med den offentlige Gudstjeneste vise sig paa mange Steder. Idet Gjendøberne vende sig mod Barnedaaben, ved hvilken Christendommen stedse paany reproducerer sig selv som Verdensreligion, gaae de ud paa at tilveiebringe den grundigste Opløsning af den bestaaende Kirke, den radicaleste Tilintetgjørelse af Statens og Kirkens Enhed. Denne Sect er det yderste Extrem af Protestantismens religiøse Secter. Som det er den politiske Revolutions Princip at løsrive sig fra al historisk Sammenhæng og at indføre en ny Calender, saaledes viser det samme Princip sig paa det kirkelige Gebeet hos Gjendøberne. Disse „Schwarmgeister" ville ikke modtage Christendommen gjennem den historiske Kirkes Meddelelse, men forsøge selv at improvisere en christelig Kirke, for saaledes at kunne komme til at begynde Kirkehistorien forfra, da den foregaaende i deres Øine er aldeles forfeilet. Paa denne Maade viste Gjendøberne sig paa Reformationstiden, og de synes nu paa det nærværende critiske Vendepunct, hvor noget Nyt og Reformatorisk umiskjendeligt er i Gjære, atter at ville dukke op. De synes at komme som Fugle, der ved deres Sværmen varsle Forandringer i Kirkens aandelige Atmosphære.

I Forbindelse med dette Phænomen maa nævnes et andet af aldeles modsat Natur, nemlig de catholiserende Tendenser, der røre sig trindt om i selve den evangeliske Kirke. Vi behøve her ikke blot at tænke paa det store catholiserende Parti, der for Øieblikket truer den anglicanske Kirke, thi hermed beslægtede Sympathier lade sig uden Vanskelighed opvise ogsaa udenfor England.

Er der saaledes paa den ene Side et mægtigt religiøst Element i Tiden, men uklart gjærende og paa mange Maader i Conflict med det statskirkelige Princip, paa den anden Side en Verdensbevidsthed, der kræver selve Christendommens Afskaffelse, saa opstaaer det Spørgsmaal: hvorledes forholde selve Statskirkerne sig til denne Crisis? Deres Existens beroer jo netop paa Eenheden af Religionen og Verdensbevidstheden. De skulle jo netop løse det Problem, paa eengang at hævde Religionens Selvstændighed og evige Forskjel fra Staten, og tillige at lade den blive det altgjennemtrængende Verdensprincip i de store nationale Masser. Deres Opgave er det at iværksætte begge de nævnte Lignelser af Christus, at Religionen paa eengang bliver Livets Ferment og Livets Perle, medens Secterne kun eensidigt holde sig

til den sidste Lignelse, og Verden altid i en vis Betydning er nødt til at stadfæste den første. Dem tilkommer det at opretholde Eenheden af Tro og Sandhed, Kjærlighed og Frihed. Hvo som nu er overbeviist om, at denne Idee ikke er en tom Tanke, men en Realitet, selv om Statskirkens Virkelighed i flere Henseender contrasterede med dens Princip, han vil ogsaa være overbeviist om, at dette Princip ved sin indre Kraft vil være stærkt nok, saavel til at taale som til at overvinde de fiendtlige Magter. Men for at den rette Tolerance og den rette Polemik kan fremkomme, vil det være nødvendigt, at Kirken ikke blot vender Blikket ad extra, men ogsaa ad intra. Den maa, naar den ikke vil komme i en falsk Stilling til sine Modstandere, anstille en Selvcritik, for at erkjende, hvorvidt den selv maa overtage en Andeel af Skylden, og hvorvidt en Reformation ad intra vil være Grundbetingelsen for en heldig Polemik ad extra.

Det er en Bemærkning, der allevegne stadfæster sig, at de negative, revolutionnaire Magter, der optræde forstyrrende og forvirrende i Historien, altid maae sees under et dobbelt Synspunct, idet de paa den ene Side maae sees som de, der skulle dømmes og fordømmes, paa den anden Side som de, der ere

komne til Dom over det Bestaaende. Hvad som hos det Bestaaende kun er et Passivum, en Mangel, et Ikke-Værende, og forsaavidt en Hemmelighed, det kommer her paa en overraskende Maade for Dagen som et falsk, ødelæggende Activum. Disse Phænomener lade sig, forsaavidt som de ikke ere blot individuelle og tilfældige, opfatte som en Art historiske Huulspeile, der røbe enhver hemmelig Defect i Samfundet ved at kaste den tilbage som en falsk Positivitet. Alle Forsømmelsessynder blive her anskueliggjorte som Overtrædelsessynder; den utilladelige Ikke-Viden bliver gjenspeilet som en fræk Viden; den falske Taushed bliver aabenbaret som en tusindtunget Hydra. Ved at fremkomme som et saadant: Seer Jer i Speil! opfylde disse Phænomener deres Bestemmelse i Historien; de ere indirecte Aabenbarelser af Ideen. Fra dette Synspunct vil da baade det religiøse Sectvæsen og den frække, destructive Philosophie kunne lade sig betragte. De ere de negative Expositioner af de Sandhedsmomenter, der ere blevne forsømte af Kirken.

Betragte vi saaledes de religiøse Conventicler, hvis Tilsyneladelse ikke kan ansees for noget Tilfældigt, saasom de uden foregaaende Aftale ere fremkomne samtidigt paa de forskjelligste Steder, da vise disse

aabenbart hen paa, at den bestaaende Kirkes Prædikener ikke yde den Tilfredsstillelse, som de skulde; Deeltagerne i disse gudelige Forsamlinger, der som oftest høre til Almuen og den udannede Classe, klage over, at der i Kirkens Prædikener er for Meget af Verden og for Lidet af Gud og Christus, og skjøndt det Falske og Sværmeriske i deres Retning herved ofte lægger sig for Dagen, turde det dog vel være ubilligt ikke at anerkjende deres partielle Ret. Hvad de søge, er en større Oprindelighed, en større Primitivitet af det religiøse Liv, og naar de klage over, i Kirken ikke at finde Troens rette Inderlighed og Eenfoldighed, saa sige disse simple Mennesker paa deres Viis kun det Samme, hvad mange Dannede sige, der have vendt sig fra Kirken, fordi de i den religiøse Forkyndelse savne Ideens virkelige Nærværelse, fordi Religionen kun fremtræder som et Afledet, som Noget der besiddes paa anden Haand, og som derfor synes dem at kunne henføres til det Historiske, det Forbigangne. De Dannede skaffe sig nu deres Surrogater i Verdenslivets aandelige Realiteter, de vende sig til Kunsten og Videnskaben, men hine simple Mennesker kjende ikke disse Snrrogater, og kunne kun bruge det ene Fornødne. De religiøse Opvækkelser, der i mange Egne have

fundet Sted, have sikkert en dybere Betydning, end Mange ville tillægge dem, idet de synes at maatte betragtes som de raae, elementare Begyndelser til en ny Udvikling af det religiøse Liv. Dette Gjennembrud af et nyt religiøst Liv havde det været Statskirkernes Opgave at lede, for at Det, der her endnu kun yttrer sig som en religiøs Naturmagt, kunde optages og forædles i Statskirkens historiske Samfundsliv, hvorved dette selv vilde forfriskes og befrugtes. Hvor Dette nu ikke er skeet, hvor de ulykkelige Conflicter mellem den vildfarende, sig selv overladte Religiøsitet og den verdslige Magt ere fremkomne, der synes den bestaaende Kirke at maatte overtage sin Andeel af Skylden. Mangelen af kirkelig Productivitet kan ikke ligge i den evangeliske Kirkes Princip, der nu skulde have udtømt sit reformatoriske Fond, da vi tvertimod maae antage, at vor Kirkes Princip indeholder en uudtømmelig Kilde til ny Befrugtelse og Regeneration. Grunden kan altsaa kun ligge deri, at Kirken paa sit nærværende Trin endnu maa være fjernet fra sin egen oprindelige Grundbevidsthed, i Kraft af hvilken den maatte være mægtig til at ordne og beherske Alt, hvad der udvikler sig indenfor dens aandelige Enemærker. Man vilde meget misforstaae denne

Paastand om Kirkens Mangel, dersom man meente, at den skulde være opstillet som ubetinget, og skulde udelukke Anerkjendelsen af det kirkelige Liv, der i flere Henseender er fremtraadt forsonende og verdensoversvindende. Det er overhovedet kun Sectererne i og udenfor Statskirken, som henkaste slige Paastande uden at begrændse dem, men den partielle Gyldighed af disse vil man ofte ikke kunne nægte. For saaledes at tage et nærliggende Exempel, hvilken Mangel af religiøs og kirkelig Productivitet har ikke paa mange Steder lagt sig for Dagen i Forholdet til Gjendøberne! Kirken har som Kirke saa godt som været passiv, medens Staten har maattet være i uafbrudt Activitet. Man har væsenligt holdt sig til den kirkeretlige og politiske Side af Spørgsmaalet, medens det egenlige Centralspørgsmaal, Dogmet om Barnedaabens sacramentale Gyldighed og Nødvendighed, dette for Menigheden saa vigtige Spørgsmaal, saa godt som ikke er blevet berørt. Tildeels er Dette grundet deri, at der ere Mange, der vel fordømme Baptisternes Praxis, men hemmeligt ere enige med dem i Theorien. De laste kun Baptisterne, fordi de gjøre Væsen af Det, som i og for sig er Uvæsenligt. De fordømme Baptisternes Moral, fordi disse paa en fanatisk Maade sætte sig op imod Sta-

tens Anordninger, men de vide i Grunden intet Væsenligt at udsætte paa deres Dogmatik. Saalænge som man imidlertid ikke trøster sig til soutenere Kirkens Dogma imod Baptisterne, saalænge man ikke formaaer at bibringe Menighederne en anden Betragtning af Daaben, end en, der i sit Væsen er baptistisk, vil man kun paa en overfladisk Maade kunne modvirke Baptismens aandelige Fremgang. Kirken maa have sin Styrke ved sit Dogma, og for Dogmet gives der ingen practiske, hverken moralske eller æsthetiske Surrogater. Det dogmatiske Deficit i den bestaaende Kirkes Betragtning af sin egen Daab er nu blevet synliggjort ved Baptisternes Gjendaab, der paa negativ Maade revelerer den Sandhed, som i Kirken er bleven forsømt.

Vende vi os nu fra disse Phænomener til dem, der fra en modsat Side anfægte Kirken, nemlig de philosophiske Gjendøbere, der ville omdøbe Tidsalderens Intelligens i den Strausiske Dogmatik, for saaledes at vaske den reen for Christendommen, saa foranledige disse en lignende Betragtning. Ligesom de religiøse Gjendøbere have fundet Fremgang ved at slutte sig til de saa kaldte, „Opvakte," det er, til Dem, der vel fornemme Aandens stærke Rørelser, men endnu

ikke ere blevne virkelig Troende, endnu ere religiøs Umyndige og Ubefæstede, saaledes fiske de philosophiske Gjendøbere ogsaa i rørte Vande og finde især Indgang hos de philosophisk Opvakte, det vil i nærværende Sammenhæng sige, hos dem, i hvilke den frie Tanke har begyndt sin mægtige Bevægelse og fremkaldt en aandelig Gjæringstilstand, men hvilke dog endnu ere philosophisk Umyndige. Naar de religiøse Opvækkelser i vor Tid især have viist sig blandt Almuen, saa har derimod en tilsvarende philosophisk Opvækkelse og Gjæringstilstand viist sig hos Mange af de dannede Classer. En Trang til høiere Erkjendelse, en urolig Søgen efter Lys og Klarhed, en Higen efter Totalanskuelse er kommen til Gjennembrud hos dem. Deres Øine ere blevne opladte for enkelte af Philosophiens Sandheder, og de kræve nu en ny Jord og en ny Himmel, skjøndt de ikke selv vide, hvilken. De søge en Tilfredsstillelse, som kun kan skjænkes dem, naar de kunne finde et Hvilepunct ikke blot for deres Følelse, men tillige for deres Tanke. Denne Bevægelse havde det været Kirkens og den med Kirken forbundne Videnskabs Pligt for sit Vedkommende og indenfor sine beskikkede Grændser at lede, men i mange Henseender synes den hertil kun at have forholdt sig

som til de omtalte religiøse Opvækkelser. Den philosophiske Opvækkelse i vor Tid, af hvilken hos Mange en falsk Philosophie har udviklet sig, staaer middelbart eller umiddelbart i Forbindelse med de Bestræbelser, som den virkelige Philosophie har foretaget for at reformere Videnskaberne og dermed den hele Dannelse. Men en Reform af Religionsvidenskaben vil aldrig kunne gjennemføres med Held, naar den ikke finder den behørige Medvirkning hos Kirkens og Theologiens Organer, som paa dette Gebeet ere de egenlig Kaldede til at lede Reformen. Skal Religionen i Sandhed være den Magt, i hvilken alle Tidens Dannelsesmomenter finde deres Middelpunct, i hvilken ikke blot Følelsen, men ogsaa den søgende Reflexion finder Hvile — og Religionen maa jo kunne være Alt for Alle —: saa maa ogsaa den kirkelige Intelligens kunne magte Tidsalderens Philosophie. Men det er en Erfaring, der næsten allevegne gjentog sig, at netop Mange af Dem, der vilde conservere Religionens og Kirkens Interesse, og som just derfor burde have sat sig i levende Vexelvirkning med Philosophien, for at benytte de Midler, den frembød til Fornyelse og videre Udvikling af den religiøse Erkjendelse, stillede sig i et fiendtligt Forhold til al Specu-

lation. Andre erklærede vel, at Intet skulde være dem velkomnere end en Forsoning af Religionen og Speculationen, men de afviste med det Samme enhver virkelig Bestræbelse for at iværksætte dette Formaal som aldeles forfeilet og som Noget hvortil der ikke kunde tages videre Hensyn. De vilde vel gaae ind paa de reformerende Bestræbelser, men under den Betingelse, at Alt ikke desto mindre skulde blive ved det Gamle. Atter Andre vedligeholdt lige fra først af en fuldkommen Indifferentisme og vedbleve at gerere sig, som om der aldeles Intet var passeret. Saaledes er da Skylden ligesaa meget paa den kirkelige Side, naar det revolutionnaire Parti i Videnskaben fik den Fremgang, som det har faaet, om hvilken man navnligt kan overbevise sig ved et Blik paa den Tilstand, hvori den tydske Litteratur for Øieblikket befinder sig. Man bidrog jo selv til at skaffe dette Parti Indgang, idet man forsikkrede, at det alene besad Philosophiens sande Consequenser. Saaledes haabede man nu rigtignok at have bevist, at al Philosophie var forkastelig, og at den kirkelige Intelligens burde holde sig reen for philosophiske Reformer. Men saaledes maatte ogsaa Dualismen mellem de Troende og de Vidende Dag for Dag blive skarpere. Og det maatte omsider komme dertil, hvortil

det nu er kommet, at det for Mange er blevet et Slags Axiom, at hvad som er sandt i Religionen, det er falsk i Philosophien, og omvendt; at Tro og Sandhed forholde sig til hinanden som de to Herrer, hvilke man ikke kan tjene paa eengang, og af hvilke man nødvendigt maa hade den ene, naar man elsker den anden. Lad de Troende beholde deres Tro, naar vi kun beholde vor Philosophie, raaber det ene Parti: ville de Troende udelukke os af deres Kirke, da anse vi Dette kun for en Vinding! — Lad de Vidende beholde deres Viden, naar vi kun beholde vor Tro, sige de Fromme: der er intet Samfund mellem Troen og menneskelig Viisdom! — Og allerede enes baade Troende og Vantroe om at anmode Staten om at ophæve Statskirken og at oprette en almindelig Cultusfrihed, eftersom Statssamfundets kirkelige Eenhed jo kun er et Skin, naar de Vidende i Samfundet ikke tillige kunne være de Troende, naar der i Grunden bestaae to Menigheder ved Siden af hinanden, der gjensidigt udelukke hinanden.

Vi antage naturligviis, at det statskirkelige Princip vil have Styrke nok til at forhindre, at denne Dualisme saavelsom det oven omtalte Sectvæsen bliver almindelig. Det Modsatte vilde have Statskirkernes

uundgaaelige Opløsning til Følge. Men for at disse Phænomener ikke skulle blive almindelige, vil det være nødvendigt, at det statskirkelige Deficit af Tro og Viden, der for Tiden finder Sted, anerkjendes og efterhaanden dækkes. Politiske Garantier ville i og for sig Intet kunne udrette, hverken mod den philosophiske eller den religiøse Fanatisme. Kirken maa væsenlig garantere sig selv ved at gjøre et Fremskridt i aandelig Selvbevidsthed, og det ligger i dens egen Interesse, at Staten ikke ved en alt for kraftig Indgriben unddrager den Leilighed hertil. Men Leilighed hertil gives kun, naar Striden gjennemkæmpes paa det reent aandelige Gebeet. Dersom saaledes f. Ex. hos os Omstændighederne skulde gjøre det nødvendigt at tilstede Baptistmenigheders Bestaaen her i Landet, for itide at inddæmme den Strøm, hvis regelløse Fremskriden kunde blive fordærvelig, da vilde Saadant vist nok ingenlunde i og for sig være ønskeligt, men som det fra den ene Side var et partielt Tab for Statskirken, saaledes vilde det fra en anden Side kunne betragtes som en Vinding. Den saaledes bestaaende Modsætning vilde nemlig tjene til at fremkalde en stærkere confessionel Bevidsthed hos vore egne Menigheder og bringe Mange til Besindelse om,

hvad vi selv besidde i Lutherdommen. Overhovedet er den Statskirke ikke den stærkere, som ikke seer sig istand til at taale nogen Sect indenfor sin Omkreds; den Statskirke derimod besidder den sande Styrke, som kan taale disse Particulariteter, men ved sin aandelige Overlegenhed formaaer at sætte dem som en tilfældig, i Heelheden forsvindende Størrelse.

H. Martensen.

Miniature-Avis.

I Anledning af Opfordringen til Statsgjældens Formindskelse (i forrige Nummer) har jeg modtaget et meget fornøieligt Brev, undertegnet 6—9, og skal i næste Nummer meddele dets Hovedresultat, som ikke er uvigtigt med Hensyn paa den omhandlede Gjenstand.

— For at udfylde en ledig Plads, meddeles her det Digt, som fremsagdes i Søndags ved Clara Schumanns 2den Concert paa det kongelige Theater.

Ingen Declamation.

For Declamation os naadig bevar!
Saa lyder nu Morgen- og Aftenbønnen
Til Musa-Datteren eller Sønnen,
Som os en Concert bebudet har.
Det er noget dumt og kjedeligt Smaat,
Som varer kun Øieblikke;
I broget Vrimmel blandt Rødt og Blaat
Og Guult og Grønt det selv er kun graat; —
Men jeg — declamerer ikke.

Nu hører der meget Mere til,
End kun et Par Ord paa Riim at sige.
De bedste Scener man have vil
Af alle de bedste Skuespil,
Og Quintessensen i Kraft maa stige.

Man i Costume nu frem skal staae
For spændte, speidende Blikke;
I eget Navn ei tale man maa; —
Men jeg — declamerer ikke.

Men naar det gjælder, en ringe Stund
To skjønne Hænder at skaffe Hvile,
Før atter over den tonende Bund
De skal paa lydige Taster ile,
Da vil man Taalmod have maaskee
Med alt forældede Skikke,
Og ei den Talende just belee,
Men sige mildt: Jeg kan Ingen see,
Og her declameres ikke.

Thi Hver nok føler, hvor svag og mat
Er Ordets Lyd imod Tonens Fylde:
En sagte Luftning i stille Nat
Mod alle de Stemmer, som Dagen hylde,
Naar rige Straaler dens Pragt forgylde.
Den klinger, den bruser, den opgaaer i Sang,
Og Øret kan Vellyd drikke;
Men Ordet, — det har kun en natlig Klang;
Derfor — declamerer jeg ikke.

Snart nærme sig vil med Lundens Chor
Den unge, smækkre, smilende Flora;

Da toner det atter, og Talens Ord
Var kun som den blege Lysning i Nord,
Der mat forkynder Aurora.
Da falmer det svage, rødmende Skjær
For Solens glødende Blikke,
Da vaagner til Jubel Fuglenes Hær,
Og da — declamerer man ikke.

Saalunde vil nu med Vaarens Klang
Den unge, blomstrende Kunstnerinde
Dem venligt bringe sin sidste Sang,
Og plante, som Flora, paa Dannevang,
Før bort hun gaaer, sin Kjærminde.
Og har Beundring hun tryllet frem
Af Sjæl, af Øren og Blikke,
Man tænke vil, naar man kommer hjem:
Idag declameertes der ikke.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 4.
(1. Mai 1842.)

Hvorledes lægger Intelligensen sig for Dagen?

Vaar vore Forfædre tillagde en eller anden blandt deres Samtidige Prædicatet: Mand af Intelligens, vilde de vel derved i Almindelighed, ligesom vi, udtrykke Tilstedeværelsen af Aandsdannelse. Men lægger man nærmere Mærke til den specielle Anvendelse af dette Prædicat i det enkelte Tilfælde, bliver man strax vaer, at de herved benyttede sig af en ganske anden Maalestok end vi, at de Fordringer, de gjorde til den intelligente Mand, ikke falde sammen med vor Tids Fordringer, men ere væsenlig forskjellige herfra. Det er ikke uinteressant, at bemærke denne Forskjel, eftersom den paa en ret charakteristisk Maade antyder den almindelige Differens mellem hiin og vor Tidsalders aandelige Physiognomier. For at være en Mand af

Intelligens maatte man dengang være en complet Polyhistor, et levende Notice-Lexicon, vide Besked om alt Muligt, have gjennemlæst alt Muligt, hvad der kun var skrevet om alt Muligt. Den Videnskab, hvori Intelligensen fatter sig og sin Verden i den hele Almindelighed og Dybde, Philosophien, defineredes dengang af Wolf som Videnskaben om alt Muligt, hvilket efter hans System var det Samme som Alt, hvad der ei modsiger sig selv, og for hvis Existens der lader sig anføre en tilstrækkelig Grund, og efter hvad Historien har overleveret os, har virkelig denne Definition passet meget godt paa denne Philosoph selv, der ikke blot speculerede efter Mephistopheles's Recept:

— „Wie ein Thier auf dürrer Haide,
Vom bösen Geist im Kreis herumgeführt,
Und rings umher liegt schöne, grüne Waide,"

men ogsaa havde grundig Indsigt i de meest forskjellige Affairer i det virkelige Liv, f. Ex. i Strategiken, Bygningskunsten, ja endog paa sin Tid skal have havt et stort Navn i Fyrværkerkunsten. Det var nu vel de Færreste, hvis Megetviden tog saadanne Retninger; men det, at vide saa Meget som Muligt, var dog i ethvert Tilfælde conditio, sine qvâ non. Betragte vi de Værker, hvori Datidens intelligenteste Mænd ned-

lagde Resultaterne af deres aandelige Syslen, maa man forbavses ved Synet af den Lærdomsmasse, der her er sammenført; man maa beundre den umaadelige Jernflid, hvormed man dengang, uden nogen høiere Interesse, arbeidede sig igjennem de vidtløftigste, men tillige kjedsommeligste Folianter, ofte for maaskee blot at finde et Par Citater, lærde Noticer o. s. v. I Bedømmelsen af Intelligensen havde dengang Extensionens Kategori Overvægten; man hyldede Reglen: „jo mere, jo bedre."

Anderledes i vore Dage. Det er ikke længer den blotte Lærdom, Aandens extensive Leven, der giver Adkomst til Prædicatet Intelligens; hvad der nu kræves, er fremfor Alt den intensive Aand, Tænkningen; det, hvorpaa der nu sættes Priis, er ikke saameget det empiriske „hvormeget" som det logiske „hvorledes," ikke saa meget Omfanget som Dybden. Det kommer ei an paa at opsummere alle Verdenslivets peripheriske Puncter, men at referere dem til deres Centrum. Spørges det derfor, hvori vor Tid fornemmelig seer Intelligensen lægge sig for Dagen, bliver Svaret: i en tænkende Betragtning af Livet og dets forskjellige Sphærer. Men dette Svar udkræver en nøiagtigere Overveielse.

Naar for Øieblikket Tanken stærkt accentueres

i den aandelige Dannelse, naar det logiske Moment først og fremmest urgeres, hvor der er Tale om sand Intelligens, saa maa man heraf ingenlunde uddrage den Slutning, at hele Livets extensive Uendelighed, den brogede Vrimmel, som den empiriske Verden sammenflokker omkring os, skulde erklæres for noget Ligegyldigt. Den grundige logiske Verdensbetragtning staaer ikke i nogen contradictorisk Modsætning til den empiriske Opfattelse. Som den gehaltrige Tænker ikke afslutter sig i Tankens indre Verden med Øiet lukket for Naturens og Aandens Rigdom, men tvertimod, dreven af Tankens egen nødende Røst, træder i levende Vexelvirkning med hele den Verden, der omgiver ham: saaledes kan heller ei den grundige Empiriker udelukke Tanken af sin Verden; vil han ikke blive staaende ved en overfladisk Sammentællen af Data, men trænge tilbunds i sine Erfaringer, saa vil han uundgaaeligen opdage, at „der er Mening deri," alt mere og mere vine Tankens Liv i det forhen døde Stof, see hvorledes der heri udpræger sig en uendelig Ideefylde, som kun venter paa Tænkeren, der skal løse samme fra den bundne Tilstand og aabenbare Mysteriet i bestemte Ord. Derfor er en tænkende Betragtning af Natur, Historie, Kunst, Religion o. s. v., saaledes som vor Tid kræver den, saa langt fra at gjøre

disse empiriske Livsgebeter Uret, at man tvertimod maa paastaae, at de først derved komme til deres fulde Ret og Sandhed. Empirien kommer vistnok ikke mere til at spille den exclusive Rolle, som i tidligere Tider; dens Betydning bliver mere secundair, eftersom Tankens Rigdom, Ideen, der er immanent i det Objective, bliver det Første, det egenligen Dominerende, der paatrykker det empiriske Stof sit Majestætssegl. Denne Tankens Rigdom gribes af den tænkende Bevidsthed, der saaledes, i sin Betragtning af Virkelighedens Phænomener, ikke knytter sig til Noget, der er Bevidstheden selv fremmed; ved at trænge ind i Phænomenerne, „kommer den netop til sit Eget." Her er saaledes ikke Talen om en Overførelse eller udvortes Anvendelse af Tankens Love og Bestemmelser paa det umiddelbart Opfattede, hvorved det Fornuftige blot vilde faae Characteren af et Schema, en tom Form uden immanent Sammenhæng med Virkeligheden. Det er ikke *mine* Tanker, jeg skal tænke ind i Gjenstanden; det er Gjenstandens *egne* Tanker, jeg hos mig selv skal *efter*tænke. Aanden og Sandheden ere selv immanent tilstede i det Objective og skulle altsaa ikke først udenfra føies til, naar dette skal opfattes i Aand og Sandhed.

„Men — vil maaskee en eller anden af Læserne

her bemærke — den Art af tænkende Betragtning, der her kræves af den intelligente Mand, er jo en saadan, som det speculative System forbeholder sig; saaledes falder jo Intelligensen sammen med Speculationen; til at være intelligent kræves der altsaa hverken Mere eller Mindre, end at man skal være speculativ Philosoph." — At en saadan Fordring i Manges Øren lyder som en Afskyelighed, er bekjendt nok; men et Øiebliks Taushed! og Sagen skal, see vi ret, være endt til alle Parters Tilfredshed.

Enhver ægte, gediegen Betragtning af Verden er eo ipso af en uendelig d. e. speculativ Natur, og som Følge heraf maa Enhver, der ret for Alvor giver sig til at betænke sig selv og sin Verden — og dette gjør vel den intelligente Mand — ofte uden selv at vide det, ja maaskee endogsaa imod sin bestemte Villie, blive Organ for den speculative Idee. Hvorledes skulde det ogsaa være det dannede Menneske muligt, at holde sig uberørt af denne? Den slynger jo ubemærkt sine stærke, men usynlige Traade gjennem hele Virkeligheden, gjør sig derfor gjældende som en uimodstaaelig Magt i Intelligensens almindelige Rige. Det er følgelig ikke blot i det speculative System, at man finder den speculative Idees Rigdom udtalt; den aflægger ogsaa Vidnesbyrd

om sin Tilstedeværelse i den grundige Kunstners, Digters, Politikers, Historikers, overhovedet i ethvert alvorligt tænkende Menneskes Præstationer. Forskjellen er kun den, at hvad der i det speculative System fremhæves for Tanken som saadant, i sin egen Almindelighed, er i disse Sphærer derimod bestandig tilstede paa en mere latent Maade og aabenbarer sig kun i og igjennem den specielle Gjenstand. Hvad der her gjør sig gjældende som en ubevidst Magt, bliver af Systemet hævet til fri Selvbevidsthed. Saaledes staaer Intelligensen i den inderligste Rapport til Tidsalderens speculative System, og naar den nu og da fremtræder polemisk imod dette, har det igjen som oftest den Triumph, at kunne eftervise, hvorledes hiin, uden selv at mærke det, paa mangfoldige Maader er inficeret og gjennemtrængt af Speculationens frygtede Aande, og derfor ved at bekæmpe Systemet svæver i en Illusion, idet den kjæmper imod sig selv.

„Ja alt Dette kan nu være meget godt og deiligt; men er det dog ikke en forskrækkelig Eensidighed, saaledes at sætte Intelligensen i Tænkningens Dannelse; retsom om det aandelige Væsen blot havde et Die, der fordrer Lys, og ikke ligesaavel et Hjerte, der forlanger Varme, en Følelse, der ikke tilfredsstilles ved fattige Abstrac-

tioner, men ene og alene ved det concrete Livs rige Fylde." Paa saadanne Indvendinger ere vi aldeles belavede, og det er da heller ei første Gang, at de ere fremsatte. Saalænge der har været en grundigt indtrængende Tænkning, have ogsaa saadanne Hjertesuk, saadanne Klager over Mangel paa Respect for det umiddelbare Liv ladet sig høre; saaledes lamenteredes der over Tænkningens Følesløshed længe før den store Ildebrand, og saaledes vil man sikkert vedblive at lamentere lige indtil engang den store, absolute Ildebrand, der skal gjøre Ende paa Verden med Alt, hvad dens er, ogsaa gjør Ende paa alle deslige Controverser.

Ingen kan være villigere end vi til at indrømme, at der til sine Tider er klaget saaledes med den bedste Grund; imedens Tænkningen ikke gjorde Andet end producere abstracte Raisonnements og Reflexioner, hvori der hverken var Kjød eller Blod, vare saadanne Klager paa deres rette Plads. Men ligesaa bestemt maae vi da ogsaa paastaae, at disse Klager paa ingen Maade træffe den Art af tænkende Verdensbetragtning, hvori vi maae sætte Nutidens egenlige Opgave. Det kan naturligviis ikke her være vor Hensigt, at godtgjøre denne Paastand ved at forsøge en Gjennemførelse af Tænkningen paa alle den phænomenale Verdens for-

skjellige Gebeter; vi ville indskrænke os til eet Gebeet instar omnium, og vælge da eet af de rigeste og fyldigste, og haabe dristigen, at det vil være os muligt at godtgjøre, at denne Rigdom og Livsfylde ingenlunde forsvinder for den tænkende Betragtning, som vor Tid proclamerer. Det Gebeet, som vi vælge, er det æsthetiske, og vi ville da gjøre et Forsøg paa i Korthed at anskueliggjøre Læseren den intelligente Betragtning af Kunsten og dens Værker.

Ved Kunsten føres vi ind i en anden, en høiere Verden. — In parenthesi bemærkes, at der her naturligviis blot tænkes paa den ægte Kunst, hvortil man dog vel ei vil henregne saadanne Producter, i hvilke man ikke træffer Andet end en kjedelig Tautologi af Livets Trivialiteter uden Ironiens Genier, en Gjentagelse af hele Endelighedens Misere uden Udsigt til noget Idealere. — Men hvilken er nu denne høiere Verden, som Kunsten fremtryller for vort Blik, og i hvilket Forhold staaer den til det virkelige Liv, hvori vi dagligdags bevæge os? Kunstens Verden er Illusionens Verden; alle dens Skikkelser have kun Skinrealitet; den, der ikke troer paa Andet end hvad man kan tage og føle paa, gjør derfor rettest i at holde sig borte fra dette Gebeet. Men dette Skin er det

sande Skin og ikke det, der bedrager; i denne Skinnets Verden er det Uendelige og Evige selv hjemme og aabenbarer sig deri som det Skjønne. I Skjønhedens Rige anskues gjennem Illusionens Tryllespeil den Forsoning af det Uendelige og det Endelige, Begreb og Realitet, Liv og Idee, som det virkelige Liv kun stykkeviis lader os vine. Paa Skjønhedens Himmel afspeiler hele det bevægelige Liv sig, men løftet op over Endelighedens slette Stræben, gjennemtrængt og forklaret af Ideens friske Skjær. Den sandselige Verden er her congruent med den fornuftige Tanke. Dette er den gjenopstandne Virkelighed, hvori vi, som Clotaldo siger i Heibergs Fata Morgana, finde

— — "den tunge Verdens lette Tanke,
Det mørke Virkeliges klare Luftsyn."

I Kunsten bliver der saaledes et dobbelt Moment at bemærke: den endelige, sandselige Side, Stoffet, hvori den kunstneriske Idee udpræger sig, og det uendelige, ideale Moment, Tanken, Ideen. Kunsten er efter sit Begreb begges Eenhed. Naar nu vor Tids tænkende Betragtning, der „ikke blot søger Sit, men ogsaa Andres," henvender sig paa Kunsten, da faae vi ikke blot en udvortes Reflexion over denne; Tænkningen vil tvertimod lade Kunstens eget Begreb re-

flectere sig i Bevidstheden og kan derfor ei forbigaae noget af de anførte Momenter. Holder Betragteren sig blot til den ydre Side, Kunstværkets Legeme, eller paa den anden Side blot til Ideen, Kunstværkets Sjel, uden at fatte begge Momenters gjensidige Gjennemtrængelse i hele Kunstværkets Organisme, er hans Tænkning abstract og eensidig. Den grundige Tænker er først tilfredsstillet ved Kunstværkets hele concrete Begreb, og slaaer sig først til Ro efter at have betragtet begge Momenter og deres Eenhed, med eet Ord erkjendt Kunstværket i dets Totalitet. Men Mere vil man dog vel ikke fornuftigviis forlange af noget Menneske.

Men saadanne umiddelbare Følelses-Mennesker, der nu eengang for alle have sat sig i Hovedet, at Tænkningen ikke indeholder Andet end en Række af livløse Abstractioner, og at man derfor ikke kan vove sig ind paa denne Vei uden at risquere at sætte sit kostbare Liv til, der til Morgenpsalme bruge Göthes Xenie

„Mein Kind! ich hab' es klug gemacht,
Ich habe nie über das Denken gedacht,"

og ved Aftensmaden variere over det gamle Thema: „de gustu non est disputandum," saadanne Mennesker ville endnu bestandig paastaae, at man med alt Det

endnu ikke har opfattet Kunstværket selv; thi Kunsten skal ikke give Stof til Eftertanke, men paa umiddelbar Maade begeistre; den Nydelse, som den forskaffer, kan kun føles, ikke begribes, end sige udtrykkes; det er en usigelig, ubegribelig Nydelse. Lad os tænke os en saadan Kunst-Enthusiast, der blot vil begeistres, men ikke vil gjøre sig Rede for, hvad der foranlediger denne Begeistring. — „Hvor det dog er et mageløst Digterværk, udbryder han, idet han med et Suk lukker Schillers Wallenstein i; hvor forfriskende er det ikke, engang imellem at faae saadan en Nydelse, engang imellem at blive saaledes varm om Hjertet; det vilde jeg ikke have undværet for al Verden.“ — Deri har Du Ret, ville vi svare, ogsaa mig har Schillers herlige Værk forskaffet nogle nydelsesrige Timer; men siig mig, hvad er det dog egenligen, der saaledes har begeistret Dig? — Kommer Du nu atter der med dit kjedelige Hvad, for at forstyrre mig al min Nydelse? Du veed jo dog, at jeg er en afgjort Fiende af det Slags Betragtninger. Du er ret skabt til at profanere mig mit Allerhelligste. Men det fortrøster jeg mig til at kunne sige, thi min Følelse siger mig det, og dens Ord i Ære, at dette Digterværk er nydeligt, skjønt, ja saa skjønt, at jeg ikke selv kan sige det.“ —

Men min Bedste! det har jo aldrig været min Hensigt, at ville forspilde Dig Nydelsen af Wallenstein; det forekom mig kun, at Du som tænkende Menneske maatte have gjort Dig Rede for, hvad det er, der bevirker, at Du sætter saa høi Priis paa dette Digterværk. — „Gid Du dog engang vilde holde op at plage mig med Dine kolde Reflexioner. Naar jeg nyder et Kunstværk, vil jeg nyde, og altsaa ikke tænke. Det Hele er jo dog en Smagssag og om Smagen maa man ikke disputere."

Man kunde maaskee kalde en saadan Betragtning af Kunsten, hvorpaa vi her have givet en lille Prøve, den mystiske, eftersom den deler Mystikens almindelige Væsen, midt i al sin Skuen at undflye Begrebets Klarhed og Bestemthed. Men der kan ikke tænkes nogen slettere Betragtning af Kunsten end den mystiske Følelses. Den har ikke nogen Objectivitet i sig, intet Fast, hvortil den i sin Dom kan holde sig; idet den dommer efter det reent subjective Indtryk, faaer Kunsten intet absolut Værd i sig selv, dens Skjønhed bliver reduceret til en „Smagssag." Og hvad har dog den mystiske Kunstfølelse at beklage sig over den tænkende Betragtning? Denne er saa langt fra at udelukke Nydelsen, at man endogsaa med Grund kunde

paastaae, at først den giver Adgang til virkelig Nydelse, til en Nydelse, som Ingen kan fratage os. Hvad den vil udelukke, er kun den aandløse Nydelse, der hverken kjender Hvad eller Hvorfor og hvori man i Grunden kun nyder sin egen subjective Følelse. Thi dette er den Nemesis, der altid forfølger den umiddelbare Følelse, der afslutter sig i sig selv og ei aabner sig for Tankens gjenfødende Liv: den frygter for Abstractioner, og troer derfor, at den, ved at flygte for Tænkningen ligesom for en gal Hund, ret skal finde hele Livets guddommelige Fylde, og den finder — kun sig selv.

Den tænkende Betragtning af Kunsten vil derimod erkjende denne selv; den vil, som vi ovenfor antydede, erkjende Kunstens Værker i deres Totalitet. Herved faaer den en tredobbelt Opgave. For det Første vender Tænkningen sig til Kunstværkets almindelige Side, idet den gjør Rede for den concrete Tanke, der rører sig bagved hele denne brogede Verden, hvori Kunsten her fører os ind; her gjælder det med Klarhed at bringe sig Ideefylden til Bevidsthed. Men dernæst maae alle disse særskilte Skikkelser, der umiddelbart fremstille sig for os, tages under Betragtning; alt det Individuelle og Characteristiske ved disse Skikkelser

og i deres Forhold til hinanden kommer her under Overveielse. Endelig maa det for det Tredie erkjendes, med hvilken Nødvendighed hiin almindelige Idee gjennemtrænger hele denne Række af særskilte Momenter og igjennem dem constituerer den organiske Enhed, som Kunsten sætter sig til sin Opgave. Først hermed har nu den grundigt tænkende Betragter af Kunstens Værker løst sit Problem.

Vilde nu Nogen spørge, om ethvert Kunstværk egner sig til en saadan Betragtning, om der ikke meget mere f. Ex. gives saadanne Digterværker, der aldeles vilde forstyrres og opløses ved en slig rational Betragtning, saa er hertil intet Andet at svare end, at der som bekjendt ogsaa gives maadelige Producter paa dette Gebeet, og at disse unægtelig have det Værste at befrygte, hvor der gjøres Brug af denne Maalestok. Hvor saaledes Digteren skjuler Mangelen paa virkelig Tankefylde med alleslags effectfulde Surrogater, eller istedetfor at byde et skjønt, harmoniskt Skue, et virkeligt spectaculum, fremstiller sig som en Spectakelmager, der vel kan gjøre mange Kunster, men intet kjender til Kunsten, eller hvor Ideen ei med egen Nødvendighed organisk udfolder sig i concrete Skikkelser, men reent udvortes knyttes til disse, ligesom naar

Bræder limes sammen, — her er al mulig Fare at befrygte fra Tænkningens Side, og den, der vil forblive i ubeskaaren Nydelse af deslige Producter, maa man fremfor Alt raade at gardere sig vel imod denne Side. Men det er da ogsaa kun her, at man behøver at frygte, at Tænkningens Speidervie skal opløse Enthusiasmen i en tom Illusion; ved det ægte Digterværk vil det derimod stedse opdage en uudtømmeligere Rigdom og saaledes stedse gjøre Nydelsen større og grundigere. Skal et saadant Værk nydes, maa det vel egenlig studeres. Ogsaa ved Nydelsen af Kunsten gjælder det derfor:

„Jo mere Studium, desbedre, Svoger!"

Vi valgte Kunstens Sphære, for at vise, med hvor liden Ret man beskylder vor Tids alvorlige Tænkning for kun at føre til uvirkelige Abstractioner. Hvad der er viist paa dette ene Gebeet, vil ogsaa lade sig eftervise med Hensyn til hele den øvrige empiriske Virkelighed og dens forskjellige Sphærer. Naar vi derfor paastaae, at Intelligensen lægger sig for Dagen i en grundigt tænkende Betragtning af Livet og dets mangehaande, høiere eller lavere, Forhold, føle vi os overbeviste om, at Ingen med

Grund vil kunne beskylde os for at prædike Eensidighedens Evangelium.

J. Fr. Hagen.

Theatret.

Balletten Napoli.

Den eenstemmige Anerkjendelse, som er bleven dette skjønne Arbeide tildeel, er kun velfortjent Løn, og Tilskuernes Jubel udtrykker tillige Glæden over, at vort Nationaltheater er i Besiddelse af en Kunstner, som i sit Fag uden tvivl er den første i Verden, idet han langt overgaaer alle nuværende Medbeilere, og neppe staaer tilbage for nogen foregaaende. Man kan paa andre Theatre see større Pragt i Balletten, mere forbausende Decorationer, mere imponerende Masser, men ingensteds vil man see disse Midler anvendte med den Smag og forholdsviis med den Effect som i Hr. Bournonvilles Compositioner, ingensteds vil man

see hiint Ydre saaledes besjælet af et Indre, dette den poetiske Tankes Herredømme over Apparatet. Vel gives der enkelte franske Balletter, i hvilke ogsaa den indre Betydning er stærkt fremhævet, f. Ex. Nina, Søvngængerſken, Sylphiden; men det er ikke den almindelige Genre, hvorimod alle Hr. Bournonvilles Balletter bære dette Præg og, saa at sige, udtale hans kunstneriske Troesbekjendelse. At han til at fremføre dette Indre benytter det Ydre i al den Udvidelse, som vort Theater kan skjænke det, er fuldkommen rigtigt, thi Balletten er netop dramatisk Kunst, forsaavidt som den fremstiller sig væsenligen for Diet; hvad man i andre dramatiske Kunstarter med et foragteligt Navn kalder Dienlyst, er i Balletten en væsenlig Lyst; det er det Middel, hvoraf netop denne Kunst betjener sig; men kun en Dilettant forsømmer den bestemte Kunsts eiendommelige Midler, og paabyrder den andre, som ligge udenfor dens Virkekreds; den virkelige Kunstner derimod føler sig i sit Element, naar han blot kan raade over sine Kunstmidler, og det falder ham aldrig ind at finde disse utilstrækkelige.

Balletten i Almindelighed er en Kunstart, som frembyder et i æsthetisk Henseende interessant Phænomen, idet den nemlig er den abstracte Side af en anden,

concretere Kunst, men udviklet til selvstændig Gyldighed. Den concretere Kunst er Skuespilkunsten, som har to Momenter i sig: det mimiske og det reciterende, hvilket sidste kan være enten reent declamatorisk eller syngende. Men det mimiske Moment kan allerede i sig selv opnaae Selvstændighed, hvilket skeer i Balletten, hvorimod det reciterende Moment ikke har denne Energie i sig, thi hverken Declamation eller Concertsang udgjør et eget Genus i Kunsternes Cyclus. Det kommer deraf, at Mimiken er productiv, hvad enhver virkelig Kunst maa være, Recitationen derimod, enten den er declamerende eller syngende, er bunden til den foreskrevne Text og følgelig kun gjenfremstillende. Den Affect eller Lidenskab, som den mimiske Kunstner fremstiller, er hans eget Product, medens den hos den reciterende Kunstner er Digterens eller Componistens, som blot reproduceres; men ingen Kunst kan gjøre sig selvstændigt gjældende ved blot Reproduction. Derfor er det ogsaa Mimiken, ikke Recitationen, som er Skuespilkunstens egenlige Fundament; det er den Deel af Kunsten, hvori Skuespilleren kan være hvad man kalder skabende; i den reciterende Deel er det kun Digteren eller Componisten, som skaber. Hvis ikke desmindre i Skuespilkunsten det reciterende Moment har

en saa stor Betydning, at man mindre taaler en ufuldkommen Udvikling af dette end af det mimiske, saa har det sin Grund deri, at Recitationen unægtelig er det Høiere, men denne Bestemmelse forenes godt med den foregaaende: at Mimiken er det Fundamentale. Recitationen er bestemt til at bære Dannelsens Præg, og det er i den, at den hele Personlighed har sit sidste, altomfattende Udtryk, hvori selv det Mimiske absorberes. I den fuldendte Skuespilkunst smelte derfor begge Sider saaledes sammen til Enhed, at man ikke længere kan skille dem fra hinanden; kun hos de ufuldkomne Kunstnere bliver Abstractionen til Virkelighed. Men forresten betegner dette Forhold Skuespilkunstens eiendommelige, man kunde sige besynderlige, Natur: i Det, som udgjør dens Væsen, har den ikke sit fuldendte Udtryk, men først i Det, som den optager fra Poesien; der, hvor den er productiv eller skabende Kunst, har den endnu ikke naaet sit Formaal, men først der, hvor den lader en anden Kunst producere for sig. Men heraf er det indlysende, at netop dens underordnede Element, Mimiken, kan befæste sig i sin abstracte Tilværelse, og give sig Gyldighed som en selvstændig Kunst, ligesom det ogsaa staaer i Forbindelse dermed, at Mimiken hører til de illusoriske

Kunster (i hvilken Henseende jeg henviser til min Afhandling om Malerkunsten i Perseus), hvorimod Tonens og Ordets Kunst ikke staaer paa Illusionens Standpunkt. Da nu det fremstilte Skuespil beroer paa Illusion, saa kan den isolerede Mimik frembringe en egen Skuespilart (Balletten), den isolerede Recitation derimod ingen. Men da paa den anden Side Skuespillet dog aller:de som saadant indbefatter en høiere Idealitet end den blotte Illusion, saa finder her igjen et saadant concret Forhold Sted, at den enkelte Side just ikke i strengest Forstand kan blive selvstændig ikke i sin allernøgneste Abstraction, men nødvendig maa tage Hjelp fra den modsatte Side. Mimiken behøver derfor at ledsages af Tonernes Kunst, og vilde være absolut virkningsløs uden denne Hjelp, ligesom paa den anden Side den blotte Declamation eller Concertsang ikke kan være totalt berøvet det mimiske Udtryk.

Af Balletten fordrer man derfor, at alt Indhold og al Gehalt skal komme frem under Formen af det Synlige; Musikens Ledsagelse skal ikke indsmugle et nyt Element, som ikke gjælder for Øiet, men kun skjænke det Synlige dets Forklaring, og hæve det til en høiere Idealitet end dets egen. Balletten fremstiller, paa den dramatiske Kunsts Standpunkt, den synlige Verdens

Energie, og det ligger baade i Mimikens, i Dramets og i den synlige Verdens Natur, at Fremstillingen maa være illusorisk. Herved betinges altsaa det maleriske Moment. Dette gjør sig gjældende i Stillinger og Grupper, men det beroer tillige paa den maleriske Baggrund, de maleriske Omgivelser, den maleriske Farveblanding, saa at Decorationer, Costumer og Alt, hvad som kan glæde Øiet, erholder en væsenlig Betydning i Balletten, og hører til de Kunstmidler, hvorpaa den hverken kan eller bør renoncere. Diemedet, for hvis Skyld disse Midler bringes i Anvendelse, hvad man kalder det Indre eller det Aandelige, Dette maa selv fremtræde som et Ydre og Legemligt; denne Fordring ligger i Mimikens Natur, eftersom denne Kunst er berøvet det virkelig indre og aandelige Betegningsmiddel: Ordet. Men i Affecterne besidder Mimiken en heel Sphære af aandelige Yttringer, som den, understøttet af Musiken, kan udtrykke i større Umiddelbarhed end Ordet, der ligesom fra Fødselen af er præget med Reflexionen, og som den følgelig kan udtrykke med endnu større Energie. Heraf opstaaer da den Fordring, at Balletten skal udtrykke Affecterne i deres Umiddelbarhed, men afholde sig fra saadanne Fremstillinger, som ere betingede ved Reflexionen og

følgelig ved Ordet. Denne til Ordet trængende Reflexion kan finde Sted i to modsatte Retninger, baade i en høiere, ideal, og i en lavere, empirisk. I den første Henseende maae Ideer i Ordets egenlige Forstand være udelukkede, og derfor kan f. Ex. et Sujet som „Faust“ ikke billiges. I den anden Henseende maae saadanne Handlinger undgaaes, som ikke kunne motiveres uden ved en Mængde prosaiske Details, der trænge til Ordets discrete, abstract-forstandige Betegning, for hvilken de conventionnelle Gestus, ligesom et vilkaarligt Fingersprog, kun ere et slet Surrogat, thi Mimiken skal netop tale umiddelbart til Sjælen igjennem Øiet, ikke ved vilkaarlige Tegn, der ligesom beroe paa en Grammatik. I den forresten smukke Ballet Søvngængerske ere ikke saa faa Misgreb af denne Art, og i det Hele gives der vel ingen Ballet, hvori de aldeles ere undgaaede. Men ligesom Balletten, for at realisere sit Ideal, skal paa den ene Side agte Ideerne saa høit, at den ikke forgriber sig paa dem, saa skal den paa den anden Side foragte de empiriske og prosaiske Motiveringer, og være glad ved, at den, ligesom Musiken, kan gjøre det, medens derimod Poesien er nødt til at tage hele denne Ballast med.

Det bedste Ballet-Sujet er følgelig det, som med

de færreſt mulige Forudſætninger, med den ringeſt mulige Program-Anviisning, ſtrax kan forſtaaes ved den umiddelbare Intuition. Og dette Fortrin er ikke det mindſte ved Balletten Napoli. Et Par Steder i den maae endog nævnes ſom classiſke i denne Henſeende, nemlig Gadeſangeren i førſte Act, og det Sted i anden Act, hvor den unge Pige forſmaaer ſin Guitar og blæſer paa Concha. I ſaadanne Momenter har man den ſublime Følelſe af, at det Fuldkomne er opnaaet; den høieſte Begeiſtring frembringes altid ved de Træk, i hvilke vi føle, at Kunſten ved ſine egne Midler har realiſeret Alt, i ſin Begrændsning har formaaet at optage det Ubegrændſede. De omtalte tvende Træk ere netop ſaadanne, i hvilke Balletten ligeſom udgyder ſin hele Aand, og ved ſine relative Midler frembringer den abſolute Virkning. Her er nemlig Gjenſtandens hele Indhold udtømt og lagt ſynligt for Dagen; der mangler Intet, ſom kunde behøve Ordet eller nogetſomhelſt andet Middel for at blive apparent. Forreſten har hiint ſmukke Tableau i anden Act endnu en anden, af ſin egenlige Betydning uafhængig Skjønhed, nemlig den henrivende Lighed med Albanos phantaſtiſke Malerier.

I ſine tre ſidſte Balletter har Hr. Bournonville

netop anvendt saadanne Sujetter, som ikke concurrere med Poesien, og Dette maa betragtes som et sandt Fremskridt. Thi selv Valdemar — ihvor megen Ære den end medrette har forskaffet sin Compositeur — er dog et Beviis paa, hvor lidet det vægtige historiske og tragiske Stof med dets dybe Betydning og dets uundgaaelige empiriske Details egner sig for Ballettens skjønne Umiddelbarhed. Galeotti indførte hos os den historiske og tragiske Ballet, og frygtede ikke for at concurrere med Shakspeare. Men i denne Genre indtræffer den samme Vanskelighed som i det historiske Maleri (see Afhandlingen i Perseus): Interessen drages fra det Væsenlige hen paa det Uvæsenlige; men Dette er et Misforhold, thi enhver Kunst maa forstaae at lægge det Væsenlige netop i Det, som den kan fremstille. Saadanne Balletter falde derfor fra hinanden i lutter losrevne Tableaux, som uden Forbindelse og Continuitet blot fremstille den ydre, uvæsenlige Side af Det, der skulde gribes i sit Væsen, i sit Indre. De ere ikke synderlig Andet end Billeder til en Bog, et Slags illustrerede Udgaver af Digterværker, tilbedste for Børn og aandeligt Umyndige, som blot formaae at nyde gjennem Øiet, ligesom i en tidligere Periode blot gjennem Munden.

Miniature-Avis.

Resultatet af det i forrige Nummer omtalte Brev, undertegnet 6—9, er følgende: „Lydforbindelsen *ts* (det tydske „*z* eller *tz*) er fremmed for Danskeu, og vi udtale den „kun med Besværlighed; i de mange fra og igjennem „Tydsken optagne Ord, i hvilke den enten er oprindelig „eller er fremkommen ved Germaniseringen, er den derfor i „vor (naturlige, uaffecterede) Udtale som oftest gaaet over „til *s*, nemlig i Begyndelsen af Ord (sirlig), efter tonløse Vocaler (Nation, udtales Nasion) og efter Consonanterne *l* og *n* (Fals, Residens), og har kun „holdt sig stærkere eller svagere efter betonede Vocaler „(Horats, Lucrets, ætse) og efter Consonanten *r* „(forskjertse, Erts, Märts); det er derfor rigtigt i „de sidste Tilfælde at skrive *ts*, medens baade *ts* og *z* „maae forkastes i de først anførte." — Saavidt Brevskriveren. Man seer, at han ved en Betragtning af det danske Sprogs eiendommelige Natur er, i det Hele taget, kommen til samme Resultat som jeg ved den latinske Etymologie, men at han tillige har givet Regelen en Indskrænkning, som vistnok er rigtig, og derved en større Bestemthed. Men naar han mener, at jeg har bygget min rigtige Conclusion paa falske Præmisser, idet jeg nemlig skal have antaget, at *s* i Participiet intelligens hører til Stammen og ved Bøining og Afledning gaaer over til *t* (i hvilken Anledning han henviser til 2 Paragrapher i Madvigs Grammatik): saa maa jeg protestere

mod denne Forklaring af mine Ord. Mig har det nemlig blot været om at gjøre, at vise, at selv i Latinen kunne *s* og *t* ikke staae ved Siden af hinanden i de omtalte Ord, men at det ene af disse Bogstaver maa vige, naar det andet kommer til. For at vise Dette, har jeg betjent mig af den Fremstilling, som var kortest og lettest fattelig, nemlig en blot phænomenal, uden at ville gaae til de sande etymologiske Grunde. Dette er ikke Andet, end hvad som i mange andre Fag er hævdet som tilladeligt eller endog rigtigt, f. Ex. i Astronomien, hvis sphæriske Deel, som fremstiller Himmellegemernes Bevægelser fra det phænomenale Standpunkt, faaer Lov til at gjøre sig gjældende, uagtet den paa en Maade gjendrives i Videnskabens theoriske og physiske Dele. At jeg iøvrigt har støttet min Fremstilling just paa den latinske Etymologie, er skeet tilbedste for den almindelige Fordom; jeg kalder det nemlig en Fordom, at man ved Bestemmelser angaaende de danske Ord, som have deres Rod i Latinen, udelukkende refererer dem til dette Sprog, istedenfor — hvad der i et nyere, levende Sprog er af Vigtighed — tillige at tage Hensyn paa, hvorledes de have formet sig i de romanske Sprog, som staae Latinen nærmest, og fornemmelig i det franske, som her er det vigtigste Mellemled, og hvorfra vi umiddelbart (undertiden ogsaa middelbart igjennem Tydsken) have optaget en stor Deel af dem, om ikke den allerstørste, hvilket man i mange Tilfælde kan see deraf, at de i vort Sprog have den modificerede Betydning, som de have erholdt i det Franske, ikke den oprin-

delige, som de have i Latinen, ligesom de og ofte forraade deres Herkomst ved at bibeholde den franske Endelse istedenfor den latinske, saasom i Ordene religiøs, litterær, Nation (og det Samme er udentvivl Tilfældet med Substans, Intelligens o. desl.), og i vore Infinitiver paa *ere*, dannede efter den franske Endelse *er*, medens Latinen ofte har *are*, og det tydske Sprog *iren*, f. Ex. anticipere, paa Fransk anticiper, paa Latin anticipare, paa Tydsk anticipiren. Det er saaledes en forkastelig Innovation, naar „Fædrelandet" vil indføre at skrive Exsecution istedenfor Execution, uden at tale om, at det tillige er inconsequent, saalænge det ikke ogsaa skriver Exsistens for Existens. Hvad man fremdeles, ved at regulere vor Udtale og ver Orthographie, baade ved de omtalte og ved andre tvivlsomme Ord bør tage Hensyn paa, som et vigtigt Correctiv, det er, hvad Form de have antaget i det Svenske; og denne Fordring maa synes dobbelt billig paa en Tid, hvor man stræber efter en intellectuel Nærmelse til de scandinaviske Riger. Men ogsaa i denne Henseende vindicerer Skrivemaaden Intelligens, Substans ɔc. sin Adkomst. — Jeg har sagt, at det modtagne Brev var „meget fornøieligt." Det her meddeelte Resultat er jo ogsaa allerede fornøieligt nok for Enhver, der interesserer sig for Sagen. Men hvad der forresten er fornøieligt i Brevet, det tillader jeg mig, af gyldige Grunde, at beholde for mig selv.

— Den med *o. p.* undertegnede Artikel om Balletten Napoli kan ikke optages.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 5.

(15. Mai 1842.)

Theatret.

Svend Grathe.

Denne Tragedie slutter sig nøie til den hele Cyclus af tragiske Værker, som Professor Hauch allerede for flere Aar siden har begyndt at skjænke os, og hvis dramatiske Opgave fornemmelig bestaaer i at udvikle og tydeliggjøre saadanne Characterer, som ere skjulte, ærgjerrige og despotiske, og ikke skye Forbrydelsen, naar den kan tjene til at sætte en Plan igjennem. Af saadanne Characterer frembyder Historien mange, og det er ogsaa kun paa dens Territorium, at man kan finde dem, eftersom Mennesker af denne Characteer ikke kunne faae Leilighed til at uddanne den og give dens Bestræbelser en Virkekreds, undtagen i saadanne Stillinger, som Staternes Styrere indtage. Denne Art af Tragedie maa altsaa være historisk, hvad

forresten den sande Tragedie altid er; men den betinger endnu en anden Egenskab, som ikke tilkommer Tragedien i Almindelighed, nemlig at være væsenlig psychologisk. Ikke desmindre fordrer Tragediens almindelige Natur, at det Psychologiske maa ophæves i det Moralske, som det Objective. Det er ikke Nok, at den onde Characteer nøiagtigen fremstilles os, ligesom i en naturhistorisk eller anatomisk Beskrivelse; vi maae ogsaa see de objective moralske Magter sætte Grændse for den onde Herskers Virkning og lede Forbrydelsens Resultat til den sædelige Verdensordens Fremme. Men jo grundigere den psychologiske Skildring er, desto lettere og naturligere vil ogsaa denne Fordring opfyldes; thi jo bedre vi forstaae den onde Tanke og den onde Handling, jo mere vi altsaa i en vis Henseende sympathisere med den, desto klarere fatte vi den Modsigelse, som den indeholder, og vi see da næsten umiddelbart, hvorledes den ifølge sin Natur ophæver sig selv og maa tjene som Middel til et Diemed, der ligger udenfor dens egne Planer, men er indbefattet i en høiere Styrelses. Den sande og grundige psychologiske Skildring er derfor i sig selv tillige metaphysisk, og Svend Grathe, som i det fineste Detailmaleri fremstiller

os det Ondes Genesis, forklarer os det ikke alene som et Phænomen i en bestemt Individualitet, men skjænker os et dybt Indblik i det Ondes Natur i Almindelighed.

I denne og i flere Henseender frembyder Svend Grathe mærkelige Sammenligningspunkter med Shakspeares Macbeth. Man kan sige, at begge Stykker ligesom supplere hinanden, idet Svend Grathe viser os alle Forbrydelsens Forudsætninger, og Macbeth alle dens Følger. Vel har Shakspeare ikke aldeles kunnet undgaae en Skildring af Forudsætningerne, eftersom Mordet først begaaes i anden Act, men han har saaledes concentreret dem, at nødvendige Mellemled ere blevne overspringne. Det mærkeligste Spring findes strax i Begyndelsen. Hvor Hexene have hilst Macbeth som Than af Cawdor og som tilkommende Konge, og nu den første Deel af Spaadommen strax gaaer i Opfyldelse, begynder han paa Øieblikket at tale om at lade den anden Deel opfyldes ved at myrde Kongen, endskjøndt han rigtignok søger at bortvise denne Tanke. Men det Naturlige vilde være, at den iforveien kjække og trofaste Ridder afventede, at den anden Deel af Spaadommen, ligesaavel som den første, gik i Opfyldelse af sig selv og uden hans egen Med-

virkning; først naar Opfyldelsen saaes at udeblive, og Tiden blev ham for lang, kunde den Tanke opstaae hos ham, at komme Skjæbnen til Hjelp ved en Forbrydelse. Over denne uendelige Kløft har Hauch i sin Tragedie slaaet en Bro, paa hvilken vi, Skridt for Skridt, føres over Afgrunden. De Tilskuere, som beklage sig over, at denne Vandring er altfor langsom og eensformig, og at det er trættende at høre Svend igjennem fem lange Acter variere det Thema, „Jeg vil, nei jeg vil ikke," — maae nok have glemt, at det Selvsamme finder Sted i Shakspeares Hamlet, med hvilket Stykke Svend Grathe da ligeledes frembyder et væsenligt Sammenligningspunkt. Jeg siger, at de omtalte Tilskuere maae have glemt denne Overeensstemmelse, thi havde de erindret den, saa havde de ikke vovet at dadle den, eftersom Shakspeare har den Alder, som udfordres til en ubetinget Anerkjendelse. Men forresten kan man gjøre dem opmærksomme paa, at Tragedien Svend Grathe, berøvet denne langsomme, gradvise Udvikling, ikke længere vilde være Tragedien Svend Grathe, ligesaalidt som Schillers Don Carlos, „jedoch gesäubert von der ärgerlichen Liebe des Prinzen zu seiner Mutter," — som det engang hed paa en censureret Comedieplacat, — vilde være Don Car-

los. Det gaaer her, forresten sans comparaison, ligesom med Holbergs Geert Westphaler, hvilken man i dens Nyhed bebreidede, at Personen snakkede for meget, saa at „Autor tog sig for anden Gang at forklare den ved en Prologus, og vise, at just i Det, som man lastede, bestod Stykkets Dyd.“ — Og i det Hele skulde De, som fremsætte slige Klager, betænke, om Grunden ikke ligger i deres egen Mangel paa Opmærksomhed, i deres Distraction, Ustadighed og overfladiske Deeltagelse i Skuespillet. Den vel stemte, med kjærlig Opmærksomhed lyttende Tilskuer vil finde Fremgang og Afvexling i Meget, der nødvendigviis maa synes stillestaaende og monotont for den, som ikke kan holde Tankerne samlede, men adspredes ved alskens Futiliteter.

Men jeg vender tilbage til Sammenligningen med Macbeth, og kommer her til et nyt Punkt, som er endnu mærkeligere end det forrige. I begge Stykker begaaes den meest oprørende Forbrydelse: et Mord, og det endog et Kongemord. I Tragedien kommer det nu netop an paa, at give Forbrydelsen en Art af Berettigelse, uden hvilken kun det Afskyelige, det Hæslige vilde blive fremstillet, men dette kan i sig selv aldrig blive Gjenstand for kunstnerisk Behandling.

Mangen er vel allerede parat til at sige, at denne Fordring til Tragedien, at den skal indeholde en Collision af relativt berettigede Magter, er splinterny og hører til den nyeste Philosophies mange andre Nederdrægtigheder. Men ethvert Menneske af Smag vil dog indrømme, at simple Criminalhistorier, saadanne som fremstilles i de franske Melodramer og ligeledes af tydske slette Poeter, ere et poetisk Ukrud, og at f. Ex. en Ole Kollerods Historie aldrig kan afgive et tragisk Stof, netop fordi al Berettigelse mangler paa Forbryderens Side. At Fordringen forresten ikke er ny, men stedse practisk har været fulgt, viser allerede den græske Tragedie, ja endog de i slette Stykker saa hyppigt forekommende Pligt-Collisioner, der udgjøre ligesom den cariferede Skygge af den tragiske Idee-Collision. Men kommer det an paa at vise, at dette Forhold, bevidst fremsat i udtrykkelige Ord, ogsaa er meget gammelt, saa vil jeg citere en Bog, hvori man vel mindst venter at finde det, nemlig „Das Nibelungenlied." I det 37te Eventyr fremstilles Helten Rüdiger, opfordret af sin Konge til at forsvare ham mod hans overmodige Fiender, men disse Fiender ere Rüdigers egne Gjæstevenner, som han selv har ført ind i Landet under Tilsagn af sin Beskyttelse.

Over denne Collision fælder Helten Taarer, og udbryder (efter Simrocks Oversættelse):

Welches ich nun lasse, das Andre zu begehn,
So ist doch immer lästerlich und arg von mir geschehn:
Und wenn ich Beides lasse, so schilt mich alle Welt.
Nun möge mich erleuchten Der mich dem Leben gesellt!

Spørge vi nu, hvilken partiel eller relativ Berettigelse Svend Grathes Digter har givet sin Helt, saa behøve vi blot at erindre om Svends Ord til Ditlef:

Er dette Land
En Orm, der end kan leve, skjøndt den skjæres
I trende Stykker?

og lidt efter:

En Konge skifte kan sit Guld og Sølv,
Sin Skov, sin Hjord, sin Ager og sin Eng,
Men har han ogsaa Ret at skifte Riget?

Svend har det store Formaal, at samle det i tre Parter adsplittede Danmark under eet Scepter, men seer intet andet Middel dertil, end at rydde de to andre Konger afveien. I hans Øine er det kun det politiske Øiemeds Storhed, som kan undskylde den moralske Forbrydelse. Derfor siger ogsaa Thorhilda til ham:

Tænk paa Kong Harald, der sin Broder slog,
Og paa Svend Tveskjæg, der med Faderen stred,
Og paa Kong Knud, der slog sin Svoger Ulf,
Og arved England ved Prinds Edmunds Mord; —

og derpaa svarer Svend:

Og dog har disse Konger herskет kjækt,
Og under dem var Danmarks Hæder størst; —

ligesom han iforveien har sagt til Luccardis:

Omsonst ei Noget skjænkes dig paa Jord,
Og naar jeg veier, hvad en kraftig Konge
Kan virke for sin Tid, — — —
— — — — — — —
Da synes mig, at selv den Bedstes Liv
Kun er af ringe Værd mod saadan Virken.

Og i den Scene med Ditlef, som slutter tredie Act, og hvoraf jeg allerede har anført et Par Steder, i denne, som er Tragediens egenlige Centralscene, siger Svend endvidere:

En Konge har en anden Maalestok
For hvad er Pligt og Ret, end andre Mænd,
Og paa en større Vægtskaal veier han,
Hvad er til Landets Gavn; hvis det han naaer,
Da prises han i Verdens Aarbog høit,
Da staaer han som et Lys for alle Tider,
Da adles hvert et Middel, som han brugte,
Paa denne Grund er Kongers Storhed bygget.

Og da han nu endelig i samme Scene, forladende sin lange Scepsis, paa det bestemt fremsatte Spørgsmaal, om Valdemar og Knud skal døe, udbryder med det saa længe tilbageholdte: „Ja, Ditlef," — en i Sandhed sublim Fremstilling, ligesaa spændende for de opmærksomme Tilhørere, som den sagtens fore-

kommer de adspredte lang og monoton: saa er en af hans første Tanker efter denne Beslutning:

O, sidder først paa Danmarks Throne jeg,
Da kom, huldsalige Mildhed med dit Smiil,
Og Naade med dit Helgenskin om Issen!
Da skal med tusind glimrende Bedrifter
Jeg kaste saadant Skjær paa denne Daad,
At selv dens Dunkelhed skal synes lys.

Men det forstaaer sig af sig selv, at det ophøiede politiske Formaal ikke fremtræder i en saa ædel Reenhed hos Svend, at jo en stærk Egoisme forbinder sig med det. Det er ham ikke Nok, at Danmark virkelig samles under eet Scepter, men han vil selv være Den, som fører dette Scepter. Imidlertid er denne Egoisme dog ingen anden, end den, som næsten altid ledsager Heroerne, der vanskelig kunne skille deres egen Sag fra den Idees, i hvis Tjeneste de kæmpe. I denne Henseende har Svends Replik i anden Act en afgjørende Vigtighed:

Kun liden er en Krone, min Luccardis,
Ei nær saa stor som Maanens fyldte Kreds,
Naar rødmende den over Bølgen stiger,
Og dog, mit Barn, er Alt, hvad Jorden eier,
Hvad fjerne Lande bringe frem for Lyset,
Hvad Havet gjemmer i sit dunkle Skjød,
Hvad Qvinders Blik og gyldne Drømme love,
Til denne Ring med Troldoms Lænker bundet,
Og Den, som bærer den, er fast tilmode,
Som bar han Lykkens Hjul til Issen fæstet.

Paa denne Maade har altsaa Svend virkelig modtaget fra Digterens Haand den relative eller partielle Berettigelse, som er den nødvendige Betingelse for alt Tragisk. Tiltrods for sin oprørende Forbrydelse er han tragisk Helt, med hvem vi kunne sympathisere, thi vi forstaae ham, og finde det rimeligt, at han kan begaae Forbrydelsen; og ihvor meget vi end afskye ham derfor, taber han hverken vor Agtelse eller vor Medlidenhed.

Men ganske anderledes forholder det sig med Macbeth. Hos ham findes intet Motiv, der endog blot har Lighed med en Idee. Han vil ikke redde et Rige fra Undergang, ved at sætte sig selv, som den Dygtigere, i en slet Konges Sted; tvertimod er det en almindelig elsket Konge, som han myrder, uden selv at have nogen ideal Adkomst til at tage hans Plads. Den Tanke, at Forbrydelsen kunde retfærdiggjøres ved et stort politisk Diemed, opstaaer ikke i hans Sjæl; hans hele Stræben er saa lav, at han ikke har følt Trang til den Reflexion, at overordenlige Handlinger kræve overordenlige Midler, og at der her gjælder en anden Maalestok. Derfor er det heller aldrig faldet ham ind, naar han først sidder paa Thronen, da at forsone sin Udaad med tusinde glim-

rende Bedrifter, som skulle kaste deres Skjær paa den. Hans Egoisme, som driver ham til Forbrydelsen, er ikke den heroiske, som lader Individet og Ideen smelte sammen, og betragter Kronen som „Lykkens Hjul, til Jsen fæstet," men det er den ganske particulære Egoisme, hvis Nyden er en Fortæren, og som characteriserer enhver simpel Forbryder, hvis Higen blot gaaer ud paa at tilegne sig selv det Gode, som en Anden er i Besiddelse af. Macbeth, som myrder Kong Duncan, for at berøve ham hans Krone og Scepter, er ikke forskjellig fra den gemene Morder, som slaaer en Mand ihjel, for at tage hans Pengepung fra ham; thi selv om man vilde indrømme, at Ærgjerrighed er en ædlere Lidenskab end Pengegridskhed, saa kan det dog kun indrømmes under den Forudsætning, at Ærgjerrigheden har et objectivt Maal og gaaer udenfor den reent particulære, absolut egoistiske Stræben efter Nydelse. Men er nu den gemene Forbryder, som de vulgære Criminalhistoriers Helt, ingen tragisk Gjenstand, saa bliver han det ikke derved, at Digteren hæver ham fra Bondestand til Grevestand, og lader ham leve ved et Hof istedenfor paa en Kro. Det vilde kun være at dække den indre Mangel med Purpurlapper; med den kongelige Krone uden det kon-

gelige Sind skaber Digteren ingen Konge. Det shakspearske Dramas Fortjeneste bestaaer i Skildringen af den Causalitet, hvorunder det onde Menneske begiver sig, naar det ved en forbryderisk Handling har sat Frihеden til; men Skildringen er aldeles generel, fuldkommen in abstracto, thi Hovedpersonen staaer som Repræsentant for alle Forbrydere, men just derfor repræsenterer han kun en Masse, og er ikke Repræsentant i Betydning af — om man tør sige saa — Forbryderens Ideal. Men følgelig er Macbeth ingen Tragedie; den savner den første Betingelse dertil.

Endelig maa jeg endnu i en tredie Henseende sammenligne Svend Grathe med Macbeth, nemlig med Hensyn paa Dictionen. Det er tydeligt, at Hauch væsenligen har dannet sin dramatiske Diction efter Shakspeares Mønster; forsaavidt er der Lighed, men Uligheden er endnu mærkeligere. Hvis det er en Fordring til den dramatiske Poesie, at den skal fremstille ved Ordet, hvad den dramatiske Kunst paa et lavere Trin fremstiller for Øiet, saa er Svend Grathe tilvisse et dramatisk Digter-Værk, en sand Ord-Tragedie i god Forstand, thi der gives nok ikke mange dramatiske Værker, i hvilke Dictionen saaledes har løst

sit Tungebaand og udstrømmer gjennem et saa yppigt Overflodighedshorn. Naar jeg siger, at der gives ikke mange, saa mener jeg naturligviis, mellem ægte Digterværker, thi paa Skuespil, som udgyde sig i vidtløftig, tom og svulstig Tale, er visselig ingen Mangel; men i Svend Grathe er denne mageløse Luxus overalt præget med Tankens indre Liv; i ethvert nyt Billede fremtræder en ny Side af Sagen, og Alt bliver apparent ved det transparente Ord. Shakspeare derimod, som ogsaa er Mester i Ordets Kunst, holder ikke allene mere tilraade dermed, men lader ikke sjeldent sine Inspirationer saa væsenligen fremtræde under Formen af det Synlige, at Ordet bliver indifferent, og gjerne kunde være sparet. I Macbeth findes adskillige Exempler derpaa. Saaledes Tilsyneladelsen af Banquos Aand. Ihvor gribende end Macbeths Ord ere ved denne Leilighed, saa vilde Mimiken, ledsaget af Musik, her kunne være endnu mere veltalende. (Jeg haaber, at Ingen misforstaaer mig, og troer, det er min Mening, at der her burde være en mimisk Scene istedenfor en reciterende). Man sammenligne denne Scene med dem i Hamlet, hvor Aanden viser sig, og man vil see Forskjellen mellem Ordets Indifferens og dets Nødvendighed i Forholdet til det Syn-

lige. Andre Exempler findes i Macbeths femte Act, hvor hele Scener, den 4de og den 6te (efter Originalen), ere anvendte blot til at plukke Grene af Birnam-Skoven og siden kaste dem bort; de Repliker, som ledsage disse Handlinger, bringe intet Indre, intet Ideen Tilhørende frem. Af en anden Beskaffenhed er derimod den tilsyneladende ubetydelige Scene i anden Act, hvor Kongen og hans Følge komme udenfor Macbeths Slot, og tale om Svalerne, som bygge paa Taget; Dette er af en stor symbolsk Betydning, og Schiller burde ikke udeladt denne Scene af sin Bearbeidelse, ligesaa lidt som vort eget Theater burde have tilladt sig det. Men saadanne Momenter som Banquos Aand og Birnam-Skovens Marche tale unægtelig noget til Undskyldning for den Balletmester, der gjør hele Macbeth til en Ballet. Det er forresten ikke besynderligt, men tvertimod i god Orden, at den dramatiske Kunst har i en ældre Tid indeholdt i en umiddelbar, endnu ikke sondret Eenhed alle de Momenter, hvoraf de forskjellige dramatiske Kunstarter, Skuespil, Ballet, Opera, siden skulde udvikle sig til selvstændige Existenser. Fra dette Synspunkt finder den franske Tragedie sin Berettigelse, som en Stræben efter at lade Ordet i den dramatiske Kunst komme til fuld og ene-

raadende Magt, en Stræben, der — som enhver anden — altid staaer Fare for at gaae over sin Grændse; i den franske Tragedie skete Dette derved, at Ordet kom paa rhetoriske Afveie, Lyriken forvandlede sig til en Rhetorik, i hvis Monotonie den brogede Characteer-Mangfoldighed affalmede til et jevnt Graat. Den samtidige franske Comedie lykkedes det bedre at vedligeholde denne Stræben i dens Reenhed. Hos Moliere, ubetinget den største af alle Comediedigtere, er Ordet kommet til sin Ret som hos ingen anden; i de Balletscener, han hyppig indfører i sine Stykker, lader han fordetmeste Ordet falde bort, vistnok af Respect for det, da han ikke vil nedværdige det til Indifferens. Hos Holberg derimod er der endnu Adskilligt, som tyder paa den omtalte uopløste Eenhed af de forskjellige dramatiske Momenter; hos ham er det derfor ikke ualmindeligt, at Ordet bliver indifferent, f. Ex. i Julelegene i Julestuen og i flere andre, fra Virkeligheden umiddelbart optagne Situationer, hvorimod han i Maskeraden og i Kildereisen har efter Molieres Exempel henlagt slige for Øiet gjældende Handlinger til Intermezzer, som ere uden Tale; og det er derfor et colossalt Misgreb ved vort Theater, at man ved de sidste Opførelser af Kildereisen har fordristet sig til

at lægge endog vidtløftigt udførte reciterende Scener ind i dens Intermezzo. Men for at komme tilbage til Hovedsagen: Ordet, som Tankens transparente Gevant, er Poesiens Væsen, og hverken i den lyriske eller den episke Poesie er der endog blot Mulighed for at fortrænge det; men i den dramatiske Poesie indtræder denne Fare, og jo mere denne virker, desto mere rykkes Dramet bort fra sit poetiske Standpunkt. Til at realisere den dramatiske Poesies Ideal udfordres derfor at lade Ordet føre Herredømmet i Eet og Alt, og mærkeligt er det, at enhver Tilsidesættelse heraf betager Digterværket en Deel af dets dramatiske Præg, og meddeler det et episk, og det uagtet den episke Poesie selv ikke formaaer at gjøre denne Tilbagegang; men Tingen er, at alle saadanne Situationer og Handlinger, i hvilke Ordet er blevet indifferent, gjøre det Indtryk, som om de vare laante af en Fortælling om et Forbigangent, og ved Overførelsen i et umiddelbart Nærværende havde tabt deres rette Energie. Men for at Ordet skal komme til sin fulde Ret, maa man give det Plads, thi Continuiteten er en væsenlig Betingelse for dets Herredømme, og heraf følger da, at denne Continuitets hyppige Afbrydelse ved korte, isolerede Scener og den

derved betingede hyppige Sceneforandring, saavelsom ved et uforholdsmæssigt Antal af Bipersoner, der forsvinde saa hurtigt, som de ere komne, antyder en endnu ufuldkommen dramatisk Technik, og lader Dramet synke tilbage til det Episke. Man vil følgelig indsee, at naar man i det nyere Drama søger at undgaae den hyppige Sceneforandring og det store Antal Bipersoner, saa skeer det for at tilfredsstille en immanent dramatisk Fordring, uagtet de Fleste vel mene, at det blot har den udvortes Grund, at man vil formindske de materielle sceniske Vanskeligheder. Den franske Tragedies Fordring til Stedets Eenhed og Personernes ringe Antal er altsaa ikke — hvad man sædvanlig forestiller sig — blot conventionnel, men er ligefrem en Følge af det nyere Dramas Opgave, at gjøre Ordet gjældende i den største Udstrækning, uagtet naturligviis denne Fordring, ligesom enhver anden, ogsaa kan drives til et stivnakket Pedanterie.

Man vil heraf see, at naar jeg nævner Dictionen, saa tager jeg dette Udtryk i en videre Betydning end den almindelige, og kommer til at berøre Meget, som gjælder for uafhængigt af Dictionen, uagtet det staaer i nær Forbindelse med den, ja endog ganske udspringer af dens Princip. Hvad nu Svend Grathe

angaaer, da er her unægtelig gjort Meget for at tilveiebringe den Continuitet, uden hvilken Ordet ikke kan faae Plads til at hæve sig. Det usædvanlig store Antal Bipersoner gjør mindre Skade, end man skulde vente sig, eftersom der dog i det Hele er sørget for deres Grupering om Hovedfigurerne paa en saadan Maade, at Continuiteten ikke altfor hyppigt og altfor skjærende afbrydes. Men i den femte Act træder denne Fordring i en vanskelig Collision med Catastrophens eiendommelige Natur. Det dobbelte Kongemord, som dog kun til Hælvten lykkes, samt hele den dermed forbundne Kamp og Tummel, dette sidste Maal, som uophørligt bebudes igjennem fire lange Acter, ligefra Sangerens varselfulde Qvad om Knud Lavards Drab, og fremdeles gjennem alle Svends Reflexioner, og endelig gjennem hans bestemte Erklæring og alle deraf følgende Begivenheder, — dette Uveir, hvormed de gjennem fire Acter sig meer og meer optaarnende Skyer have truet, har vistnok Fordring paa at fremstilles umiddelbart for Tilskuernes Øine. Men paa den anden Side gjør Ordet Fordring paa ikke at fortrænges af en saadan vredsvende og øienplagende Handling, som vel i en Ballet kan underordnes Skjønhedens Love (det har man seet i „Valdemar"), men som i et

Digterværk altid afgiver et raat Spektakelstykke, en skurrende Dissonans til Dictionens aandelige Element. I Oehlenschlägers Oluf den Hellige er Slaget ved Stiklestad præsenteret i balletmæssigt Arrangement; men uden at tale om, at Dette ikke lod sig gjøre i Svend Grathe, fordi der her ikke var Leilighed til at anvende Musik, saa frembringe desuden slige Ballet-Fragmenter i et reciterende Drama, idetmindste naar de indtræde som væsenlige Momenter, en ukunstnerisk Virkning og gjøre et fatalt Indtryk, fordi de udtale Poesiens Desperation til sine egne Midler, uagtet et saadant hors d'oeuvre vistnok kan bidrage til at fylde Huset med endeel ørkesløse og adspredte Tilskuere. Men Virkningen paa dannede og smagfulde Tilskuere bliver omtrent, som om i et Stykke alle Personer pludselig vilde begynde at tale et fremmed Sprog. Hvorledes man da end bærer sig ad med den femte Act i Svend Grathe, saa bliver det omtrent lige galt; for hvilken Side af Alternativet man bestemmer sig, opoffres Noget, som er væsenligt. I det oprindelige Stykke, saaledes som det er trykt, lader Forfatteren hele denne Tummel og Kamp fremtræde for vore Øine; paa Skuepladsen har man derimod stræbt at tilfredsstille Continuitetens og Dictionens Princip; men hverken det Ene eller det

Andet er tilstrækkeligt, og det maa uden tvivl især tilskrives dette allerede i det inderste Anlæg spirende Misforhold, at Catastrophen river ned, hvad hele den foregaaende Udvikling har opbygget, og at Stykket ikke kommer til at behage i den Grad, som de fire første Acter give Haab om.

Noget, der særdeles fortjener at udhæves, er det i poetisk Forstand Maleriske, som er betinget ved Stykkets Plan. Det viser sig i den poetiske Baggrund og i den poetiske Farveblanding. Baggrunden dannes af Sagnet om Knud Lavards Drab, der allerede fra Begyndelsen af fremstiller sig som den endnu virkende Forbigangenhed, i hvis varselfulde Skygger de præsente Figurer bevæge sig. Og naar Svend, mørkere end selve denne Baggrund, viser sig og sine Omgivelser i stærke sorte Farver, saa mildner allerede Luccardis dette Sorte til Troskabens Blaat, medens Valdemar indtræder med Livets rosenfarvede Skjær, og Korsfarere og Pilgrimme fremstille hele den brogede Regnbue, der danner ligesom en himmelsk Bro fra de mørke, forbryderske Bestræbelser til Menneskehedens sig selv opoffrende Kamp for et lyst og helligt Formaal.

Et Skuespil, der forsaavidt staaer paa det moderne Dramas Standpunkt, som det har givet Dic-

tionen en overveiende Udvikling, behøver, for at det skal gjøre sin Virkning paa Scenen, en Forening af Skuespillere, der saaledes have uddannet deres Diction, at Talen er bleven dem som et føieligt Instrument, hvorpaa de med Lethed kunne yttre deres Virtuositet. Men mange saadanne Skuespillere findes ikke ved noget Theater, og uheldigviis behøver Svend Grathe netop mange. Man kan derfor, med fuld Anerkjendelse af det meget Gode, som er præsteret i Udførelsen af dette Stykke, dog ikke nægte, at der jo endnu mangler Meget i Fuldendelsen. Er det nemlig Skuespilkunstens Opgave, at lade Alt, hvad der indeholdes i et dramatisk Digterværk, faae umiddelbar Tilværelse for Øie og Øre, saa er Opgaven i nærværende Tilfælde kun ufuldkomment løst, thi der er Meget i Svend Grathe, som ikke er blevet apparent ved Opførelsen. Men saa god var den dog ialfald, at man ikke uden stor Ubillighed kan gjøre den ansvarlig for at Stykket ikke har behaget mere. Som den vigtigste Grund dertil har jeg allerede angivet den femte Acts Beskaffenhed. Men der gives vistnok endnu en anden, som dog ikke er virkende i Svend Grathe alene, men i den hele Digtart, hvortil dette Stykke hører, og med Fornøielse har jeg bemærket, at „Fædrelandet" i en ganske kort

Anmeldelse af Forestillingen har antydet denne Grund, nemlig: „en speculativ Retning af Smagen.“ Dette er et vigtigt Punkt, som fortjener en nøiere Forklaring, om vi end her blot kunne anvende faa Ord derpaa. Det er Subjectivitetens Ret, Selvbevidsthedens Autonomie, som gjør sig gjældende i alle Tidsalderens Bestræbelser, i alle dens Retninger, i den politiske, religiøse, kunstneriske og litterære; det er den, som ligger til Grund baade for det Gyldige i disse Bestræbelser og for alle deres Forvildelser. Men det Gyldige, det Reelle deri lader sig i Almindelighed bestemme som en Stræben efter at ophæve det ved Traditionen Givne, dog ikke i Betydning af at tilintetgjøre det, men kun at opløse det i dets Qvalitet af et Givet og følgelig Modtaget, for paany at frembringe det i Formen af en Basis, som Friheden har sat. Heri bestaaer Tidsalderens speculative Retning i Almindelighed. I Poesien, men fornemmelig i den dramatiske Poesie, fordi denne især maa slutte sig til Tidsalderens hele Status, viser den almindelige Retning sig nu deri, at man ogsaa her meer og mere forsmaaer det Givne, hvilket nærmest er at bestemme som det overleverede Stof, og derimod fordrer, at selv dette skal produceres af den digteriske

Frihed. Den Dualisme, som tilforn fandt Sted mellem Stoffet og Behandlingen, og som ligeledes afgav Hoved-Categorierne for den til hiin Poesie svarende Critik, ophæves nu lidt efter lidt, og forsvinder i Eenheden af begge modsatte Sider. Man kan sige, at det er Rationalismen, som Tidsalderen stræber efter at ophæve i alle Retninger, thi Rationalismen bestaaer netop i at forholde sig paa en saadan udvortes Maade til Ideen, at der i Alt fremtræder en dualistisk Modsætning af et Stof og en Behandling; men Stoffet skal selv produceres ved Behandlingen, og Behandlingen skal selv være gjennemtrængt af Stoffet, som af sit Eget. Den for nogle Aar siden i vor Litteratur førte Strid om Stoffets eller Formens Princip angik netop dette Punkt, og var den første Frembryden af den nye Erkjendelse. Det var Stoffet, som man vilde betage dets hidtil gjældende Substantialitet og lade fremgaae som et Product af den hele digteriske Form. At forresten Tidsalderen, i sin Stræben efter at ophæve Rationalismen, ofte synker dybere ned i den, saa at den mod Villie og Vidende kommer til at staae i et udvortes, ei engang betragtende, men tvertimod just behandlende Forhold til den speculative Idee eller Mysteriet, derpaa afgive baade Politik og

Theologie mærkelige Exempler. Men af det Reelle, af det Gyldige i den almindelige Stræben følger, at det historiske Dramas og altsaa Tragediens Tid er forbi; denne Digtart har for længe siden culmineret, og vender ikke mere tilbage, uden som en Reminiscens, ganske paa samme Maade som det hellige Maleri, der er afsluttet med Raphael og de andre italienske Mestere, og aldrig mere kommer frem uden som Gjentagelse. Desuden er der i den nyeste Tid vaagnet en langt høiere Sands for Historien, og denne lader sig vanskelig tilfredsstille ved den digteriske Behandling. Endnu paa Schillers Tid betragtede man det historiske Stof som Noget, hvoraf Digteren kunde med temmelig Vilkaarlighed gjøre hvad han vilde, naar kun det Frembragte var skjønt og interessant. Efter at derpaa Shakspeare var trængt igjennem paa Continenten, opstillede man den Fordring, at Digteren skulde respectere Historiens Aand, og at han isaafald kunde raade temmelig frit over de historiske Facta. Men ogsaa Dette er en Dualisme og en Rationalisme, der ikke længere kan holde sig, da man meer og mere begynder at indsee, at der ogsaa her gjælder en Enhed mellem Modsætningerne, saa at Den, som forvansker de historiske Facta, med det Samme forvansker

den historiske Aand. Men det er aabenbart, at enhver Digter er nødt til at forvanske Facta, allerede af den Grund, at de historiske Characterer høre med til de historiske Facta, d. e. til det historisk Givne; men Charactererne maae stedse afvige fra Virkeligheden, eftersom Digteren fører dem umiddelbart frem for os, lægger dem Ord i Munden, som idethøieste kun ere formelle Muligheder, og i det Hele fremstiller dem i en Detail, hvorom Historien tier. Denne Erkjendelse har allerede for længe siden begyndt at gjøre sig gjældende. Af Walter Scott, af Vitet og Mérimée har man lært, at den historiske Roman og det historiske Drama formaae i fri Phantasie at fremstille et Folkeliv, og idethøieste slette og foragtelige Fyrster og Statsmænd, fordi disse selv ikke ere adskilte fra Mængden, og allerede i levende Live vare givne Tilfældigheden til Priis, men derimod Heroerne kun forsaavidt som de ere Støttepunkter i Folkelivets Grupper, aldrig i deres historiske Sandhed.

Men selv om Tragedien, ifølge det her Udviklede, i Grunden hører til de allerede tilbagelagte Stadier, saa ere vi dog endnu ikke saa langt fra dens Tid, at jo en god Tragedie endnu bestandig maa kunne finde Deeltagelse. Allermindst kunde man vente, at

Nogen vilde lægge sin Misbilligelse af et saadant Værk for Dagen ved en lydelig Hyssen; og dog, naar man kjender det nuværende kjøbenhavnske Théaterpublicums chaotiske og anarchiske Sammensætning, kunde man vel vente sig det. Saadanne Raaheder ville ikke blive banlyste, før Theaterdirectionen arrangerer den hele Tilskuerplads paa en anden Maade og efter et andet Princip. Dette er den vigtigste af alle Reformer, uden hvilken de andre kun lidet ville hjelpe, thi saaledes som Forholdet nu er, saa er det Publicum endnu meer end Theatret, der trænger til at reformeres. At denne Trang netop nu gjør sig gjældende meer end nogensinde før, følger ligeledes af Tidsalderens ovenomtalte almindelige Characteer. Den subjective Berettigelse, som er Principet i alle dens reelle Bestræbelser, er den samme, som leder paa Afveie. I det Politiske ligger Afveien klart for Dagen hos alle de Mange, som ville opløse Staten i en atomistisk Masse af lige berettigede Subjecter, hvis particulære Meninger skulle tages til Følge. Det er Autoriteten, man vil ophæve, uden at betænke, at Dette ikke skal skee ved at sætte sig ud over den, men ved at optage den i den frie Erkjendelse. Egenlig er det en Bestræbelse efter at forvandle Fol-

ket til et Publicum, thi et Folk er en Organisme, hvori det enkelte Atom ikke gjælder ved sig selv, men ved sin Relation til det Hele, men et Publicum er en grødet Masse, hvori alle Organismens Differenser ere forsvundne. Det ligger følgelig i et Publicums Natur, at det, for at blive respectabelt — hvad den blotte Masse aldrig kan være — maa'erhverve sig Noget af en Organisation, idetmindste saa Meget, at de fornuftige Differenser kunne fremtræde, som Betingelse for en fornuftig Almeenvillie. (Med Hensyn til det udannede Standpunkt, hvorpaa saa Mange af vore Liberale befinde sig, kan det maaskee være nødvendigt at bemærke, at Almeenvillien ikke er Summen af de Enkeltes Villier, men Fornuftens Villie, aabenbaret ved de Bedste.) Men saa længe Enhver staaer i den Formening, at netop han, i Qvalitet af Enkelt, skal give sin ganske individuelle Mening tilkjende, og at han ved at betale sin Billet tilkjøber sig ikke blot juridisk, men moralsk og æsthetisk Ret til at bebyrde det Hele med sin atomistiske Yttring, saa længe kan naturligviis ingen Almeenvillie trænge igjennem, saa længe bliver Publicum ikke Andet end hvad det oprindelig er: en Masse, altsaa en Gjenstand for alle Dygtiges Ringeagt. Først naar saadanne Ind-

retninger træffes, at det bliver muligt, at der i Publicum kan danne sig et aandeligt Aristocratie, som behersker og lidt efter lidt leder den uformede Masse, først da har man lagt den rette Grundvold, hvorpaa Theatret kan hæve sig fra sin nuværende Fornedrelse.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 6.

(1. Juni 1842.)

Folk og Publicum.

I forrige Nummers Theater-Artikel er jeg leilighedsviis kommen til at berøre Modsætningen mellem et Folk og et Publicum, og har i Korthed angivet Forskjellen saaledes, at et Folk er en Organisme, et Publicum en Masse. Forsaavidt er denne Sætning ikke ny, som dens Rigtighed til alle Tider er bleven meer eller mindre erkjendt, eller dog meer eller mindre tydelig følt, idet nemlig alle store Mænd have handlet i Overeensstemmelse med den. Ny maa derimod Sætningen kaldes, forsaavidt det dog først er den nyeste Tid, der har bragt den hos alle Dannede til klar Erkjendelse, og Dette er ganske naturligt, eftersom den nyeste Tid just er en saadan, som i alle Retninger arbeider paa at lade hiin Modsætnings Led træde ret skarpt ud fra hinanden, saa at man nu maa være næsten blind for

ikke at see den, hvorimod den i ældre Tider har været mindre fremtrædende, saa at Opmærksomhed paa Eenheden af begge Led vel kunde bidrage til at overſee Forſkjellen. Ja, vi behøve kun hertillands at gaae faa Aar tilbage i Tiden, for at komme til en Periode, hvor man ikke tænkte paa Diſtinctionen, fordi den endnu ikke havde gjort ſig med al Magt gjældende i Virkeligheden. Dengang var det almindeligt, at man i Litteratur-, Kunſt- og Theaterverdenen (thi et politiſk Publicum exiſterede endnu ikke) betragtede Publicum ſom identiſk med Folket; idetmindſte betragtede man det ſom Folkets Repræſentant, ja erkjendte endog denne Repræſentation i ganſke ubetydelige og tilfældige Maſſer; thi for at vælge et eneſte Exempel, hvor almindeligt var det ikke i den Tids Leilighedspoeſie at give de faa hundrede Mennesker, ſom paa en enkelt Aften vare ſamlede i det kjøbenhavnſke Theater, Navn af det danſke Folk? Og ganſke naivt kunde man overlade ſig til den Tanke, at man, ved at behage en ſaadan ringe Menneſkemaſſe i et høiſt indſkrænket Rum og i Par Timers indſkrænkede Tid, havde behaget ſin Nation. Vel viſte Erfaringen mange Gange, at man her gjorde Regning uden Vert; men Meninger, ſom engang have havt Sandheden paa deres Side, pleie

altid længe at overleve den Tid, da denne deres Berettigelse er vegen fra dem. Vistnok har det i Tidspunkter, da Litteraturen og Kunsten endnu vare unge, været en Sandhed, at Publicum var Folkets Repræsentant, fordi dengang kun de Intelligenteste, de virkelig Berettigede tiltoge sig Stemmeret. Men denne Sandhed var allerede forsvunden i hiin nærliggende nysnævnte Periode; kun havde man endnu ikke bemærket det, og Meningen kunde derfor overleve sin Sandhed. Nu derimod, da Adskillelsen er traadt meget tydeligere frem, maa ogsaa Meningen forsvinde, og det har den da ogsaa allerede gjort hos de virkelig Dannede. Men selv Disse ville dog ikke finde en lidt nøiere Udvikling af det hele Forhold unyttig.

Ved at bedømme sin Samtids Bestræbelser i nye Retninger maa man vogte sig for den Ensidighed og Partiskhed, som enten over- eller undervurderer dem. Dersom denne Ensidighed kunde borttages af Debatterne, saa vilde den hele Controvers mellem det Gamles og det Nyes Forfægtere saavel i det Politiske som i andre Sphærer reduceres til et Minimum. Men paa den ene Side have Forfægterne af det Nye en saa lidet klar Anskuelse af den Idee, som skal komme til Frembrud igjennem dem, at de, som rette Fanatikere,

forgabe sig ligesaameget i Skyggen som i Lyset; i Fortrøstning til, at de have Compasset ombord, tænke de ikke paa dets Misviisning; Ideens klingende Sølv omsætte de i Realismens grove Kobbermynt, og slæbe sig ihjel paa denne Byrde, ligesom Correggio, med hvem de dog iøvrigt ikke have nogen Lighed. Paa den anden Side have Forsvarerne af det Gamle kun Die for disse Modpartiets Afvigelser fra det Rette, uden at referere dem til Det, hvorfra de afvige, og som nødvendigen maa forudsættes, for at Afvigelsen kan finde Sted; de maale ikke Modpartiets Negativitet med dets Positivitet; de see ikke den berettigede Idee, hvorfra de uberettigede Afvigelser udspringe. Det er især i vor Politik, at denne uhyggelige Guerillastrid har været ført i flere Aar, og der er ingen Grund til at den skulde ophøre, før der paa en af Siderne — ligemeget hvilken — opstaaer, hvad hidtil har manglet: et Genie, som virkelig forstaaer sin Tidsalders Bevægelser, og med et rask Spring sætter sig ud over den hele Kjellingesnak og Vartouspassiar.

Men ogsaa udenfor det Politiske finder den samme Modsætning Sted, og dermed den samme ensidige og misforstaaede Opfatning. I det Hele kan den politiske Retning ikke være adskilt fra den litterære, religiøse

o. s. v., thi det er de samme Kræfter, som røre sig i Tidsalderens forskjelligste Bevægelser, og de Liberale behøvede derfor ikke at være saa forhippede paa at faae en politisk Poet, at de endog føre sig en Hoffmann von Fallersleben til Indtægt, thi for et finere Blik viser Poesiens Forbindelse med Politiken sig i noget langt Dybere end den umiddelbare Brug af et politisk Stof. Hertil troer jeg at have givet et ikke uvigtigt Vink i Slutningen af Theater-Artiklen i forrige Nummer (Pag. 125 og følg.). Ogsaa vil Modsætningen af Folk og Publicum vise sig som en omfattende Categorie, der forklarer Meget baade i Politik og i Litteratur og Kunst. I Opfatningen af denne Categorie maa man da anvende den samme Forsigtighed, som anbefaledes i Opfatningen af de blot politiske Modsætninger. Idet man paa den ene Side bør indrømme, at Folkets Opløsning til et Publicum, Organismens til en Masse, eller — med nærmest Hensyn til Litteratur og Kunst — at Publicums egen Overgang fra en organisk Repræsentation til en atomistisk, Intet repræsenterende Mængde, er, som enhver Desorganisation, et Tilbageskridt: saa bør man igjen paa den anden Side indsee, at en saadan Gjæringstilstand er en nødvendig Følge af Tidsalderens

retmæssige Emancipations-Idee, og vistnok Overgang til en ny og fuldkomnere Organisation. Ligesaalidt som man derfor skal udgyde sig i elegiske Veeklager over en Tilstand, som er grundet i Tingenes Natur, ligesaalidt skal man paa den anden Side benægte, at denne Tilstand, uagtet den kan være god i sin Relation til et Kommende, jo, i sig selv betragtet, er slet, og især skal man stræbe at tilegne sig og udbrede denne Erkjendelse, eftersom Dette er det kraftigste Middel til at forkorte Tilstanden, og uden Skaansel skal man pulverisere den hele Slægt af forstenede Individer, som saaledes have fundet sig tilrette og forhærdet sig i den, at de nu betragte den som det absolute Element, hvori det Faste og Blivende er opnaaet.

En Vanskelighed ved Fremstillingen af denne Gjenstand er, at Sproget mangler et eget Ord til i Litteratur- og Kunst-Verdenen at adskille den organiserede, Folket meer eller mindre repræsenterende, følgelig agtværdige Mængde fra den uorganiske, Intet repræsenterende, følgelig foragtelige Masse. Begge betegnes nemlig med det samme Ord: Publicum; og hvis man, for at betegne Distinctionen, vilde tage sin Tilflugt til Benævnelsen Pøbel, saa vilde dette Ord, formedelst det dermed forbundne Bibegreb, dog ikke betegne den hele

uformede Masse, men kun den laveste Deel af den, ihvor villigt det end maa indrømmes, at alle uformede Masser af Individer have et pøbelagtigt Præg, i Overeensstemmelse med Göthes Ord:

Zuschlagen kann die Masse, da ist sie respectabel,
Urtheilen gelingt ihr miserabel.

Publicum er den adæqvate Benævnelse for Massen; men for den organiserede Mængde savnes et Ord, nemlig i den offentlige litterære og kunstneriske Sphære, thi i andre Sphærer findes et saadant Ord. I Staten er det Folket, i Kirken Menigheden, i afsluttede, enten litterære eller andre Forsamlinger er det et Samfund eller et Selskab. Først naar Organisationen opløses, og altsaa Fornuften viger bort, blive Folk, Menighed og Selskab til et Publicum. Hvis, for at tage et Exempel af Kirken, alle Menighedens Medlemmer, støttende sig til den i sig selv rigtige Sætning, at man ikke skal tage Fornuften fangen, men tvertimod optage den kirkelige Lære i en fri Erkjendelse, derved troede sig berettigede til at unddrage sig den kirkelige Autoritet, og gjøre, Hver for sig, sin individuelle Mening gjældende, maaskee endog ved Bifalds- og Mishags-Ytringer under Præstens Tale, saa vilde man ikke længere have en Menighed, men kun et kirkeligt Publicum,

og factisk vilde Kirken være opløst, fordi den, som enhver væsenlig Institution, ikke kan undværе Autoriteten, og nødvendig maa staae i et Superioritets-Forhold til Individerne, som de Subordinerede. Jeg har valgt Kirken til Exempel, fordi jeg her meest kunde stole paa, at Alle vilde finde Sætningen indlysende, men ikke uden Inconsequens vilde man indrømme den i denne Sphære, dersom man ikke tillige indrømmede den i de andre, nemlig baade i Staten og i Litteratur- og Kunst-Verdenen.

Hvad Staten angaaer, da er det klart, at den under enhver Regjeringsform maa gjøre sin Autoritet gjældende, og ved den sætte sig i et Superioritets-Forhold til alle sine enkelte Borgere, fordi dens Bestaaen, som er dens Livsspørgsmaal, vilde compromitteres, dersom ikke subjective Meninger og Indfald tørnede tilbage fra dens Kobbermuur. Og da al politisk Autoritet, al politisk Berettigelse hviler i Staten, saa ere Individerne, som saadanne, politisk uberettigede. (Om deres blot individuelle Berettigelser, saasom Sikkerhed for Liv og Eiendom, er her ikke Tale). Staten er en Organisme, men i en Organisme er det kun det Organiske, der har Gyldighed eller Berettigelse; en Organisation er allerede i sig selv

Atomismens Reduction ad absurdum. Men følgelig er i Statens Organisme intet Andet politisk berettiget, end hvad som selv er organiseret, altsaa Stænder og Corporationer, enten de nu bestaae under gamle, bekjendte Former og Navne, eller de, uden endnu at være sanctionnerede, dog have en virkelig Existens og en real Magt. Kun igjennem disse Mellemled, der selv ere Organismer, kommer den Enkelte til politisk Berettigelse i den hele store Organisme, men af sig selv kan han ikke modtage denne Ret, og af sine abstracte Menneskerettigheder kan han ikke deducere den. Over dette Punkt er ikke allene det liberale Parti næsten overalt i hyppig Vildfarelse, men ogsaa Regjeringerne synes ikke at være paa det Klare dermed, idet de gjøre Indrømmelser, som maae bidrage til at nære Vildfarelsen. Allerede en Valglov, som, tiltrods for enkelte Stands-Repræsentationer, dog i det Hele bærer Præget af et Local-Repræsentativ-System, ikke blot i det Store, nemlig ved særskilte Kamre for de særskilte Provindser, men ogsaa i det Enkelte, nemlig ved at etablere Valg efter Districter, maa væsenligen bidrage til at nære den Fordom, at det er Individerne, og ikke de substantielle nationale Interesser, f. Ex. Agerbrug, Handel, Industrie, Krigsvæsen, Vi-

denskab, Kunst o. s. v., som repræsenteres. Og uagtet det følger umiddelbart af Repræsentationens Begreb, og næsten er tautologisk, at Individer aldrig kunne repræsenteres, fordi en Repræsentant selv er et Individ, og Ingen kan repræsentere hvad han selv er, men kun et Andet, saa overseer man dog denne simple Følge, og vænner sig til at betragte Individerne som berettigede ligeoverfor Staten, en Forestilling, som, naar den ikke i Tiden modereres eller tager en anden Vending, lidt efter lidt maa destruere alle politiske Organismer, opløse Statens Autoritet og forvandle Folket til et Publicum. Paa dette Punkt have alle de Stater befundet sig, som formedelst indre Opløsning ere gaaet tilgrunde. Saaledes det romerske Keiserdømme. Under de romerske Keisere var der virkelig ikke længere noget romersk Folk, men kun et romersk Publicum, og det var ikke uden Betydning, at Keiser Nero gjorde sig selv til Skuespiller for denne Masse. Men ogsaa alle Revolutioner, forsaavidt som Massen tager virksom Deel i dem, forudsætte en foregaaende Forvandling af Folket til et Publicum, hvad enten saadanne Revolutioner nu ere destruerende eller regenererende. I Frankrig havde Ludvig den Fjortendes despotiske Regjering længe forberedet denne

Forvandling, og i Terrorismen herskede derfor heller ikke det franske Folk, hvis Navn idelig paaberaabtes, men kun det franske Publicum. I Juli-Revolutionen var det naturligviis igjen et Publicum, som handlede, men det var et Publicum, som endnu ikke havde tabt de ledende Ideer af Sigte, et Publicum, der opfyldtes af Organisationens Princip, altsaa hvad man i andre Sphærer kalder et godt Publicum, et saadant, for hvilket det betegnende Ord mangler i Sproget, og som man derfor indtil videre kunde kalde en politisk Menighed. Om det under lignende Omstændigheder vilde gaae til anden Gang paa samme Maade, er usikkert. Saa Meget synes kun afgjort, at man idetmindste i Paris Aar for Aar mærker mindre og mindre til et Folk, men desto mere og desto ubehageligere berøres af et Pariser-Publicum.

I Litteraturen finder nu det samme Forhold Sted, som i Politiken. Et Folks Forhold til Litteraturen er deels ubevidst, deels bevidst. Som ubevidst er Folkets Stilling i denne Henseende activ, udøvende den væsenlige Indflydelse, som gjør Litteraturen til en National-Litteratur, og det er derfor ikke blot i Folkedigtningens Periode, men endog i den uddannede Litteraturs, at virkelig Folket selv kan siges at digte

og skrive, nemlig ubevidst ved Hjelp af sine bevidste Organer, Dem, som man i egenlig Forstand kalder Digtere og Skribenter. Men forsaavidt som Forholdet er bevidst, da er Folkets Stilling til Litteraturen væsenligen receptiv; det maa betragte Litteraturen i Analogie med Kirken, nemlig som et Opdragelses-Institut, hvorfra det skal modtage sin Dannelse; det maa følgelig respectere Litteraturens Autoritet og Superioritet, og kan saa meget bedre gjøre det, som disse dog ere udgaaet fra det selv. Men Tidsalderens almindelige Emanicipations-Idee forrykker nu dette normale Standpunkt. Vil Folket ikke lade sig nøie med den ubevidste Indflydelse paa Litteraturen, men udøve samme bevidst, saa kan det naturligviis ikke længere virke i Egenskab af et Folk, thi den bevidste Indflydelse udfordrer bestemte Individer; Folket maa altsaa opløse sig i en atomistisk Mængde, en Masse, d. e. et Publicum, der selv er skrivende. Til denne Tilstand er man nu virkelig ogsaa kommen, og den journalistiske Litteratur er dens mægtige Frembringer og Vedligeholder; det er den, som har emanciperet de uberettigede Individer, og gjort Publicum til Skribent. Dengang Herodot ved de olympiske Lege forelæste sin Historie, da læste han den virkelig

for det græske Folk; i vor Tid vilde han overalt komme til at læse den for et Publicum, der, selv skrivende og criticerende, vilde gjennem tusinde atomistiske Stemmer lære ham, hvorledes han skulde have gjort det bedre.

Selv om man ikke ved lang Erfaring havde lært Følgerne af denne Tilstand at kjende, saa vilde man a priori kunne deducere dem. Hvor Individerne gjøre sig gjældende paa den organiske Eenheds Bekostning, der vil deels de substantielle Interesser opløses i particulære, deels vil Æren gaae tabt, af den Grund, at Individet, i sin atomistiske Enkelthed, udenfor sin Relation til det Hele, naturligviis er uden Ære. Hvorledes begge disse nødvendige Følger have gestaltet sig i Virkeligheden, vil jeg kortelig omtale.

De substantielle Interessers Opløsning i particulære viser sig først i den philistrøse private Brug af Pressen. I Bladene fremsætter man Ønsker, Besværinger, Anmodninger om en og anden Oplysning, stilede til enkelte Personer, hos hvilke man ad reen privat Vei kunde opnaae det Attraaede, uden at lade Pressen svede derved. Endog saadanne Oplysninger, som blot ere til Ens egen private Belæring, eller Berigtigelser af Ens egne individuelle Misforstaaelser

forlanger man meddeelte gjennem Bladene, for at holde ret offentlig Skolegang. Snart maa det komme saa vidt, at Den, der vil laane fem Rigsdaler af en god Ven, ikke desangaaende henvender sig mundtligt eller skriftligt til ham, men lader Anmodningen indrykke i et Blad. Men de particulære Interesser, som have opslugt Substantialiteten, kunne naturligviis ikke blive staaende paa dette blot philistrøse Standpunkt, de maae nødvendigen gaae over til det egoistiske, fordi den isolerede Individualitet ikke kan have anden Kraft i sig end Egoismen. Men Egoismen forstaaer kun det Egoistiske, det isolerede Individ har kun Die for andre Individer; udenfor det Individuelle har det ingen Gjenstand. Naar derfor det ene Individ troer at have dygtig ærgret og drillet det andet, saa troer det at have naaet et stort Maal. Heraf de mange bagtaleriske Insinuationer, de mange falske Beretninger, som enten ere forsætlig opdigtede, eller antagne med en ondskabsfuld Lettroenhed, og som endelig have bragt det saa vidt, at den første Tanke ved Læsningen af enhver paafaldende inden- eller udenlandsk Beretning er den, at det Hele rimeligviis er Løgn. Ved alle disse Misligheder er Pressen, som man i ældre Tider kun benyttede til Meddelelser, hvilke man tillagde bli-

vende Værd, nu ſunken i en Foragt, hvorfra den kun vanſkelig vil kunne reiſe ſig. Og hvoraf kommer alt Dette? Deraf, at det er et Publicum, der ſkriver.

Ærens Tab, forſaavidt ſom det ikke allerede viſer ſig i det Anførte, lægger ſig iſær for Dagen i Ananymiteten. Det kunde ſynes at være en beſynderlig Modſigelſe, at den ſig emanciperende Individualitet ſætter ſin Perſonlighed i Skjul, idet den juſt vil gjøre den gjældende. Men heri viſer ſig en Levning af Fornuft, nemlig en, om og ubevidſt, Erkjendelſe af det atomiſtiſke Individs Intethed og Mangel paa Berettigelſe. Det er ligeſom en Skygge af Samvittighed, men ſom juſt derfor, idet den nemlig involverer Tilregnelighed, gjør Handlingen ſaa meget foragteligere. Jøvrigt ligger der tillige en objectiv Conſeqvens heri. Jo mere nemlig den organiſke Totalitet opløſes til et Publicum, desmere er Anonymiteten betinget, thi ved at nævne ſit Navn træder man allerede noget udenfor Maſſen, men ved at fordølge det ſmelter man tættere ſammen med den. I ſig ſelv er nu viſtnok Anonymitet fuldkommen tilladelig; den kan ligeſaavel have ſin Grund i Beſkedenhed ſom i Frækhed; og ſaalænge en Skribent væſenligen behandler en Sag, maa det

staae ham frit for at være anonym eller ei. Men er Behandlingen væsenligen personlig, da gjælder en anden Regel, thi at berøre en Andens Person, uden med det Samme at give sin egen Person til Priis, det er ligesaa uridderligt, som om man i en Kaarde-Duel vilde iføre sig selv Visir og Harnisk, medens Modstanderen var ubedækket. Og uagtet i Litteraturen denne Fremgangsmaade er bleven saa almindelig, at den ikke længere gjør Opsigt, men endog har faaet Hævd paa sig, saa maa man dog ubetinget erklære Enhver, som betjener sig af den, for ærels, idetmindste som Skribent. Men hvoraf kommer det, at Litteraturen har saa mange Ærelse? Deraf, at det er et Publicum, der skriver.

Dersom vi nu endelig tilsidst vilde henvende vor Betragtning til Kunsten, saa maatte det især være Theatret, der formedelst sit umiddelbare Forhold baade til Folket og til Publicum, vilde tjene til at oplyse den afhandlede Gjenstand. Men herom har jeg allerede yttret mig saa tidt, baade i Vers og i Prosa, at jeg blot behøver at henvise til mine tidligere Yttringer, som maaskee endog, støttede paa det her Udviklede, ville staae klarere for Læseren, og mindre udsatte for Misforstaaelse. Hvad forresten i Særdeleshed Theatret

angaaer, da har jeg allerede for et Par Aar siden, i en Afhandling, som endnu vil være i Læsernes Erindring, foreslaaet, ved hvilke Indretninger man skulde hjelpe Publicum til en Organisation og lægge behørig Kapsun paa den raae (baade simple og fornemme) Deel af Massen. Men gjerne indrømmer jeg, at ethvert saadant Forslag kun er et meer eller mindre brugbart, men dog ligefuldt uundværligt, Palliativ; thi det er netop Hensigten med nærværende Linier, at vise, at Publicums Slethed, hvorover der føres Klage snart i den ene, snart i den anden Sphære, ikke staaer i nogen af dem som et isoleret Factum, men har en dybere liggende, almindelig Grund, og er, som Vildfarelse, saa meget alvorligere, som den udspringer fra Tidsalderens gyldige og reelle Bestræbelser, endskiøndt man just derfor tør haabe, at den maaskee heri vil finde sit Correctiv. Men uden tvivl er det den politiske Regeneration, som maa foregaae alle de andre, fordi Staten, som Aandens udvortes og empiriske Existens, er den Sphære, hvori Alle uden Undtagelse have hjemme, og hvor de først maae finde sig tilrette, inden de kunne orientere sig i de høiere, mere ideelle Regioner. Men til en politisk Regeneration synes Udsigterne i hele Verden at være temmelig mørke, og

det vilde være et sanguinsk Haab, at vort lille Land, som er vant til blot at sættes i Bevægelse ved Stød udenfra, skulde selv komme til Klarhed, medens hele det store Europa ligger i Uklarhed. Som i mange andre Sygdomme, maa da Medicinen indskrænkes til: Tid og Taalmodighed. — „Det er en Overgang, sagde Ræven, da man flaaede ham Huden over Ørene."

Folkets successive Forvandling til et Publicum er et Factum, som hertillands allerede har sin Historie, og jeg selv har leveret ikke saa faa Actstykker dertil, skjøndt tildeels uden at være mig det bevidst, thi da vor politiske Udvikling er meget yngre end vor litterære, men det netop er hiin, som først kaster det rette Lys paa denne, saa kunde man længe være uvidende om den sande Betydning af de i Litteraturen sig bevægende Kræfter. Allerede i „Julespøg og Nytaarsleier" indførte jeg Publicum personificeret som „en colossal Vanskabning," men lod dog Digteren i første Øieblik hilse det med de Ord: „Mit Folk!" Først siden, da han ved Synet af dets Tusinder af Øine, Munde og Hænder, og ved dets raae, sig selv modsigende Yttringer faaer Syn paa dets atomistiske Natur, begegner han det med den yderligste Ringeagt,

uden dog at tage det Udtryk tilbage, hvormed han først hilste det. Flere Aar efter, i min Afhandling „Om Vaudevillen," gjorde jeg et hæftigt Angreb paa den poetiske og dramatiske Dilettantisme, men det var ikke mig selv bevidst, at Dette var et Angreb paa Publicum, thi hvad er Dilettantismen vel Andet, end at Publicum selv, ved sine enkelte Medlemmer, bliver productivt istedenfor receptivt? Min meste Polemik, især i den flyvende Post, har jeg ført mod Anonyme, med hvilke jeg villigen indlod mig, fordi jeg endnu ikke havde erkjendt, at jeg paa den Maade egenlig skjændtes med Publicum. Thi selv, naar jeg, for at gjøre Partiet mindre uligt, rettede mit Angreb mod Redacteurerne af de Blade, hvori de anonyme Artikler vare meddeelte, saa kunde Dette dog ikke hjelpe stort i de Tilfælde, hvor Redacteuren selv kun var en Straamand, og endog en af Publicums.

Men har saaledes Folkets Overgang til Publicum en Historie, saa maa man vel erindre, at Publicum selv, nemlig forsaavidt som Overgangen allerede er skeet, ingen Historie har, og aldrig kan have nogen, da det, formedelst sin atomistiske Natur, er i ethvert Øieblik uden al Sammenhæng med et foregaaende, og derfor, lig de forenede Stater i Nord-

America, fix og færdigt uden Forudsætninger, ligesom faldet ned fra Skyerne. Det kan derfor ikke forundre, at Publicum vrager idag, hvad det bifaldt igaar, og bifalder imorgen hvad det vrager idag. Men som i al Tilfældighed gjælder ogsaa her en Lov, der bestemmer Meget, skjøndt ikke hvad der i ethvert concret Tilfælde vil skee. I alt Nyt er nemlig Publicum desorienteret, men naar det Nye er blevet gammelt, det vil sige, naar det har faaet den offentlige Mening for sig (thi ellers bliver det ikke gammelt, men dør strax efter Fødselen), saa udøver det en Hævds-Autoritet, der virker aldeles blindt og i saa meget stærkere Grad, jo stærkere de individuelle Bestræbelser have arbeidet paa at ophæve al Autoritet. Dette Forhold forudsætter altsaa, at Overgangen fra Folk til Publicum endnu ikke er tilendebragt, thi en offentlig Mening maa altid udgaae fra Folket, Publicum har ingen, fordi det, tiltrods for sit Navn, bestaaer af lutter privatissima. Ogsaa i dette Pnnkt har jeg selv havt en maaskee sjelden Leilighed til at gjøre lærerige Erfaringer. Et bestemt Characteertræk i min hele Skribent-Virksomhed, ligefra Begyndelsen indtil denne Tid, har været den Bestræbelse, hver Gang at fremstille noget virkelig Nyt, ikke blot en Gjentagelse af det

Foregaaende; men da alt Nyt møder Opposition, fordi kun det Gamle kan have Autoritet, saa forudsætter denne Stræben en Trods imod Publicum, hvilken man ligeledes vil finde at være et permanent Træk i min Forfatter-Virksomhed. „Julespøg og Nytaarsløier" vakte derfor ogsaa en saa magesløs Forbittrelse, at den nær havde faaet den Ære at dele Skjæbne med Holbergs Peder Paars, ved at blive Gjenstand for en offentlig Action, som dog afværgedes derved, at ogsaa den fandt en Talsmand paa høiere Steder, ligesom fordum det holbergske Digt i Grev Danneskjold. Nu derimod har hiin gamle Comedie et meget godt Rygte paa sig. Hvilken hæftig Opposition den flyvende Post maatte stride med, er endnn i de Flestes Erindring; næsten i alle offentlige Yttringer omtaltes Bladet med den største Vrede og Foragt; nu citeres det hyppig som det bedste litterære og æsthetiske Blad, vor Litteratur har havt. Mine Vaudeviller er man tilbøielig til at betragte som lykkelige Fugle, hvis Sang strax blev fattet og paaskjønnet; men det er dog langt fra ubetinget at være Tilfældet; ogsaa disse have meer eller mindre maattet bane sig Vei med Sværdet i Haand. Jeg vil ikke tale om, hvorledes de i den Tids Blade overalt omtaltes som absolut slette og

uværdige Producter, men ogsaa i Forhold til det receptive, ikke skrivende, men skuelystne Publicum have flere af dem havt Vanskeligheder at overvinde. „Recensenten og Dyret" var nærved at blive udpeben, just fordi den indeholdt en stærk Satire over det skrivende og criticerende Publicum. „Aprilsnarrene" og „De Uadskillige" ere ligeledes stærke Satirer over det kjøbenhavnske Publicum i andre Forhold, og dersom de alligevel fra først af have seiret, saa er det et Lykketræf, thi Forfatteren har heller ikke i dem sparet paa sin Trods. Hvilken Indignation der vaktes ved min Stræben efter at udbrede Kundskab til den hegelske Philosophie, og hvorledes derimod den samme Stræben bedømmes nu, derom har jeg allerede yttret mig i Fortalen til mine „Prosaiske Skrifter." Man vil følgelig see, at min Erfaring har sat mig istand til at kunne construere Loven for Publicums Bevægelser, og især til nøie at kjende mit eget Forhold til samme, saa at jeg ved ethvert litterært Foretagende iforveien veed den hele Fremgang. Naar blot det Nye er blevet gammelt, saa har det faaet en uanfægtet Autoritet. Jeg har erfaret, at hvergang jeg har trukket mig tilbage fra en levende Vexelvirkning med Publicum, og i nogen Tid forholdt mig passiv, saa er mit Navn steget i Berøm-

melse, i samme Grad som Tausheden har varet længe, og jeg forudseer derfor, hvilken Ære det vil nyde, naar jeg først er død, fordi man saa er vis paa, at jeg ikke optræder igjen. Thi hvergang jeg efter nogen Taushed indfinder mig paanye i Litteraturen, saa gjentager sig en Scene, som jeg engang var Vidne til paa en af vore Gader: En Bonde raabte med Torv, men med en saa besynderlig Stemme, at alle Hunde, i Qvarteret gave sig til at gjøe og tude; fra Sidegader og op af Kjelderhalse mylrede de i Sneseviis og holdt et Spectakel, som om Byens Undergang var nær.

Idet jeg for denne Gang slutter, beder jeg Læseren undskylde, at jeg har talt om mig selv, men Omstændighederne opfordrede dertil.

Miniature-Avis.

Endelig er den med saa megen Forventning imødesete nye Comedie, En Lænke, gaaet over Scenen, men synes ikke at have svaret til Forventningen. Neppe vil dette Stykke gjøre den Lykke, som Et Glas Vand, uagtet det som Kunstværk udentvivl staaer høiere, da det baade behandler reellere Interesser, og ikke lider af slet saa mange Urimeligheder og Usandsynligheder. Men det er begribeligt, at man tilsidst bliver kjed af de evige Gjentagelser af de samme indskrænkede Forhold, og længes efter at indaande en friere og renere Luft, end alle disse indeklemte Stue- og Sovekammer-Comedier kunne skjænke. Scribe har unægtelig den Fortjeneste at have opdaget det dramatiske Stof i en ny Side af Livet, som den gamle Comedie ikke havde benyttet; men denne Side er i sig selv langt mindre sund poetisk, og taaler derfor ikke de Gjentagelser, som den anden. Forbudne Kjærlighedsforhold, fremstilte fra den sentimentale istedenfor den lystige Side; Hanreier, som ikke ere latterlige Personer, men ædle og værdige; flere Fruentimmer, som slaaes om eet Mandfolk (medens den gamle Comedie fremstilte det Omvendte), — alt Dette kan være interessant for eengang eller to, men taaler ikke Gjentagelse. Overalt, for hvor mange gode Egenskaber man ogsaa roser Scribe medrette, saa maa man dog altid ende med den Baggesenske Restriction:

Men Digter er han, min Sjæl, ikke,
Og heller ingen gammel Mand.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 7.

(15. Juni 1842.)

Autoritet.

For Den, som vil gjøre sig Rede for sin Tids Bestræbelser og hele Tilstand, frembyde sig en Mængde af Tilknytningspunkter, mellem hvilke Valget er saa meget vanskeligere, som de alle ere væsenlige og næsten umiddelbart føre ind i Betragtningens Centrum. Et saadant væsenligt Punkt er ogsaa Begrebet Autoritet og Individernes Forhold til samme. Allerede forhen har jeg i dette Tidsskrift (Pag. 130) yttret, at Tidsalderens Bestræbelser gaae ud paa at ophæve Autoriteten. Herom være det mig tilladt at meddele nogle nærmere Oplysninger.

Al Autoritet er en Magt og virker som en Magt, det vil sige, ved sin blotte Tilværelse, ikke ved Grunde. Den er Magt, fordi den existerer som en saadan; den udøver den, fordi den har den eller selv

er den. Dens Ret er ingen anden end den, at den er til; men denne Ret er ogsaa den positiveste af alle; det er Livets Ret, thi Alt, hvad som lever, har denne factiske Ret til at existere. Men da den Ret, som blot er grundet i en virkelig Tilværelse og umiddelbart sammenknyttet med denne, ikke er Det, som man sædvanlig forstaaer ved Ordet Ret i den høiere Udvikling af dette Begreb, saa kan man sige, at Magt og Ret tvertimod ere adskilte som Modsætninger, og at Autoriteten altsaa virker de facto ikke de jure. Denne Modsætning af Magten og Retten er nu en af dem, som den nyeste Tid fornemmelig har udviklet til Klarhed, men tillige til en Skarphed, som lader os savne den formildende Eenhed, og just derved peger paa Nødvendigheden af, at denne maa søges og findes. Jeg vil deels stræbe at vise den fornuftige Nødvendighed i dette af Tidsalderen udviklede Schisma, deels ikke mindre bestræbe mig for at vise den ligesaa fornuftige Nødvendighed af dets Ophævelse i Eenhed.

Autoriteten, forsaavidt som den er en Magt, virker blindt og udøver et despotisk Herredømme. Dette følger umiddelbart af dens Natur, og ligger deri, at den ikke har anden Grund end sin Tilværelse: den er, fordi den er. Først idet den erkjendes i

sin fornuftige Nødvendighed, viser der sig et andet „Fordi", end det, som ligger i den blotte Existens, og den blinde Magt forvandler sig til en begrundet, Men saa længe den endnu ikke er optagen i Erkjendelsen, nemlig i den frie Erkjendelse, er den Tilstand, som den etablerer, Slaveriets; Alle, som ere underkastede Autoriteten, ere Slaver af denne Magt. Dette Forhold viser sig i alle begyndende, baade politiske og andre Tilstande. I den despotiske Stat, som kun indbefatter de to Momenter: Bydende og Lydende, hersker den abstracteste Autoritet, som, jo mindre den erkjendes, derimod er desto stærkere anerkjendt og uanfægtet. I den jødiske Religion virker Jehova som blot og bar Autoritet, fordi han sættes udenfor Menneskет, som en ydre Magt, der er for høi og for langt borte til at erkjendes, og som derfor er Gjenstand for Menneskets Frygt, thi vi frygte det Uerkjendelige, hvorimod Christendommen forvandler Frygten til Kjærlighed, og heri ligger Erkjendelsen, thi vi elske kun hvad vi erkjende. Naar vi endnu tillægge os selv Gudsfrygt, saa see vi heri den Substans af den jødiske Religion, som er gaaet over i Christendommen. I de Statsforfatninger, hvor ikke en Despot, men Loven er den herskende Magt, gaaer Autoriteten fra

Despoten over paa Loven, og den hele udannede Masse beherskes da af Loven ligesaa despotisk som ellers af Herskeren, thi det er ikke ved Lovens Erkjendelse, men ved Frygt for dens Straf, at den holdes i Tomme. Den politiske Lovsfrygt svarer til den religiose Gudsfrygt, og forsaavidt som de constitutionnelle Bestræbelser acquiescere i Lovens Magt, som deres sidste Resultat, staae de paa et jødisk Standpunkt, eller indeholde et jødisk Element, eftersom den jødiske Religion heller ikke bragte det videre end til en Lov.

Ogsaa i andre Sphærer viser sig det samme Forhold. I Litteratur og Kunst kan et berømt Navn virke som uimodstaaelig Autoritet hos den store Masse, der ikke har erkjendt dets indre Berettigelse til Magten, men kun anerkjendt dets Tilværelse som et Factum. Den Enthusiasme, hvormed Thorvaldsen for faa Aar siden modtoges i Kjøbenhavn, udsprang blot af den Autoritet, som hans verdensberømte Navn udøvede, thi yderst faa vare, især dengang, De, som havde erkjendt Værdien af hans Værker. Idelig seer man ikke blot de sande Autoriteter at virke med en blind Magt, og underkaste sig store Masser som Slaver, men ogsaa den usurperede, den i Grunden uberettigede Autoritet kan for en Tidlang virke med samme

Magt. Store Mænd kunne undertiden ligesom tabe deres guddommelig Kald, men deres Navn kan endnu virke som Autoritet, længe efter at Berettigelsen er vegen fra dem; Andre, som virkelig have Kaldet og Berettigelsen, kunne ikke trænge igjennem, men maae give Tid, indtil Autoritetens Vind har etableret sig som en stadig Passat, der fører dem med sig paa sine hurtige Vinger.

Forsaavidt nu som Tidsalderens Stræben fornemmelig har Subjectivitetens Emancipation fra Objectivitetens Baand til Gjenstand, og altsaa er en Stræben efter Frihed, forsaavidt er Autoritetens Ophævelse betinget ved denne Stræben. Magten i Almindelighed maa finde sig i, at man undersøger den Grund, hvorpaa den hviler. Herved danner sig den ovenomtalte Modsætning af Magt og Ret, og den sidste bliver Maalestokken, hvormed man prøver den første. Autoriteten bliver altsaa Gjenstand for Erkjendelsen, og Dette er dens egen naturlige Udvikling, hvorved den selv hæves til en høiere Existens. Men for tilfulde at indsee, at denne Udvikling virkelig er en Fremgang for selve Autoriteten, Noget, hvorved den selv stiger og vinder, maa man erindre den vigtige Sætning, som man kun altfor ofte glemmer: at

alle aandelige Ting blive ved den menneskelige Erkjendelse til et Andet og Høiere, end de oprindelig ere. Man er saa vant til ogsaa her at danne en skarp Modsætning uden Enhed; man tænker sig paa den ene Side Gjenstanden, paa den anden Erkjendelsen, og denne afficeret af hiin, men ikke omvendt hiin af denne. Dette er Empirismens Standpunkt, og saa længe man kun betragter empiriske Gjenstande, slaaer det derfor ogsaa til, og er rigtigt, thi vistnok er enhver blot ydre Gjenstand i sin Tilværelse uafhængig af den menneskelige Erkjendelse; en Steen bliver ved at være en Steen, enten man saa har erkjendt den som en saadan, eller man har forverlet den med Metal, eller den hviler aldeles incognito paa et utilgængeligt Sted, som ingen menneskelig Fod har betraadt. Men med de aandelige Ting, saasom Staten, Religionen, Videnskaben, Kunsten, forholder det sig ganske anderledes. Ligesom de ere Gjenstande for vor Erkjendelse, saa er vor Erkjendelse igjen en Gjenstand for dem, og paa ethvert nyt Trin af vor Erkjendelse forandre vi deres egen Tilværelse og gjøre dem selv til et Andet. Man vil let indsee, at den Gud der erkjendes og elskes, ikke er den samme som den, der blot frygtes som et ubekjendt Væsen, og at selve Graderne i vor Erkjendelse og

Kjærlighed udøve en Forandring i Guds egen Existens, fordi hans Herredømme i Menneskets Aand og Hjerte er afhængigt af hele denne Udvikling i Mennesket. I Analogie hermed vil ogsaa den Maade, hvorpaa Staten er optagen i Borgernes Bevidsthed, og den forskjellige Grad af denne Bevidsthed udøve en væsenlig Indflydelse paa selve Statens Existens; og den Statsforfatning, hvorunder denne Bevidsthed har udviklet sig til det Høieste, vil være en ganske anden, end den, hvor den endnu ligger i Spiren eller ei engang er begyndt. Forsaavidt nu som det er de saakaldte constitutionnelle Bestræbelsers sande Formaal at bringe Staten til det Punkt, hvor den lever i alle sine Borgeres Bevidsthed, og derved selv erholder en høiere Udvikling og en sandere Tilværelse, og forsaavidt som derfor disse Bestræbelser ogsaa gaae ud paa at tilveiebringe den Statsforfatning, som ligemeget er Betingelse for hiin Udvikling og Resultat af samme, forsaavidt maa man indrømme den constitutionnelle Stræbens Retmæssighed; ja den synes endog at staae i en saa nødvendig Forbindelse med Tidsalderens hele almindelige Udvikling, at den ei engang kan tænkes borttagen fra denne, uden at Billedet af samme aldeles forandres.

Men af denne gyldige Kilde udspringe nu flere, i Side-Retninger strømmende Bække, som vore Agere og Enge helst maatte frabede sig, og som kunde give vore Stænder Leilighed til fortsatte Betragtninger over skadeligt Vands Afledning. De Argumenter, hvormed de Liberale forsvare deres Bestræbelser for en Constitution, og ikke mindre de Argumenter, hvormed de Conservative forsvare den bestaaende Statsforfatning, røbe — paa faa Undtagelser nær — en total Miskjendelse af Ideen: Begge argumentere nemlig med Grunde, Sophisternes af Socrates reducerede Methode, der, som bekjendt, kun bringer det til en større eller mindre Grad af Sandsynlighed, aldrig til fuldkommen Vished. Og ligesom for at gjøre denne Methodes Utilstrækkelighed endnu mere indlysende, hente de Argumenterne fra det simple Utilitets-Hensyn: man tæller og veier de Goder, som Borgerne ere i Besiddelse af under det absolute og det constitutionnelle Monarchie, for at komme til en Bestemmelse af det enes Fortrin for det andet. Men uden at tale om, at enhver Statsforfatning garanterer Goder, som gaae tabt under en anden — selv Despotismen har sine Fortrin —, saa kommer det her an paa noget ganske Andet, end hvad der kan sikkre Borgerne de fleste

Goder. Det er et eneste Gode, som det kommer an paa, nemlig Statens, ikke eensidigen Folkets, Udvikling til et høiere Standpunkt, hvorpaa dens Idee er fuldkomnere realiseret end paa det foregaaende Trin. Om Borgerne derved komme i Besiddelse af flere Goder, eller ikke, er aldeles ligegyldigt, thi Staten er ikke til for Borgernes Skyld, men Borgerne for Statens. Forestillingen om Velvære og Lykke er desuden saare upaalidelig. Det er bekjendt, allerede fra Syndefaldets Historie, at Erkjendelsen bringer mange Ulykker over Menneskет, saa at det altid bliver et Spørgsmaal, om ikke den uskyldige, halv ubevidste Tilstand er lykkeligere end den bevidste, erkjendende, og om Folket ikke er lykkeligere under en dygtig Herskers Despotisme end under en fri Forfatning. Men Dette kan som sagt, slet ikke komme i Betragtning. Ideen skal og maa udvikle sig; de Tab eller Lidelser, som denne Udvikling kan bringe over Individerne, erstattes dem rigeligt ved Bevidstheden om at de have Deel i Udviklingen, og at Ideen er voret ved dem, ligesom de selv ved den. Men dette væsenlige og eneste rigtige Synspunkt for Constitutions-Spørgsmaalet synes at være næsten ganske fordunklet hos vore Politikere. Begge Partier opløse Staten i en Masse af Indivi-

der, og betragte den som et Collectivum af disse. Det er endnu le contrat social, som spøger i deres Hjerner; Staten er dem et Product af de enkelte Individer, istedenfor at den ligesaavel maa betragtes som Forudsætning for dette Product, som logisk eller ideelt præexisterende, thi ellers var den ingen Idee; Ideerne ere nemlig evige, de ere ikke skabte, ikke frembragte, ligesaalidt som Gud. Men idet vore Politikere opløse Staten i de enkelte Individer, saa blive de saakaldte almindelige Menneskerettigheder dens Basis, og da det er Retten, som skal begrunde Magten, saa er det Individernes Autoritet, som udgjør Statens. Paa denne Maade er man da rigtignok kommen til Enhed af Magt og Ret, men det er skeet ved at stille alle Begreber paa Hovedet, og det er derfor ogsaa en Enhed, som forsvinder, naar man kun blæser paa den. Enhver Idee har sin Autoritet af sig selv, ikke af de Individer, som arbeide i dens Tjeneste; det er netop dens Præexistens, dens Forudværen for alle menneskelige Bestræbelser, som giver den Autoritet. Staten har derfor sin Autoritet af sig selv, ikke af sine Borgere; disse skulle tvertimod boie sig under dens Magt; og Enheden maa følgelig være at søge paa et andet Punkt.

Skal den saameget yndede Sammenligning mellem de forskjellige Statsforfatninger have nogen fornuftig Mening, saa maa den foretages ene og alene med hiint væsenlige Hensyn for Øie. Kun saaledes vil man paa den rette Maade komme til det Resultat, at den over hele den cultiverede Verden udbredte Bestræbelse efter friere Former er en reel og gyldig Bestræbelse, der følgelig omsider vil overalt naae sit Maal, fordi Ideen selv fordrer denne sin Fremgang, og i sin Autoritet har Magten til at sætte den igjennem. Den friere Statsforfatnings Berettigelse ligger følgelig deri, at Staten selv, som Idee, vinder og vorer i Intensitet ved at leve i Borgernes Erkjendelse, men ingenlunde deri, at Borgerne selv komme til større Indflydelse; Dette er vel en Følge af den friere Forfatning, men ikke dennes Øiemed eller Berettigelse. Men de Liberale forrykke idelig dette rigtige Standpunkt, og gaae i deres Undersøgelse ud fra Borgernes Bedste, hvortil i den sidste Tid endnu er kommen en Undersøgelse om, hvorvidt Kongen vilde vinde eller tabe ved at give en fri Constitution. Det er heldigt for de Conservative, at Modpartiet netop har draget Striden hen paa et saadant Terrain, hvor Sandheden aldrig kan findes, hvor derfor det ene Parti ligesaavel

kan tillægge sig Seiren, som det andet, og hvor de begge kunne blive ved at disputere i Evighed om Pavens Skjæg. Ideen spørger sandelig ikke i sin Udvikling, om hvad Byrder den paalægger enten Konger eller Folk, og det maa kaldes politisk Lapperi at indlade sig paa saadanne Discussioner.

Men uagtet man indrømmer, at de frie Statsforfatninger maa seire over de ufrie, saa er dog Forfatningernes nærmere Beskaffenhed dermed aldeles uafgjort. Det er derfor temmeligt vilkaarligt, naar vore Liberale forlange, at en tilkommende dansk Constitution skal være modeleret efter de samme Principer, som netop for Øieblikket ligge til Grund for andre constitutionnelle Forfatninger. Ja, det er ikke alene vilkaarligt, det er at betræde en ny Afvei, som fører fra Ideen, istedenfor til den; thi alle de nuværende Constitutioner have meer eller mindre optaget det feilagtige, atomistiske Princip, at Repræsentationen skal være en Repræsentation af Masser, istedenfor af Organismer, af Individer istedenfor af Stænder og Corporationer, og have derfor etableret Valg efter Districter. I det Hele hører og læser man jo overalt den Paastand, at Communalforfatningen skal være Basis for Statsforfatningen; men hvor en saadan Grund-Vildfarelse har

gjort sig gjældende, der kan man ikke vente nogen salus rei publicae, nogen Frelse for Ideen. Det er Statens Opløsning, det er Atomismen, udtalt med rene og tydelige Ord. Communerne ere de tilfældige Masse-Aggregater, hvilke altid, som saadanne, maae være politisk uberettigede. Familien, uagtet den vistnok ogsaa er i politisk Henseende uberettiget, har dog et substantielt Indhold, Pieteten er dens sammenknyttende Midte, og den er derfor medrette bleven betragtet som Statens Basis; men Communen har ingen Substans, intet bindende Midtpunkt; den er kun en tilfældig Forbindelse, idag saaledes, imorgen anderledes; man kan vilkaarlig gaae til den og vilkaarlig gaae fra den; kort sagt: den er ideelløs, og følgelig en Nullitet i Statsforfatningen. Men just derfor er dens egen Forfatning af største Vigtighed. Statsforfatningen har blot at gjøre med Organismer, den centraliserer, den danner kun i det Store; Communalforfatningen derimod værner om de reent individuelle Interessер, og danner saaledes en Modsætning til Statsforfatningen, ikke en Grundvold for sammes Udvikling; den er hvad man med et fransk Ord kalder un glaneur: den løber bag efter den store Høstvogn, og samler op hvad der er tabt fra

den, eller hvad den ikke har kunnet tage med. At ivrigt den individuelle Interesse mangengang falder sammen med den almindelige, og at følgelig Communal- og Statsforfatning hyppig berøre hinanden og staae i levende indbyrdes Vexelvirkning, Dette kan ikke ophæve Princippet: at de ere Modsætninger. Miskjendelsen heraf staaer igjen — som man seer — i nær Forbindelse med Autoritetens Miskjendelse, idet man sætter Autoritetens Kilde i Communerne og dermed i Individerne, istedenfor i Staten selv, som præexisterende Idee. Det er i Grunden kun et nyt Opkog af den gamle Vildfarelse om Folke-Souveraineteten; man glemmer, at det kun er Staten, som er souverain, og Monarken, fordi han er Statens Repræsentant, men at Folket, taget i sin Modsætning til Regenten, aldrig kan være souveraint. Det er derfor ogsaa vildledende, at man kalder den absolut monarchiske Regjeringsform den souveraine, thi i enhver monarchisk Stat er Kongen, selv om hans Magt er nok saa indskrænket, altid Souverain, og det vilde saaledes være ønskeligt, om man betegnede Begivenheden fra 1660 med et rigtigere, mere passende Udtryk, end „Souverainetetens Indførelse.“

Indrømmer man Tidsalderens Ret til at stræbe efter større borgerlig Frihed, fordi Statens Idee til sit eget Bedste fordrer denne Udvikling, saa maa man ogsaa indramme dens Ret til at stræbe efter en saadan Statsforfatning, der er Betingelse for hiin Udvikling. Men fra dette berettigede Udgangspunkt taber nu Bestræbelsen sig kun altfor meget i falske Retninger, som føre til Atomismens, til Opløsningens Maal istedenfor til Ideens og Concentrationens. Vildfarelsen udspringer deraf, at man betragter den friere Statsforfatning eensidigen som Betingelse for Udviklingen, da man dog ligesaa meget burde betragte den som Resultat af samme. Med andre Ord: hvor Staten virkelig er optagen i Borgernes Bevidsthed og lever i denne, der maa Bevidstheden igjen virke tilbage paa Staten, og Borgerne ere da allerede i Besiddelse af den attraaede Indflydelse, saa at den nye Forfatning factisk existerer, inden den er bleven proclameret ved en Grundlov. Paa denne Maade bliver da Forfatningen det sande Udtryk af Folkets virkelige Bevidsthed, og Grundloven bliver ligesom den statistiske Beskrivelse af dets virkelige aandelige Tilstand, ikke af dets uklare Ønsker for en dunkel Fremtid. Gjælder det allerede om den simple borgerlige Lovgivning, at den, for at

have sand politisk Betydning, skal være Udtrykket af Folkets Bevidsthed om Ret og Uret, ikke være en udenfra hentet Regel, opstillet som en Fugleskræmmer, hvor meget mere maa det da gjælde om et Riges Grundlov, at netop den skal være Udtrykket for den virkelige nationale Bevidsthed, ikke en udenfra applikeret Form, hvis tomme Rum med Tiden haabes at blive opfyldt med en tilkommende Bevidsthed, ligesom man lader et Klædningsstykke gjøres for stort for et endnu voxende Barn? En Constitution skal derfor ikke fremstaae paa eengang, ligesom ved et Trylleslag, men den skal successivt bringe sine enkelte Momenter til Gyldighed, thi kun saaledes holder den Skridt med den National-Bevidsthed, hvis Udtryk den skal være; kun saaledes er den i ethvert Øieblik baade Resultat af den allerede erhvervede Bevidsthed og Betingelse for den tilkommende; kun paa denne Maade skeer begge Momenter deres Ret, og Ensidigheden er udelukket. Den engelske Constitution er, ligesaalidt som Rom, bygget paa een Dag; den har en Aarhundreders Historie, og der arbeides endnu bestandig fort paa den; men derfor staaer ogsaa England i politisk Henseende ligesaa høit over alle de andre Stater, som den voxne Mand over de umodne Børn; og om

det end ikke har kunnet undgaaes, at de atomistiske Systemer ogsaa der have fundet Indgang, saa møde dog de heraf udspringende opløsende Bestræbelser en ganske anden Modstand fra Constitutionens stærke Vold, end f. Ex. i Frankrig fra et Maskinpapiirs-Charte. I England er der Borgersands, det vil sige: Staten lever i Borgernes Bevidsthed; i Frankrig er det især individuelle, particulære Interesser, som iføre sig Almindelighedens Maskedragt; den Enkelte optager ikke Staten, men sig selv i sin Bevidsthed, og søger i sin Isolation at tilfredsstille sin egoistiske og forfængelige Gridskhed paa Rigdom og politisk Indflydelse.

Den sande Mediation af Magten og Retten er saaledes den: at det Bestaaende erkjendes baade som Resultat af det Forbigangne, følgelig som Udtryk for det Nærværende (thi det Nærværende er altid Resultat af det Forbigangne), og tillige som Betingelse for det Tilkommende. Heri ligger ingen politisk Fatalisme og Quietisme; thi vel kan man medrette sige, at Ideen nok ved sin egen Magt vil gjøre sig gjældende og skabe sig selv sin Udvikling, men deraf følger ingenlunde, at Menneskene skulle lægge Hænderne i Skjødet og passivt oppebie dette Udfald, thi isaafald vil det aldrig komme. Man maa erindre, at Ideen kun virker, idet

den optages i den menneskelige Bevidsthed. Uagtet derfor Magten kommer fra Ideen, saa er det Erkjendelsen, som etablerer Retten; derved bliver Magten til den sande Autoritet, som ikke længere virker blindt, ikke hviler paa en usect Grundsteen, men svæver frit i Bevidsthedens gjennemsigtige Fluidum, ikke underkaster sig Slaver, men frie Bekjendere. Det er følgelig saa langt fra, at Individerne skulle forholde sig passivt, at det tvertimod er dem, og ene dem, til hvilke Ideen lader sin Opfordring udgaae, at træde i dens Tjeneste og gjøre dens Arbeide; men Arbeidet bestaaer ikke i at virke umiddelbart for Indførelsen af en ny Statsforfatning, men i at tilveiebringe den høiere Erkjendelse, den organiske Borgersands, som allerede i sig selv factisk indeslutter en forandret Forfatning. Det gaaer her baade efter det franske og det tydske Ordsprog: „Aide-toi, Dieu t'aidera;" — „werden wir selbst besser, Alles wird besser werden."

Men da der, tiltrods for Erkjendelsens Udbredelse, dog altid vil blive en Masse af Individer tilbage, som staae udenfor denne Erkjendelse, da der, for at benytte en forhen opstillet Distinction, altid foruden Folket, selv i dets bedste Udvikling, vil blive et Publicum, saa vil der altid være en Masse af In-

divider, paa hvilke Autoriteten maa og bør virke som en blind Magt, og som den maa og bør gjøre til sine enten villige eller uvillige Slaver. Det politiserende Publicum maa holdes i Ave af Grundloven paa samme Maade som Pøbelen af den borgerlige og criminelle Lov, hvilken den i sin Kortsynethed heller end gjerne saae ophævet. En saadan Undtagelse vil imidlertid ikke kunne hindre Ideens Fremgang, naar der kun tillige er et virkeligt Folk, i hvis Bevidsthed den lever, og som slutter sig sammen og concentrerer sig i denne Bevidsthed. Men hvad tør man da vente af en Periode som den nærværende, hvor Folkets Opløsning til Publicum stedse gaaer raskere og raskere for sig og lader forudsee den Tid, da al Borgersands, d. e. al Sands for Staten, ikke blot for det borgerlige Samfund, er gaaet tabt? Her kommer Noget tilhjelp, som Hegel træffende har kaldet „Fornuftens List“: Fornuften narrer de ufornuftige Individer, og faaer dem til at arbeide i Ideens Tjeneste, medens de selv troe at arbeide for et ganske andet Øiemed. Og ligesom den lave Trang og Nødvendighed er det Middel, hvorved Menneskeheden hæver sig til aandelig Frihed, og saaledes vinder noget langt Høiere, end Det, som den er sig bevidst at kæmpe for, ja paa en

vis Maade endog det Modsatte deraf; ligesom Den, der opfandt Ploven, vel ikke saae Andet i sin Opfindelse end Midlet til at skaffe det daglige Brød, medens den derimod havde Betydningen af det Modsatte, nemlig af Aandens Herredømme over Naturen, (thi Trangen til Brød er netop Aandens Afhængighed af Naturen): saaledes vil ogsaa den nuværende Strid mod Ideen bane Veien for dennes Fremgang, og de forvirrede Bestræbelser omsider mod deres Villie og Vidende komme til at levere de Praase, hvorved Fornuften tænder sit Lys. Men da det ikke er ligegyldigt, hvor hurtigt Dette vil indtræffe, og da desuden Fornuften helst vil gaae ærligt tilværks, og kun i Nødsfald bruger List, saa ligger deri en Opfordring til Alle, at gjøre sig Tidens sande Opgave klar.

Det første Skridt hertil er at erhverve sig Overbeviisning om den nuværende Idee-Formørkelse, og at henføre denne til de væsenlige Categorier, som ene formaae at sprede Mørket. Som en saadan har jeg her udhævet Begrebet af Autoritet, for i dettes Belysning at fremstille et Billede af Tidsalderen. Resultatet er, at idet den stigende Cultur — thi en saadan maa netop forudsættes i alle Opløsningstilstande — vægrer sig ved den blinde Magts Anerkjendelse, og sætter sit

Retsbegreb imod den, saa forfalder den, i denne sin reelle Stræben, til den Vildfarelse at construere Retten ud af Individerne, istedenfor at Retten er at søge i selve Magten, og kun trænger til Individernes Anerkjendelse, for at forvandle sig fra blind Magt til sand Autoritet. Da det, ifølge det Foregaaende, er Ideen selv, som vinder ved Erkjendelsen og former sig til en høiere Existens, saa kan man ogsaa gjerne indrømme, at det først er fra Individerne, at Magten modtager sin Berettigelse, naar man kun erindrer, at hvad den saaledes modtager, er dens Eget og ikke deres. Men idet man af Retten gjør en blot individuel, subjectiv Maalestok, efter hvilken Magtens Gyldighed skal prøves, saa maa al Magt vise sig som uberettiget, allerede af den Grund, at Individerne ikke have givet deres Samtykke til den, og man har da afskaaret sig Veien til Autoriteten, som den sande Magt, hvis immanente, af Ideen meddeelte Ret kan og bør erkjendes. Som et Tidernes Tegn, der gjentager sig i alle Kredse, seer man derfor ogsaa, at al bestaaende Autoritet svækkes og ophæves. Forsaavidt som den blinde Kulsviertro til Det, der engang har faaet et Navn, derved maatte forsvinde, og man mere vilde afholde sig fra at jurare in verba magistri, vilde

man i Autoritetens Nedbrydelse kunne see et Fremskridt, dersom ikke den ved alle eensidige Bestræbelser uudeblivelige Nemesis ogsaa her indfandt sig og med sin bittre Ironie lod Bestræbelserne havne paa det Sted, hvorfra de flyede. Thi Bestræbelsen efter at ophæve Autoriteten har havt den Følge, at man har faaet en Mængde af Autoriteter for een; det hele Publicum, forsaavidt som det er dømmende, criticerende, skrivende, leverer Autoriteter i Massevis, endskjøndt hurtigt forsvindende og givende Plads for nye, der ere ligesaa flygtige. Enhver, som ikke er næsten aldeles blottet for Dannelse, kan, naar han ønsker det, blot ved Hjelp af en politisk Tale eller en Journal-Artikel, eller blot ved at nedbryde en foregaaende Autoritet, uden at have noget Indhold at sætte i dens Sted, selv blive en Autoritet, som lever otte til fjorten Dage eller endnu længere, indtil den fortrænges af en anden, men som imidlertid kan glæde sig over at udøve den blinde Magts hele despotiske Herredømme og være Gjenstand for Kulsviertroen. Saaledes har altsaa Bestræbelsen efter at afkaste Autoritetens Aag ikke kunnet forhindre, at Autoriteten jo bestandig existerer. Tidsalderen kan sige som i Comedien: „Jeg er trofast,

min Kjærlighed har aldrig ophørt, den har blot skiftet Gjenstand."

Men selv om det ikke forholdt sig saaledes, selv om Bestræbelsen efter at ophæve Autoriteten formaaede at være consequent og ikke faldt tilbage i sin egen Modsætning, saa vilde den dog kun forsaavidt være et Fremskridt, som den var sig Forskjellen bevidst mellem de folkelige Autoriteter og dem, som kun et ephemert Publicum har stemplet, og nærede Respect for hine paa samme Tid som den nedbrød disse. Men som bekjendt, gjør den netop det Omvendte. Man seer derfor ogsaa, at Intet er farligere end at vinde Folkets Erkjendelse; Autoriteten har sin Fare ikke i denne eller hiin bestemte Qvalitet, men ganske abstract i sin Tilværelse; netop fordi den er, skal den ikke være; der er ligesom en Dunstkreds af Misundelse, hvori Individerne leve, og hvis urene Luft de ind- og udaande. Kun meget gamle fortjente Mænd, om hvilke man tør haabe, at de snart ville døe, kunne undertiden forblive i deres Autoritets uanfægtede Besiddelse. Men paa den anden Side er det igjen indlysende, at den opstillede Fordring, at skjelne mellem de bestaaende og ephemere Autoriteter, mellem Folkets og Publicums, mindre

og mindre lader sig opfylde, jo mere Folket selv forvandler sig til et Publicum.

Kun i faa Træk har jeg forsøgt at skizzere en Profil af Nutidens aandelige Physionomie, og har især henholdt mig til de politiske Træk, fordi disse ligesom ere Grundtrækkene, hvoraf en opmærksom Betragter selv vil kunne danne sig det tilsvarende Billede i Litteratur, Kunst og andre Sphærer.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 8.

(1. Juli 1842.)

Et Par Bemærkninger med Hensyn til Barnedaabens absolute Gyldighed.

—

„Gaaer hen og lærer alle Folk, og døber dem i Navnet Faderens, og Sønnens, og den Hellig Aands.“ Matth. 28, 19. „Gaaer bort i al Verden, og prædiker Evangelium for al Skabningen. Hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo som ikke troer, skal blive fordømt.“ Marc. 16, 15—16.

Der vare i Begyndelsen, da Christus, efterat have talet disse Ord, synlig havde forladt Verden, kun faae Christne. Hedenskabet herskede; de Christne hadedes af alle Folkene for Christi Navns Skyld; deres Kirke var en ecclesia pressa i høieste Betydning. Den understøttedes ikke af Staten, blev ikke baaret af nogen anthropologisk og practisk Side, forplantedes ikke

successivt i rolig Continuitet gjennem Familiekredses Led; Christus var et Tegn, der blev modsagt. Først gjennem Kamp i Verden kunde han bringe Verden Fred; han havde alt bragt Sværdet, og tvistiggjort Søn mod Fader og Datter mod Moder. Det var altsaa, under saadanne Forhold i den første Christenhed, uvist og usandsynligt, at den, der først var blevet døbt til Christi Lære, ogsaa vilde blive oplært i den. Der behøvedes en bevidst Garanti hos Individet selv i disse Trængselens Dage, hvor Mange forargedes og forraadede hverandre; med andre Ord, det var nødvendigt, at de, der skulde døbes til den christelige Religion, først maatte være oplærte i den og have et indre Værn mod Uretfærdigheden rundt omkring, der var saa stor, at Kjærligheden let kunde blive kold hos Mange. At døbe En, uden man med Vished kunde vide, at han ogsaa vilde blive oplært i den christelige Tro, vilde have været en Bespottelse mod den hellig Aand. Det vilde have været, at give den en falsk Extensitet, et Skin af Extensitet, en Extensitet udenfor dens immanente Extensitet. Thi Aanden havde dengang kun en ringe Extensitet; den var stærk hos Enkelte; Factum herskede; men der var endnu ingen egentlig Reproduction og Circulation. Den hellig

Aand lignede endnu en Lyd fra Himlen, som af et fremfarende vældigt Veir, men var ikke den stille Tilviften, som vi rundt omkring indaande med Luften, uden at vi næsten vide, hvorfra den kommer. Med andre Ord, der var intet Hele, som kunde dømme og bestemme den Enkelte. Aanden havde ingen objectiv Skikkelse i Verden, saa den kunde sætte sig og bevirke Tro hos Individet udenfor dets bevidste Forhold til Verden, det er, hos det spæde Barn. Aanden manglede, saa at sige, sin ubevidste Skaben og Productivitet, det vil sige, sin umiddelbare Udbredelse ved Andet, eller rettere sagt, sit Andet, det er, Kirken. Og det fordi den Enkelte ikke havde nogen Bestemthed eller Prædestination ved Aandens extensive Udstrækning over et Hele. For at blive døbt maatte der derfor fordres Inderlighed og Bevidsthed hos den Enkelte selv.

Den hedenske Verden var endnu for stærk for Aandens umiddelbare Virken, det er, dens Virken hos det spæde Barn. Det Onde var vel i Ordets absolute Betydning overvundet, men det var endnu stærkt og havde ikke mistet sin Rustning. Christus havde endnu ikke faaet Magt over Kjødet; ligefra Undfangelsen af var Individet underkastet en Prædestination fra Hedenskabet. Christendommen havde endnu

kun i ringe Betydning luttret Hjerter og Tanker og bragt rensede Begreber i Circulation. Den hellig Aand slumrede endnu ikke i Verden som en forudsigende Drøm for det i Ubevidsthed hvilende Barn. Aanden maatte derfor see sig selv vaagen, bevidst og opvakt, hvis den skulde kunne virke. Der behøvedes Erkjendelse for den Enkelte.

Christus var endnu ikke Tidens Aand, derfor heller ikke stærkere end Tiden, og Tidens Herre; altsaa heller ikke stærkere end Alder og Aar. Han var begrændset af Alder, eller fordrede med andre Ord en myndig og voxen Alder for at kunne virke.

Daaben kunde, som sagt, dengang ikke være Barnedaab,*) fordi Christus kun havde en ringe Magt over Kjødet og Tiden.

Men fra den Tid, da Christendommen fik et Rige paa Jorden, da den i uhindret Tradition begyndte at forplantes gjennem Familielivets Led; fra den Tid, da den blev Statsreligion og Staten med sin hundredearmede Virksomhed traadte i dens Tjeneste, da

---

*) Undtagelse gjøres, naar hele Familier døbtes og da ogsaa Børnene døbtes med, da disse saa i Familien havde deres Tro bestemt udenfor sig eller implicite liggende i sig.

Menneskene i det Hele ere saa omgjærdede og omcirklede af christelige Foranstaltninger, saa omduftede af christeligt Liv, saa Christus er det Lys, som oplyser hvert Menneske, der kom til Verden, bliver Daaben ogsaa med Nødvendighed til Barnedaab. Man kan da ikke blot med Vished sige, at Barnet vil blive oplært i den christelige Tro og vanskelig vil kunne undgaae den, men man kan sige, at det alt implicite er troende, da det er undfanget i en christelig Verden, født af christelige Forældre og forudbestemt af en christelig Stat. Jo mere Staten og dens Familier tilhøre Christus, desto mere tilhøre ogsaa Barnet og ufødte Slægter ham. Naar det derfor i Almindelighed hedder: „hvo, som troer og bliver døbt, skal blive salig," saa lyder det tillige: „lader de smaae Børn komme til mig og forhindrer dem ikke, thi Guds Rige hører saadanne til."

Da det nye Liv i Christus, hvorpaa Daaben er et Tegn, under christelige Forhold er bestemt og forudbestemt fra Menneskets første Intræden i disse Forhold, bør Daaben eo ipso være Barnedaab. Hvor den Erkjendelse er blevet Statens Erkjendelse, at Christus skal have Magt over alt Kjød, at han har hengivet sig for Alle uden Hensyn til Tidsbestemmelsen,

der bør ogsaa Alle, ved deres første Indtræden i Verden og Tiden, atter gives til ham, som til den, hvis forudbestemte Eiendom de ere. Hvor Christus er blevet Tidens Aand og Tidens Herre, der er han ogsaa stærkere end den Tidens Skikkelse, vi kalde Alder og Aar. Derved at det Hele bestemmer den Enkelte (Individet), kommer ogsaa den Enkelte (Christus) til at bestemme det Hele, eller Alle. I Een blive Alle retfærdiggjorte.*)

Barnet har ved den nødvendige Bestemthed, det har udenfor sig, allerede umiddelbart lovet at forsage Djævelen og alle hans Gjerninger og alt hans Væsen. Denne Bestemthed udenfor repræsenteres af Andre, der aflægge Løftet paa Barnets Vegne.

Barnet har sin Tro implicite i sig, eller, hvad der er det Samme, sin Tro saaledes sat udenfor sig, at det maa opvoxe som Christen, eller burde kunne, saa at Synden, naar det ikke gjør det, ikke bliver Kirkens eller Statens, men Individets egen (eller Forældres og Fadderes), da det strider imod hvad det

---

*) At den Enkelte (Christus) bestemmer det Hele, eller Alle, er en Dom, en Guds Dom. Den bliver til Slutning derved, at det Hele atter bestemmer den Enkelte (Individet).

kunde og burde kjende, imod den Aand, der objectivt har gjort sig gjældende.

Den hellig Aand har, som sagt, ved sin extensive Udstrækning over en christelig Verden, sat og skabt en immanent Intensitet hos Individet ved dettes første Intræden i denne Verden. Denne Intensitet, denne latente Tro, dette skjulte Haab, tydeliggjøres ved Daaben, rykkes i den, ved Cultus, ud af sin første, stumme, uoplukkede, umiddelbare Tilstand, og faaer her den Frihed, som Meddelelse giver, den Velsignelse og Naade, som Lydighed, Ydmyghed og Hengivenhed giver, med eet Ord Tilegnelse og Samvittighed. Vi kunne her i det Hele tænke paa den lette Skikkelse, der fremstaaer, naar Aanden træffer Aanden, paa den Betydning, der ligger i Ordet. Ordet er den første, svage Forening mellem den subjective og objective Verden. Som det paa den ene Side er et Resultat af Tanken, saaledes forpligter det, paa den anden Side, Tanken, danner, hjelper den frem, og bestemmer den. Dette Sidste er ogsaa antydet af Christus, naar han Marc. 9, 39, siger: „Ingen kan gjøre en kraftig Gjerning i mit Navn og snart derpaa tale ilde om mig."

Som det af det Anforte vil sees, hvorledes

Daaben i en christelig Stat maa være Barnedaab, fordi Barnet har et immanent Maal til den hellig Aand, der udbreder sig over os, saaledes vil det være overflødigt, at bemærke, hvorledes Daaben ikke identificerer sig med den hellig Aand. Ligesom Daaben er en Tydeliggjørelse af den høiere Bestemthed, Individet har udenfor sig ved en christelig Verden, saaledes er den paa den anden Side en Tydeliggjørelse af Menneskets naturlige Bestemthed ved det første Menneske*): det er „undfanget i Synd og født i Misgjerning."

---

*) Vi have her i Arvesynden, denne Menneskeslægtens solidariske Ansvarlighed, den samme Dom, hvorefter det Enkelte bestemmer det Hele, et enkelt Lem det hele Legeme. Disse Guds Domme, hvor en liden Syre syrer den hele Masse, ere os overhovedet velbekjendte fra Skriften. Saaledes f. Ex. naar Gud vilde spare den ganske Stad Sodoma for enkelte Retfærdiges Skyld; saaledes naar han hjemsøger Fædres Misgjerning paa Børn i tredie og fjerde Led, og gjør Miskundhed mod tusinde Led; saaledes naar det Matth. 24. 22 hedder: „for de Udvalgtes Skyld skulle disse Dage forkortes." Det er Forbønnen i dens objective Betydning (det hedder derfor ogsaa at Christus er gaaet i Forbøn for Alle); ligeledes er det omvendt Forbandelsen i dens objective Betydning. Iøvrigt er denne Dom os ogsaa bekjendt fra Hedenskabet, hvor ligeledes Enkelte antoges at bestemme hele Familier, Stæder og Lande. Den er os i det Hele bekjendt fra hele Naturen.

Og ligesom Kirken i Barnedaaben har Erkjendelsen af Guds Kraft, saaledes træder i Confirmationen Erkjendelsen af Menneskets stykkevise Fremgang og Nødvendigheden af hans eget Arbeide og egen Reproduction frem. At overse Barnedaabens Betydning er at tvivle om Guds Kraft; at overse Confirmationens vilde være at glemme, man var Menneske.

Det vil af det Anførte sees, at det Forkeerte hos Gjendøberne ligger deri, at de ikke erkjende, at Aandens extensive Udstrækning har sat og skabt et immanent Maal og Væsen, en immanent Intensitet, Qualitet og Tro hos Barnet, at de derfor sætte og

---

Naar f. Ex. En dør af en daarlig Finger, saa er det en Analogi til den Dom, at vi Alle døe i Een. Det enkelte Lem bestemmer og dømmer det hele Legeme; det Enkelte er det Hele. Forresten maa, som ovenfor antydet, denne Dom ikke adskilles fra sin Modsætning: at det Hele er det Enkelte; thi først ved deres Forbindelse faae vi Slutning, Tilbagegang, Tilegnelse og Tilregnelse. Med Hensyn til disse Dommes logiske Stilling skulle vi indskrænke os til her at gjøre den Bemærkning, at de falde under Begrebets Sphære eller i den subjective Logik. Med andre Ord, de ere en Anvendelse af tilsvarende Categorier i den objective Logik (al Anvendelse er nemlig subjectiv, og hele den subjective Logik eller Begrebet er en Anvendelse af den objective), nemlig af Umaaligheden og Continuiteten.

fordre en Intensitet udenfor den sande, hvilken, som Væsen udenfor det sande Væsen, bliver et tomt og utidigt Væsen. Det Forkeerte ligger endvidere deri, at de, idet de tvivle om Statens og Familielivets Kraft til at forudbestemme det umyndige Individ, tilige tvivle om den hellig Aands Kraft i extensiv Henseende, og saaledes gjøre Tilbagegangen til de første Christnes undertrykte Kirke. Med andre Ord, de antage ikke Christus for Tidens Aand og Tidens Herre, idet de ville, at han skal være begrændset af Tiden (Alder). Consequent taget, kunne de derfor egentlig ikke tilegne sig Fortjenesten af Christi Liv og Død. De maae troe, at det kun var for hans Samtidige han levede og døde, og at vi ere adskilte fra ham ved Tiden. Thi skal Tidsbegrebet adskille Barnet fra ham, da maa abstract, men consequent, Tidsbegrebet adskille Alle fra ham.

Hasle d. 14 Juni 1812.

A. Adler.

Et Par Ord om Kritiken over Dyrehavs-scenen „Perspectivkassen."

Efterat al den æsthetiske Kritik, vor periodiske Presse kan raade over, har givet sit Besyv angaaende den ovennævnte lille Dyrehavs-Scene, turde det maaskee nu tillades mig, selv at komme til Orde. Det er imidlertid langtfra, at jeg vil tage den i Forsvar mod de Angreb, den hidtil taalmodig har fundet sig i. Dette, mener jeg, er overflødigt. Ved dens Opførelse blev den modtaget med et ligesaa stærkt som eensstemmigt Bifald. Ikke blot ved Slutningen lød dette og gjentoges ved Tæppets Fald med Enthousiasme („Figaro" kalder det endog „Jubel"), men hvert enkelt Billede og hver af Pointerne applauderedes, saa at Fremstillerinden idelig maatte standse for at høres. Jeg kan sige uden Overdrivelse, at intet Digt af lignende Udstrækning nogensinde er paa vor Scene modtaget med saa stort Bifald. Hvad kan en Forf. bevirke Mere ved et Arbeid af saa indskrænket Omfang? Et lille, let Product, hvis nærmeste Hensigt var, at give et Slags Nyboders-Opfatning af Avisernes Beretninger, udstyre dette, om jeg saa

maa sige, med en vis naiv Nyboders-Phantasie, og gjennem denne sandseliggjøre de usynlige Billeder, der antoges malte af den gamle Matros — hvilken større Virkning kunde dette frembringe? Skulde jeg behøve at tage enten mig eller et talrigt Publikums eensstemmige Dom i Forsvar mod Ytringer, der skyldes Mænd, hvis æsthetiske Meninger ikke et Menneske i Landet har Respect for? Netop i det Komiskes og Vittiges Gebeet besidder vort Theater-Publikum en rigtig og hurtig Tact; netop heri lader det sig mindst føre bag Lyset.

Det er da, som sagt, heller ikke et Forsvar, jeg har betænkt. Hvad der har bevæget mig til at tage til Orde, og hvad jeg troer, man ikke ofte nok kan gjøre Almeenheden opmærksom paa, det er den Sammittighedsløshed, hvormed de, der have anmasset sig Dags-Kritiken, røgte dette Kald; den Vilkaarlighed, hvormed de tractere en Forf.s Arbeid, og endelig den Ringeagt de vise mod Publikum. Jeg vil bede Almeenheden vel bemærke den Mangel af Ærlighed, der er i alle de her omtalte Referater af „Perspectivkassens" Opførelse, den synlige Lyst til at give et falsk og fordreiet Begreb saavel af denne lille dramatiske Scene som af dens Modtagelse. Hvad jeg paataler,

er saaledes ikke blot min Ret som Forfatter, men ogsaa det Publikums, der hiin Aften var tilstede og saa utvivlsomt gav sin Mening tilkjende. Dette Publikum kan forlange, at man ikke forvansker Fremstillingens factiske Resultater og derved indirecte bestylder det for at have handlet som Daarekistelemmer. Jeg paataler dette med saa meget mere Foie som Forvanskningen kommer fra Mænd, der ellers give sig en hykkelsk Mine af at respectere den lydelige og bestemt udtalte offentlige Mening.

„Fædrelandet," der aldeles ikke vil anerkjende hiint Bifalds Retsmæssighed, har, ved et Puds, Skjebnen har spillet det, i samme Nummer, hvor Anmeldelsen af „Perspectivkassen" staaer, argumenteret af Klap og Bravoraab tilbedste for den Tale, Hr. Lehmann holdt ved Festen d. 28de Mai. Og dog blev denne Tale holdt under langt gunstigere Anspicier end de vare, under hvilke min Dyrehavs-Scene blev opført. Det var dengang mod Gildets Slutning. Gjæsterne vare velstemte ved et godt Maaltid og gode Vine. Hvad kan man da ikke alt applaudere! Men da min Dyrehavs-Scene blev opført, havde Tilskuerne i stærk Hede været indesluttede i Theatret næsten i tre Timer. Naar man under saadanne Kaar ikke

tilfredsstilles, er man lettere tilbøielig til at yttre Mishag end Deeltagelse. Den blev fremdeles opført efter en med Pragt og Lurus, med Dands og Musik udstyret Ballet, der med alle Kunstens Trylle-midler havde hensat Tilskuerne i en phantastisk, dæmonisk Verden. Min Dyrehavs-Scenes Luxus var en lille Trækasse med Flag paa; dens Orchester et hæst Positiv, og to Matroser fra Nyboder vare dens hele handlende Personale. Det var kun Ordets Magt, den kunde stole paa, og ved Ordet var det, den frembragte saa stor Virkning. Kan man da lade sig indbilde, at Tilskuerne ere blevne bedaarede og forblændede?

Hvad et andet Blad, „Figaro," angaaer, da har det i den seneste Tid oftere declameret om Publikums Ret til at more og kjede sig, til at vise Enthousiasme o. s. v. Men denne Gang vil det ikke anerkjende denne Ret; denne Gang kalder „Figaro" Publikum „en uorganisk Masse." Imidlertid vil dog jeg denne Gang holde mig til denne „elskværdige Galnings" Ord (Nr. 6 af dette Qvartal) og, mutatis mutandis, gjøre dem til mine: „Du skal ikke bryde dig om slig Tale, „gode Publikum! Du er voxet fra Formynderskabet, „som man gjerne vilde holde dig under. Du vil have

„Lov til at more dig uden at spørge Nogen om Til-
„ladelse dertil; og naar du morer dig, vil du ikke
„lade dig berøve din Ret til at yttre det. Faaer
„du nu Skjend derfor paa det „„tomme"" Blad,
„hvor Figaro egentlig giver sin kritiske Flauhed til-
„bedste, da faaer du at finde dig deri. Du lader
„ham vaase og — morer dig alligevel." Gyldne
Ord, som Hr. Carstensen ved sin næste Waurhall
i Rosenborghave burde lade male i Transparent til-
ligemed en af sine Theater-Anmeldelser. Den sidste
kunde passende anbringes over Springvandet.

Det Bifald, der blev „Perspectivkassen" til Deel,
har viensynlig sat vore Kritikere i Forlegenhed. De
bruge Udtryk, der saa meget muligt kunne reducere
det til en Ubetydelighed. „Fædrelandet" kalder det
„en ufortjent velvillig Modtagelse;" Kjøben-
havnsposten „en temmelig stærk Applaus." Fi-
garo omtaler kun Slutnings-Bifaldet og mener, „at
det naturligviis hverken gjaldt Forfatteren eller Frem-
stillerinden, men Heltene fra den 2den April." Men
naar alle de foregaaende Billeder, der havde et ganske
andet Indhold, bleve langt mere applauderede, var
det da ogsaa i Anledning af Heltene fra den 2den
April? — Det er den samme Uredelighed i Referatet,

der spores i den Yttring af Figaro, at hiin Aftens Underholdning havde været „ublandet og nydelsesrig,“ hvis Dyrehavs-Scenen ikke var gaaet. Men naar denne netop udbredte Lyst og Glæde blandt Tilskuerne og satte dem i den bedste Stemning (thi Maaden, hvorpaa den blev optaget, er et Beviis herfor, som Figaro mindst kan afvise), hvorledes kan man da skrive saaledes i Taaget? Har Hr. Carstensen virkelig været paa Comedien den Aften?

Naar nu „Fædrelandet“ vil bilde Folk ind, at „Perspectivkassen“ dreier sig om „Grønkaal og Persille;“ naar et bekjendt Smudsblad ligefrem lyver i sit Referat; naar Kjøbenhavnsposten kalder den „en Ubetydelighed,“ og Figaro endog finder det mærkeligt, at dens Opførelse er bleven tilladt: saa haaber jeg, at Almeenheden ikke vil lade sig vildlede af disse usandfærdige Referenter, men hellere — for at jeg skal anføre en Replik af Matrosdrengen i min Dyrehavs-Scene — i sit stille Sind vil tænke om enhver Enkelt af dem:

„Ole siger, han er en Mand uden Kundskab;
„Og saa kommer han ikke vidt med sin Ondskab.“

Det er svært at sige, hvad en dramatisk Forfat-

ter skal skrive, for at tilfredsstille, jeg vil ikke sige Tilskuerne, men Dagbladenes Referenter. Har hans Arbeid ikke gjort Furore, men maaskee endog fremkaldt et Par Hysere, da ere de paa rede Haand med at tillægge disses Ytringer en unaturlig Vægt og betragte dem som en betydende Part af den offentlige Mening. Har han derimod forstaaet at more Tilskuerne og revet dem hen til Latter og Bifald, men er saa uheldig, ikke at høre til Dagbladenes Coterie, da er dem Intet saa magtpaaliggende som at forvanske Resultatet og trække hans Digt ned i den brede Trivialitets Vande, der holder dem selv oppe. Om Vadskerbjørnen fortæller man, at den Intet formaaer at nyde uden forhen at have dyppet det ned i Vand. Giver man den et Stykke Sukker, saa pjasker den saa længe med det i Vandet til det er opløst, og undrer sig siden over, at den beholder Intet mellem Poterne. Det gaaer vore æsthetiserende Vadskerbjørne ligedan. Man kan give dem hvad man vil; de forstaae at trivialisere det og trække det ned i den Vandmasse, der engang er dem Fornødenhed, og undre sig siden over at de beholde Intet mellem Poterne.

Den 21. Juni 1842.

Henr. Hertz.

Tak-Adresse til Publicum.

Publicum har havt den Godhed at udhysse Molieres berømte Comedie, „Doctoren imod sin Villie.“ For denne Godhed fortjener Publicum en Tak-Adresse, hvis Oprigtighed saa meget mindre kan sættes i Tvivl, som den kommer fra den Forfatter, som især i den senere Tid er høit hævet over den Mistanke at ville smigre Publicum.

Mange have forundret sig over dette nyeste Tegn paa Publicums Godhed, jeg derimod ikke, thi jeg veed, at Publicum ogsaa undertiden kan være godmodigt, og jeg maatte være utaknemmelig, om jeg ikke erkjendte, at den omtalte Handling var udøvet af pure Godhed, nemlig for at komme den fra alle Sider angrebne Vignet-Digter og Intelligensblad-Udgiver tilhjelp med et eclatant practisk Argument. Fra nu af vil Ingen længere kunne sige, at den over Publicum udtalte Dom (forsaavidt som Publicum i slige Handlinger viser sig i sin raa Existens) har været ubillig, og det er Publicum selv, der har leveret det Beviis, hvortil man trængte. Vistnok har Publicum allerede iforveien leveret mange andre Beviser; ellers kunde

Dommen ikke fundet Sted; men eet Beviis, som kommer efter Dommen, er i en vis Henseende ti Gange mere værdt end det, som kommer forinden, thi det sætter Dommens Retfærdighed i et klart Lys.

Den udøvede Godheds-Handling er en fortrinlig practisk Commentar, baade over Digtet om Theatret i det maleriske Atlas, og over alle hidtil udkomne Nummere af Intelligensbladene, især af de to eller tre sidste.

For det Første nemlig er Paastanden om det nuværende Publicums Modsætning til Folket godtgjort paa den herligste Maade. Thi Publicum har viist, at det har tabt Sandsen for det Comiske, følgelig at det har løsrevet sig fra Forbindelsen med Holberg. Da nu Holberg er vor nationaleste Forfatter, og som saadan aldrig kan ophøre at leve i Nationens eller Folkets Bevidsthed, og virke gjennem denne Bevidsthed, saa har Publicum altsaa, forsaavidt som det er kommet ud af denne Continuitet, med det Samme adskilt sig fra Folket. Quod erat demonstrandum. (Af den foregaaende Artikel vil man have seet, at Hertz endnu tillægger Publicum en vis Dømmekraft i det Comiske, men jeg maa desværre betragte denne Synsmaade som

forældet, uagtet jeg ikke vil bestride hans Ret til at paaberaabe sig en bestemt Aftens tilfældige Publicum.)

For det Andet har Afhandlingen om Autoritet modtaget en høist værdifuld practisk Bestyrkelse. Det Publicum, der udhyssede et Værk af Moliere, vidste ikke, at det var af Moliere, eller vidste ialfald ikke, hvem Moliere er; det spurgte maaskee om Moliere, som Hr. v. Bilbo om Freya: „Hvad er Det? Er det Noget, man kan spise?“ Ialfald har det vist udtalt ham paa Tydsk, som „Molire.“ Navnets Autoritet kunde følgelig ikke udøve sin despotiske Indflydelse, og man kan derfor være vis paa, at Mishags-Yttringen var det sande Udtryk af Publicums virkelige Smag, altsaa en ærlig Dom, uden al Affectation; og det er allerede store Ting. De Journalister derimod, som i saa høie Toner have misbilliget Publicums Handling, uden at betænke, at de iforveien udtrykkelig have indrømmet Publicum Ret til at udhysse hvad der ikke behager det, de have netop udtalt sig saaledes, fordi de vidste, at Stykket var af Moliere; thi der er dog vel Ingen, som tvivler paa, at dersom et Stykke af samme burleske Natur og af samme gedigne vis comica havde havt en nulevende dansk Digter til Forfatter, saa vilde de samme Journalister ganske have været paa Publi-

cums Parti, idet de vilde have betegnet Stykket som det laveste Fjælebods-Kram, hvilket det var en reen Fornærmelse at byde et saa dannet og smagfuldt Publicum som det, der hiin Aften var tilstede, især da det var et lille, og følgelig udsøgt; thi paa Jomfru Fjeldsteds Aften var Huset fuldt, følgelig Publicum blandet. Paa disse Journalister har altsaa Navnets Autoritet udøvet sin despotiske Indflydelse, thi det er kun Molieres Navn, som de fordre respecteret. Da de selv kun ere Stemmer af Publicum, saa er deres hele Uenighed med Publicum kun tilfældig og tilsyneladende; der er ingen anden Strid, end den som finder Sted i Publicum selv, i enhver uorganisk Masse, ethvert Chaos, enhver rudis indigestaque moles; thi dersom Journalisterne havde været uvidende om Navnets Autoritet, saa havde de gjort ligesom Publicum, og dersom Publicum havde kjendt samme Autoritet, saa havde det gjort ligesom Journalisterne.

Endelig for det Tredie viser det passerede Factum, hvor meget det presserer med at tage de oftere foreslagne Forholdsregler til at holde Massen i Ave og organisere Publicum, eftersom den Tid ellers hurtigt vil komme, da Theatret vil blive en prostitueret, for ethvert raat Indfald priisgiven Institution.

Alle disse Sætninger ere nu practisk beviste. Beviserne ere ligesaamange Velgjeringer, for hvilke Publicum bedes at modtage en ufremtet Taksigelse i nærværende Adresse.

Om Theatercensuren.

(I Anledning af en Artikel i „Fædrelandet" Nr. 918).

Under Overskrift „Theatercensuren og Lystspillet" har „Fædrelandet" i sit sidste Søndagsnummer begyndt en Afhandling, som af Theatercensurens Strenghed vil udlede den nuværende ringe Frugtbarhed i vort comiske Drama i Almindelighed, og i Lystspillet i Særdeleshed, ligesom den igjen betragter hiin formeentlige Strenghed som en Følge af en streng litterær Politie-Censur, og navnlig sætter den i Forbindelse med Trykkefriheds-Forordningen af 27de Septbr. 1799.

Uagtet den iøvrigt velskrevne Afhandling ikke endnu er sluttet, og det følgelig kunde synes ubetimeligt at replicere paa den, kan jeg dog ikke undlade at nedlægge en foreløbig Protest mod den allerede af den første Artikel uddragne Anskuelse, fordi denne, efter min Overbeviisning, er saa feilagtig, at jeg ikke kan troe Andet, end at en Forfatter, som den nærværende,

vil, naar han er gjort opmærksom paa Feilen, indrømme den, eller idetmindste i de følgende Artikler betydeligt modificere sin Paastand. Man vil heller ikke finde det ubeskedent, at netop jeg i denne Sag seer mig bøiet til at tage til Gjenmæle; thi da jeg i mange Aar har deeltaget i Theatercensuren, og paa en Maade er bleven Censor-Embedet adjungeret, først efter en mere ubestemt, siden efter en bestemtere kongelig Resolution, saa er jeg derved, bedre end de fleste Andre, sat i Stand til at kjende de Principer, hvorefter Theatercensuren udføres.

Jeg maa da paa det Bestemteste erklære, at i al den Tid, jeg har havt at gjøre med Censuren, er ikke et eneste Stykke, være sig originalt eller oversat, blevet forkastet paa Grund af saadanne Cauteler, som dem, Forfatteren i „Fædrelandet" angiver som bestemmende for Theaterdirectionen, saasom Hensyn til enkelte Personer eller til Regjerings-Maximer, men at Forkastelsen altid har været motiveret ved objective, reent æsthetiske og dramaturgiske Grunde. Ja, jeg vover at paastaae, at den nuværende Theatercensur snarere er altfor liberal, end for streng; og uagtet sagtens de fleste Forfattere, hvis Arbeider forkastes, troe, at der skeer dem Uret, saa vil neppe nogen Anden være af samme Mening; tvertimod, enhver anden, vilkaarlig sammensat Comitee af dannede Mænd vil

udentvivl udtale den samme Forkastelsesdom om ethvert af de Stykker, som i de senere Aar ere blevne forkastede ved Theatret, og rimeligviis om adskillige andre, som med en vel vidt dreven Lemfældighed ere blevne antagne. Men allermindst vil man finde, at Forkastelsen nogensinde har havt anden Grund, end Stykkernes eget ringe Værd, enten i reent poetisk eller i dramaturgisk Henseende. Om derfor Trykkefriheds-Forordniugen skulde udøve nogen Indflydelse paa Theatercensuren — udenfor den Enhed, som altid maa finde Sted mellem de forskjellige Interesser i samme Land — saa har der idetmindste i den nyere Tid ikke været nogen Leilighed til at stadfæste det. Thi jeg taler kun om Theatercensuren, saaledes som den i den sidste Aarrække har været, og endnu er, og som jeg selv har havt speciel Leilighed til at kjende den. Men just fordi jeg kjender den, og veed, at den i sin nuværende Skikkelse ikke har noget Afskrækkende for noget virkeligt Talent, saa bør det Skræmmebillede, som Forfatteren i „Fædrelandet" har opstillet, ikke virke hemmende paa de eventuelle begyndende Theaterdigtere. Hvad Forfatterens „kjære Ven" angaaer, da tør jeg næsten indestaae ham for, at hans Lystspil vil blive antaget, dersom det kun nogenlunde hæver sig over det Middelmaadige, og at dets mulige Allusioner til locale bestaaende Forhold ikke ville være det til Hinder ved Censuren, saafremt disse Allusioner kun ikke, bedømte efter reent objective Smags-Hensyn, ere forkastelige.

Først efter at Ovenstaaende var skrevet, modtog jeg Slutningen af „Fædrelandets" Artikel, til hvilken jeg i nogle følgende Bemærkninger skal tage Hensyn.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 9.

(15. Juli 1842.)

Mere om Theatercensuren.

Den Omstændighed, at den første Artikel af „Fædrelandets“ Afhandling, betitlet „Theatercensuren og Lystspillet,“ stod i et Søndagsnummer, forledede mig til at troe, at den, som Tilfældet pleier at være med Bladets litterære Artikler, først vilde blive fortsat i det følgende Søndagsnummer. Havde jeg vidst, at Fortsættelsen eller Slutningen allerede vilde blive meddeelt Dagen efter, da skulde jeg ikke forhastet mig med at replicere, men ventet, indtil jeg havde det Hele for mig. Vel kan jeg ikke af denne Grund have Noget at forandre i mine allerede meddeelte Bemærkninger, men jeg seer dog nu, at det er fra en anden Side, jeg skal gaae Forfatteren imøde.

Den Indvending nemlig, som jeg hidtil har gjendrevet, er kun den, at nogetsomhelst Skuespil nuom-

stunder bliver forkastet af andre end reent æstthetiske og dramaturgiske Grunde. Men det viser sig nu, at Forfatterens Mening ikke saa meget er den, at Stykkerne af ydre Grunde skulde blive formelig forkastede, som snarere, at Censuren, om den end antager Stykkerne, dog af utidig Ængstelighed piner Forfatterne med ærgerlige Betænkeligheder over en og anden Skildring, en og anden Replik, et og andet Indfald o. s. v., hvori der kunde ligge Allusion til et localt Noli me tangere. Heldigviis er jeg ogsaa her paa et Terrain, hvor jeg, paa Grund af min Stilling, netop er berettiget, om ikke forpligtet til at afvise Mistanken, eller rettere sagt: den aabenbare Beskyldning; thi det er netop fornemmelig mig, hvem det ifølge Embedspligt paaligger at foreslaae de eventuelle Forandringer i ethvert Stykke, og i denne Henseende at conferere enten umiddelbart med de respective Forfattere og Oversættere, eller middelbart igjennem Directionen. Naar jeg da nu forsikrer, at idetmindste i den nuværende Directions Tid er aldrig nogen Forandring i noget Stykke foreslaaet eller forlangt, undtagen efter reent æsthetiske og dramaturgiske Hensyn, saa maa vel mit Ord staae til troende, saalænge ikke Nogen anfører et Factum, der beviser det Modsatte.

Men vel maa herved erindres, at en Forandring, foretagen efter reent æsthetiske Grundsætninger, kan ved Forfatterens eller hans Venners Misforstaaelse faae Udseende af at være udsprungen af Frygt for at berøre locale Forhold. Jeg vil ved et Exempel oplyse hvad jeg mener. Dersom en Oversætter af et fransk Stykke, der skildrer det parisiske Liv, faldt paa at indflikke en selvgjort Replik, som indeholdt en tydelig Allusion paa de saa meget omtalte Paaseilinger i den danske Marine, da vilde en saadan Replik blive strøget, ikke fordi Indholdet i sig selv er absolut forkasteligt, men fordi det røber en aabenbar Mangel paa Tact og Smag, at ville ophæve al dramatisk Illusion, blot for at fremkalde et Øiebliks Latter eller maaskee Bifald hos et Publicum, hvem det ikke er Alvor med Skuespillet, men som i dette kun søger et Vehikel til at nære en eller anden ephemer Tilbøielighed. I et af Fransk oversat, ingenlunde localiseret Stykke ere nu det her omtalte Misgreb og Censurens Forpligtelse til at rette det saa soleklare, at der ikke kan behøves nogen videre Forklaring derover. Men selv i et originalt dansk Stykke, som skildrede aldeles indenlandske Forhold, vilde den samme Replik ogsaa meget vel kunne blive strøget, nemlig hvis den ikke paa en na-

turlig Maade (atter et æsthetisk Hensyn) knyttede sig til den øvrige Dialog, men bar Præget af at være indlagt, blot for at give hvad man kalder et Hib, beregnet paa at vinde Bifald hos det nys omtalte exoteriske Publicum. Var derimod det samme Indfalds Anbringelse naturlig, æsthetisk motiveret, da er jeg overbeviist om, at det vilde blive staaende, uanfægtet af Censuren. Det er ikke det isolerede Indfald, men Forbindelsen og Maaden, som det kommer an paa. Et Indfald, der, staaende isoleret, ligesom udenfra indlagt, bærer Præg af at være hvad man paa Tydsk kalder „absichtlich," og derved faaer Udseende af Malice, bliver, naar det viser sig i Continuitet med det Alt gjennemtrængende Lune, uskyldigt og uforargeligt for Alle, selv for de Paagjældende, med mindre de netop ville forarge sig. Gode Indfald, Vittigheder ere vistnok ubetalelige; men hvad som giver de enkelte, adskilte Vittigheder deres egenlige Værd, er den ene og udelelige Vittighed, som gaaer igjennem det Hele, og hvoraf de alle udspringe; det er en Singularis, uden hvilken Pluralis ikke duer. Et Lystspil skal ikke være en Charivari-Artikel af „Corsaren"; i det vittigste Stykke kan man allermindst tælle Vittighederne.

(See herom Poul Møllers Betragtninger i hans „Efterladte Skrifter.“)

At det imidlertid i ældre Tider har forholdt sig anderledes med Censuren, og at Digterne mangengang ere blevne et Bytte for dens smaalige Hensyn, indrømmes gjerne, men saa meget villigere bør man indrømme det store Fremskridt, som den nyere Tids Idee-Udvikling ogsaa her har bidraget til at gjøre gjældende. Aabenbar urigtig er den Fremstilling af Forfatteren i „Fædrelandet,“ at Comediedigternes Frihed har været større paa Molieres og paa Holbergs Tid, end nuomstunder. Tvertimod, den var meget mere indskrænket. Molieres Tartuffe blev forbuden. Bekjendt er den Anecdote om Moliere, at en Adelsmand ved Ludvig den Fjortendes Hof slog ham i Ansigtet, fordi han havde troet i en af hans Comedier at finde Allusioner paa sig eller sine Paarørende, og at Moliere, som klagede for Kongen, ikke erholdt nogen Opreisning, uagtet Kongen personlig yndede og beskyttede Moliere. Besynderligt maatte det ogsaa synes, om Comediedigternes Frihed skulde have været betydelig paa en Tid, da den største Comediedigter var Kammertjener hos Kongen. Kan man ikke a priori slutte, at Herrens ganske private Superioritet over Tjeneren maa have gjort

sig gjældende ogsaa der, hvor denne traadte ud af Forholdet og virkede frit? Men allerede de hos Moliere saa hyppigt forekommende overdrevne Smigrerier for Kongen, Smigrerier, som man i vore Tider vilde kalde ublue og skamløse, bevise tilstrækkelig den stakkels Digters Afhængighed af sin Despot. Men det er tilgiveligt, at man, ved at læse den store Comikers udødelige Værker, falder i den Illusion, at Comedien dengang har havt større Frihed, thi det sande Genie veed saaledes at bevæge sig indenfor de snevert afstukne Grændser, at det seer ud, som om det havde den videste Mark at tumle sig paa. Hvad Holberg angaaer, da klagede han idelig over Satirens indskrænkede Frihed. Man vil bedst kunne gjøre sig en Forestilling om de Vanskeligheder, han i denne Henseende havde at bekæmpe, naar man erindrer, at der paa Cancelliets Befaling blev anlagt Sag imod ham for hans Peder Paars, Noget, som for Nutidens Øren maa klinge næsten uforstaaeligt; fremdeles at han, som satte sin største Forfatterære i at „polere" det danske Sprog, maatte skrive sin Niels Klim paa Latin, for ikke at give Menigmand Forargelse, og at han alligevel ikke undgik, at der fra høiere Steder androges paa at faae Bogen confiskeret. At Peder Paars og Niels

Klim ikke ere Lystspil, gjør ikke Noget til Sagen; thi hvor der med Hensyn paa det Comiske i Almindelighed viser sig en saa stor Ængstelighed, der vil denne vistnok ikke vise sig ringere i sit Forhold til Lystspillet, men tvertimod større, eftersom den dramatiske Fremstilling giver det Comiske en forøget Kraft og en stærkere Udbredelse. Naar da Forfatteren, efter at have anpriist den Frihed, under hvis Ægide Holberg virkede, mener, at man nuomstunder burde „udlevere til Lystspillet alle Geheime-, Conferens-, Etats-, Justiz- og andre Raader til fri Afbenyttelse," saa er herved at bemærke, at denne Udlevering for længe siden har fundet Sted, hvorimod Holberg udtrykkelig omtaler det Betænkelige i at „betjene sig af Etats-, Justiz- og Cancellieraader, paa hvilke vi have nogenledes Forraad." Men for nærværende Tid kan der neppe være nogen Betænkelighed ved at anvende alle disse Classer af Rangforordningen, foruden adskillige andre. Men da det — hvad Forf. selv indrømmer — ikke kan være tilladt at indføre virkelige Personer i et Skuespil, saa tiltager Betænkeligheden i samme Grad, som den af en Digter anvendte Rang- eller Embedsclasse tæller færre og færre Individer, thi her ledes Tanken lettere hen paa en bestemt Personlighed, end i en stor Masse,

som man ikke kan overſee. Hvad ſom i dette Tilfælde ſætter Grændſer, er da ogſaa ſnarere et æſthetiſk end et perſonligt Henſyn, thi det vilde ophæve den kunſtneriſke Virkning, naar Tanken ſaa umiddelbart reves ind i Virkeligheden. Man foreſtille ſig f. Ex., hvad Virkning det vilde gjøre, om der i et danſk Lyſtſpil, hvis Handling foregik i vor nuværende Konges Regjeringstid, indførtes en Statsminiſter. Dette vilde, allerede efter reent æſthetiſke Henſyn, være forkasteligt. Thi enten vilde man finde, at Skildringen ſvarede til én beſtemt Perſonlighed mellem vore Miniſtre, eller man vilde finde, at den ikke paſſede paa nogen af dem, og følgelig var uſandſynlig; men i begge Tilfælde vilde Illuſionen gaae tabt, i det første fordi den blev til Virkelighed, i det andet fordi den aabenbart ſtred imod Virkeligheden. Scribe har i ſin „Bagtalelſe“ indført en Statsminiſter, men derfor paſſer ogſaa dette Stykke bedre paa fremmede Theatre end i Frankrig, hvor man almindelig har klaget over, at Skildringen ikke lignede nogen virkelig Miniſter, og følgelig var uſand. Men ganſke anderledes forholder det ſig med en „reduceret Kammerjunker,“ ja endog med en, ſom endnu er i Vigueur; thi da Kammerjunkerne høre til Dem, paa hvilke vi, efter Holbergs Udtryk, „have nogenledes

Forraad," og følgelig Ingen lettelig arrogerer sig at kjende dem alle, saa er her et tilstrækkeligt Spillerum for Phantasien og Illusionen.

Som Beviis paa den danske Theatercensurs minutiøse Ængstelighed anfører Forf., at Hoffet undertiden har tilladt, hvad Censuren havde forbudt. Men i dette Punkt ere hans Angivelser ikke nøiagtige. Saaledes var det ikke Theaterdirectionen, som forbød den gjentagne Opførelse af „De Vonner og Vanner;" tvertimod gjorde den daværende Theaterchef, Kammerherre v. Warnstedt, sig al Umage for at soutenere Stykket, men det blev henlagt paa kongelig Befaling. Om „Kong Salomon og Jørgen Hattemager" kan man just heller ikke sige, at „Censorerne ikke vovede at antage det." En af dem, Conferensraad Collin, var ubetinget for det, — det var endog skrevet efter hans Opmuntring, — men der var nogen Disens mellem de andre, dog ikke saameget om Stykket selv, som om Enkeltheder deri. Rigtigt er det, at Kong Frederik den Sjette læste det og gav det sin Approbation; men alligevel gik det ikke igjennem uden nogle Modificationer, som Forf. ikke havde Anledning til at glæde sig over. Saaledes maatte Hovedpersonen ikke beholde sit oprindelige Navn, „Sa-

lomon Rothschild", uagtet der i Hamborg virkelig exi=stere flere fattige Jøder, som føre Navnet Rothschild. Ja den første Idee til Stykket havde jeg netop faaet i Hamborg, hvor jeg engang, for at lette min Kuffert, solgte nogle gamle Klæder til en Skakkerjøde, som kaldte sig Rothschild, og som, paa mit Spørgsmaal, om han var i Familie med Baronen, svarede, at det var hans Fætter. Ved Navnets Forandring blev Stykkets egenlige Pointe visket ud. Selv „Frank=furt" maatte ikke nævnes, men blev gjort til „Stein=furt". Ogsaa den saakaldte danske Nationalsang, hvis Melodie var anvendt paa det Sted, hvor nu Tappen=streg synges i Chor, maatte tages bort, uagtet Con=certmester Frølich allerede havde indflettet dette Thema i sin Ouverture, hvor det nu staaer aldeles betydnings=løst. Hvad Forfatteren i „Fædrelandet" beretter om Forandringen af en Replik i „De Uadskillelige", er ganske rigtigt, men han skulde have tilføiet, at nu siges Repliken, som den oprindelig lød, og som den staaer i den trykte Bog. Han kunde derved faaet Lei=lighed til at bemærke, at den nuværende Theatercensur er ganske anderledes liberal end den tidligere, og at der, ikke blot under vor nuværende Konge, men allerede i den forriges sidste Regjeringsaar ikke mere findes

Spor af nogen Hof-Indflydelse paa Censuren, medens det, for at nævne et Exempel, ikke er saa mange Aar siden, at Ordet Gud blev udstrøget af alle Stykker, og Ordet Himmel sat i Stedet derfor, selv om det ikke passede i Verset.

Forfatteren i „Fædrelandet" angiver sig selv som en Ven eller Bekjendt af de afdøde Theatercensorer Rahbek og Olsen. Det er derfor paa Traditioner fra en forsvunden Tid, at han bygger sit Raisonnement. Havde han kjendt den nuværende Theatercensur, maatte han være kommen til heelt forskjellige Resultater. At Lystspillet ikke længere florerer i Danmark, maa have ganske andre Grunde, end Censurens Strenghed eller Prikkenhed, og det vil heller ikke være vanskeligt at udfinde de sande Grunde dertil. Forf. siger, at i Frankrig blomstrer den comiske dramatiske Digtekunst. Det indrømmes, tiltrods for den Masse af slette Producter, som komme derfra. Men det er urigtigt at udlede dette Factum af en større Tolerance hos den franske Theatercensur; tvertimod, den dramatiske Censur er strengere i Frankrig end hos os, og tager langt mere Hensyn til ydre Forhold. I Frankrig er det ganske almindeligt, at dramatiske Stykker blive forbudne, ikke af æsthetiske, men af politiske og andre

Grunde. Saaledes har det nylig været Tilfældet med et Stykke, hvori man fandt Allusioner paa den nuværende unge Dronning af England, og hvis Opførelse endog blev forbudt samme Dag, som det skulde været opført, og efter at der allerede var taget Billetter til Forestillingen. Ligeledes har det nylig været Tilfældet med et andet Stykke, der fremstiller en Konge, som reiser incognito omkring i sit Land, og derved opdager en Mængde af Sletheder i Administrationen, hvilke holdtes hemmelige for ham. I England har man forbudt Opførelsen af „Et Glas Vand", og vistnok medrette, fordi en saa overfladisk og uhistorisk Skildring af engelske Forhold maa, netop paa Stedet selv, have noget Stødende for Nationalfølelsen. Af samme Grund er man hertillands nødt til at renoncere paa et af Scribes vittigste Stykker, Bertrand et Raton, med mindre man, efter mit Forslag, lægger Scenen til et fremmed Land, f. Ex. et lille tydsk eller italiensk Fyrstendømme, hvis Hofhistorie er os ubekjendt, thi saaledes som Stykket nu er, røber det en saa utrolig Ukyndighed til alle vore historiske, geographiske og sociale Forhold, at man endog, ved 'dets Opførelse paa Théâtre français, maa anse det for et ringe Anstød, at de danske Militaire optræde i svenske Uni-

former. Hvilke Concessioner de franske Forfattere maae gjøre til Censuren, for at faae deres Stykker opførte, er bekjendt. Selv Scribe vil kunne fortælle endeel derom; men iøvrigt er det ikke Scribes Arbeider, som man skal beraabe sig paa for at bevise den franske Theatercensurs formeentlige politiske Tolerance, thi hvad skulde den i det Hele have at indvende mod Stykker, hvis aabenbare Tendens er conservativ og royalistisk? Besynderligt maa det synes, at Forfatteren i „Fædrelandet" kan anføre Scribes Camaraderie — hvilken jeg forresten, det være sagt iforbigaaende, ikke har oversat, men blot corrigeret — som et Beviis paa dramatisk Ytringsfrihed; thi Gjenstanden for Digterens Satire er jo her (ligesom i La Calomnie og tidligere i Le Charlatanisme) netop det liberale Parties moralske Slethed og den liberale Presses Venalitet. Ifald nu, som Forfatteren mener, et dansk Stykke af samme Tendens som La Camaraderie ikke vilde gjennemgaae vor Theatercensurs Skærsild, da vilde Grunden dertil ikke være Censurens Mangel paa Liberalitet, men tvertimod dens liberale Erkjendelse af, at Oppositionspartiet og Oppositionspressen hos os, tiltrods for alle Udskeielser, dog lykkeligviis ikke have

stillet sig paa et saadant Standpunkt, at de fortjene at skildres som moralsk slette og foragtelige.

Nei, Grunden til, at det local-comiske Drama for Øieblikket ikke trives ved det kjøbenhavnske Theater, er en ganske anden, end Theatercensurens nuværende Beskaffenhed. Der gives, foruden Theatercensuren, endnu en anden Magt, som udøver sin Indflydelse, og paa denne Magt passer næsten Alt, hvad Forf. har sagt om Theatercensuren: den er minutiøs, ængstelig, seer fornærmende Allusioner i Alt, føler idelig sin sygelige Nationalfølelse krænket, er usikker i sin Dom og bange for at forløbe sig ved at skjænke en velvillig Tribut; derfor er den bestandig en garde mod Digteren, af Frygt for at lade sig henrive i Utide; den er, for at bruge Forfatterens Ord, „et sandt Uhyre, den skinbarlige Antithalia". Og denne Magt, — ja man vil allerede have gjættet dens Navn, og det er meget imod mit Ønske, at jeg skal vende tilbage til det saa ofte afhandlede Thema, — denne Magt er Publicum. Lad mine Skildringer af vort nuværende Theaterpublicum være overdrevne. Jeg har kaldet det et Chaos, en uformet Masse; lad alt Dette være usandt, lad Publicum være formet, ja endog i den skjønneste Skikkelse, lad det være at see til „som en angenem

Jomfru", men Eet vil man ikke kunne nægte: at denne Jomfru ikke hengiver sig, med mindre hun bliver voldtagen. Ved enhver første Forestilling af et originalt comisk Drama maa Digteren begaae denne Forbrydelse, eller under alle Omstændigheder gjøre et Attentat, thi han veed iforveien, at den ædle Mø ikke medbringer mindste Godhed eller Velvillie i sit Hjerte, men at hendes Villie tvertimod er ham stik imod, saa at det her alene kommer an paa en Kamp, og hvem der er den stærkeste. Publicum spiller den skjønne Brynhildes Rolle, Digteren er nødt til at overtage den hornede Sigfrids. Allerede Holberg klagede jo over, at det danske Publicum ikke kunde taale eller fordøie danske Comedier, men at denne Næring var det for stærk. Dog forstod han at vænne det til Spisen; men hvor meget han har maattet fortynde den, for at faae den til at glide ned, hvor Meget han har maattet opoffre af sit spillende Lune, for ikke at møde en total Opposition, det vide vi ikke med Bestemthed, uagtet der hos Holberg selv findes ikke faa Vink, hvorved vi kunne danne os en Forestilling derom. Men Holberg havde dog kun at bestille med det virkelige Publicum; en nuværende Digter maa tillige kæmpe med dets Ordførere, med alle disse litterære

Dagdrivere og Gadedrenge, som have faaet deres Stemmer emanciperede, og saaledes forvirre Hovedet paa det ulykkelige Publicum, at det tilsidst ikke selv veed eller tør vide, hvad det er, som det seer og hører i Theatret. Til at være comisk Digter, udfordres Lune; men hvorledes skulde man beholde sit Lune under tusinde smaalige, ængstelige Hensyn, og naar man veed, at Publicum, istedenfor velvilligt at komme Lunet imøde, sidder fiendtligt paa Luur, for at fange det og komme det tillivs i et ubevogtet Øieblik? Der er i Grunden kun een eneste Ting, som Publicum kan gjøre for sine Comikere, og det er at holde dem i godt Lune, men denne Kunst forstaaer vort Publicum ikke; derimod har det bragt det vidt i den modsatte: at betage dem Lunet. Man kan derfor heller ikke vente, at nogen Forfatter skal i længere Tid blive ved med at skjænke vort Theaterpublicum den Oplivelse, som det under sine fattige æsthetiske Nydelser saa høiligen trænger til, men som det selv bestandig gjør sit Bedste for at berøve sig; thi selv om han en Tidlang har været heldig i sine Forsøg — og maaskee da især — anseer han det for raadeligst at trække sig tilbage fra en Virksomhed, hvor alle moralske Garantier mangle, hvor hans allerede erhvervede Navn ikke skaffer ham den

naturlige Fordeel at indgyde Publicum Tillid til hans fremtidige Bestræbelser, men snarere, formedelst Publicums og dets Ordføreres latterlige Misundelse, bevirker det Modsatte: nemlig at man endnu mere præcaverer sig mod hans Paavirkning. Den comiske Digter behøver Frihed — heri er jeg enig med Forf. i „Fædrelandet", — Frihed til at give sit Lune, sin Overgivenhed frit Løb; men det er ikke den politiske Friheds Tilstand, som her er af størst Indflydelse; det er hans Publicums Aandsfrihed, som betinger hans egen digteriske Frihed. Tvertimod Forfatterens Paastand, har alle Tiders Erfaring godtgjort, at det sande Genie har vidst at finde sig tilrette indenfor alle politiske Indskrænkninger; thi ogsaa her gjælder det Ord: „In der Begränzung zeigt sich erst der Meister." Hvad Forf. anfører om Molieres og Holbergs større Frihed i politisk Henseende, end den nuværende Tids, er aldeles urigtigt. Holberg var, som alle de samtidige Skribenter, i samme Stilling som de under Censur staaende Forfattere i vor Tid; paa enhver af Holbergs Bøger finder man et „Imprimatur." Ikke bedre forholder det sig med den — saa at sige — statistiske Betragtning af den vexlende Trykkefrihedstilstands Indflydelse paa Lystspillenes Antal. Det er umuligt Andet, end

at Forf. ved nviere Overveielse selv maa kunne see det Vilkaarlige i hele denne Sammenstilling. Ved en saa overfladisk Betragtning kan man af hvilkesomhelst Facta udbringe hvilkesomhelst Resultater.

Naar Forf. mener, at Tragediens Vilkaar for Dieblikket ere bedre end Comediens, saa indrømmer jeg det gjerne; jeg vil i større Almindelighed sige, at det rørende Skuespil har et bedre Prognosticon end det lystige; men det kommer ingenlunde deraf, at Theatercensuren tilsteder større Frihed i den ene end i den anden Genre, men deraf, at Publicum tilsteder Digteren større Frihed i det Rørende end i det Lystige. Herom er Meget at sige, men jeg vil indskrænke mig til at nævne en enkelt Erfaring, om hvis Rigtighed de Fleste udentvivl ville være enige. Det er bekjendt, at vort Publicum i sin Bedømmelse af Stykkerne er meget streng i at paasee Overholdelsen af det sjette Guds Bud, og at det næsten ligesaa meget fordømmer de attenterede som de virkelige Overtrædelser deraf. Dette kunde nu forsaavidt være meget rigtigt og respectabelt, dersom der ikke viste sig en paafaldende Inconsequens deri. Man vil nemlig finde, at naar disse anstødelige Forhold blot skildres paa en rørende Maade, saaledes at Tilskuerne, og især

Tilskuerinderne, komme til at fælde Taarer derved, saa kan man med Lethed faae dem til at sluge det Allercrasseste; men forekomme de samme Anstødeligheder i en lystig Skildring, hvor de blive Gjenstand for Latter, saa raabes der strax paa Immoralitet. Men denne Anskuelse er netop den forkeerte; thi den medlidende Graad viser, at man skjænker det Slette sin Deeltagelse; ved Latteren derimod befrier man sig fra den eensidige, falske Interesse. Hvo som græder over det Umoralske, sympathiserer dermed; hvo som leer ad det, er uhildet deraf. Men kan man nu ikke sige, at i et Land, som Forsynet har velsignet med en Holberg, med en Forfatter, der blandt Andet har skrevet „Den ellevte Juni“ og „Julestuen“, vilde det være Publicums Pligt, idetmindste i dette Punkt at være kommet til den rigtige istedenfor den modsatte Anskuelse? Og seer man ikke heri et nyt talende Beviis paa, at Publicum har løsrevet sig fra Forbindelsen med Holberg, og følgelig staaer udenfor den sande Nationalitet? Kan man da undre sig over, at det comiske Drama stedse erholder færre og færre Muligheder? Theater-Censuren er aldeles uskyldig heri, men gjerne indrømmes, at Theater-Directionen kunde gjøre, og især have gjort Meget til at forhindre denne Til-

stand. Dog, som sagt, det er mod mit Ønske, at jeg igjen er kommen paa denne Materie, og jeg vil derfor kun i al Korthed, i Form af Refrain, tilføie mit bestandige: Ceterum censeo.

Jeg har forsøgt at gjendrive Hovedpaastanden i „Fædrelandets" Artikel om Theatercensuren og Lystspillet, deels fordi den stod i et Blad, hvis Meddelelser have større Vægt end de fleste andres, deels fordi den selv var skreven paa en interessant, livlig og indtrængende Maade, der vel kunde bidrage til at stadfæste Læseren i den urigtige Formening, som jeg troer at have gjendrevet. Jeg bør imidlertid ikke slutte, uden at bevidne Forfatteren min Erkjendtlighed for den Velvillie, hvormed han omtaler mig. Det skulde gjøre mig ondt, om han ikke, selv i mine Objectioner, fandt denne Følelse afpræget.

Smaa Skjermydsler.

Intelligensbladene have opnaaet den Ære at tilveiebringe en Forandring af den politiske Ligevægt i vor Journalistik, thi de have formaaet at gjøre de meest modsatte, hinanden meest befeidende Blade enige, idetmindste i eet Punkt, nemlig at angribe Intelligensbladene. Det er paa Tiden at afvise disse forenede Angreb; og for at Enigheden ikke skal blive for stor,

er det rigtigst, ikke at operere mod Angriberne en masse, men at henvende sig særskilt til enhver af dem og give ham den Modtagelse, som netop tilkommer ham.

1. Berlings Tidende.

Denne er bleven stødt, fordi jeg har kaldet den „numerisk", endog i det Æsthetiske. Men her maa den ærede Redacteur være i en Misforstaaelse, thi det har aldrig været min Hensigt at benægte Vigtigheden af numeriske Resultater, men jeg har kun meent, at en Theatercritik, som blev staaende ved dette Element uden at hæve sig til nogen virkelig æsthetisk Betragtning, var en daarlig Theatercritik. For nu tydelig at tilkjendegive, at jeg ved mit Raillerie over den berlingske Theatercritik ingenlunde havde ifinde at fornærme Hr. Nathanson, for hvis Dygtighed som politisk Redacteur og for hvis rosværdige Stræben efter Upartiskhed og efter at give ærlige Referater jeg altid har havt Agtelse, saa brugte jeg, hvor jeg i Digtet om Theatret nævnede den berlingske Tidende, udtrykkelig Ordet: „dens Criticus", for derved at tilkjendegive, at jeg idetmindste ikke umiddelbart meente Redacteuren. Denne Reservation troede jeg, at Hr. Nathanson vilde have forstaaet og paaskjønnet, istedenfor at blive stødt. At jeg i min Revue over Bladene, hvilke jeg — vel at mærke — kun omtalte, forsaavidt som de levere Theatercritiker, udelod „Fædrelandet", var ikke nogen ubillig Partiskhed, og maa ikke betragtes som en Erklæring af, at jeg bifalder enhver af dette Blads Theater-Anmeldelser; men — som jeg ved en anden Leilighed har yttret — jeg finder, at der gjennem „Fædrelandets" litterære, æsthetiske, critiske Virksomhed, tiltrods for alle Vildfarelser og Ensidigheder i det Enkelte, gaaer en høiere og langt intel-

ligentere Stræben end igjennem noget andet Blads. Meget i „Fædrelandet“ kan behøve en Gjendrivelse og Tilrettevisning, men dets Tendens i Almindelighed maa befrie det for at slaaes i Hartkorn med vore øvrige Blades critiske Anmeldelser. (I Forbigaaende tilføier jeg, at Hr. Nathansons gamle Yndlingsidee, at doublere Rollerne ved Theatret, er aldeles forældet, og ansees af alle fornuftige Dramaturger for det sletteste Middel, hvoraf en Theaterdirection kan betjene sig for at faae Stykkerne til at gaae. Vil Hr. Nathanson aabne en Discussion om denne Gjenstand, skal det være mig en Fornøielse at møde ham.)

2. Fædrelandet.

I Alt, hvad dette Blad har anført om „Perspectivkassen“, har det givet uærlige Referater, Noget, som for dette Blad maa betragtes som uværdigt. Spørgsmaalet er nemlig ikke om, hvorvidt den af Hertz skrevne Bagatel er god eller slet, men kun om, hvad Modtagelse den har fundet hos Publicum; det er ikke en Smagssag, men et Factum, hvorom der handles. Forresten skulde jeg gjerne, hvis det var Umagen værdt, godtgjøre, at Alt, hvad Bladene have indvendt mod dette lille Leilighedsarbeide (den fulde Matros iberegnet), kun udspringer af en desorienteret Critik, forsaavidt som det ikke er puur Nonsens. Men herom er der, som sagt, for Øieblikket ikke Tale, men kun om det angivne Factum. Dette burde nu „Fædrelandet“ allerede i sin første Anmeldelse have refereret rigtigt, og følgelig indrømmet, at Publicums Bifald under hele Forestillingen var stormende, næsten uden Exempel, undtagen i de yndede smaa Solodandse. Men da Hertz klager over denne Mangel paa Ærlighed i Referatet, saa fremturer „Fædrelandet“ deri, og

forebringer den aabenbart usande Paastand, at Bifaldet for en stor Deel er kommet fra det paa Scenen figurerende Chorpersonal. Dette er aldeles falsk; Ingen af Chorpersonalet har under Forestillingen klappet eller raabt Bravo for noget af Billederne. Først idet Teppet falder, gjentager Choret Matrosdrengens Hurra for den anden April; men det jublende, ideligt afbrydende Bifald, som lød under hele Forestillingen, udgik ene og alene fra Publicum. Ligesaa uærligt er „Fædrelandets" sidste Referat, nemlig, at Meningskampen ved anden Forestilling ikke syntes at falde ud til Fordeel for Hertz. Enhver Uhildet maa tvertimod indrømme det Modsatte, især da de faa Hysfere bestode af saadanne Subjecter som Hr. Lieutenant Carstensen og lignende Nulliteter.

3. Kjøbenhavnsposten.

Denne har i sit første Referat begaaet samme Uærlighed, og i Det, som den siden har anført til sit Forsvar, talt om andre Ting, med Forbigaaelse af punctum quæstionis. Men af dette Blad har man vel ogsaa ventet begge Dele.

4. Dagen.

Her maa skiftes Tonart; paullo *minora* canamus. „Dagen" nyder, som bekjendt, den Distinction at være det meest foragtede Blad i Landet; herom ere alle Partier enige. Ikke desmindre tillader Hr. Fribert sig, i sit Nr. 183, ligeledes i Anledning af „Perspectivkassen", at tiltale tre danske Digtere i en Myndighedstone og med en moralsk Salvelse, der staaer i den pudseerligste Contrast med Alverdens Ringeagt for hans-litterære Person. Og den salvelsesfulde Præken, den myndige Tiltale, det bydende Raad, alt

Dette udgaaer fra Hr. Fribert, — Hr. Fribert, denne seiglivede Peder-Øres-Frø, som, for at gjøre Ære af sin Navne, puster sig op til en grangivelig Øre, uden endnu at være revnet derved. Thi hvo betvivler, at Hr. Fribert er Øren i den danske Journalistik, — Øre i Forstand, Øre i Manerer, Øre i Corpus, — Corpus kalder man nemlig den Skrift, hvormed „Dagen," trykkes, og da Hr. Fribert nu har sit eget Trykkeri, saa gisper nu den aandsforladte „Dag" under Tryk af hans Corpus. Jeg vil hverken sætte Hertz eller mig selv i nærmere Berøring med ham; og hvad Andersen angaaer, med hvem jeg nndertiden har railleret, saa mener jeg dog, at han er meget for god til at stanges. — Naar iøvrigt Hr. Fribert fremsætter den Anmodning: „Maae vi ikke blive frie for Mere af det maleriske Atlas", saa kan jeg meget vel forstaae, at han paa egne Vegne yttrer det Ønske; men at indbilde sig, at man her taler i Publicums Navn, at troe, at Publicum ønsker sig fritaget for et Værk, der har henved tusinde Subscribenter, det kan Ingen falde paa, — undtagen han har et Ørehoved.

5. Corsaren.

Jeg vil indskrænke mig til at takke dette Blad paa mine egne og flere Andres Vegne, fordi det har meldt sig som det „Smudsblad", hvortil Hertz sigter; thi mange Læsere og deriblandt jeg selv, vidste ikke rigtigt, hvilket Blad der var meent.

6. Pierrot.

Pierrot — nei, det er sandt, han kalder sig Figaro; Dumhedens Repræsentant har taget Navn efter Vittighedens — altsaa Figaro, — Figaro mener .... Dog, hvad den Nar mener, kan være det Samme.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 10.

(1. August 1842.)

Svar paa „Fædrelandets" Replik

(i dets Nr. 941).

For Den, der, saaledes som Scribe i Comedien „Et Glas Vand," bekjender sig til den Lære, at smaa Aarsager kunne have store Virkninger, maa Striden om „Perspectivkassen" være en velkommen Bestyrkelse. Idetmindste vil Ingen kunne nægte, at Noget, som er meget kort, her har faaet meget lange Virkninger; men ligesom det Korte hører i een Retning til det Smaa, saaledes hører det Lange i een Retning til det Store. Den Virkning, man kunde vente sig af „Perspectivkassen," var, at den vilde more Publicum i et Par tomme Øieblikke, som det gjaldt om at fylde ud, men at den, efter at have opfyldt denne sin offentlige Bestemmelse, vilde være traadt tilbage i en dunkel Privatstand. Det Første gik i Opfyldelse, i

langt høiere Grad end man havde haabet. Det Andet var derimod ikke Skjæbnens Villie; den langvarige Omtale er bleven ligesaa høirøstet som det øieblikkelige Bifald; „Perspectivkassen" har faaet en Celebritet, hvorpaa Ingen, ei engang Forfatteren, kunde gjøre Regning, og man kan medrette sige, at denne lille Scene hører til de sjeldne heldige Producter, som opnaae meget Mere, end der var tilsigtet med dem.

Jeg finder det derfor rimeligt, om Læseren her gjør den Bemærkning, at det da nu burde være Nok med denne Virkning i Længden. Det er ogsaa kun i det Haab, at kunne bidrage til noget Mere og Bedre end den blotte Forlængelse, at jeg endnu engang vender tilbage til denne Materie. Den Læser, som siger: „Kan det ikke være næsten ligegyldigt, om Hertz har været heldig eller uheldig i denne Bagatel, og hvad er det værdt at stride herom," — ham giver jeg fuldkommen Ret. Den Digterhæder, som Hertz har erhvervet sig, kan vistnok hverken forøges eller formindskes ved Beskaffenheden af hans Dyrehavsscene. Men selv den Læser, som maaskee ei engang kjender Perspectivkassen, eller dog ialfald er kjed af at høre Mere om den, vil betænke, at det heller ikke er den, hvorom her umiddelbart skal være Tale, men derimod om et

vigtigt Principspørgsmaal, til hvis Drøftelse Perspectivkassens Medfart er bleven Anledning. At anvende en skarp critisk Analyse paa en isoleret Bagatel, som ikke udgiver sig for Andet end en improviseret „Lückenbüßer," viser en sand critisk Misere. Til et saadant Formaal vilde jeg ikke dyppe en Pen. Men hvor, selv i den ubetydeligste Anledning, virkelige æsthetiske og moralske Principer krænkes, der faaer Sagen en Betydenhed, som maa give den Interesse, selv for Den, der ikke bekymrer sig om hvad man pleier at kalde dens Realitet. Hvad nu saadanne Blade som Kjøbenhavnsposten, Figaro, Dagen, Corsaren etc. sige, kan fra det litterære Synspunkt betragtes som meer eller mindre ligegyldigt. Men hvad der er ligegyldigt i disse Blade, faaer Betydenhed i „Fædrelandet"; og jo mere dette Blad indbilder sig, at mine velmeente Ytringer om det have været „Complimenter," desmindre kan jeg, hvor det gjør sig skyldigt i borneret Critik og slet litterær Tone, undlade at vise det, at min Agtelse for det dog ikke har gjort mig blind for dets Misgreb, selv om de formeentlige Complimenter derved skulde, som det siger, „bersves deres hele Betydning."

Jeg maa derfor begynde med at inhærere min

Beskyldning for Uærlighed i „Fædrelandets" Referater, og denne Beskyldning skal ligesaa lidt være en „Grovhed," som mine velvillige Ytringer skulde være „Complimenter." Med begge Dele har jeg kun havt ifinde at sige den rene Sandhed. Til Formindskelse af Beskyldningen vil jeg dog gjøre opmærksom paa, at der er stor Forskjel paa at beskylde et Blad saavelsom et Menneske for Uærlighed i Almindelighed, d. e. for en uærlig Characteer, og at beskylde det for uærlig Fremgangsmaade i et specielt angivet Tilfælde. Vel kan man indrømme „Fædrelandet," at Uærlighed involverer „forsætlig" Forvanskning af Sandheden, men det Forsætlige har hos os Mennesker mangfoldige Grader fra det Klare til det Dunkle. Ligesom man kan lyve for sig selv, hvilket man dog ikke egenlig kan have til Hensigt, endskjøndt paa den anden Side Begrebet af Løgn altid involverer Forsæt, saaledes kan man ogsaa gaae uærligt tilværks, uden just at have foresat sig det, og navnlig skeer det, naar man er blendet af partiske Hensyn, saa at Lidenskaberne komme i Bevægelse. Saaledes er det in casu ikke usandsynligt — uagtet det vel ikke lader sig paastaae med Bestemthed — at „Fædrelandets" Animositet mod Hertz udspringer af det Indtryk, som hans „Stemninger og Tilstande" have efterladt hos det li-

berale Parti. Det er her ikke Stedet til at gaae ind paa en Vurdering af den politiske Anskuelse, som er udtalt i denne Bog. At de liberale Blade opponere mod samme, er fuldkomment i sin Orden; jeg selv erklærer, at jeg ikke kan acquiescere i den, da det forekommer mig, at Forf., ligesom Scribe, har udledet store Virkninger af smaa Aarsager, dog uden at ville etablere dette falske Princip. Men afseet herfra, vil Bogen beholde et blivende Værd i vor Litteratur, nemlig som en Række af nationale Genrebilleder, tegnede med en høist kunstforstandig Haand. Der er i dette, som i flere af samme Forfatters Værker, en Nationaltone, som maa gribe enhver Dansk, og som ligesaa meget characteriserer den sande Digter, som den i alle Litteraturer kun findes hos ganske faa Udvalgte. Lad nu „Fædrelandet" have hvilken politisk Anskuelse det vil; men naar det tillige vil have Betydning som et litterært Blad, saa maa det erkjende den omtalte Fortjeneste, og ikke af politiske Partihensyn lukke Øinene for den. Men allermindst maa det, i Bedømmelsen af en isoleret Bagatel, som ikke staaer i mindste Forbindelse med hiin Bog, lade sig paavirkes af de Erindringer, som den har fremkaldt. Dette er Partiskhed, men Partiskhed er Uærlighed; Forsæt-

lighedens Grad maa forresten være uafgjort. Iøvrigt har jeg allerede bemærket, at den her fremsatte Hypothese ikke kan beviisliggjøres, men at den har stor Sandsynlighed, og stemmer med den almindelige Mening.

At nu det første Referat om „Perspectivkassens" Modtagelse ikke var overeensstemmende med Sandheden, kan naturligviis ikke beviises ved et Raisonnement imod „Fædrelandets" Benægtelse; men alle Tilstedeværende, med Undtagelse af de Enkelte, som kom med forudfattede Meninger, maae i deres Erindring have det sikkreste Beviis derfor. I det andet Referat har jeg paapeget to factiske Urigtigheder. Den første, at Chorpersonalet skulde have applauderet, berører „Fædrelandet" aldeles ikke i sin Replik. Repliken er altsaa heller ikke ærlig, thi at ignorere et Hoved-Argument, at bringe det i Forglemmelse hos Læserne, for at Forsvaret kan synes udtømmende, er upaatvivlelig Mangel paa Ærlighed i Disputen. Den anden Urigtighed, at Meningskampen ikke syntes at falde ud til Fordeel for Hertz, og den deri indeholdte Beskyldning for uærligt Referat troer Repliken at hæve ved den Bemærkning, at Forskjellen mellem „Fædrelandets" og „Berlings Tidendes" Referater om dette Punkt kun

er qvantitativ. Men det er aldeles urigtigt. Den berlingske Tidende har blot nævnet „en stærk Hysen." Det er det Qvantitative, som er relativt, og kan opfattes forskjelligt. Men „Fædrelandet" har tilføiet den qvalitative Bestemmelse, at Meningskampens Udfald ikke var til Fordeel for Hertz.

For at godtgjøre, at Udfaldet tvertimod var til Fordeel for Hertz, bemærkede jeg, at de faa Hysere bestode af Personer, som vare incompetente til at fælde en litterær eller kunstnerisk Dom; og for at give min Forsikkring Vægt, nævnede jeg En, om hvis Incompetence i denne Henseende jeg kunde antage, at næsten Alle vare enige, og som desuden allerede iforveien havde gjort sig selv til Part i Sagen. Denne sidste Omstændighed fortjener at udhæves. Journalisterne disputere om, hvad Publicums Dom har været angaaende et opført Stykke; nu gjentages Stykket, og Publicums gjentagne Dom skal nu, saa haaber man, afgjøre, hvilken af Parterne der har Ret; men nu møde Parterne selv i Publicum og tage Deel i Dommens Afsigelse; hvad beviser saa denne? — Imod min nysnævnte Fremgangsmaade ved denne Leilighed indvender nu „Fædrelandet," at naar man kalder Hysserne Nulliteter, kunde man ligesaavel give Klapperne dette Navn.

Det undrer mig, at et Blad, der ellers er saa velbevandret i de parlementariske Forhold, her saa ganske har kunnet glemme dem. Spørgsmaalet dreier sig her om Begreberne Majoritet og Minoritet. At der kan findes Nulliteter i Majoriteten saavelsom i Minoriteten, benægter Ingen, men kun i Minoriteten er man berettiget til at betegne dem som saadanne og udtrykkelig nævne dem. Majoriteten er nemlig Repræsentant for Almeenvillien; de enkelte Stemmer, som udgjøre den, give sig ikke ud for Andet end atomistiske Elementer, hvis individuelle Gyldighed det hverken er muligt eller nødvendigt eller endog passende at undersøge. Minoriteten derimod træder frem med Prætension paa Autoritet. Hvo som opponerer mod Majoriteten, mod Almeenvillien, optræder som Leder for Massen, og maa derfor give sig Vægt ved sin personlige Autoritet; her kommer det altsaa an paa at kjende Personerne og deres individuelle Berettigelser.

Allerede længe har jeg havt den Idee, at man, for at forbedre Tonen hos vort Theaterpublicum, skulde offentlig nævne de Personer, som yttre lydelige afvigende Meninger, og derved fremkalde en Meningskamp, ligemeget om disse Afvigende ere Hyssere eller Klappere, uagtet dog hine optræde med større Prætension

end disse. Jeg har ved denne Leilighed gjort en Begyndelse til at udføre denne Idee, og agter at vedblive dermed, saa ofte jeg finder det nødvendigt. Tingen er ny, og vil derfor, som alt Nyt og Usædvanligt, i Begyndelsen vække nogen Misfornøielse. Men ved den i alle offentlige Sphærer tiltagende Sands for Offentlighed vil man snart komme paa det Rene dermed. Det gjælder blot om at erkjende, at den lydelige Mishags- eller Bifaldsyttring i Theatret, naar den afviger fra Majoritetens, er en ligesaa offentlig Handling, som om man lod sin Mening trykke i et offenligt Blad, og at man ved hiin fornuftigviis ikke kan gjøre Fordring paa Anonymitet, thi enhver saaledes Fremtrædende siger indirect: „Det er Mig, det er mit Jeg, som her gjør sig gjældende.“ Naar man læser i Bladene: „Om dette eller hiint Stykke vare der forskjellige Meninger,“ saa kan det see betænkeligt nok ud for Forfatteren; men naar man tillige læser: „De fra Majoriteten afvigende Meningsyttringer udgik fra Hr. A, Hr. B., Hr. C. o. s. v.,“ saa vil i mange Tilfælde den hele Opposition tabe al Betydning og reduceres til een eneste Nullitet. Man erindre kun, ved Udførelsen af dette Princip, at ikke enhver Handling, foretagen paa et offentligt Sted, er

en offentlig Handling. At en Mand spadserer paa offentlig Gade, er en aldeles privat Handling, der ikke kan berettige Nogen til offentlig at nævne ham. Kun saadanne Handlinger, som, naar de foretages paa offentlige Steder, have Offentlighedens Characteer, som ere betingede ved Offentligheden, som gjøre Fordring paa Offentligheden, som uden dette Formaal vilde være meningsløse, kun saadanne ere de sande offentlige Handlinger, ved hvilke Personen med Forsæt stiller sig frem, gjør frivillig Opsigt, og følgelig giver sit Navn til Priis.

„Fædrelandet" vil ikke tage mit Ord for gyldigt, at det vilde være mig let at godtgjøre, hvorledes Critiken har forløbet sig i sine Udsættelser paa „Perspectivkassen". „Fædrelandet" kalder min Forsikkring „tom", paa samme Tid som det kalder det „en Vexel", og opfordrer mig til at indløse samme. Det er en besynderlig Modsigelse, thi en udstedt Vexel kan dog ikke kaldes en tom Forsikkring; det er tvertimod en meget fyldig Forsikkring, saalænge Udstederen ikke har erklæret sig insolvent. „Fædrelandet" angiver to forskjellige Myntsorter, i hvilke Vexelen kan indløses. Den ene, at aftrykke „Perspectivkassen" i „de smaa, lette Intelligensblade", og ledsage den med en Commentarius per-

petuus, convenerer mig ikke, og Grunden, som er at søge i Redactionshensyn, er jeg ikke forpligtet til at angive. Naar iøvrigt „Fædrelandet" kalder Intelligensbladene „lette", saa kan Meningen naturligviis ikke være den, at de ikke skulde have behandlet ligesaa vigtige Materier som „Fædrelandet", og behandlet dem ligesaa grundigt; men det Lette maa her være taget i Modsætning til det Tunge, og jeg vil derfor, følgende „Fædrelandets" Exempel, betragte Udtrykket som en „Compliment". — Den anden, af „Fædrelandet" foreslagne Myntsort er:

> „at oplyse følgende Punkter: 1) om Perspectiv-
> „kassen er et dramatisk Sujet; 2) om dens Billeder
> „ere vittige, eller idetmindste interessante, og fornem-
> „melig om Knaldeffectpunktet blandt dem, det af
> „Digterne saa forskregne Aprilslag, er opfattet og
> „behandlet paa en ny poetisk Maade; 3) om fulde
> „Matroser ere den danske Nationalfølelses værdige
> „Repræsentanter?"

Men desværre kan denne Myntsort ligesaalidt convenere mig, som den forrige, hvorimod de saaledes opstillede Punkter allerede levere et tilstrækkeligt Beviis for min Paastand, at Critiken har været desorienteret.

Thi, for at begynde med Nr. 1, kan nogen vel orienteret Critik forlange, at en Scene, som varer ti

til femten Minuter, skal have et dramatisk Sujet i den eminente Betydning, hvori „Fædrelandet" maa tage Ordet, eftersom der ellers ikke vilde være Mening i Spørgsmaalet, — altsaa et virkelig dramatisk Sujet, d. e. et saadant, som indbefatter Exposition, Forvikling og Opløsning?

Med Hensyn paa Nr. 2, kan det da falde en orienteret Critik ind at forlange Beviis for, at Noget er vittigt eller interessant, og maatte ikke den Critik være aldeles desorienteret, der indlod sig paa at levere et saadant Beviis? Hvad som ikke er væsenligen objectivt, lader sig ikke demonstrere igjennem æsthetiske Categorier; men det Vittige, især naar man derved forstaaer et Quantum af isolerede vittige Indfald — og Dette maa, ifølge Conterten, være „Fædrelandets" Mening — har altfor Meget af det Subjective i sig og beroer altfor meget paa den Modtagendes Opfatning, til at kunne udholde en Demonstration; og hvad det Interessante angaaer, da er det, ligesom det Underholdende, det Morsomme, en saa godt som reent subjectiv Bestemmelse. Hidtil har altsaa „Fædrelandet" forlangt Umuligheder. Naar det derimod under samme Punkt begjærer Oplysning om, hvorvidt Aprilslaget er fremstillet paa en ny poetisk Maade, saa kan man

her tjene det med det Svar, at det Nye ligger her, som i alt Dramatisk, i den talende Persons eiendommelige Individualitet.

Hvad endelig Nr. 3 angaaer, da er det hele Spørgsmaal hors de saison, eftersom Intet berettiger eller endog blot opfordrer til at betragte den fulde Matros som Repræsentant for den danske Nationalfølelse. Thi for det Første er det ikke den fulde Matros, men den ædru Matrosdreng, som forklarer Billederne; og dernæst er der Ingen af dem, der forkynder sig som Repræsentant for Nogetsomhelst, da de tvertimod kun ere Vehikler for Billedernes Anbringelse. Det hele her indlagte Repræsentativ-System er den desorienterede Critiks eget Værk, og finder intet Tilknytningspunkt hos Digteren. Det er kun et nyt Spor af hvad jeg ved en anden Leilighed har kaldet „en sygelig Nationalfølelse". Den svenske Digter Bellman lader idelig sin fulde Mollberg og sin fulde Mowitz besynge den fædrelandske Natur og de fædrelandske Minder i skjønne lyriske Udbrud, som contrastere med Skildringerne af det laveste Krogliv. Denne Contrast har man stedse vurderet som det Geniale hos Bellman, og Ingen har endnu været borneret nok til at sporge, om disse fulde Mennesker, der endog under-

tiden sige Kong Gustav den Tredie smigrende Ord, skulde være Repræsentanter for den svenske Nationalfølelse. Saadanne Spørgsmaal ere talende Beviser for, at Critiken har totalt desorienteret sig, og hverken veed at finde Vei eller Sti. Characteristisk er det Udtryk: „det af Digterne saa forskregne Aprilslag." Mon „Fædrelandet" har derved villet antyde, at en af vor lyriske Litteraturs allerskjønneste Frembringelser, „Slaget paa Rheden" (af Hertz) hører til de uarticulerede Skrig?

Nei, fandt man det Umagen værdt at indlade sig paa en critisk Vurdering af en Bagatel, som ingen Fordring gjør paa en saadan, da maatte man have ganske andre æsthetiske Categorier for Die, end dem, som ligge til Grund for „Fædrelandets" tre Spørgsmaal. Fremdeles, da det — som allerede bemærket — vilde være critisk Misere her at anvende en skarp Analyse, maatte man erindre, at en reent æsthetisk Betragtning, ligesom den i en vis Henseende vilde være for stor for Gjenstanden, saa vilde den i en anden Henseende være for lille eller ikke udtommende, eftersom der her er Spørgsmaal om et næsten improviseret Leilighedsarbeide, der folgelig tillige har Krav paa at bedommes i sin Relation til Leiligheden, nemlig hvor-

vidt det svarer til Opgaven. En orienteret, sandfærdig og billig Referent vilde da omtrent komme til følgende Fremstilling:

For at Publicum ikke skulde kjede sig i det Qvarteerstid, som Jfr. Fjeldsted behøvede til at forandre Costume, havde Hr. Hertz den Velvillie at levere en Bagatel, som kunde udfylde dette Mellemrum, og stolede paa en lignende høflig Imødekomst som den, man venter i en privat Soiree, hvor Ingen er saa uopdragen at forlange Dresteg, naar der tilbydes Limonade. I dette Punkt gjorde han heller ikke Regning uden Vert, idet hans lille Scene lønnedes med det meest stormende Bifald, og viensynlig var Det, som allermeest opmuntrede Publicum ved hele denne Forestilling, som forresten i Eet og Alt svarede til de bedste Forventninger. Om selve Scenen, som et lille Digterproduct, vil man lettest gjøre sig en Forestilling, naar man i sin Erindring tilbagekalder sig Oehlenschlägers Perspectivkassebilleder i „Sanct-Hans-Aften-Spil", uagtet den romantiske Tone i disse har i hiin maattet vige noget for en mere munter og naiv, betinget derved, at det er en Matrosdreng, som taler. Men ogsaa her fornægter ikke Digteren sin dybe poetiske Følelse af det Nationale. Til Exempel kan tjene den virkelig geniale Vending,

hvormed Matrosdrengen, da han beskriver Ballet hos Dronningen af England, falder ind i den gamle danske Kæmpevisetone, idet han blandt Andet fortæller, at Dronningen har allerede „dandset syv Riddere træt".

En Beretning, hvori ovenstaaende Fremstilling omtrent var indeholdt, vilde for det Første have været sandfærdig og ærlig. For det Andet vilde den have taget de æsthetiske Synspunkter med, som her kunne gjøres gjældende, og have forbigaaet dem, som ikke finde Anvendelse. For det Tredie vilde den have befriet sig for den Latterlighed at gjøre stort Væsen, Styr og Spektakel over en ringe Ting. Endelig for det Fjerde vilde den have erindret den Agtelse man skylder en Digter som Hertz, istedenfor at tiltale ham i en slet og upassende Tone.

Om dette sidste Punkt maa jeg endnu gjøre en almindelig Bemærkning. Saa udisputeerligt som det er, at Critiken ikke skal gaae i Autoritetens Ledebaand, ikke være Slave af nogen Kulsviertro, ikke hylde Navneværdi, ikke rose Alt ifleng, naar det blot kommer fra en berømt Haand, ligesaa vist er det paa den anden Side, at den skal vide, hvem det er, den tiltaler, og at den, selv i sin Dadel, skal lægge for Dagen, at den veed og erkjender det. Og jo mere Critiken ud-

taler sig i Form af korte, overfladiske Anmeldelser, desmere bliver hiin Circumspection til Pligt, fordi saadanne Anmeldelser ei engang kunne have det Formildende, som ligger i den grundige Beviisførelse. Naar saaledes „Fædrelandet", ved at omtale Hr. Hertz, nævner „hans seneste middelmaadige Producter", saa er det en upassende Tiltale, endog uden Hensyn paa, hvorvidt der er Sandhed i Paastanden eller ikke. Er man kommen til den Erkjendelse, at en udmærket Digter har tabt sig i sin Productivitet, saa bør man for det Første aldrig glemme, at det er ham selv, som ved sine tidligere fortrinlige Værker har givet os Maalestokken til hans strenge Bedømmelse. Men for det Andet har denne poetiske Tilbagegang — forudsat, at den virkelig finder Sted — en høist forskjellig Characteer, og kan saaledes være af den Beskaffenhed, at den, selv uden Hensyn paa Personens Betydning, maa betinge en heel forskjellig Dm- og Tiltale. I Tilbagegangen ere nemlig to forskjellige Arter at distinguere. Den ene er den, at Digteren, hvilende paa sine allerede vundne Laurbær, stolende paa sin Navneværdi, jasker Arbeider af, som ere beregnede paa Kulsviertroen. Den anden er derimod den, at Digteren, ligemeget af hvilken Aarsag, har mindre Lykke med

sig i sine Inspirationer, ligesom taber en Deel af Musens Velsignelse, uagtet hans Arbeider ere ligesaa grundigt anlagte og gjennemtænkte, ligesaa smagfuldt og ligesaa omhyggeligt udførte, som de tidligere. Disse to forskjellige Arter af Tilbagegang fordre altsaa en heelt forskjellig Bedømmelse, og Ingen kan betvivle, at dersom Hertz nogensinde skulde komme i en virkelig Tilbagegang, saa vil den blive af den anden Art, ikke af den første. Jeg siger med Flid „dersom"; thi om end nogle af hans sidste Arbeider have behaget mindre end nogle af de foregaaende, saa er det endnu meget for tidligt at tale om en Tilbagegang. Hos Geniet kan en tilsyneladende Tilbagegang (at sige af anden Art) ofte være en virkelig Fremgang, ligesom hos Planeterne i deres Baner om Solen. Endnu er at bemærke, at de Digtere, som ikke gjentage sig selv, men have den Bestræbelse i ethvert nyt Værk at betræde en ny Vei, ere meget udsatte for at mislykkes en eller anden Gang. Saaledes Goethe. Hvor mange af hans Arbeider ere ikke, absolut betragtede, af et ringere Værd, og have derfor ogsaa givet Anledning til den Paastand, at han var i Tilbagegang, inden paafølgende Værker viste, hvor meget man havde taget feil? Til de innoverende, ideligt paany forsøgende Dig-

tere hører ogsaa Hertz. Ethvert af hans større Værker staaer som Begyndelsen til en ny Retning i Litteraturen. Gjengangerbrevene, Amors Geniestreger og Svend Dyrings Huus ere de heldige Beviser derpaa. Valdemar Atterdag og Svanehammen have ikke havt Lykken med sig, men de ere ligefuldt Beviser paa det Samme.

Ved den her fremsatte Udvikling troer jeg at have udtalt mig saa udtommende angaaende det Stridspunkt, hvis Drøftelse „Perspectivkassen" har fremkaldt, at jeg neppe vil behøve at tage til Gjenmæle mod nogen yderligere Indvending.

Miniature-Avis.

Paa den Wahlske Boghandlings Forlag er udkommet en lille Piece, betitlet: „Folk, Publicum, offentlig Mening, i Anledning af Intelligensbladenes Nr. 6," og undertegnet: „Grimur Thorgrimsson Thomsen." Dette Skrift er et nyt Beviis paa, hvor vanskeligt det er at blive forstaact. Forf. er i den besynderlige Misforstaaelse, at jeg ikke vil svare nogen Anonym, og synes endog at være i den endnu besynderligere, at jeg vil svare Enhver, som navngiver sig. Fremdeles, det Publicum, hvis Sag Forf. forsvarer, er det,

som jeg har kaldet det gode, og nu troer han, at han, ved at fægte for dette, har forsvaret det slette. Endvidere kan han ikke forstaae, at Begrebet Ære forudsætter Individets Relation til et Hele, og altsaa „naturligviis" ophæves ved dets Isolation. Endelig overseer han Distinctionen imellem at renoncere paa Ære og være ærels, imellem at undvære den Ære, som tilkommer En, og selv gjøre sig uværdig til den; og saaledes udbringer han da, tiltrods for mine udtrykkelige Ord, at jeg har erklæret alle Anonymer for ærelse. Hvad Svar skal man nu give saadan en Læser? At oplyse ham om hans Misforstaaelser, vilde jo næsten være at gjøre utilladelig privat Brug af Pressen. Jeg veed da kun eet Svar: Riv dit Skrift istykker, læs atter over paa Det, som du har criticeret, og naar du har forstaaet det, saa skriv et nyt Skrift derimod, ifald du endnu finder det nødvendigt.

— I Pierrots Intelligensblade bekjendtgjør Hr. Lieutenant Carstensen, at han vil benytte de Fordele, som Omstændighederne give ham. Heri gjør denne Litteratus meget vel, thi hvis han ikke benytter de Fordele, som Omstændighederne give ham, saa kommer han aldrig til at benytte nogen Fordeel.

— Kjøbenhavnsposten mener at have ført Beviis for min egen „Ærlighed," idet jeg har sagt, at Publicum har udhysset et Stykke af Moliere, da Oppositionen dog blot kom fra ganske faa Individer. Hr. G. Th. Thomsen (i ovennævnte Skrift) angiver deres Antal til to eller

tre, og det endog Sjouere. Ifølge „Fædrelandet" Nr 928 var det kun tre. Men i et foregaaende Nummer af samme Blad, Nr. 914, staaer, at hvis **Publicum** havde havt sund Sands, vilde det ikke have **prostitueret sig selv** ved at yttre nok saa svagt et Tegn paa Mishag. Den berlingske Tidende anførte Moliere mellem de Forfattere, hvis Værker vare blevne udhysede paa den danske Scene. Ja Kjøbenhavnsposten selv, i sit Nr. 164, udtrykker sig paa følgende Maade: „Vore Læsere ville neppe troe os, naar vi fortælle dem', at Bifaldet efter Teppets Fald var ledsaget af **temmelig stærke Mishagsyttringer**, ja **Moliere blev udhysset paa den danske Scene** den 17. Juni 1842. — — — Vi ere saa langt fra at kunne fatte Grunden til en saadan Barbarisme, at vi ville udlove en klækkelig Belønning til Den, der tilfredsstillende kan løse denne Gaade*). Tingen er forresten i sig selv saa latterlig, at det ingenlunde lønner sig Umagen at tage sig det videre nær." Og al denne Staahei har altsaa Kjøbenhavnsposten gjort i Anledning af to eller tre — maaskee Sjouere! Uagtet det nu vistnok er meget bequemt at lempe Facta efter sit verlende, øieblikkelige Behov (ligesom ved Anmeldelserne af „Perspectivkassen"), saa ville dog Kjø-

*) Maae Intelligensbladene da udbede sig Belønningen, som vel ikke kan bestaae i Beskyldningen for Uærlighed?

benhavnsposten behage at tage Beskyldningen for Uærlighed i sig, for at skjænke den til de Blade, som her have talt med to Tunger i een Mund. Jeg derimod indrømmer, at det var uforsigtigt og inconsequent af mig at stole paa visse Blades Relationer. Da imidlertid een af dem maa være den sande, eftersom de ere modsatte, og da Berlings Tidende stemmer overeens med den første Relation, uden at den siden har bidraget til Contradictions-Principets Ophævelse, saa maa jeg nok alligevel have truffet det Rigtige.

— I samme Kjøbenhavnspost bekjendtgjør dens Dramaturg, at hans Theater-Anmeldelser ikke skulle betragtes som Critiker, men som en let Føde for de Svage, der ikke kunne fordøie en grundig Critik. For denne Tilstaaelse takkes og qvitteres, og til Gjengjæld indrømmes, at de nævnte Artikler ganske opfylde deres Bestemmelse. Det hedder tillige, at disse Anmeldelser skulle ansees som et Udtryk af Publicums Dom. Hermed sammenholde man hvad der i Intelligensbladene N. 2 (Pag. 36) er sagt om de Critikere, som ikke „have Andet at sige os, end hvad vi daglig høre paa Gaden, paa offentlige Steder, i Theecirkler og Soireer."

— Ny Dyrehavsscene: Øren dandser paa Linie. Mine Herrer og Damer! Her seer De den store danske Stud, i alle Maader ligesaa god som den, der tilforn er fremviist i Dyrehaven. Den veier atten Skippund i levende Live. Skulde De troe, at dette svære

Creatur kan dandse paa Linie? Nu skal De strax see. Her er en smal Linie, det er Vittighedslinien. Vil De nu behage at see, hvorledes Oxen dandser hen ad den. Det gaaer meget godt, med Respect at sige. — Er De bange for, at han skal falde ned?.... Det har ingen Nød; Linien hviler paa et Bræt, som til hver Side holder syv Alen i Brede; De seer, han træder aldrig udenfor Kanten. — Hører De, hvorledes han brøler? Accurat som han blev slagtet.... Hvad behager? hvad siger De? At man af en Oxe ikke kan vente Andet end et Brøl?.... Ligemeget! Brøl kun, Beefsteak! man bør ikke binde Munden paa Oxen, som dandser. — Men han griber sig altfor voldsomt an; nu faaer han Hoste.... Hvad behager? hvad siger De? At det er fælt at høre en Oxe hoste?.... Nu tænker De vist paa et andet Dyr. Men jeg skal sige Dem, han befinder sig i det Hele ikke vel; han er maaskee indbildt syg, han er bange for at angribes af Geniernes smitsomme Syge. Det er urimeligt, men hvad skal man sige? Jeg har kjendt et Mandfolk, som troede, at han var smittet af Barselfeber. — Nu brøler han igjen; kan De forstaae hvad han mener? Han brøler, at Digterne maae ikke tage Betaling, for saa blive de for fede. Det er lidt Jalousie; men jeg skal sige Dem, han veed ikke selv, Stakkel, om han er kjøbt eller solgt. — Nu brøler han igjen; kan De forstaae ham? Han brøler, at han vil tage sig af Digternes Optugtelse. Jeg skal sige Dem, han veed ikke, Stakkel, at Digternes Natur gaaer over Oxens Optugtelse. — Nu brøler han frygteligt. De skal ikke blive

bange; han mener ikke Ondt med det; det er Oren, som harcellerer. — Men nu bliver det rigtignok Alvor. Veed De, hvad det er? Han brøler, at han er fedet for offentlig Regning, med Respect at sige, og at vi Alle bør være uafhængige af Regjeringen, og ikke skrive Vers over kongelige Slotte og kongelige Fødselsdage, men vise Characteerfasthed og fremme Tidens store Opgave. Jeg troer, Gud forlade mig, han brøler, at han er bleven liberal. Jeg skal sige Dem, han veed ikke Stakkel, at Slagtetiden er nær. — Høistærede Publicum! see paa ham, mens du har ham! thi naar han først er slagtet, kan han ikke mere dandse paa Linie for dig.

— Mere Boeuf: Oren spiller Gnav. Skulde De troe, mine Herrer og Damer, at denne Ore kan spille Gnav? Men den har ogsaa næsten menneskelig Forstand. Vil De behage at betragte Spillet: Narren er udtrukken, Oren trækker Hugaf som Duellant, men Narren gaaer, og tager Hugaf med sig, og Oren bliver Aal.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 11.

(15. August 1842.)

Konge og Constitution.

Man fortæller, at en Bondekone, der aldrig tilforn havde seet nogen Konge, skal være falden i stor Forundring, da hun engang fik Frederik den Sjette at see. Hun kunde nemlig ikke faae i sit Hoved, hvorledes det var muligt, at Kongen kunde være saa mager, da han dog, efter hendes Formening, spiste Hvedebrød hver Dag. Det er en hos Almuen temmelig rodfæstet Fordom, at de „Store," der ere fritagne fra, hvad den kalder det strenge Arbeide, i Almindelighed have gode Dage, og da nu Kongen naturligviis er den største iblandt alle „de Store," saa følger jo ligefrem heraf, at hans Aar kun tælle lutter Hvedebrødsdage. I denne naive Forudsætning ligger unegtelig en Sandhed; thi er Kongen i fuld Besiddelse af Magt og Herlighed, da maa han ogsaa kunne

overvinde de ellers uovervindelige Hindringer; da maa hans Sjæl være ophøiet over smaalige Sorger, og, selv om et Uveir trækker op, stole paa den kongelige Idee, der aldrig skiller Cæsar fra Cæsars Lykke. Men heraf fremgaaer ogsaa let den feilagtige Anskuelse, at en uindskrænket Monarch kan behandle sine Undersaatter omtrent som han vil, og, saa at sige, vende op og ned paa Staten, eftersom han selv er stemt for det Gode eller Onde. Er man saaledes, ifølge denne Synsmaade, opfordret til Taknemlighed imod Kongen for det Gode, Regjeringen fremmer, saa vil man paa den anden Side ogsaa mene, at det er ham, der egentlig maa bære Skylden for alle Ufuldkommenheder i Statens Liv og Institutioner; og uagtet man vel ikke hos os, som i China, drager Øvrigheden til Ansvar for Vind og Veirligt, vil dog den Enkelte, i samme Grad som han føler sig generet af en og anden offentlig Byrde, let adoptere den gamle velbekjendte Grundsætning: „Var jeg Konge, da skulde det blive anderledes."

Vi vilde imidlertid have ladet disse Almuefore-stillinger være aldeles uberørte, hvis ikke i vor politisk opvakte Tid talrige Exempler havde lært os,

at lignende Anskuelser (forstaaer sig mutatis mulandis) ogsaa foresvæve Mange iblandt de Dannede. Reducerer man nemlig Oppositionspartiets Grundtanke til den simpleste Form, bliver Meningen denne, at Kongemagten ved Souverainetetens saakaldte Indførelse har erholdt en saadan Tilvæxt, at Monarchen nu uden Tab for sin Person og til Fordeel for Staten gjerne, hvis det saa behagede ham, kunde afstaae Folket en Deel af Magtfyldens formeentlige Overskud. Naar Regjeringen nu desuagtet ikke syntes at træffe de behørige Anstalter til en saadan Afstaaelse, kan man af Oppositionens Stilling uden Vanskelighed abstrahere dens Motto: „Var jeg Konge, da skulde Alt blive anderledes.“

At forskjellige Partier optræde mod hverandre, saasnart Sandsen for det offentlige Liv vaagner hos et Folk, og at ethvert Parti, saavidt muligt, arbeider paa at skaffe sine Anskuelser Indgang, er ganske i sin Orden; men at Modsætningen mellem de Liberale og Conservative hos os har udviklet sig til en Strid for og imod „Constitutionen,“ er derimod meget uheldigt, og beroer udentvivl paa en Feiltagelse. Fastholde vi nemlig Begrebet „Constitution“ i dets rene Almindelighed, da hører det, som bekjendt,

hjemme, ikke blot i den politiske Verden, men ogsaa i mangfoldige andre Sphærer, hvor det altid udtrykker den væsentlige Beskaffenhed ved en bestemt Organisme. Anvendt i Politiken kan det altsaa, for sig taget, umulig betegne nogen særegen Statsforfatning, men er, hvad Ancillon ogsaa bemærker, just at betragte som et dybere og grundigere Udtryk for Statsforfatning i Almindelighed. Enhver Stat har altsaa ifølge sin Natur, en bestemt Constitution; Forskjellen er kun den, at en maadelig organiseret Stat har en slet Constitution; en velorganiseret Stat derimod en sund og stærk Constitution. Uagtet nu Ordforklaringer kun saare sjeldent afgive noget betydeligt Bidrag til Forsoning af væsentlig modstridende Anskuelser, saa maa det dog bestemt udhæves som en afgjort Fordeel for Oppositionspartiet, at det hidtil har vidst at beholde Ordet „Constitution" som Firma og Stikord. Thi Enhver, der modarbeider Constitutionen, paadrager sig med Rette Skin af at modarbeide en hvilkensomhelst Udvikling af en solid og velorganiseret Statsform, for i dens Sted at forsvare det Svævende og Prekære. For altsaa at forstaae Striden imellem vore Politikere maa man vel erindre, at det saakaldte constitutionelle Parti betjener sig af Ordet

Constitution i en historisk Betydning, hvorved det bliver et Udtryk for den Statsforfatning, i hvilken Magten (Souveraineteten) ved en Grundlov er udstykket og deelt mellem Konge og Folk. Det egentlige *punctum quæstionis* i alle vore politiske Undersøgelser er Kongemagtens Begrændsning.

Hvad der, navnlig i logisk Henseende gjør disse Undersøgelser saa difficile, er den Omstændighed, at man fra begge Sider synes at lægge særdeles Vægt paa principium exclusi medii. Man forudsætter nemlig, at et Monarchi nødvendigviis maa være enten uindskrænket eller indskrænket, og at der her ikke gives noget Tredie. Af dette logiske Princips stadige Anvendelse fremgaaer da ogsaa den ubarmhjertige Haardhed, hvormed Partierne saa ofte bekjæmpe hinanden. Thi idet enhver af Parterne forestiller sig, at den nødvendigviis maa have enten Ret eller Uret, og ikke kan opgive Bevidstheden om sin Ret uden at opgive sig selv, saa bliver Følgen heraf, at den kaster Urettens hele Vægt paa Modstandernes Skuldre, og taber sig i Fortrydelse over, at disse ikke ville indrømme, hvad der dog maa vise sig for alle Upartiske som den soleklareste Sandhed. Enhver Strid, der drager sin logiske Næring af Exclusionsprincipet, bliver derfor stedse en Kamp paa

Liv og Død, en Krig, der aldrig kan føre til nogen Fredsslutning, fordi den først ender med de Overvundnes fuldkomne Ødelæggelse. Skal der altsaa hos os være Tale om nogen sand politisk Forsoning, da maa man fremfor Alt ombytte det altfor muhammedanske principium exclusi medii med det mere christelige Mediationsprincip; da maa man indrømme, at det sande Monarchi er et alsidig begrændset og netop derved et frit og ubegrændset Kongedømme, — da maae de stridende Parter bringe det til klar Bevidsthed, at de begge have lige Uret, fordi de begge have lige Ret.

At nu begge de her nævnte politiske Partier med Sandhed kunne siges at have Ret i deres Uret, er beviist, saasnart man kun kan hævde følgende tvende Paastande: at nemlig enhver af Parterne forsvarer en sand Hovedside af Statens Begreb, dernæst at disse tvende Hovedsider, saaledes som de i Striden selv stilles mod hinanden, ikke ligefrem kunne combineres, men hver for sig maae undergaae en væsentlig Forandring, hvis de skulle forsones i en høiere Enhed. Lad de Liberale beholde Ret i at Kongemagten absolut maa begrændses, og lad os tillige indrømme de Conservative at den maa forblive uindskrænket; vi ville da komme til følgende Resultat: Naar det liberale Parti forsva-

rer en Indskrænkning af Monarchiet, der ikke kan bestaae med dets væsentlige og sande Uindskrænkethed, da have de heri Uret, efterdi de Conservative have Ret; men naar disse omvendt ville hævde Monarchiets Uindskrænkethed paa en saadan Maade, at det ikke skulde fordrage nogensomhelst lovmæssig og paalidelig Begrændsning, maae de nødvendigviis ogsaa have Uret, efterdi de Liberale have Ret. Ligger altsaa de Liberales politiske Ret i deres Idee om Kongemagtens Begrændsning, da ligger netop deri ogsaa deres Uret, efterdi de slet ikke kunne forsone sig med de Conservative; ikke mindre ligger de Conservatives Uret i den Ret, hvormed de forsvare det rene Monarchie, hvis de aldeles ikke kunne forlige sig med de Liberale.

Den Mægling og Forsoning, hvorom her tales, maa imidlertid ikke forverles med det Slags Forlig, der blot beroer paa en gjensidig Eftergivelse i visse Punkter, eller den saakaldte billige Overeenskomst, hvorved de subjective Dissenser i al Mindelighed bilæges, uden at de stridige Principer selv objectivt hæves. Hovedsagen er, at Begreberne: „Indskrænkethed“ og „Uindskrænkethed“ begge fastholdes i deres hele Uindskrænkning; kun under denne Betingelse lader det sig tænke, at de gjensidig

kunne gaae over i hinanden og Modsigelsen mediéres.

Vi skulle nu i nogle faa Træk forsøge, nærmere at oplyse, hvorledes det, efter vor Overbeviisning, egentlig forholder sig med denne politiske Mediation.

Staten er, som bekjendt, ingen Maskine, men en Organisme. I Maskinen ere Delene først, og det Hele opstaaer efterhaanden ved en stykkeviis Sammensætning; i Organismen derimod udvikles alle Delene af Eenhedens Princip. De organiske Dele staae derfor alle i Heelhedens Tjeneste, de ere dens Momenter: jo skarpere Delenes Mangfoldighed sondres, desto kraftigere fremtræder Eenheden. Heelhedens Eenhed og Delenes Mangfoldighed ere derfor i den sande organiske Totalitet lige reelle og lige ideelle. Det organiserende Princip indeholder i sig alle Organismens Dele, og er saaledes et virkeligt Eenhedsprincip; men derved er det tillige bestemt som Fleerhedsprincip, thi det virkeliggjør kun sig selv ved at producere og forene alle særskilte Organer, anvise ethvert sin Plads og bestemme dets Function. Idet nu Delene virkeliggjøres, bliver Eenheden alsidig begrændset; den ene Livsfunction opløser sig i en Mangfoldighed af bestemte Functioner; det Hele sondres i lutter særskilte

Dele, og paa ethvert Punkt, hvor man vil søge Heelheden, finder man i Virkeligheden kun en Deel. Men i denne alsidige Selvbegrændsning fremtræder Eenheden uindskrænket, thi Delingen skeer kun for Heelhedens Skyld. Som ideel og udeelt Eenhed gjennemtrænger Heelheden alle sine virkelige Dele, og som virkelig, bestemt Eenhed concentrerer den i sig Organismens Liv, giver den Fasthed og Holdning ved at hæve alle Organer til Idealitet, o: ved at sætte dem som Momenter for dens egen Realitet. Exclusionsprincipets Dilemma: enten begrændset eller ubegrændset, enten deelt eller udeelt, enten Idealitet eller Realitet, er her aldeles ugyldigt. Den virkelige Organisme er absolut udeelt, just fordi den er uendeligt deelt, den er en i sig selv ubegrændset Heelhed, efterdi den i de særskilte Dele er alsidig begrændset. Den Expansion, hvorved Heelheden som Idealitet, udbreder og gjentager sig selv i alle virkelige Dele, og den Contraction, hvorved Delenes Mangfoldighed centraliseres som ideelle Sider i Eenhedens Virkelighed, ere begge Momenter i een og selvsamme Livsbevægelse, og i denne Livsbevægelse ligger Modsigelseus Mediation.

Søge vi nu i disse foreløbige Bemærkninger Præmisserne for en Bedømmelse af vore politiske Partiers

Stilling, da see vi de Liberale som Forsvarere af Delingsprincipet, medens de Conservative derimod bestræbe sig for at hævde Eenhedsprincipet.

Det er, ifølge de Liberales Mening, en høist mislig og betænkelig Sag, at Millioner Menneskers Skjæbne ligger i et enkelt Menneskes Haand; der bør derfor efter deres Overbeviisning være tvende Udgangspunkter for Statsmagten, tvende virkelige Magter i een og samme Stat, at de gjensidig kunne holde hinanden i Ligevægt. Hermed skal dog Kongemagtens store Betydning ingenlunde være overseet eller miskjendt; man indrømmer tvertimod gjerne, at Kongens Magt bør være den høieste iblandt alle Statens øvrige Magter, og udstrække sin Indflydelse over dens vigtigste Anliggender. Saa plausibel denne Theori nu end ved første Diekast maa forekomme Mange at være, saa vil det dog, efter en omhyggeligere Prøvelse, neppe kunne undgaae Opmærksomheden, at den væsentlig strider mod Kongemagtens Idee.

Naar det nemlig hedder, at Kongen bør være i Besiddelse af den høieste Magt, da kan Superlativet „høieste" tages i dobbelt Forstand. Deels kan man dermed udtrykke en blot Quantitetsforskjel fra Statens øvrige Autoriteter. Saaledes anvendes Superlativet,

naar der, f. Ex., tales om den rigeste Mand i Byen, den længste Soldat i Compagniet o. s. v. Heri ligger kun en Gradforskjel, et endeligt Fortrin. Deels kan man ogsaa derved udtrykkelig ville fremhæve en Qvalitetsforskjel, et væsentlig og absolut Fortrin. Saaledes hedder det, at Gud er det høieste Væsen og Friheden det høieste Gode. Herved bliver Guds Væsen ikke tænkt som endeligt ved Siden af flere andre, men som det, der sætter alle øvrige Væsener og derved bestemmer sig selv som Væsenet i eminent Betydning, o: som det absolute Væsen. Ligeledes kan Friheden heller ikke betragtes som et partielt Gode, men er, ved at gjøre alle særskilte, partielle Goder til Momenter for sig, bestemt som det Gode selv, eller det absolute Gode.

I hvilken af disse tvende Betydninger, de Liberale nu ville indrømme Monarchen den høieste Magt, kan ikke være tvivlsomt. For en Enheds Skyld stille de vel den kongelige Autoritet i Statens Centrum, men for en Sikkerheds Skyld ønske de den desuagtet omgjerdet af en paalidelig Skranke, den ikke skal kunne overstige. Men den sidste af disse Fordringer tilintetgjør den første. Skal Kongemagten være Statens virkelige Centralmagt, dens sande Magteenhed, da maa den og-

saa magte alle Statsorganismens særskilte Dele. Optræder der nu en anden Magt ligeoverfor den kongelige, en Autoritet, der kan sige Nei! om end Monarchen siger Ja! da er Centrum gjennembrudt, da har Staten tvende Souveraineteter, af hvilke ingen er souverain, tvende Monarcher, af hvilke ingen er Monarch. Det Sande i Oppositionsprincipet er, at al virkelig Magt, følgelig ogsaa al virkelig Statsmagt, kun kan bestemme og yttre sig, idet den deles og sondres, men Feilen ligger deri, at Delenes Realitet ophæver den virkelige Enhed og forvandler den til en blot Idealitet. Sperge vi nemlig om den høiere Magteenhed, der her skal forene og forsone Kongens og Folkets Magt, vil Svaret upaatvivlelig blive dette, at det alt organiserende Enhedsprincip maa falde sammen med Statens rene Idee. Staten er altsaa selv den væsentlige Souverain, der deler sin virkelige Souverainetet mellem Konge og Folk. Det er Borgeraanden, Almeenaanden, Almeenvillien, lutter svævende Idealiteter, man paakalder i Enhedens Navn. Men i denne eiendommelige Skikkelse er Statsforfatningen ikke længere monarchisk. Thi at lade Enhedsprincipet gjælde som reent ideelt, uden tillige at være reelt, er netop Republikens Særkjende. Enhver Stats-

forfatning, hvis Centralmagt begrændses af en i Grundloven bestemt, uoverstigelig Skranke, er følgelig en Republik, hvad enten man saa kalder dens første Embedsmand Dictator, Præsident, eller Konge; thi Kongen er Monarch, Monarchen er Eneherster, men en Eneherster, der ikke herster ene, er i denne Tankeforbindelse en sand contradictio in adjecto, en Modsigelse, der ikke kan medieres, fordi den umiddelbart (altsaa uden at behøve nogen Mediation) ophæver sig selv.

Men idet vi saaledes i Modsætning til de Liberales eiendommelige Begrændsningstheori maae gjøre Exclusionsprincipet gjældende, for at vindicere den Sætning, at en Stat enten maa have en uindskrænket Konge eller aldeles ingen, er det saa langt fra, vi hermed tillige opponere imod Kongemagtens sande og virkelige Begrændsning, at vi tvertimod i det Efterfølgende agte at forsvare den. Dernæst maa det udtrykkelig fremhæves, at man ikke af det anførte Alternativ kan udbringe den Mening, at Staten enten maatte have en uindskrænket Herster eller gaae tilgrunde. Staten kan nemlig, som enhver anden Organisme, bære paa mange Slags Skrøbeligheder og laborere af en svag Constitution, uden at Død og

Opløsning derfor strax indtræde. Kun forsaavidt man har villet ophøie den antike Verdens blomstrende Republiker til sande Mønsterbilleder for en ægte liberal Statsforfatning, kan det med Hensyn til Statens Idee ikke oversees, hvor væsentlig Forskjellen er imellem den gamle og nye Tids Aand. Var Egoismen end i den gamle Verden mere crass end i den nye, saa var dog Emancipationskraften langt svagere, og Individernes particulære Interesser kunde derfor lettere hensvinde som Accidenser i Statens Substans. Hertil kommer, at de classiske Nationers plastiske Phantasianskuelse, der overalt førte dem til Personification af Ideerne, ogsaa lod dem personificere og anskue Statens Idee i en bestemt Guddom. Istedetfor Eenhedens Virkelighed kunde de altsaa behjelpe sig med dens Symbol. Men slige Surrogater ere aldeles utilstrækkelige for den moderne Reflexion. Den franske Republiks Fornuftgudinde var og blev en Bogtrykkermadam; Reflexionens Lys afbleger Phantasiens Sindbilled; skulle de moderne Stater have en gedigen, central Eenhed, da maa den være en virkelig, ikke en symbolsk, en personlig, ikke en blot personificeret.

Det er nu denne Statens virkelige Eenhed, de

Conservative forsvare, og i dette Forsvar ligger deres væsentlige Styrke. Staten omslutter nemlig en Totalitet af individuelle Villier; ethvert Individ, enhver Stand har sit Formaal og sine særskilte Interesser, Egoismen (saavel den personlige, som Standsegoismen) truer Staten fra alle Sider. For at Staten altsaa kan beseire den virkelige Egoisme, maa Nationen bringe den et virkeligt Offer; og den bringer dette Offer, i det den ubetinget underkaster sig sin Monarch, og lader alle particularistiske, Staten fiendtlige, Interesser strande paa den reelle Enevillies Kilppe. Det rene Monarchi har da Det tilfælleds med Despotiet, at Herskerens Autoritet er absolut; men de adskille sig derved, at der i Monarchens Villie forudsættes et fornuftigt Indhold, medens Despotens derimod bliver staaende ved den tomme Vilkaarlighed. Folkets ubetingede Hengivenhed unders Monarchens Autoritet forudsætter altsaa dets ubegrændsede Tillid til hans dybe Indsigter og Villies Reenhed. Alle særskilte Love og Retsinstitutioner, der uden monarchisk Sanction existere som Levninger af en tidligere Forfatning, forsvinde da af Aderverdenen, og hele Retsbegrebets virkelige Indhold reduceres til en reen Idealitet i Her-

skerens Bevidsthed, for at emanere af den som af den rene Kilde. Folket haaber, at Kongen i Naade vil ordne alle Retsforhold og sørge for Rigets Tarv; Monarchens Naade er altsaa Rettens Princip, han selv staaer kun Gud til Regnskab.

Men fastholdes nu dette Princip i hele dets Stringens, da bliver Enheden saa prædominerende, at Statsorganismens særskilte Dele berøves den gedigne Virkelighedens Præg. Alt hvad der nemlig savner den faste Skikkelse, den bestemte Grændse, hvad der kan ophæves ligesaa let som det kan sættes, og sættes saa let som det kan ophæves, kan komme og svinde som den flygtige Tanke, er et ideelt Abstractum uden sand Realitet. Men at dette netop er Tilfældet med Statens Love og Institutioner, hvor det eensidige Monarchies Princip gjennemføres med skjærende Consequens, derom vil man let overbevise sig. Thi hvad den monarchiske Villie sætter, formaaer den ifølge Principet ogsaa igjen ophæve, hvis den finder det tjenligt; her er altsaa ingen fast og blivende Grændse. Saaledes kan da (hvad ogsaa Verdenshistorien og navnlig Ludvig den 14des Dynastie lærer) det Tilfælde indtræde, at Staten, der i det uindskrænkede Monarchi søger Frelse for Egoismen, just derved hjemfalder til den

absolute Egoisme. Hvor Statsudviklingen under et saadant Monarchi lykkes, ligger Grunden dertil uden-tvivl mere i Organismens naturlige Livskraft end i det abstracte Princip: Constitutionen er i sig selv kun svag.

Resultatet heraf bliver altsaa dette, at Republiken og det eensidige Monarchie danne de tvende modsatte Extremer, der i den fuldkomne Statsforfatning maae finde deres høiere Eenhed. Men skal denne Eenhed i Sandhed opnaaes, da kan man ikke blive staaende ved den Betragtning, at ethvert af disse Extremer har sit virkelige Fortrin og sin virkelige Mangel, saa at man, for at udbringe det rette Facit, blot behøvede at subtrahere begges Mangler og addere deres Fortrin; man maa, for at undgaae den løse Combination, tillige erkjende, at ethvert Extrem just har Mangelen i sit Fortrin. Dette vil maaskee blive aldeles indlysende, naar vi anstille en Sammenligning imellem Republik og Monarchi med specielt Hensyn paa Lovens Væsen.

Betragte vi nemlig Lovens Aand, Retsideens Inderlighed med den flydende Grændse, som Retsbegrebets abstracte Idealitet, Lovens Bogstav derimod, Retsideens ydre Virkelighed med den faste, bestemte Grændse, som

dets abstracte Realitet, saa kunne vi strax gjøre den Observation, at Lovens Idealitet altid staaer i omvendt Forhold til den ideelle Side af Eenhedsprincipet i Statens Organisme.

I Republiken, hvor Staten mangler den virkelige Eenhed, maa Grundloven sammenholde det Hele, og derfor udtræde af Retsideens Indre, præget og stemplet med alle udvortes Mærker. Just fordi Statseenheden opfattes figurligt, maa Loven forstaaes bogstaveligt; just fordi Eenhedsprincipet indskrænkes til en Idealitet uden Realitet, maa Loven indskrænke sig til en Realitet, der mangler den sande Idealitet. Thi den Idealitet, Retsideen her udvikler, er prekær og tvivlsom; idet den maa gjennemvandre Debatternes og den advocatmæssige Fortolknings Labyrinth, forvilder den sig i particularistiske Interesser og undgaaer ikke Egoismens Smitte. Den modsatte Eensidighed viser sig i det rene Monarchi. Monarchen er Lovgiver, og følgelig Lovenes første Interpret; her gjælder altsaa den gamle Regel, at Enhver er sit eget Ords bedste Fortolker, og man kan aldrig være i Tvivl om Lovens Mening. Men jo mere eensidigt den monarchiske Villie fremtræder som umiddelbar Enkeltvillie, desto mere vaklende og svævende blive alle

Loves Bestemmelser. Mangler saaledes Lovens Grænser i Republikken den høiere Bevægelighed, saa savne de derimod i det eensidige Monarchi den tilstrækkelige Fasthed. Denne Betragtning fører os nu til et andet Punkt, til Forholdet nemlig mellem de saakaldte juridiske og moralske Garantier i Staten.

I den Sphære, hvor Retsideen, i Forbund med den reelle Magt, repræsenterer sig efter sin ydre Bogstavelighed, og, ophøiet over alle enkelte Villier, sætter sin objective Skranke mod den subjective Vilkaarlighed, har Staten sine juridiske Garantier; i den Sphære derimod, hvor Retsideen virker med ideel Inderlighed, og efter sin Idealitet gjennemtrænger og leder Individernes frie Livsyttringer, ere dens Garantier moralske. Ogsaa for dette Synspunkt frembyder Republiken og det eensidige Monarchi mærkelige Modsætninger. Republiken begynder med at byde Folket og dets særskilte borgerlige Interesser juridiske Garantier; Statens Ret derimod til at være en substantiel Eenhed, der sætter sig sit eget Formaal, er kun moralsk garanteret. I det eensidige Monarchi er Forholdet omvendt. Her er Statsmagtens Eenhed juridisk garanteret; Kongens Person er hellig. Det gjælder derfor om Monarchen

i dette Monarchi, hvad der gjælder om Jehova i det gamle Testament, at han selv i sin Ubegribelighed altid beholder Ret. Hvad Folket derimod angaaer, hviler dets hele positive Ret paa en moralsk Grundvold, nemlig paa Monarchens frie Retfærdighed. Denne moralske Garanti er altsaa den Kilde, hvoraf alle de borgerlige Rettigheds juridiske Garantier, d: den hele virkelige Retstilstand, kan siges at flyde.

Man vil nu uden Vanskelighed indsee, at de moralske og juridiske Garantier, naar de adskilles, miste deres Betydning, og at enhver Statsforfatning, i hvilken de ikke alsidig gjennemtrænge hinanden, som Folge heraf, maa være eensidig. Sætter man saaledes Republikens væsentlige Fortrin deri, at den ved en skarp Sondren af alle Gebeter saa bestemt udtrykker hele Retsforholdet, og garanterer Folket dets sociale Tilstand, da maa det heller ikke oversees, at jo mere man fortroer sig til de blot juridiske Garantier, desto mere henfalder man til en blot overfladisk Opfattelse af Rettens Idee. Hvor denne Opfattelsesmaade bliver den herskende, seer man blot paa Lovens Bogstav, ikke paa dens Aand, og stoler kun paa den udvortes tvingende Magt, der bringer de bestemte Forskrifter i Udøvelse. Dette indlyser klart af det abstract juridiske Forhold, hvori Folket her stiller sig til dets Regjering. I Chartet, denne sociale Contract, bestemmes de faste Grændser, Regjeringen ikke tør overskride. Vover Regjeringen nu i et og andet Punkt at overse de foreskrevne Betingelser, da har den, selv om de ideelle Hensyn, den herved fulgte, ere nok saa gyldige, selv om dens moralske Ret er nok saa stor, dog nu juridisk Uret, og det fornærmede Folk kan gribe til sine Vaaben. Et frappant Exempel herpaa frembyder den franske Constitution fra 1793,

hvori det blandt andet, hedder: Quand le gouvernement viole les droits du peuple, l'insurrection est, pour le peuple et pour chaque portion du peuple, le plus sacré et le plus indispensable des devoirs. Man er i Republiken ikke blot aarvaagen, man er ogsaa expedit: overtræder Regjeringen Folkets Ret Kl. 12, kan Allarmtrommen gaae Kl. 12½, og Revolutionen begynde præcis Kl. 1. Dette er Republicanismens Princip i dets skjærende Eensidighed. Just fordi man vil holde den juridiske Garanti saa urokkelig fast, taber den al Betydning; og før man ret besinder sig, er Retsforholdet opløst og Staten rystet i dens inderste Grund. Republikens Mangel ligger altsaa i dens Fortrin.

Betragte vi nu paa den anden Side det rene Monarchi, da vilde heller ikke dets Fortrin i Virkeligheden kunne adskilles fra dets Mangler. Er dets væsentlige Fortrin, hvad Retsideen angaaer, dette, at det lærer Nationen at skatte de moralske Garantier og opfatte Retsbegrebets Indhold i dets Idealitet, saa er Grundmodsigelsen tillige denne, at et Folk skal have moralsk Ret og være gjennemtrængt af Rettens Idee, uden at dets hele retlige Stilling i Staten tillige skulde kunne erholde en sand juridisk Sanction.

Vi have hidtil fastholdt de eensidige Principer i deres hele Abstraction; skulde et af disse i Virkeligheden gjennemføres i al dets Consequens, da vilde neppe nogen af de her omtalte Statsorganismer opnaae den hæderlige Alderdom. Men det concrete Liv er altid stærkere end den abstracte Theori, det nøder derved Theorien til at gaae ud over sine Abstractioner og tilegne sig Virkelighedens rige Indhold. Fra tvende hinanden aldeles modsatte Udgangspunkter kan Statsorganismen begynde sin Udvikling og

dog omsider naae det samme Maal. Gjennem periodiske, successive Reformer bør enhver eensidig Constitution nærme sig sit høiere Maal; men Opnaaelsen af Maalet selv vil udkræve en epochegjørende Reformation, hvorved Statens sande Princip constitueres i hele dets Alsidighed. Nødvendigheden af successivt forberedende Reformer ligger deri, at Retsideens Inderlighed stedse maa sættes som Grund for dens ydre Existens, at Realiteten stedse maa fremgaae af Idealiteten. Hvad der ikke har Rod i Folkets Bevidsthed, hvad der ikke, ifølge et frit Overblik over concrete Forhold og specielle Omstændigheder, er anerkjendt som hensigtsmæssigt og nødvendigt, kan ikke introduceres i Statens Liv ved udvortes Lovbestemmelser. Men naar Ideen har udfoldet sine væsentlige og blivende Momenter, da bør ogsaa disse realiseres og fastsættes i deres almindelige Grundtræk, da bør ingen af de bevægende Kræfter, der ere nødvendige for Constitutionens Sundhed, forblive som ideel og svævende, da bør Staten i dens Heelhed være sikker paa sig selv. Som Følge heraf forventer enhver Statsforfatning, der udvikler sig af et eensidigt Princip, sin Epoche.

Har en Republik saaledes successivt hævet sig fra Democratismen og Aristocratismen op til den begyndende Centralitet i det saakaldte constitutionelle Monarchi, har den bragt det saa vidt, at de egoistiske Interesser overalt vige for Statens sande Fordringer, at Grundloven ikke længere fortolkes efter dens Bogstav alene, men ogsaa efter dens Aand, da er dens factiske Tilstand normal, da ere Lovens Skranker ikke blot faste, men ogsaa bevægelige, da gjælde de moralske Garantier ikke mindre end de juridiske, da er Statens Eenhed ikke blot ideel men ogsaa reel, da ere dens perio-

diſſe Reformer gjennemførte. Men desuagtet mangler den dog endnu den epochegjørende Reformation. Saalænge den ifølge sin Grundlov kun er et „constitutionelt“ Monarchi, saalænge der endnu ere visse for Centralmagten uoverstigelige Grændser tilbage, saalænge er den efter sit Princip væsentlig Republik. Den forudsætter endnu sit principium exclusi medii: „enten indskrænket eller uindskrænket; og derfor helst indskrænket.“ Det Prekære og Svæveude i dens Stilling er, at den umiddelbare Harmoni, der bringer Aanden ind i Lovens Bogstav endnu kan tabes, at Statens øverste Styrer, skjøndt moralsk ubegrændset, dog endnu juridisk eensidig er begrændset, at de moralske og juridiske Garantier altsaa endnu kunne adskilles og falde fra hinanden. Er Retsinstitutionernes Stabilitet juridisk garanteret, da maa ogsaa deres Bevægelighed garanteres juridisk. Den alsidig udviklede Republik maa forvandles til et absolut Monarchi. Thi den juridiske Garanti for Stabiliteten bliver først sand og virkelig, naar den forvandles til en moralsk Garanti for Bevægeligheden, og omvendt er Bevægelighedens juridiske Garauti kun da betydningsfuld, naar den tillige udgjør Stabilitetens moralske Grundvold. Hvad hermed menes, kunne vi tydeligere udtale i en Fremstilling af det rene Monarchies Epoche.

Ogsaa det rene Monarchi maa Statsorganismens naturlige Livskraft drive ud over dets Eensidighed. Monarchen kan ikke concentrere den virkelige Statsmagt i sin Person, uden at han tillige udtrykker sin Villies Indhold i et virkeligt Statssystem. Enhver Lov han giver, bliver saaledes et Afpræg af hans væsentlige Villie, enhver Institution, der fremstaaer paa hans Bud og kommer til Existens, erholder allerede

derved en relativ Selvstændighed, og kan nu ikke, uden at alle fornuftige Hensyn tilsidesættes, umiddelbart tages tilbage. Ved hvert Skridt, Monarchen gjør paa Regjeringens Bane, omgives han af stedse flere reale Forudsætninger, der binde hans vilkaarlige Villie. Saaledes etableres efterhaanden positive Retsforhold. Under denne Udvikling vækkes og klares Folkets Begreb om Ret; den samme Retsfølelse, der saaledes gjør sig gjældende i Forholdet mellem Individer og Stænder, anvender Nationen omsider paa sin egen Stilling til Monarchen; end ikke lige overfor Majestæten kan den betragte sig som retløs. Selv det Misforhold, der i det rene Monarchi saa ofte finder Sted imellem det altfor passive Folk og dets Regjering, kan Monarchen ophæve uden Tab for sin Autoritet. Thi naar Regjeringen tænkes i dens Adskillelse fra Kongen, ere dens Organer ligesaa absolut afhængige af Monarchens Villie som Folket selv. Alle de Skridt, hvorved Folkets politiske Selvstændighed saaledes successivt hæves, at det erholder en sand repræsentativ Forfatning og med den en betydningsfuld Indflydelse paa Statens vigtigste Anliggender, maae vi da regne blandt de periodiske, stille fremadskridende Reformer. Men selv da, naar det rene Monarchi har naaet denne factiske Sundhedstilstand, forventer det sin Epoche. Som eensidigt Monarchi er det endnu ikke kommet ud over principium exclusi medii: enten uindskrænket eller indskrænket, „og derfor helst uindskrænket.“ Men ved dets Udviklings Afslutning er det desuagtet blevet til et ganske andet Statssystem, end det var fra Begyndelsen af. Principets Eensidighed bør derfor selv ophæves ved et høiere og friere Forhold, hvori Kongen stiller sig til Folkets og Statens objectivt be-

staaende Forfatning; er Statsformen selv forandret, da kræver ogsaa denne Forandring sin betydningsfulde Sanction.

Som virkelig Eneherster vedbliver Monarchen at være ophøiet over ethvert Grundlovens Bogstav; derved frigjør han Lovens Aand og Statens virkelige Enhed garanteres. Men som Herster over et frit Folk med et alsidig udviklet Statssystem giver han ved sin Thronbestigelse Nationen det høitidelige Tilsagn, at han vedkjender sig den bestaaende Forfatning som Udtryk af sin væsentlige og kongelige Villie, og ikke vil hæve eller forandre en eneste af dens Former, uden at det tillige har viist sig klart og indlysende, at en saadan Forandring er til Statens Bedste. Herved kommer Lovens Bogstav til sin Ret; den kongelige Villie udtræder af sin mystiske Inderlighed, bestemmer sig til ogsaa at aflægge det Regnskab for sit Folk, som Monarchen engang vil aflægge for sin Gud: Folkets væsentlige Ret garanteres.

Den fuldkomne Garanti resulterer nu som en sand Identitet af det moralske og juridiske Moment. Idet den monarchiske Villie opløfter sig over den skrevne Lov, bliver dens uindskrænkede Magt juridisk garanteret: Kongen kan fremtvinge Lydighed. Men idet Monarchen ifølge sit Tilsagn vil respectere Forfatningens Grundlov, har han derved selv fortolket og mildnet den haarde Tvang og givet sin reelle Villie Idealitet; han vil saaledes stedse lade Sandheden træde i Forbund med Magten for at befæste sin uindskrænkede Villies Anerkjendelse ved en moralsk Garanti. Betragtes Sanctionen fra det folkelige Synspunkt, da gjentager sig den samme Identitet af juridiske og moralske Elementer. Forsaavidt Mo-

narchens uindskrænkede Magt er reel, hviler Folkets Ret paa den moralske Grundvold: Kongen lader sig bede, men ikke tvinge; hans Villie er altsaa kun moralsk indskrænket ved Folkets Forestillinger. Forsaavidt derimod den monarchiske Autoritet selv behøver en moralsk Basis, er Forfatningens Grundlov sanctioneret, Folkets Ret juridisk garanteret, og den kongelige Magt alsidig og positivt indskrænket ved Lovens Bogstav. Det alsidige, absolute Monarchi har altsaa en Constitution, ifølge hvilken Kongens Magt er absolut indskrænket; just fordi den er absolut uindskrænket; det reelle Eenhedsprincip er saaledes selv blevet reelt Delingsprincip, Modsigelsen ophævet i Statens egen Livsbevægelse og principium exclusi medii forsvundet.

Forfatteren kan ikke slutte denne Afhandling uden at tilføie et Par specielle Bemærkninger. Hvad Characteriseringen af vore politiske Partier angaaer, vil den velvillige Læser let observere, at jeg kun har holdt mig til de eensidige Extremer i deres rene Almindelighed; ligeledes haaber jeg ogsaa, at man vil betragte de her udtalte Ideer om Statens Reformer mere fra' et abstract logisk end fra et concret politisk Standpunkt. At bedømme, naar og hvorledes bestemte Reformer kunne og skulle indføres i en bestemt Stat, ligger naturligviis udenfor min Competence og maa overlades kyndige og grundige Statsmænd.

Rasmus Nielsen.

En privat Sag.

Jeg havde ikke ventet, at jeg i et litterært Tidsskrift skulde behøve at meddele en Artikel med nærværende Overskrift. Men nogle af mine offentlige Yttringer i reent litterære Anliggender have givet Hr. Lieutenant Carstensen Anledning til at tage Sagen fra den private Side. Herved er fremkaldt en privat Brevverling mellem ham og mig, og af denne har han i sin Figaro givet et Uddrag, som er saa upaalideligt, at jeg nødes til at meddele de virkelige Breve. Jeg vil ikke tale om, at han var ubeføiet til at lade mine private Breve trykke, uden iforveien at have erhvervet sig mit Samtykke, thi eftersom jeg dog vilde have givet ham dette, ifald han havde forlangt det, saa kunde det endog have været mig kjært, ved hans geskjæftige Iver at befries for at røre mere ved det Hele. Men til at gjøre et Uddrag af Brevene vilde jeg aldrig have givet mit Samtykke, og allermindst naar dette Uddrag overlodes til ham alene, som derved fik det i sin Magt at forandre Tonarten og Indtrykket. Under det usandfærdige Paaskud, at mit sidste Brev er saa „vidtløftigt," at Rummet ikke tillader at aftrykke det heelt, har han udeladt endeel Steder, som alle tilsammentagne ere af saa ubetydeligt Omfang, at ifald Meddelelsen ikke har conveneret ham, saa maa det have været af ganske andre Grunde end „Vidtløftigheden." Brevene lyde ordret saaledes:

№ 1.

Da de Yttringer, Deres Velbaarenhed oftere i den senere Tid, og navnlig i Nr. 9 af „Intelligensblade" har tilladt Dem imod min Person, ere af en saa fornærmelig Natur, at jeg ikke kan betragte dem med Ligegyldighed,

tillader jeg mig herved at opfordre Dem til at tilbagekalde disse, og forventer jeg i saa Henseende Deres Svar snarest muligt.

Kjøbenhavn den 21de Juli 1842.

Georg Carstensen.

Velbaarne
Herr Professor og Ridder
J. L. Heiberg.

№ 2.

Deres Hr. Broder, som overbragte mig Deres Brev af Gaars Dato, havde saa megen Hast, at jeg kun med faa Ord fik sagt ham min Mening. For at denne nu ikke skal blive misforstaaet, vil jeg herved gjentage den skriftligt.

De maa sagtens vide, at jeg ikke er saa ung i Litteraturen, at jeg lettelig skulde finde mig foranlediget til at tilbagekalde hvad jeg med velberaad Hu har yttret. Paa den anden Side vil jeg aldrig have den falske Ambition, ikke at tilbagekalde Det, om hvis Urigtighed jeg maatte blive overbeviist. Men De har blot ganske i Almindelighed opfordret mig til at tilbagekalde mine Yttringer. Paa denne Maade kan Sagen ikke fremmes. De vil let indsee, at førend jeg kan bestemme mig, bliver det nødvendigt, at De specielt opgiver mig, hvilke de Yttringer ere, hvis Tilbagekaldelse De forlanger, og — om muligt — de Grunde, hvorpaa De støtter Deres Fordring.

Bakkehuset, 22 Juli 1842.

J. L. Heiberg.

S T. Hr. Lieutenant G. Carstensen.

№ 3.

Til Gjensvar paa Deres Velbaarenheds Skrivelse af Gaars Dato, skal jeg blot bemærke, at de Yttringer, hvis Tilbagekaldelse jeg forlanger, naturligviis kun ere saadanne, som referere sig til min Person; disses Natur kjender De selv bedst, saasom De jo har nedskrevet dem med »velberaad Hu"; — men for dog at udhæve nogle bestemte, hvis Tilbagekaldelse jeg fornemmelig urgerer, vil jeg navnlig opgive Dem Benævnelserne »Nar" og »Nullitet", hvormed De har stemplet mig: — den første har De tre eller fire Gange givet mig som »Figaro", den sidste som Lieutenant Carstensen. At indlade mig paa nogen vidtløftig Udvikling af de Grunde, hvorpaa jeg støtter min Fordring, antager jeg for ufornødent, da Deres Velbaarenhed selv bedst indseer, at nævnte Yttringer ere, om ikke fuldkomne Injurier, saa dog af en saa graverende Natur, at jeg først og fremmest som Mand af Ære, dernæst som Borger og paa Grund af min offenlige Stilling, den levende Rapport, hvori jeg staaer til Publicum, o. s. v., ikke kan lade slige Yttringer sidde paa mig, forsaavidt jeg kan afvise dem.

For fremdeles at forebygge en langvarig Correspondance om Yttringernes mulige Betydning og andre Details, vil jeg anticipando bemærke, at selv om det maatte behage Deres Velbaarenhed at gjøre en skarp Distinction mellem »Figaros" og min Personlighed, og De saaledes maatte indhærere, at De ikke havde kaldt mig men »Figaro" en »Nar", saa slaaer man mig deels i Almindelighed sammen med »Figaro", og er jeg saaledes i den offenlige Mening identisk med denne Ugebladspersonification, deels forekommer denne Benævnelse i »maleriſk Atlas" paa en Maade, der lader det udenfor al Tvivl, at det er mig, men ikke Bladet, der menes, idet De omtaler »Figaro"

— den Nar, som oplyser Rosenborg med bengalske Flammer. — Dog vil naturligviis en Erklæring, som maatte gaae ud paa, at det ikke var mig, men kun Bladet, De havde meent, være tilfredsstillende for min Person.

Men, under alle Omstændigheder vil Benævnelsen „Nullitet" blive tilbage, og det er denne, jeg især maa forlange tilbagekaldt.

Kjøbenhavn den 23de Juli 1842.

Georg Carstensen.

Velbaarne
Herr Professor og Ridder
J. L. Heiberg.

№ 4.

Det er meget rigtigt, at jeg selv bedst maa kjende mine egne Yttringer; men hvilke af disse der især maatte antages at have afficeret Dem, det maatte De bedst vide, og derfor henvendte jeg dette foreløbige Spørgsmaal til Dem. Af Deres Svar af Gaars Dato seer jeg nu, at det er Udtrykkene „Nar" og „Nullitet".

Hvad det første Udtryk angaaer, da er Deres anticiperende Bemærkning fuldkommen rigtig. Ved Ordet „Nar", som jeg aldrig har anvendt paa Dem, men kun paa Deres Figaro, kan der altsaa ikke være Spørgsmaal om nogen Tilbagekaldelse, thi at kalde et Tidsskrift en Nar, maa staae Enhver frit for, og jeg skal ikke drage Dem til mindste Ansvar, om De vil tage Repressailler.

Med Hensyn paa dette Punkt staaer da, saavidt jeg indseer, intet Andet tilbage end at godtgjøre, at Benævnelsen „Nar" aldrig af mig er brugt paa en saadan Maade, at der er Nødvendighed for at applicere den paa Deres Person istedenfor paa Deres Blad. I denne Hen-

seende har jeg at svare paa to Bemærkninger i Deres Skrivelse.

Den første er den, at man slaaer Dem sammen med "Figaro", at De saaledes i den offentlige Mening er identisk med denne Ugeblads-Personification. Herimod stiller jeg den Contra-Bemærkning: at den offentlige Mening dog vistnok ogsaa veed at adskille, hvad den saaledes forener, især da det er almindelig bekjendt, at De ikke selv skriver Deres "Figaro", men lader den skrives af Andre. Ialfald har jeg ingen Deel i denne Identification, som vel udspringer deraf, at Deres Journals Titel er et mandligt Nomen proprium. Dengang den hed "Portefeuillen", blev De ikke identificeret med samme.

Deres anden Bemærkning om dette Punkt er den, at da jeg i det maleriske Atlas har nævnet Figaro som den Nar, der oplyser Rosenborg med bengalske Flammer, saa er det "udenfor al Tvivl, at jeg har meent Dem og ikke Bladet". Men saavidt jeg indseer, maa netop det Modsatte være udenfor al Tvivl, eftersom de af Dem arrangerede offentlige Festiviteter netop føre Navn af "Figaros Fester". Da det imidlertid kan være muligt, at mit Udtryk, mod min Villie, indeholder nogen Tvetydighed, saa undlader jeg ikke at give Dem følgende nærmere Forklaring: Deres Bestræbelse for at arrangere smukke og smagfulde Festiviteter i det paa saadanne Forlystelser hidtil saa fattige Kjøbenhavn har ikke mindre min end det hele Publicums Paaskjønnelse, og denne Bestræbelse skal vist aldrig finde nogen Opponent i mig, der ved flere Leiligheder har yttret det Ønske, at Kjøbenhavn ogsaa i denne Henseende maatte holde Skridt med andre Hovedstæder. Jeg paaskjønner altsaa fuldkommen det Gavnlige i denne Deres Bestræbelse, hvad enten den saa gaaer ud paa at oplyse Rosenborg med bengalske Flammer, eller

paa andre lignende Forlystelser. Men paa den anden Side er det min Mening, at denne Bestræbelse taber i sin Anseelse ved at sættes i Forbindelse med en litterær Entreprise, for hvilken det er mig — og vistnok alle dannede Mennesker — umuligt at have Agtelse. Deres Talent til at være, hvad man har kaldet Kjøbenhavnernes maître de plaisirs, er i sig selv for godt til at gjøres afhængigt af et litterært Foretagende, hvortil De ikke har Evne. Vistnok er det en uskyldig Fornøielse at udgive et Morskabsblad; men naar det fra simpelt Morskabsblad vil blive et critisk Blad, som gjør Fordring paa at opfylde høiere Formaal, hvorom Udgiveren og hans Medarbeidere neppe have nogen Anelse, saa danner denne talentløse Dilettantisme en skadelig Contrast med det virkelige Talents Bestræbelser i dets naturlige Retning; og naar den ovenikjøbet tillader sig en usømmelig Tone i Anledning af Personer og Gjenstande, som Udgiveren og hans Medarbeidere ikke ere competente til at bedømme, saa blander der sig endog en hæslig Skygge i det Lys, som de orientalske Lamper og den bengalske Flamme ellers vilde udbrede uden Formørkelse. Dette har jeg villet antyde ved min Yttring i Digtet, og derfor har jeg udtrykkelig nævnet Figaro, ikke Dem.

Hvad det andet af Dem urgerede Udtryk „Nullitet" angaaer, da er det vel indlysende, at jeg hermed ikke kan have meent Andet end litterær Nullitet, Nullitet som æsthetisk Dommer; men isaafald maa Udtrykket finde sin Retfærdiggjørelse i Det, som jeg umiddelbart her foran har fremsat, i Anledning af Deres anden Bemærkning til det første Udtryk. Under alle Omstændigheder vil De let indsee, at enten jeg har Ret eller Uret i at betragte Dem som Nullitet i litterære Sager, saa ligger heri aldeles ingen borgerlig eller i sædvanlig Forstand personlig Fornærmelse, men kun en saadan litterær Dom, som Enhver,

der optræder i Litteraturen, maa vide at finde sig i, og hvis Tilbagekaldelse ved en simpel Erklæring istedenfor ved en litterær Debat selv vilde være en Nullitet.

Og da jeg, vist ikke mindre end De, ønsker at „forebygge en langvarig Correspondance", saa maa jeg hermed anse Deres Forlangende for tilstrækkelig fyldestgjort og Sagen for sluttet.

Bakkehuset, 24 Juli 1842.

J. L. Heiberg.

T. S. Hr. Lieutenant G. Carstensen.

Ifald nu Nogen vil gjøre sig den Ulejlighed at sammenligne de virkelige Breve med Figaros Uddrag, saa vil man see, at dette Uddrag virkelig er gjort med et Slags Talent til at forfalske en Sags rette Udseende og Betydning, uden at dog Ophavsmanden aabenbart kan kaldes en Falskner. Til de udeladte Steder vilde der let kunne blevet Plads, især dersom Udgiveren havde udeladt nogle af sine egne Reflexioner, — ikke de meest myndige, som netop, i Forbindelse med Navnet, der staaer under dem, gjøre en udmærket Effect, men derimod nogle af de meest umyndige, f. Ex. den Bemærkning, at ifølge min Mening „kan Udgiverens Evne slet ikke komme i Betragtning", — Noget, jeg fuldkomment indrømmer, og som det derfor er lidt enfoldigt at bruge som Indvending imod mig; fremdeles de af Udgiverens Yttringer, hvori der udtaler sig en saa rodfæstet, inderlig Overbeviisning om, at det nødvendigviis maa være ham selv, der er meent med Narren. Ved at lægge Mærke til nogle af de udeladte Steder vil man ogsaa til Nød forstaae, hvorledes Hr. Lieutenant Car-

stensen, tiltrods for mine udtrykkelige Ord, har kunnet komme til det Resultat, at jeg ved „Nullitet“ ikke skulde have meent ham selv, men hans Figaro. Tvertimod, jeg har jo paa det Bestemteste sagt, og gjentager det herved eengang for alle: Det er Figaro, som jeg kalder Nar, og det er Hr. Lieutenanten selv, som jeg kalder Nullitet. Men det forstaaer sig, have de Lyst til at bytte med hinanden, saa har jeg Intet derimod, og paa mit Samtykke skal det ikke komme an.

Uden at tale om, hvad man i moralsk Henseende maa dømme om en saadan Benyttelse af mine Breve, som den, Hr. Carstensen har tilladt sig, viser det sig desuden, hvor daarlig hans Politik har været. Thi han maatte dog let kunne forudsee, at naar han gav et saa mutileret Uddrag af vor Brevveerling, vilde jeg ikke undlade at bekjendtgjøre den i dens virkelige Skikkelse. Men det er characteristisk for alle saadanne forløbne Litterati, at deres Ambition ei engang strækker sig videre end til at passere for Scirherrer i nogle faa Dage, uden Bekymring om, at der i næste Øieblik indtræffer en Dommedag, som blotter deres Nederlag. Det er Døgnfluernes Natur: de sværme fripostigt omkring, uden at grue for Kortvarigheden af deres Liv; ja de bidrage endog selv til end mere at forkorte dette, ved at indbyde Folk til at slaae dem ihjel.

Jeg beklager, at jeg har været nødsaget til at offentliggjøre en privat Sag. Thi at Sagen er privat, kan ikke nægtes, og det nytter ikke at besmykke Sandheden, da Enhver nok indseer, at jeg aldrig kan komme til at have noget litterært Mellemværende med Hr. Carstensen, men kun et privat. Vel siger han i sin Figaro, at vi To „have i henved et halvt Aar staaet polemisk ligeoverfor hinanden.“ Dette er den eneste virkelige Bitterhed, som Hr. Carstensen har sagt mig. Det er ikke

at nægte, at naar man kommer i Kast med saadanne Personer, kan det have Udseende af, at man stiller sig en niveau med dem. Men de Bersringer, hvori jeg er kommen med Hr. Carstensen, ere tilfældige og ligge udenfor Sagen, forsaavidt som denne er litterær. Thi vel har jeg nævnet hans Figaro med pligtskyldig Foragt, men det har aldrig kunnet falde mig ind at begynde nogen Polemik med den, og endnu mindre med den saakaldte Udgiver af den. Det Eneste, som forsøder mig den nævnte virkelige Bitterhed, er, at Hr. Carstensen dog tilsøier, skjøndt med en altfor overdreven Forsigtighed i Udtrykket: at „Ingen vil rimeligviis finde det besynderligt, at han og jeg have en forskjellig Smag."

Og hermed skal, for mit Vedkommende, denne private Sag være sluttet og afgjort, sub poena praeclusi et perpetui silentii. Men den har endnu en offentlig, skjøndt just ikke litterær Side, nemlig Besvarelsen af det Spørgsmaal: Har jeg taget feil, da jeg nævnede Hr. Lieutenant Carstensen mellem Dem som hyssede ad „Perspectivkassen" ved dens anden Opførelse? — Imod min Paastand har man flere Gange læst i Figaro den Forsikkring, at Hr. Carstensen ikke havde været i Theatret ved den af mig omtalte Forestilling. Men paa disse Forsikkringer kunde jeg ikke reflectere, eftersom de selv vare af en saare tvetydig Natur. Den første Forsikkring var nemlig ikke nogen Erklæring fra Hr. Carstensen selv, men Figaro sagde om ham, at han ikke havde været tilstede. Denne Forsikkring kunde ikke have nogen Gyldighed. I den næste talte Hr. Carstensen i eget Navn, og bevidnede med sit Navns Underskrift — Hvilket? At han ikke havde været i Theatret ved den omtalte Forestilling? Nei, men at man „i forrige Nummer af Figaro" (der, som sagt, ikke kan tages for gyldigt) „saae, at han beviislig

ikke var i Theatret.“ Ja, vistnok saae man denne Paastand i Figaro; Andet havde Hr. Carstensen endnu ikke erklæret Om nu Publicum lod sig narre af dette Blendværk, skal jeg ikke sige, men mig har det ikke narret, og jeg fandt det ubetimeligt at indlade mig paa et Punkt, der syntes at huse en heel Rede af Reservationes mentales. Men siden har nu Hr. Lieutenant Carstensen, ligeledes med sit Navns Underskrift, forsikret, „at han to Gange har erklæret, at han paa Tiden quæstionis ikke befandt sig i Theatret“. Vel er det nu ingenlunde Tilfældet, at han to Gange, eller endog blot een, har erklæret Dette, men ikke desmindre maa dog denne sidste Forsikring om at have erklæret det, betragtes som en virkelig Erklæring. Dog kan endnu det Udtryk: „Tiden quæstionis“ gjemme en eller anden casuistisk Spindelvæv. Først naar Hr. Lieutenant Carstensen selv og med sit Navns Underskrift uforbeholdent erklærer, at han Fredagen den 8de Juli 1842 ikke har været i det kongelig Theater, da først bliver det for mig paa Tiden at tage Notice af Benægtelsen. Forsaavidt maa altsaa Discussionen endnu staae aaben, medens den i alle andre Henseender er for mit Vedkommende lagt ad acta.

Til Efterretning for Hr. Thomsen.

(See „Fædrelandet“ Nr. 965).

Aaren er, subjectivt betragtet, en punctuel Bestemmelse, men objectivt er den substantiel. Deelagtighed i Substansen er det Modsatte af Isolation. Den ene Side af Begrebet forudsætter den anden. Naar man vil forstaae Hegel, og ikke blot vil citere ham, maa man ikke endnu staae paa Contradictions- og Exclusionsprincipets Standpunkt. En logisk Overhaling forslaaer ikke i Logiken. Det Øvrige i Hr. Thomsens Artikel behøver intet Svar.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 12.

(1. September 1842.)

Improvisatricen Rosa Taddei.

Hvad der strax ved Indtrædelsen i Italien forundrer Nordboen er, at den strenge Caste-Adskillelse — jeg vil ikke sige imellem Dannede og Udannede, men imellem Høiere og Lavere — her paa engang synes at ophøre; men har han blot en kort Tid været hinsides Alperne, og gjør han sig den Uleilighed at lægge Mærke til Folket, han færdes imellem, vil det ikke forundre ham længere. Han vil da snart føle, at en saadan Demarcationslinie, som ikke blot conventionelle Hensyn, men Nødvendigheden har draget hos os, er her fuldkommen overflødig. Naturlig Gratie, Skjønhed og Anstand i Bevægelserne er selv den simpleste Italiener medfødt, og han fornegter aldrig disse Egenskaber. Hvor ofte har ikke paa Roms Gader en simpel Bonde fra Campagnen, der kaster sin hullede Kappe

omkring sig i de mest maleriske Folder, givet mig Billedet af en romersk Imperator, og hvor tidt har jeg ikke paa Puzzooliveien i en pialtet Lazaron, der med hoitloftede Tommer i flyvende Fart farer frem paa sin tohjulede Kærre, seet Modellen til en letflyvende Hermes! Ogsaa vil man snart overbevise sig om, at denne Gratie og Skjønhed i Former og Bevægelser er det ydre Udtryk af en aandelig Livlighed, Lethed og Opvakthed, hvori de sydlige Nationer ligesaa langt overgaae de nordlige, som disse overgaae hine i Kundskaber og Alt, hvad der er tillært. Man kan indlade sig i Samtale med den Allersimpleste og være vis paa, at man vil have et virkeligt Udbytte deraf; hans Opførsel er fuld af Artighed og Forekommenhed; af hans Talemaader, Vendinger og Gestus skulde man fristes til at troe, at det kun er hans Dragt, der er travesteret, og han vil tidt overraske os med aandfulde og træffende Bemærkninger, som vi ikke vel kunne rime sammen med hans ringe Kaar og de Forhold, hvori han lever. Gaaer man helst paa en Festdag ind i et ægte romersk Osteri', en af disse lave, uanseelige Kneiper, paa hvis hvide Vægge Kunstnerne, som søge der, tidt i overgivent Viinlune have malt de naragtigste og eventyrligste Fresker, vil man snart

kunne overtyde sig herom. Her sidder Støvlepudseren og Lastdrageren ganske gemytligt ved Siden af den pyntelige Paino (Modeherre); den velhavende Borger fra Trastevere kommer med sin Kjæreste og tager Plads hos de Andre: han i sin klædelige Fløielsvams med det røde Skjærf om Livet og den lille graae Hat paa Hovedet, hun i sin brogede Silkekjole, med den blanke Messingkam og Sølvpiil i Nakkehaaret og tunge Guldringe og Guldkjæder paa Hænderne og Brystet. Flere og Flere slutte sig til dem; Samtalen bliver bestandig livligere; Kokken faaer travlt henne ved Skorstenen: den ene Høne, den ene Pølseguirlande nedtages fra Rækken efter den anden, og de fyldte Foglietter sættes frem foran Gjæsterne. Munterheden og Overgivenheden tiltager bestandig; men med eet bliver der ganske stille: En af de Tilstedeværende begynder at synge. Melodien, han underlægger sin Text, er simpel og let; han henvender en Strophe til en af de Andre; denne svarer ham øieblikkelig, og nu opstaaer en improviseret Verelsang, en poetisk Væddekamp, hvori den Ene bestandig søger at overgaae den Anden. Jeg vil ikke paastaae, at der i disse Improvisationer eller andre lignende, som jeg saa ofte har været Vidne til i de milde Sommeraftener paa Mo-

loen i Neapel, paa Ischias og Capris Kyster, enten fra Formens eller Indholdets Side skulde være noget Udmærket eller Overordentligt; men hvad jeg hørte var næsten altid sundt, livligt og naturligt, og var der end ikke nogen Fylde af Poesie deri, saa afgav det dog altid et uimodsigeligt Vidnesbyrd om Folkets aandelige Opvakthed og Sprogets Bøielighed i sine Former.

At disse Prøver imidlertid maatte forstærke min Længsel efter engang at høre en egentlig Improvisator, er begribeligt; men jeg havde allerede opgivet Haabet, thi efter fem Fjerdingaars Ophold i Italien havde jeg endnu ikke været saa heldig, og om et Par Uger skulde jeg forlade Rom og gaae til Sicilien, for derpaa for stedse at forlade det skjønne Hesperien. Hvor glad blev jeg derfor ikke overrasket ved en Dag ganske uventet paa en Affiche at læse Navnet: Rosa Taddei. Alt paa mange Steder i Italien havde jeg hørt dette Navn udtales med Begeistring; bestandig omtaltes hun som en af de ædleste og lykkeligst begavede Dyrkere af denne skjønne og sjeldne Kunst, som kun en sydlig Himmel synes at begunstige; men hendes Berømmelse lod til at tilhøre en forbigangen Tid, thi allerede i en Række af Aar havde hun ikke givet nogen offentlig Prøve paa sit Talent, og hun

syntes at have trukket sig tilbage for bestandig. Det var Velgjørenheden, denne ægte christelige Muse, der havde bevæget hende til engang igjen at træde ud af sin Forborgenhed. Til Understøttelse for de Faderløse fra Choleratiden har der nemlig i Rom dannet sig en velgjørende Forening, til hvilken de romerske Damer endnu bestandig indsende Arbeider, Pengeunderstøttelser o. s. v., og til det samme veldædige Diemed var det, at Rosa Taddei forudbestemte Indtægterne af det "Academia di poesia estemporanea" (Academie i den extemporerede Poesie), som hun offentlig havde ladet annoncere. Italienerne skjelne nemlig endnu bestandig imellem hvad de, latterligt nok, kalde poesia meditata (den overtænkte Poesie) og poesia estemporanea, ved hvilken sidste de forstaae Improvisationen. I den første har Italien saagodtsom i Aarhundreder ikke havt noget Udmærket at fremvise; som fortrinlige Dyrkere af den sidste nævner man med Beundring Gianni, Pistrucci, Sgricci, den ulykkelige Sestini, La Bandettini og Rosa Taddei.

Den Dag, paa hvilken denne Sidste havde bestemt sig til at optræde, var netop en af de sidste i Fasten, disse melancholske fyrgetyve Dage, paa hvilke det stille og alvorlige Rom synes endnu engang saa

stille og alvorligt som forhen. Al Lystighed er paa engang som uddød, ingen Sang eller Musik klinger igjennem Gaderne, Theatrene ere lukkede, Billederne tilhylles i Kirkerne, Caseerne og Restaurationerne lukkes henad Aften for at tvinge Folk til at gaae i Kirke, fort Alt er beregnet paa at nedstemme Sjælen ved at berøve den enhver anden Nydelse end den, en Fasteprædiken er istand til at frembyde. Under disse Omstændigheder er det begribeligt, at Salonen i teatro Argentina, hvor Improvisatricen vilde optræde, var overfyldt med Tilhørere, saavel Indfødte som Fremmede, der deels med Nysgjerrighed, deels med spændt Forventning imødesaae en Nydelse, der var ligesaa ædel som usædvanlig. Hvad mig selv angaaer, da tilstaaer jeg, at der i min Forventning blandede sig en vis Mistillid og Frygt for, at jeg dog ikke vilde føle mig tilfredsstillet. Vi Nordboere gjøre i Almindelighed ganske andre og langt større Fordringer til Poesien end Nutidens Italienere: vi ville ikke blot høre med Øret, men med Sjælen; vi ville ikke indlulles, men vækkes af Poesiens Toner; vi nøies ikke med „at ompladskes af Poesiens Vover, vi ville hæves af deres Bølgegang"; et musikalsk og indsmigrende Sprog er ikke nok til at tilfredsstille os, vi fordre

endnu Klarhed i Fremstillingen, Rigdom i Phantasien, Inderlighed og Dybde i Følelsen og Tanken, og hvor umuligt synes det ikke i Øieblikket at tilfredsstille alt dette. Selv Naturen kræver jo Tid til sine Frembringelser. Spiren maa have Tid til at udvikle sig for at skyde Stamme og Grene, for at sætte Blomster og Frugt, og synes ikke det Samme at være Tilfældet med Digteren? Begeistringens Spire falder i hans Sjæl; den gjærer og arbeider derinde, men om den skal qvæles i sin Fremvæxt eller gestalte sig til et Træ, der kan skygge med sine Grene og qvæge med sine Frugter, det ligger ikke i Øieblikket alene; thi det er ikke nok, at Begeistringens Saft fra Roden gjennemstrømmer Træet, Besindighedens Sol maa ogsaa til, for langsomt at udfolde dets Spirer og dets Knopper.

Improvisatricens Fremtræden var fordringsløs og beskeden, og den levende Acclamation, hvormed hun modtoges, besvarede hun med Simpelhed og Anstand. Rosa Taddei er, efter Udseendet at domme, nogle og tredive Aar gammel; hendes Ansigt er uden Skjønhed, men der er en høi Grad af Ynde udbredt over hendes Personlighed. Figuren er smuk og ungdommelig, men hendes Physionomie har et lidende, næsten sygeligt Ud-

tryk, og Kinderne mangle dette Glædens og Ungdommens „Purpurlys," som Virgil saa smukt har benævnt det. Hvorledes skulde ogsaa Roserne have holdt sig paa denne vulkanske og glødende Jordbund? Den Ild, der brænder i hendes Bryst, maa for længe siden have dræbt dem.

En heel Mængde Themaer vare allerede tidligere af forskjellige af de Tilstedeværende kastede i en Sølvurne, der sattes hen foran Improvisatricen, som paa en Forhøining tog Plads midt imellem sine Tilhørere. Hun lod Urnen overrække til de Nærmeste af disse, og syv forskjellige Opgaver uddroges, hvilke hun, eftersom de bleve udtagne, med høi Røst oplæste for de Tilstedeværende. Det første af de oplæste Themaer var: „De mamertinske Fængsler," det nuværende San Pietro in carcere paa Forum. Saasnart Opgaven var bekjendtgjort, tog hun en lille Nodebog frem og opslog en Melodi, som hun lod række til en Musiker, der paa Pianofortet accompagnerede hendes Improvisation. En almindelig Taushed indtraadte. Der var et Udtryk af Smerte i hendes Miner, blandet med den Uro og Spænding, der er saa naturlig hos den, der af sin Sjæls Indre skal skabe et Kunstværk, uvis endnu om det vil lykkes eller ikke, og for hvem

det Hele ikke er en mechaniſk Leg, men et Øieblik af Betydning. Et Øieblik ſtod Improviſatricen i en eftertænkſom Stilling, forinden hun begyndte; men det var ikke dette ſtuderte Mineſpil, ſom man ſaa tidt paa Theatret er vant til at ſee træde iſtedenfor virkelig Tænkning; det var øienſynligt, at hendes Sjæl var fuld af den Opgave, hun ſkulde løſe, og at Blikket fra den forventningsfulde Hob vendte ſig indad med Dybde og Alvor. Et Par Minuter varede denne Eftertænkning; derpaa begyndte hun til en ſmuk, ſimpel og udtryksfuld Melodi ſin Sang eller ſit Recitativ, i det mindſte nærmede det ſig dertil. Men hvor forbauſedes jeg ikke ved hvad jeg her fik at høre! Den ſtrengeſte Kritiker maatte her ladet ſig henrive. Alt, hvad vi fordre af et Digt, tilfredsſtilles her paa den ſimpleſte og fordringsløſeſte Maade. Sproget falder deiligt og melodiſk, men det er ikke blot Ord- eller Riimklang, ikke pyntelige Vers uden Indhold eller Betydning: Tankegangen er rigtig og ſmuk, den letvakte Følelſe hos Improviſatricen meddeler ſig næſten electriſk; Begeiſtringen, der ſtiger under Themaets Behandling, føder de ædleſte Billeder, de ſkjønneſte Vendinger; Tankerne ſprudle kraftigt og friſkt fra Aandens evigtrislende Væld; den letforbindende Phantaſi ordner

dem til et harmonisk og sammenhængende Hele, og den klare Besindighed lader hende ikke et Øieblik tabe sin Opgave af Sigte. Hendes Stemme, der i Begyndelsen forekom mig noget uskjøn og haard, bliver bestandig fyldigere, skjønnere og klangfuldere; med hendes hele Person foregaaer den forunderligste Metamorphose: de lidende Træk forklares af den Begeistring, der fylder hendes Bryst, Figuren faaer Holdning og Adel, og under Improvisationen farves hendes Kinder og straale hendes Øine. De tusind Gange gjentagne: brava! bravissima! bello! magnifico! der fra alle Sider gjentone, naar et vellykket Billede forskjønner hendes Foredrag, naar en ædel og høi Tanke bevinger hendes Flugt, eller naar blot et vanskeligt Riim, hvorpaa hun truer med at strande, lykkeligt overvindes, ændser hun ikke; men desto sienfynligere maler Glæden sig i alle hendes Træk, naar hun selv føler sig overrasket af en eller anden lykkelig Vending eller af det Nye og Sublime i Tanken, og i denne Glæde er der efter min Følelse intet Tomt og Forfængeligt; tvertimod den synes mig det skjønneste og naturligste Takoffer til ham, der har skjænket hende denne usædvanlige Gave. Med hvilke stærke og mesterlige Farver skildrede hun ikke Fængslets Frygtelig-

hed og de Forbrydelser, der her ere blevne affonede, Jugurtha, der led Hungersdøden indenfor disse Mure, og Catilinas Sammensvorne, der her maatte bøde for deres ungdommelige Letsind; og med hvilken træffende Overgang viste hun nu ikke, hvorledes de samme Mure, der hidtil kun havde hørt Forbrydernes Skrig og Forbandelser, ligesom forædledes, dengang Apostelen Peter kastedes herind, hvorledes det Profane forsvandt fra dem, og hvorledes den Kilde, som Apostelens Mirakel fremkaldte, ligesom rensede dem fra deres Smuds og helligede dem paany med sin guddommelige Daab. Og saaledes, o Rom! endte hun med Begeistring, er der ikke en Steen inden dine Mure, som ikke igjennem Aartusinder fortæller din Hæder og endnu i Aartusinder vil udbrede din Roes!

Hvis jeg nogenlunde fyldestgjørende har gjengivet Tankegangen i dette Digt, saaledes som jeg med hele min Sjæl fulgte med deri, for at bevare og fastholde Traaden, vil man maaskee deraf kunne see, hvor rigtig og bestemt Gangen er i det Hele, og at selv en begavet Digter med al sin Tænksomhed og Overlæg ikke let vilde kunne finde en bedre; men hvad jeg ikke er istand til at give en Idee om, er det skjønne og melodiske Sprog, hvori alt dette udtalte sig, den Begei-

string, der beaandede det, den Ild og Følelse, der farvede det, og den Simpelhed og Natur, der udtalte sig derigjennem. Man kan maaskee høre en mere kunstmæssig Declamation, men det er umuligt at høre et Digt foredrages med mere Sandhed. Det er nemlig den store Forskjel, at hvad Declamatoren giver os er en Andens Eiendom, som han ved sin Kunst søger at tilegne sig og gjøre til sit Eget; men hvilket svælgende Dyb ligger der ikke imellem denne Stræben og det at skabe af sit Eget og i selve Skabersieblikket udtale det med al Følelsens og Begeistringens primitive Friskhed. Selv de smaa Feiltagelser og Misgreb, naar f. Ex. et Ord gjentages eller omsættes, der støde os saa ubehageligt hos Declamatoren, forøge endnu mere den Interesse, hvormed vi følge Improvisatoren; thi medens de hos den Første erindre os om, at det er noget allerede Fuldendt og Afrundet, som han forqvakler og fordærver, see vi hos den Anden netop den menneskelige Aand kæmpe med og lykkeligt beseire de Hindringer, som vi selv finde uovervindelige.

Et stormende Bifald, der syntes aldrig at faae Ende, ledsagede denne hendes første Prøve, og om jeg slet ikke havde hørt mere, vilde jeg dog uden Betænkning erklæret hende for et af de sjeldneste Phænome-

ner. Hun satte sig udmattet ned, Farven forlod igjen hendes Kinder, det begeistrede Smiil forsvandt, Udtrykket blev igjen lidende som forhen; og som hun nu sad der, ligesom forladt af den Aand, der et Øieblik i Forveien havde besjælet hende, syntes hun igjen kun en svag og afmægtig Qvinde, der føler, at hun er svag i sig selv alene, og kun stærk ved den Genius, der i Begeistringens Øieblik løfter hende iveiret paa sine Vinger.

Efter et Øiebliks Hvile fremtog hun et andet af de Themaer, der vare udtrukne af Urnen. Hun oplæste det; der var „Italien, Musernes Herberge" med opgivet Intercalare eller Omqvæd:

Da Grecia le muse fugitive
Qui in Italia fermarono i piè!
(Fra Grækland de flygtende Muser
Her i Italien standsed deres Fjed.)

Naar man betænker, hvad for en næsten utrolig Styrke i Sproget og Magt over Tanken, der behoves for at faae dette Omqvæd tvangfrit og naturligt til at ende enhver Strophe, vil man vel neppe troe det, at hun selv endnu opfordrede de Tilstedeværende til at opgive sig Rimene; de strømmede ind fra alle Kanter;

hun opskrev dem øieblikkelig og begyndte sin Improvisation med de opskrevne Riim i Haanden, som hun fulgte uden den mindste Afvigelse og uden at det syntes at koste hende nogen Møie eller paalægge hende Tvang. Jeg kan ikke nægte, at denne Opgivelse af Rimene harmede mig i Begyndelsen, ja det forekom mig næsten syndigt paa denne Maade at binde Bly til hendes Vinger og bygge Dæmning for hendes Begeistring; men hvad der for enhver Anden vilde været Lænker, der standse den poetiske Flugt, syntes for hende netop Vinger til at bære den fremad. Hun begyndte med at give Palmen til Dante, Tasso og Petrarca, Cimarosa, Pergolese og Rossini, (hvilken Sidste i Parenthes endnu har et stort Parti i Italien), og det med en Varme og Enthousiasme for sit skjønne Fædreland, som selv den Fremmede, hvor Talen er om Italien som Kunstens og Musernes Hjem, er tilbøielig til at dele. Under stedse stigende Bifald loste hun de øvrige af de udtrukne Opgaver: i brede, mægtige Ottaver, der mindede om Tasso og Ariost, fortalte hun „Belzazars Gjestebud;“ i skjønne, klangfulde Anapæster besang hun „Jerusalems Fald“ med det opgivne smukke Intercalare:

Perchè sord' alla voce di Dio,
La regina del mondo perì *).

og i lette, livlige Trochæer skildrede hun „En Engels Skjønhed“ med saa friske og blændende Farver, at det forekom mig et værdigt Sidestykke til Tassos mesterlige Beskrivelse (i hans Gerusalemme liberata) af Englen, der aabenbarer sig for Gottfried af Bouillon. — Den Frygtsomhed og Spænding, der var saa iøinefaldende ved hendes første Fremtræden, og som er saa naturlig, saalænge hun endnu ikke veed, om Aanden, der her skal gjøre Alt, kraftigt vil være tilstede, forsvandt efterhaanden aldeles. Med stedse større Sikkerhed og Fasthed greb hun sine Opgaver, og med bestandig større Frihed og Lethed løste hun dem trods alle de mæandriske Baand, som Riim og Intercalarer hildede dem ind i, men ingen med saa øiensynlig Lyst og med saa afgjort Forkjærlighed som Themaet: "La natura e Perugino creavano Rafaello" (Naturen og Perugino dannede Rafael). Behandlingen af dette Thema var unegtelig Glandspunktet i den hele Aften, og naar jeg i et forenet Billede søger at samle det hele Omfang af hendes rige Talent, vender

*) Da den døv var for Guddommens Stemme,
Maatte Stædernes Dronning forgaae.

min Tanke bestandig tilbage til dette. Det er umuligt at bringe noget mere Musikalsk i Sproget eller Poetisk i Behandlingen ud af dette Thema. Hvor henrivende var ikke hele Indledningen, hvori hun skildrer Rafael, det nyfødte Barn, slumrende i sin Vugge, hvorledes Naturen som Moder træder hen til det simple Leie, løfter Barnet op paa sine Arme og lægger det til sit moderlige Bryst, hvorledes Kunstens Genius lægger sin velsignende Haand paa Drengens Pande og tilsmiler ham: „Du skal blive Maler“, medens Gratierne træde hen til ham og beaande hans Dielaag med deres Kys; og Barnet opslaaer sine Øine imod Himlen og Himlen oplader sig for ham, og han seer Madonna omringet af Englene throne i sin Herlighed. Det var hans første Skue, og saaledes som han da saae dem, saaledes har han malt dem, og derfor har Ingen mægtet at male dem som han! Og hvor klart og fortræffeligt løste hun ikke Opgaven i disse to Linier, der tiere vendte tilbage i Digtet, men stedse som Resultatet af de lykkeligste og mest poetiske Paralleler:

„Da Perugino prese i colori e il disegno,
Da Dio prese l'anima e l'ingegno.“
(Af Perugino fik han Tegning, fik han Farver;
Sjæl og Geni fra Himlen kun man arver).

I Sandhed, hvis Italien endnu er „Musernes Herberge," og hvis man ikke snarere hinsides Alperne skulde opsøge deres Spor, saa er Rosa Taddei unegtelig een af dem. Hun er et skabende Digtergeni af virkelig Betydning, og hendes improviserede Frembringelser overgaae langt de fade og „mediterede" Klangdigte af Antonio Guadagnoli, Vincenzo Monti, Romani og hvad de Allesammen hedde, hvem det nyere Italien smykker med Dantes og Tassos dyrt tilkæmpede Laurbær. En Samling af hendes Improvisationer, der af Hurtigskrivere er opskrevet og trykt i Spoleto, har endnu mere bestyrket mig i min Dom.

Rosa Taddei er Æresmedlem af et poetisk Selskab, der under Navnet: Academia degli Arcadi har bestaaet i Rom siden Middelalderen. I dette Academi har hun for nylig oplæst, ikke improviseret, et længere Digt alla provertà (til Fattigdommen); det er endnu ikke trykt, men jeg har læst Manuscriptet, og jeg vilde ønske, at jeg her havde kunnet meddele det, for at vise mine Læsere, i hvilke simple og rørende og dog ædle og ophøiede Udtryk Armoden her er besunget. Stakkel! hun kan ogsaa tale derom! Hendes Kaar ere ublide nok, men jeg tænker mig, at hun har

for megen Agtelse for de Skatte, der ere nedlagte i hendes Sjæl, til at ville udmynte dem i Penge. I dette Tilfælde er hun heller ikke fattig, tvertimod! thi hun har forstaaet sig selv og er kommet til Klarhed over sit Indre. Goethe siger om os Mennesker, at vi ere Fleerstavelses-Charader, hvoraf Andre tidt gjette hele Ordet med Lethed, medens vi selv kun udfinde enkelte Stavelser. Rosa Taddei har udfundet hele Ordet, og derfor er hun rig, thi den, der forstaaer sig selv, har som Colombo fundet et nyt Land, en Verden i sit eget Indre. Rosa Taddei har indseet, at man ikke utidig bør paakalde Aanden, men hun veed ogsaa, at naar hun behøver dens Tjeneste, udebliver den ikke, og hun kan da trøstigt overlade sig til sin Genius. Men netop deri, synes mig, ligger der en Lære for os Andre. Der er Nok, som letsindigt indlade sig paa ethvert Foretagende, uden i Forveien at veie det efter deres Kræfter; men hvor Mange er der ikke ogsaa, der, selv naar deres Genius kalder, stille Fordringerne til sig selv saa høit, at de af den Grund aldrig faae Noget udført. De bære sig omtrent ad som Abderiterne, der fra en berømt græsk Billedhugger lod komme en ganske udmærket Statue, men stillede den op paa et saa himmelhøit Fodstykke,

at slet Ingen kunde see den. Ogsaa i den Henseende vil jeg ikke kunne glemme, at jeg har havt det Held at kjende Rosa Taddei.

H. P. Holst.

Berigtigelse.

I Fædrelandets Nr. 978 har en Hr. B. bæret min i „Intelligensbladene" indrykkede Afhandling „Konge og Constitution" med en Bedømmelse, hvis critiske Gehalt hviler i een aabenbar Usandhed, tvende væsentlige Misforstaaelser og en logisk Bommert Recensenten tillægger mig den Mening, at de Conservative skulde betragte Staten „som en abstract Eenhed, der ikke har Flerheden ideelt i sig, ikke ved sig selv bestemmer sig til Flerhed; „i min Afhandling hedder det derimod, at de betragte den som en reel Eenhed, hvis characteristiske Eiendommelighed maa søges deri, at den just sætter Flerheden ideelt i sig og ved sig selv bestemmer sig til en Flerhed, kun at denne Flerhed ikke er virkelig nok. Mod dette mig saaledes paaduttede Nonsens maa jeg derfor protestere, som mod en aabenbar Usandhed. Hvad de tvende væsentlige Misforstaaelser angaaer, da distingvere de sig derved, at den

ene er forsætlig, den anden borneret. Naar Recens. gjør mig den Indvending, at de Modsætninger, jeg behandler, slet ikke findes i den politiske Virkelighed, og at jeg derfor kun har „med et Phantom at gjøre," da maa denne Misforstaaelse betragtes som forsætlig, efterdi jeg ikke blot paa eet, men paa flere Steder i Afhandlingen af al Magt har værget mig imod den:

„Vi have hidtil fastholdt de eensidige Principer i deres hele Abstraction; skulde et af disse i Virkeligheden gjennemføres i at dets Consequens, da vilde neppe nogen af de her omtalte Statsorganismer opnaae den hæderlige Alderdom." (Pag. 273). Fremdeles: „Hvad Characteriseringen af vore politiske Partier angaaer, vil den velvillige Læser let observere at jeg kun har holdt mig til Extremerne i deres rene Almindelighed." (Pag. 278).

Den anden Misforstaaelse afgiver et eclatant Beviis ikke blot paa overfladisk Læsning, men tillige paa philosophisk Bornerthed, og har faaet Luft i følgende Udbrud: „I disse almindelige Bestemmelser kunne vi kun give Hr N. Ret; vi forsvare ikke Republiken; men hans fuldkomne Miskjendelse af det constitutionelle Monarchi, som vi have efterviist, forleder ham til den grove historiske Bommert, at paastaae, at Republiken gjennem Democrati og Aristocrati har udviklet sig til sin alsidigste Form i det constitutionelle Monarchi." Dette har jeg aldrig paastaaet, og naar Recens. tillægger mig denne Paastand, da hidrører det enten derfra, at han ikke har formaaet at adskille Statens Begreb fra dens historiske Existens, eller ikke har

seet sig istand til at gjøre Forskjel imellem disse to danske Vendinger: Republikken har hævet sig til sin alsidigste Form etc., og: Har en Republik (ɔ: hvis en Republik tænkes at have) hævet sig til sin alsidigste Form, — altsaa enten fra Ubeqvemhed til egentlig Tænkning eller fra Ukyndighed i Modersmaalet, eller maastee fra begge Dele.

Det er sienſynligt af den hele Critik, at „Fædrelandets“ anonyme Recensent, enten det gaaer op eller ned, vil være uenig med mig angaaende det „constitutionelle Monarchi.“ Vor Uenighed skal for det Første bestaae deri at han for sin Part anerkjender hvormeget „den almindelige Aand“ efter „den energiske Arbeiden“ har bidraget til at bringe Modsætningerne i Samklang med hinanden, og i den gjensidige Kamp ladet deres Ensidighed fortære sig;“ medens jeg, „den Enkelte, derimod kun gjør mig latterlig ved at komme hinkende bagefter denne energiske Arbeiden.“ Men hvor mon han nu egentlig vil hen? Han mener at de Liberale indrømme Nødvendigheden af Kongedømmets Arvelighed; det samme mener jeg ogsaa, og har just ladet dette Punkt være udenfor Striden, fordi det ikke er noget Stridspunkt. Han mener endvidere, at det constitutionelle Parti vedkjender sig Theorien om den kongelige Persons Uforkrænkelighed; det Samme mener jeg ogsaa, og har derfor slet ikke berørt den. Men hvori bestaaer da vor Uenighed? Have de Liberale maaskee allerede opgivet deres Idee om Kongemagtens juridiske Skranke? nu, saa lad dem erklære deres politiske Omvendelse, og vi ere aldeles

enige; eller hænge de endnu fast ved den? Velan! saa ere vi jo ogsaa enige, nemlig deri, at vort politiske punctum quæstionis for Tiden ene og alene er Kongemagtens Begrændsning. Dernæst vil Recens., at vi skulle være uenige angaaende en væsentlig Forskjel imellem Republiken og det constitutionelle Monarchi. Men naar han bemærker, at Kongedømmet i det constitutionelle Monarchi er arveligt, Præsidentskabet i Republiken derimod ikke arveligt, da er dette en Forskjel som han bekræfter og som jeg ikke har benegtet; vi kunne følgelig i dette Punkt heller ikke være uenige.

Dog bliver endnu eet Controverspunkt tilbage; men for at Ingen deri skal see en Hindring for Partiernes Forsoning, vil jeg strax bemærke, at det kun har Skin af at være politisk, men er egentlig blot logisk. Angaaende Republikens Forhold til det constitutionelle Monarchi hedder det nemlig i Recensionen; „Det falder i Dinene at Hr. Nielsen har overseet en væsentlig Bestemmelse ved det moderne, constitutionelle Monarchi, hvorved det principielt og fundamentalt adskiller sig fra Republiken, nemlig Kongedømmets Arvelighed. At Hr. Nielsen har forbigaaet dette Punkt, viser ret tydeligt, hvor vel de huleste Forestillinger om betydningsfulde Institutioner kunne forenes med en idelig Svadronneren i speculative Former." Her mistvivler jeg aldeles om vor Enighed. Angaaende dette Punkt kan Tankegangen nemlig i min Afhandling reduceres til følgende simple Slutning: I enhver Stat, hvor Regentens Villie forefinder en juridisk Skranke, er Statens Enhed blot ideel; nu gives der en saadan Skranke saavel i det constitutionelle Monarchi som i Republiken, ergo: have Republiken og det constitionelle Monarchi dette fælleds væsentlige Særkjende, at Statens Enhed i dem begge er ideel. Recens. derimod, der paa flere Punkter lader sig forlyde

med, at han ingen Ven er af den positive Philosophi, hvilken han kalder „Positivisme," udstrækker sin philosophiske Tvivlen ogsaa til Rigtigheden af denne Slutning. Uden da at angribe min propositio major requirerer han tvende andre Præmisser: I det constitutionelle Monarchi er Kongedømmet arveligt, i Republiken er Præsidentens Magt ikke arvelig; men hvis man nu heraf skal slutte Noget om Herskervilliens juridiske Skranke, vil denne Syllogisme sikkert blive ligesaa captios som det i Aprilsnarrene fremsatte Reguladetri-Stykke: Naar et Pund Kirsebær koster to Mark, hvad koster da en Parketbillet?

Rasmus Nielsen.

Den private Sag sluttet.

Jeg bemærkede i forrige Nummer, at forsaavidt som den private Sag havde en offentlig Side, skulde Discussionen endnu staae aaben. Men det viser sig nu, at Sagen ogsaa i denne Henseende er sluttet, og at ingen Discussion kan finde Sted. Thi Betingelsen var, at Hr. Lieutenant Carstensen skulde give en bestemt Benægtelse af min Paastand, da der jo ellers for mig ikke var nogen Opfordring til at komme frem med mine Beviser for dens Rigtighed. Men denne Betingelse er ikke bleven opfyldt; tvertimod har Hr. Carstensen erklæret, at han ikke vil give den bestemte Benægtelse. Dette Hr Carstensens „vil" lyder naturligviis, oversat paa almindeligt Dansk: „kan". Med

andre Ord: Hr. Carstensen vil ikke give den forlangte Erklæring, fordi han kan ikke give den. Det hele Punkt ligger nu saa klart for Dagen, som en Nerve i et anatomisk Præparat. Enhver behøver blot at see til, og han vil da uden Vanskelighed afgjøre med sig selv, om han helst skal troe min Paastand eller den Benægtelse, som Hr. Carstensen ikke vil og ikke kan give.

De Ugvemsord, hvormed Hr Carstensen ledsager sin Retraite, ere kun at betragte som Tegn paa Fortvivlelsens Mod. Allerede tilforn har jeg sammenlignet ham og det hele Genus, hvortil han hører, med Dagfluerne. En ny Analogie viser sig her: Af bare Skræk for Lyset flyve saadanne Insecter netop i Lyset. Hr. Carstensen, af Skræk for de Epitheta, som den offentlige Mening maaskee snart kunde faae isinde at skjænke ham, skynder sig med at anvende dem paa Andre, i det Haab, at de saa ere consumerede Han ikke blot nævner Strikken i sit eget Huus, men han disponerer selv over den, for at den kan være optagen, naar man kommer for at hænge ham. Denne korte Galgenfrist skal nu af Hjertet være ham undt; og siden det er ham, er det vel unødvendigt at drage ham til retsligt Ansvar for saadanne Sigtelser, som ellers ikke kunde gaae upaatalte hen, dersom de vare fremsatte af Nogen, hvis Ord havde mindste Vægt. At faae hans Invectiver mortificerede, maatte desuden ende med hans egen Mortification, men denne behøves ikke, eftersom

Ingen vel
Kan slaae tilgavns en Død ihjel.

Og hermed **Punctum finale.** Dette er det virkelige Ultimatum i Nullitets- og Narresagen.

Intelligensblade,

udgivne

af

Johan Ludvig Heiberg.

Andet Bind,

eller

Nr. 13—24.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler **C. A. Reitzel.**

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1843.

Indhold.

		Side
Nr. 13.	Skuespilleren, Publicum og Critiken	1.
	Om offentlig Meddelelse af Theatrets private Anliggender.....	16.
Nr. 14.	Stjernehimlen.....	25.
Nr. 15.	Det Nationale og det Provindsielle	49.
Nr. 16—17.	Theatret. (Dina)	73.
	En cosmologisk Phantasie	107.
	Æsthetisk Arithmetik	119.
Nr. 18.	Om Talens Betoning	121.
Nr. 19.	Theatret. (Nyheds-Revue)	149.
Nr. 20..	Dansk og Tydsk	173.
Nr. 21.	Tale ved Rector-Indsættelse i Slagelse lærde Skole. (Af Biskop Mynster).....	197.
	Bifalds- og Mishags-Ytringer i Theatret	215.
	Det stumme Spil.....	218.
Nr. 22—23.	Noget om Kunstvirksomheden i vor Tid, fornemmelig, som den fremtræder i München. (Af Cand. theol. V. Læssøe)...	221.
	Theatret. (Ørkenens Søn)	252.

Side.

Nr 24. Theatret. (Tillæg til Anmeldelsen af Drke-
nens Søn)..... 269.
Litterær Vinterfæd ..... 285.

NB. Alle Artikler uden Navn eller Mærke ere af Udgiveren.

Trykfeil.

S. 62, Lin. 5 f. n. man, læs: som
— 108, — 1 — de, læs: ved.
— 264, — 11 — politiske, læs: poetiske.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 13.

(15. September 1842.)

Skuespilleren, Publicum og Critiken.

Efter at jeg i flere foregaaende Artikler har leveret Bidrag til en Skildring af det nuværende dramatiske Publicum og den nuværende dramatiske Critik, medens jeg tillige har berørt den dramatiske Digters Forhold til begge disse, vil det nu ikke være afveien ogsaa at omtale den fremstillende dramatiske Kunstners Forhold til de samme. Dette gjør jeg saa meget hellere, som jeg derved finder Leilighed til at gjøre Læseren bekjendt med et Skrift, som fortjener megen Opmærksomhed. Titelen lyder: „Die Kunst der dramatischen Darstellung. In ihrem organischen Zusammenhange wissenschaftlich entwickelt von Dr. Heinrich Theodor Rötscher, Professor am Königl. Gymnasium zu Bromberg. Berlin 1841." (XII og 419 Sider i Octav). Forfatteren, hvis Tænkning er dannet ved den hegelske

Philosophie, og som allerede tilforn har gjort sig bekjendt ved flere gehaltfulde Arbeider, blandt Andet ved et Skrift om Aristophanes, har nu ved dette sit nyeste Værk især erhvervet sig en varig Fortjeneste. Thi deels er han den Første, som har bragt Skuespilkunsten i et fuldstændigt, sammenhængende System, og derved vindiceret den for den almindelige Æsthetik, deels har han forstaaet at fremstille dette System saa populært, som det var muligt at gjøre det, naar ikke de dybere Tankebestemmelser skulde lide derunder. Ved denne sin Popularitet anbefaler Bogen sig ikke blot til Æsthetikere og Dramaturger af Faget; men den vil være af største Nytte for de dramatiske Kunstnere, Theatervenner og Critikere, som besidde Dannelse nok til at tilegne sig dens Indhold. Hos Skuespilleren forudsætter denne Dannelse da en anden: nemlig Følelsen af Utilfredsstillelse ved det blotte Routinevæsen og af den paatrængende Nødvendighed for Skuespilkunsten, som for enhver anden, at optages i den Udøvendes klare og luttrede Bevidsthed. Jeg agter ved Leilighed og successivt at underkaste Hovedpartierne af dette Værk en critisk Prøvelse. Til en Begyndelse vil jeg meddele Forfatterens Fremstilling af Skuespillerens Forhold til Publicum og Critiken. Man vil

deraf see den store Overeensstemmelse, som i denne Materie finder Sted mellem Forfatterens Anskuelse og den, som er bleven udviklet i dette Tidsskrift; og ligesom man allerede heraf vil kunne abstrahere, at det med Hensyn paa Publicum og Critik omtrent staaer til paa andre Steder ligesom hos os, saa vil en saa dannet og saa grundigt tænkende Mands Autoritet tillige være et virksomt Middel til at skaffe de af mig udviklede Sandheder en forøget Indgang.

Sin Fremstilling af Skuespillerens Forhold til Publicum indleder Forf. med følgende Ord: „Allerede naar Talen er om Kunst i Almindelighed, kan en Kunstner ikke tænkes uden et modtagende og nydende Publicum. Af det Indtryk, som hans Værk har frembragt paa samme, erfarer han Maalestokken for sin Virkning, og modtager ligesom sig selv tilbage. Men den ægte Kunstner er en privilegeret Natur, som ved en uafviselig Magt drives til Production, og staaer under denne indre Nødvendigheds Lov. Fordi han er den høiere Begavede, giver han ogsaa Mere, end Publicum kan vente eller fordre, thi han aabner jo netop hidtil ukjendte Verdener, kalder Skikkelser tillive, med hvilke han pludselig befolker vor Phantasie, og som han giver Bolig i os. Men idet han giver

uendelig Mere, end hvad Publicum vilde eller endog blot ane de, finder han ogsaa fordetmeste ved sin første Fremtræden Jordbunden endnu ikke skikket til at give hans Værk Næring. Mængdens aandelige Uformuenhed til at optage som et Heelt, hvad han igjennem en skjøn Articulation har fremstilt som et saadant, berøver ham i Begyndelsen ikke sjeldent det passende Standpunkt, hvor hans Maleri kan modtage den rette Belysning og virke fuldstændigt. Heraf viser sig den i Kunsternes Historie saa hyppige Modstand, som store digteriske Værker strax ved deres Fremtræden have erfaret fra Publicums Side, fordi Publicum først maa opdrages til at forstaae dem.*) Kunstneren maa derfor tilkæmpe sig sin Anerkjendelse, og ofte staaer netop Dybden af et Værk i omvendt Forhold til de første Virkninger af det ved dets Fremtrædelse. Kun de Ligestemte, de med Kunstneren i Valgslægtskab staaende Mennesker — og af dem er der altid et meget ringe Antal — opdage strax Aabenbaringerne af den høiere Genius; men først Tidens Forløb gjør disse Aabenbaringer til fælleds Eiendom. Og hvor ofte er det ikke

---

*) Paa din Dom ei altid du pukke med Trods;
Husk paa, du skal opdrages hos os."
Danmark, et malerisk Atlas, 1ste Bd. S. 47.

først Efterverdenen, som maa indsætte Kunstneren i hans Ret, hvilken Samtiden forspildte ham ved sine indskrænkede Fordringer og sin smaalige Maalestok?" *)

Efter disse indledende Ord gaaer Forf. over til at bemærke, at denne Anviisning paa Efterverdenen, om den ogsaa kan tilfredsstille Kunstneren i et andet Fag, saa kan den aldeles ikke hjelpe Skuespilleren. „Den dramatiske Kunstner" — siger han — „er ganske henviist til den nærværende Tid; denne er hans Gudinde, og hvad hun ikke indrømmer ham, kan intet trøstende Blik paa en tilkommende Tid erstatte ham. Af den nærværende Tid maa han altsaa vinde og fordre sin fulde Anerkjendelse. En Skuespiller, som Samtiden ikke anerkjender, er uigjenkaldelig henkastet mellem de Døde. Men ligesom en Nation først ved sine store Digtere og Tænkere selv kommer til Bevidsthed om det høiere Trin, som disse repræsentere, saa vil ogsaa den store Fremstiller først ved sine egne Præstationer kunne afgive Maalestokken for sine Skabelser, fordi ogsaa han staaer høiere end det Publicum, som han bringer sine Gaver. Paa en Maade er det den

---

*) „Retted Poeten sit Værk efter eders fattige Fordring,
Da blev Armod jer Lod, ingen Poeter I fik."
Mine Digte, 1ste Bd., S. 359.

epochegjørende Skuespiller selv, som først ind- og fastsætter de høieste Fordringer til den fremstillende Kunst, idet han nemlig virkeliggjør Det, som man hidtil ikke kjendte, og altsaa heller ikke kunde fordre, og idet han viser os som reelt, hvad Enkeltes Phantasie kun havde drømt om, som et abstract Ideal. Et Publicum svinger sig ikke op over Det, som det seer og oplever i Kunsten, men indskrænker sig tvertimod derefter. Hos Enkelte, som medbringe en stor Erindring fra tidligere Tider som Maalestok, eller bære et Ideal i deres digteriske Phantasie, er vel en levende Følelse af Modsigelsen mellem det virkelig Præsterede og de absolute Fordringer, men Mængden vil altid hente sin Maalestok fra Det, som i Øieblikket bydes den. En lang Pause i Nydelsen af det Fortræffelige i en eller anden Art af den dramatiske Kunst fører af sig selv en anden Stemning og ligesom en indkneben Sands med sig, hvormed nu Publicum modtager det nærværende Øiebliks Productioner. Fordringerne udvide sig først ved et nyt, betydningsfuldt Phænomen, som blotter Armoden af Det, der hidtil blev modtaget med Nøisomhed, og som med det Samme forkleiner dets Existens. Livsbetingelserne ere aldeles forandrede fra det Øieblik af, da en stor dramatisk Kunstner pludselig skrider ind

i en tom og øde Verden og opflammer Gemytterne, thi det Oplevede lader sig ikke igjen udslette, og trænger stedse som en streng Paaminder ind i de Præstationer, som ere blevne staaende i det gamle Spor."

Forf. udvikler nu, hvorledes Skuespilkunsten, til Erstatning for den Ulempe at være afhængig af Øieblikket, nyder fremfor alle andre Kunster den Fordeel, netop at concentrere den høieste Virkning i det flygtige Øieblik. „Saaledes erstatter paa en vis Maade Intensiteten af den øieblikkelige Seir over Gemytterne den manglende Extensitet i Tiden. Den Underkastelse af hele Masers Følelse, som den store dramatiske Kunstner bevirker i Momentet af sin Production, maa holde ham skadesløs for den smertelige Vished, ikke at kunne bringe Andet til Efterverdenen, end Navnet af en stor Skuespiller." Ved denne Leilighed anfører Forf. de træffende Ord af Victor Hugo i hans Etudes sur Mirabeau: „Il faut bien le dire, dans tout orateur il y a deux choses, un penseur et un comédien. Le penseur reste, le comédien s'en va avec l'homme. Talma meurt tout entier, Mirabeau à demi."

Den Omstændighed, at Skuespilleren skal høste sin Anerkjendelse og sin Løn af Øieblikket, betinger den le-

vende Vexelvirkning mellem ham og Publicum. Om dette Hovedpunkt siger nu Forf. Meget, som baade er træffende rigtigt og smukt, og hvoraf jeg vil levere et concentreret Uddrag:

„Da Skuespilleren er henviist til den øieblikkelige Seir over Masserne, saa maa han af disses Bevægelse, som speiler ham enhver af ham fremstillet Tilstand tilbage, bringe sig til den fulde Nydelse af sig selv. Af disse den potenserede Følelses ham tilstrømmende Bølger øser han Energie for sin Kunst og Elasticitet for sin Virksomhed. Ligesom Feltherren og Taleren, som begge sammentrænge deres Aands hele Tyngdekraft i deres kortvarige Skabnings-Act, og ikke formaae at fastholde det eengang Forsømte, det eengang ubenyttede Moment, har ogsaa han Ret til at modtage sin Løn umiddelbart med Handlingen. Det vilde være en absolut Miskjendelst af den dramatiske Fremstillings Natur, dersom man fortænkte Skuespilleren i at lægge den uhyreste Vægt paa de ved hans Spil frembragte, aabenbare Virkninger. De ere det Thermometer, hvorved han erfarer sine Kræfters Maal, de ere ham Garantier for hans Kald og Erstatninger for det Forgængelige ved hans Værk. Da Samtidens Anerkjendelse er hans eneste Løn, og denne tillige er

afgjørende med Hensyn til hans absolute Værd, saa har han ogsaa Ret til at stræbe efter den fuldstemmige Anerkjendelse og at finde sin Lykke og sin Nydelse i et stormende Bifalds Bølgeslag. Saafremt han kun i denne Tribut blot seer Virkningerne af sin Skaben, og blot fremkalder den ved sin kunstneriske Handling, saa maa han ogsaa i fuldt Maal glæde sig over den, thi han maa deri see Beviset for, at han virkelig har grebet Gemytterne og bragt dem ud af dem selv." — Længere hen omtaler Forf. Depravationen af dette naturlige Forhold, naar nemlig Skuespilleren ikke har den omtalte Erkjendelse af Bifaldets Betydning, og derfor stræber derefter ved Midler, som ligge udenfor Kunsten. — Forf. vedbliver: „Denne en bevæget Mængdes Deeltagelse er Skuespillerens Arvegods, hvilken han modtager som det taknemmelige Publicums Efterladenskab, og han behøver sandelig ikke at skamme sig over denne Rigdom, eller at affectere en fornem Ligegyldighed ved dens Besiddelse. Hvad Pyrrhus sagde om sine Epiroter: „„I ere mine Venner,““ — det kan ingen Kunstner med større Ret end Skuespilleren sige om sine Tilhørere, thi ingen anden staaer i saa umiddelbar Vexelvirkning med de Modtagende som han, ingen anden frembringer sin Virksom-

hed saa ganske og saa udelukkende formedelst denne Vexelvirkning. Den aabenbarer sig i hine uvilkaarlige Bevægelser og veltalende Accenter, hvormed de Skuende ledsage den fremstillende Kunstners Skabelse igjennem alle Phaser; først ved dem kommer han til at raade over sin hele Kraft, og fra dem tilstrømmer ham selv den Begeistring, som bærer ham dybere ind i Phantasiens Land. Dette usynlige og dog for Kunstneren saa kjendelige Aandepust, der viser os en mangehovedet Mængde som en eneste levende Skabning, som selv oplever Fremstillerens vexlende Affecter, og i hvilken de endnu sagte vibrere, efter at Tonen har klinget, — Dette er hiint eneste ægte, uforfalskede og uforfalskelige Bifald, hvori den fremstillende Kunstner maa sætte sin høieste Stolthed, fordi det kun er Productet af hans Genie. I dette Bifald har han sit faste Holdningspunct midt i det usikkre Element af forvirrede ephemere Bedømmelser, midt i den plumpt berusede Mængde, som ved en pludselig Bifalds-Explosion bringer de raae Effecter af barokke Farvetoner sin Hyldest, endelig midt i den lave Bifaldshigen, som ved kunstig frembragt Acclamation søger at tillyve sig de umiddelbare Virkninger af en frisk og stor Kunst-Aabenbaring." —

Idet jeg beklager, at Rummet ikke tillader at meddele Mere af denne Deel af Afhandlingen, gaaer jeg nu over til Forfatterens Fremstilling af Skuespillerens Forhold til Critiken.

Efter at have bemærket, at det er Critikens naturlige Stilling, først at træde til, naar en Sphære i den productive Kunst er afsluttet, saaledes som Tilfældet var i Grækenland, gjør han dog tillige opmærksom paa, at Forholdene nu ere anderledes. „I vor Tid“ — siger han — „i hvilken der, saa at sige, ikke mere gives nogen naiv Produceren i nogensomhelst Kunstgreen, fordi den uhyre Modsætning af Tænken og Væren, af Følelse og Reflexion, er brudt ind i alle Livs-Sphærer, følger Critiken Kunsten i Hælene, fordi den sidste ikke først behøver at blive udlevet og vente paa en Omformning af den totale Tilstand.“ Han kunde tillige have bemærket, at netop Skuespilkunsten, paa Grund af sine ephemere Livsbetingelser, gjør dette Forhold nødvendigt.

Derefter udtaler Forf. sig paa følgende Maade: „Critikens absolute Betingelse er Erkjendelsen af Lovene for den Virksomhed, paa hvilken den henvender sig. Dette er umuligt uden Videnskaben; først den aabner Indsigt i Objectets Organisation. Kunstdommeren

maa altsaa ikke allene have en generel Bevidsthed om Kunstens Natur, men han maa ogsaa kjende det særskilte Fag, som han har valgt sig, i dets hele Architectonik. Uden det Enkeltes Fylde, uden den levende Anskuelses Rigdom er enhver Critik en tør, ufrugtbar Virken, som bevæger sig i de abstracte Almindeligheders Kreds, hvilke derfor ogsaa synke ned til lieux communs. Men i vor Kunst støde vi desværre, meer end paa nogen anden Mark, paa de tørre Stepper af den trøstesløseste og tommeste Snakken frem og tilbage. Om nu ogsaa Kunsten i Almindelighed, fordi den paa den ene Side er fælleds Eiendom for alle Mennesker, og, idet den griber ud over enhver speciel Fagdannelse, netop henvender sig til det hele Menneske, altid meer eller mindre har Raisonnementets og Kunstkjenderiets Overfladiskhed i Følge, saa er dog hele denne Train brudt ind i Critiken af den dramatiske Kunstfremstilling i en saa raa og udisciplineret Skikkelse, at vi her see de ellers adspredt forekommende, modbydelige Egenskaber vrimle mellem hverandre: Frækhed, Uvidenhed, Tactløshed, brutal Sanculotisme og sødligt Rosiflengeri. Phænomenet er saa tydeligt, at man ikke bør forundre sig over den Foragt, hvori Theatercritiken er nedsunken i Kunstnernes egne Øine. Det Samme ind-

rømmer Tieck, idet han siger, at det i Regelen ere de stumpeste Penne, som bruges til denne Art af Skriveri. — Det er en Instinct hos Kunstneren, at forudsætte hos Critikeren en mere udviklet Bevidsthed, en dybere Indsigt i Kunstens Hemmeligheder; thi hos Den, som skaber med en vis Naturnødvendighed, kan Indsigten ikke være levende paa en saa sammenhængende Maade. Kunstneren vil altsaa i den sande Critiker have sit naturlige Correctiv; Critikeren skal være det levende Canon, som upartisk bedømmer det særskilte Værk af dette eller hiint Kunsttrin i Overensstemmelse med hvad den concrete Idee og Tidens Trang fordrer. Finder han nu Intet af alt Det, som han i sin Uskyldighed har forudsat, saa forvandler sig den Ærefrygt, som han var i Besiddelse af, inden han gjorde denne Erfaring, til Haan over Critiken og til en fuldkommen Ligegyldighed imod samme. Grunden til denne Tilstand er den samme, som vi ovenfor have angivet som Grund til Skuespilkunstens Tilstand. Den bestandige Pukken paa Følelsens Umiddelbarhed, uden Studium, Skole og et bestemt Maal af opnaaelig Technik, viste sig som Roden til det nuværende tydske Skuespilvæsen, og heraf kommer det, at denne Kunst endnu ikke har kunnet vinde fuldstændig Anerkjendelse i Rækken

af de øvrige Kunster. Den samme Mangel paa forudgaaende Dannelse, paa Dybde, paa Indsigt i den fremstillende Kunsts særegne Love har nu ogsaa bragt Theatercritiken ned til en saadan Usselhed. Ja, Theatercritiken er ikke sjeldent det sidste Nødanker for et forkommet Talent, for et i aandig og sædelig Henseende ødelagt Menneske, som seer alle andre litterære Virksomheder, til hvilke der udfordres Tilegnelse og Beherskelse af et rigt Stof, lukkede for sig. Her huserer han med nogle overgjemte, til en egen Jargon sammenblandede Talefigurer, som han erhverver sig til den billigste Priis og sætter i Omløb med den ringeste Møie. Ligesom det kun er Skuespilkunsten, hvori man, uden al forudgaaende Dannelse og Technik, kun stolende paa en levende Efterligningsdrift, strax vover at skride til Værket og stille det tilskue, saaledes er ogsaa Theatercritiken den eneste videnskabelige Virksomhed, hvori det næsten betragtes som en Prætension at fordre Mere end en ved Conversation, flittig Læsning af Theater-Recensioner og hyppigt Besøg i Skuespillet erhvervet Færdighed til at forbinde visse formelig dertil udprægede Vendinger med hverandre. Kunsten, betragtet en gros, baade i sin Udøvelse og i Critiken, staaer ganske paa den naiveste Overfladiskheds

Niveau. Regenerationen af begge kan blot ventes af Fordybelse i Sagen. Men dertil hører Respect for Objectet, og den Erkjendelse, at samme har sine Vanskeligheder og sine Mysterier. *) — — Først naar Theatercritiken bliver hvad den bør være, da først vil det for Kunstneren blive en Æressag, hyppigt og grundigt at bedømmes, fordi han da veed, at han fremtræder for et Tribunal, som staaer paa Intelligensens Høide og ikke mere er sammensat af en Skare Desorteurer, som blot have unddraget sig den videnskabelige Tænknings strenge Disciplin."

---

*) „Respect er hvad det skorter paa;
Indprentes maa den i din Hu,
Og du dig underordne maa
For Det, som er lidt Meer end du.
Respect, som sagt, thi nu har du ingen,
Respect for Stedet, Respect for Tingen!„

Danmark, et malerisk Atlas, 1ste Bind S. 46 og 47.

Om offentlig Meddelelse af Theatrets private Anliggender.

Jo mere vore Theater-Critici, i Selvfølelsen af deres critiske Bankerot, maae sige sig selv — men ogsaa kun sig selv — at de ikke formaae at give nogensomhelst gehaltfuld Vurdering af vort Theaters Præstationer, desto mere gjøre de sig selv og de virkesløse Læsere tilgode ved at meddele saadanne Efterretninger og Betragtninger, som angaae Theatrets indre Forhold, nemlig hele den Side af Theatervæsenet, som med Flid holdes bag ved Coulisserne, fordi den, da den ikke vedkommer Kunsten, heller ikke vedkommer Publicum. Det er fornemmelig Kjøbenhavnsposten, Figaro og Dagen, som gjøre sig selv til Afløbsrender for al denne Bysnak, thi Den Frisindede pleier ikke at befatte sig dermed, undtagen naar Sagen angaaer Dandsepersonalet, for hvilket den synes at nære en faderlig Interesse. Denne Uskik fortjener en alvorlig Paatale, fordi den bidrager Sit til at drage Publicums Deeltagelse bort fra Kunsten, for at lede den hen paa Gjenstande, som kun staae i en udvortes For-

bindelse med denne, og som idetmindste burde være uden Interesse for Alle, hvis Forretninger ikke anvise dem Plads i denne Kreds. Og hertil kommer, at de meddeelte Efterretninger næsten altid ere falske eller kun halvsande, men ikke desmindre tages for gode Vare af en Mængde lettroende Læsere, som endnu holde fast ved den Fordom, at det trykte Ord dog maa være sandt. Det var Kjøbenhavnsposten og Figaro, som, med Tilsidesættelse af al Delicatesse, gav Publicum factisk urigtige Meddelelser om den Publicum uvedkommende, nu saligt hensovede Costume-Comitee. Det var igjen Kjøbenhavnsposten, som gav Publicum upaalidelige og unøiagtige, og ialfald saare upassende Beretninger om de Forhandlinger, som i Anledning af Rollepræmiers Indførelse fandt Sted imellem Theaterdirectionen og Nogle af Theaterpersonalet, Forhandlinger, som ligesaalidt vedkom Publicum, og hvis Udfald maatte være alle Andre end de Vedkommende aldeles ligegyldigt.

Men ligesom vore øvrige Blade i saa mange andre Henseender overgaaes af „Dagen“, saa var det ligeledes dette Blad forbeholdt at drive disse ørkesløse Meddelelser til den høieste Grad af Plumphed. I Sandhed, dersom Nogen endnu skulde være i Tvivl

om, hvorvidt det betegnende Navn, som jeg har givet Dagens Redacteur, og som han, med Himlens Bistand, skal beholde, saa længe hans Skin-Tilværelse i Litteraturen erindres, ikke er Andet end et Skjældsord, det vil sige et Slags tilfældig valgt Interjection, hvori Vreden paa abstract Maade giver sig Luft, eller om det ikke tvertimod er præget med Fabeldigtningens aldeles concret betegnende Symbolik, han vil lettelig herom blive enig med sig selv, naar han læser, hvad Hr. Fribert ganske nylig har opvartet sine Læsere med, deels i Anledning af Jfr. Fjeldsteds private Forhold til Hr. Bournonville og Hr. Lefevbre, deels i Anledning af, at Theatersaisonen ikke aabnedes med „Wilhelm Tell." I begge Tilfælde har Redacteuren ei engang ladet sig nøie med at referere reent private Sager, hvilket allerede er galt nok, men han har endog indladt sig paa, hvad der er privatere end det Private, nemlig de Handlendes Motiver. Jfr. Fjeldsteds Motiv skal have været at stikke Jfr. Nielsen ud; og om den Sangerinde, som ved sin Upasselighed forhindrede Wilhelm Tells Opførelse, skal det ikke være usandsynligt, at hun har villet chicanere den nye Capelmester. Man maa næsten rødme ved at gjentage saadan Ammestuesnak; man veed ikke, om man meest skal

ſtamme ſig over Dumheden eller over den totale Mangel paa finere Følelſe. Derſom man — ſkjøndt aldeles ubeføiet — vil ſige Jfr. Fjeldſted en Ubehagelighed, fordi hun har taget imod Veiledning af den ved Theatret anſatte Lærer, kan man da gaae tankeløſere tilværks end ved at ſige, at hun vil ſtikke en andeu Kunſtnerinde ud? Thi da der, ſelv i „Dagen", ikke er Tale om at forſøge Dette ved andre Midler end ved fornyet Anſtrengelſe og Fremgang i Kunſten, hvor bliver ſaa Bitterheden af? Maa ikke Publicum ønſke, at enhver Kunſtner og Kunſtnerinde vil paa denne Maade ſtræbe efter at overgaae ſine Medbeilere? Dog, jeg vil ikke tale om denne Sag, ſiden den Berlingſke Tidende allerede med Hensyn paa ſamme har viiſt Dagen tilrette. Da imidlertid Tilretteviisningen ikke har frugtet bedre, end at Hr. Fribert faa Dage efter er kommen med nye, om muligt endnu uſømmeligere og enfoldigere Bemærkninger i Anledning af „Wilhelm Tell", ſaa vil jeg ſkjænke dette Punkt en Tillægsbetragtning.

For det Første maa man da ſpørge: Derſom Wilhelm Tell ikke blev opført den 1ſte September, hvad Grund og hvad Ret er der ſaa til at klage? Har Theaterdirectionen lovet dette Stykke til hiin beſtemte

Dag? Aldeles ikke. Adresaviſen og Placaterne, de eneſte officielle Bekjendtgjørere af Repertoiret, bebudede en anden Foreſtilling, og denne blev given. At Wilhelm Tell var beſtemt til at aabne Saiſonen, kan, i hvor ſandt det end er, blot betragtes ſom et Rygte; men at et Rygte ikke gaaer i Opfyldelſe, kan ikke berettige til nogen Anke. Det er et Par Aar ſiden, at man, for at forhindre de hyppige Tilbagekaldelſer af annoncerede Foreſtillinger, og for ikke at give Publicum denne Anledning til Misfornøielſe, tog den forandrede Beſtemmelſe, at Avertiſementet om enhver Foreſtilling først ſkulde ſtaae i ſamme Dags Adresavis; men ikke desmindre hører man endnu idelig ſige, at „Stykket er forandret“, naar den Foreſtilling, ſom de officielle Bekjendtgjørelſer have udlovet, virkelig finder Sted. Fra denne Fordom maa Publicum komme tilbage.

Men dernæſt, om ogſaa en annonceret Foreſtilling virkelig var gaaet ind formedelſt en Sangerindes Upaſſelighed, hvad i al Verden kan da berettige Nogen til at inſinuere, at Upaſſeligheden er fingeret og maaſkee endog en Chicane? Dette ſynes at forudſætte den Mening, at Sangerinder ere undtagne fra Men-

neskehedens almindelige Lod, og ikke kunne blive syge. Det kan i denne Anledning være hensigstmæssigt at gjøre opmærksom paa en anden, gamske almindelig Fordom hos Publicum. Naar en Forestilling bliver forandret formedelst Upasselighed hos En af Personalet, og man nu erfarer, at denne Upasselighed er høist ubetydelig, saa hører man strax klage over den Paagiældendes Uvillighed eller maaskee endog Lyst til at chicanere. Men man maa betænke, at en Upasselighed, som hos Enhver af Publicum er ubetydelig, idet den hverken forhindrer ham fra at besørge sine Forretninger eller fra at tage Deel i Fornøielser, bliver for den fremstillende Kunstner en uovervindelig Hindring. Den ubetydeligste Forkjølelse, som blot i ringeste Grad indvirker paa Stemmen, gjør ham uskikket til at tale eller synge offentligt, og det vilde røbe Mangel paa Agtelse for Publicum, om han i Kunstens Verden, hvor Alt skal bære Idealets Mærke og være befriet fra Forkrænkeligheden, medbragte de uskjønne Tegn paa en selv nok saa ringe Hoste eller Snue. At forresten fingeret Upasselighed af og til finder Sted ved vort Theater, som ved alle andre, ligesom de i det Hele finde Sted i alle andre Forhold og

Stillinger, benægtes ikke; men man maa være meget vis i sin Sag, inden man yttrer en saadan Beskyldning om en bestemt Person, og ialfald maa Uvilligheden eller Chicanen være meget aabenlys og gaae meget vidt, inden man kan finde det forsvarligt at tage Publicum til Dommer over en Ulempe, som det er Bestyrelsens Sag at raade Bugt med.

Men saaledes tænker ikke Hr. Fribert. Siden han er bleven Dagens Redacteur, har han pludselig faaet Forstand paa Alt, og det var ogsaa nødvendigt, eftersom Dagen maa tale med om Alt. Han veed altsaa ogsaa de bedste Raad i denne Sag. Fra hans taagede Himmel regner det ned med Opfordringer: Opfordring til Capellet, Opfordring til Personalet, Opfordring til Theaterdirectionen, og atter Opfordring til Theaterdirectionen. Det er en sand Plaskregn; her gjælder det for Alle at have en god Parapluie. Capellet opfordres til at bekjendtgjøre, at det ingen Deel har i Stykkets Udsættelse; Personalets Medlemmer opfordres til det Samme, med Undtagelse af den ene Skyldige; Theaterdirectionen opfordres — her bør man anføre ipsissima verba: — den opfordres til: „paa det Strengeste og Nøiagtigste at undersøge, om

denne Sygdom er foregiven, samt hvor længe den har været tilstede," (in parenthesi: det er en vanskelig Opgave at bestemme, hvor længe en foregiven Sygdom har været tilstede), "da det er os bekjendt, at Prøverne paa bemeldte Opera have været fortsatte til den seneste Tid." Hvad Dagen foreslaaer, er saaledes intet Mindre, end en Art af Huusundersøgelse og en medicinsk inquisitorisk Proces. "Vi opfordre endvidere Directionen", hedder det fremdeles, "til at bekjendtgjøre Udfaldet af denne Undersøgelse."

Skulde man nu troe, at al denne Nonsens, al denne Tactløshed, al denne Cruditet var mulig, dersom man ikke læste den med egne Øine, og læste den i det Blad, ved hvilket man idelig erindres om Passelighéden af det betegnende Navn, som den nyeste Fabeldigtning har skjænket dets Redacteur? Man kan ikke undlade at retorquere Hr. Friberts Projecter og Opfordringer paa hans egne Forhold. Skulde han ikke selv laborere af en, ikke foregiven, men virkelig Sygdom, der maatte gjøre det ønskeligt, at han i denne Tilstand nedlagde sin Pen? "Vi opfordre ham til paa det Strengeste og Nøiagtigste at undersøge, hvor længe denne Sygdom har været tilstede, da det er os be-

kjendt, at Prøverne paa bemeldte Sygdom have i Dagen været fortsatte til den seneste Tid." "Vi opfordre endvidere" Alle, paa hvem nogen Mistanke kunde falde, til at fralægge sig al Andeel i Dagens og andre Blades udelicate Meddelelser om Theatrets private Anliggender.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 14.

(1. October 1842.)

Stjernehimlen.

Det er en bekjendt gammel Talemaade: at være klog paa Himlen og en Nar paa Jorden. Denne Talemaade maa vel hidrøre fra en Tid, da Astronomien havde flere Dyrkere, end den nu kan rose sig af; idetmindste finder man i vore Tider Mange, som ere Narre paa Jorden, uden at de derfor ere kloge paa Himlen. Forresten udtrykker den nævnte Talemaade den Mening, at de jordiske Anliggender have større Krav paa vor Deeltagelse, end de himmelske. Jorden er nemlig vort Fædreland i Universet; at forsømme Kundskaben om sit Fædreland, medens man erhverver sig Kundskab om Udlandet, har til alle Tider, og medrette, været anseet for Daarskab. Men ikke desmindre er hiin Mening dog urigtig, thi den beroer paa en overfladisk opfattet Modsætning mellem Jorden og Him-

len, og den viser, hvilken feilagtig Forestilling der, selv hos dannede Mennesker, hersker om Astronomien og dens Betydning, som Element af den almindelige Dannelse. Denne Videnskabs egenlige Interesse ligger netop i de af dens Gjenstande, som staae i Relation til Jorden. Forsaavidt indrømmes vel Dette, som Alle vide, af hvilken Vigtighed den er for Skibsfarten, som og at det er ved den, at vor hele Tidsinddeling bestemmes; men man tænker tillige, at for Den, som ikke er Sømand, er Himlens hele Relation til Jorden udtømt i Brugen af den Almanak, hvis Beregning man modtager fra Astronomen, og at det vilde være unyttigt at befatte sig videre med Stjernerne, thi hvad der, efter hiint Fradrag, bliver tilovers, ere saadanne Gjenstande, som slet ikke vedkomme Jorden, og som derfor maae overlades til Dem, der føle Lyst til at forlade deres Fødeland, for at etablere sig i Udlandet. Mængden har den Forestilling, at Astronomen er en Mand, der sidder paa Udkig med stærke optiske Apparater, for at udspeide de forskjellige Himmellegemers physiske Beskaffenhed, og at det vilde være Videnskabens høieste Triumf, om han kunde opdage levende Skabninger i Maanen og paa de andre Kloder. Saa morsomt som det nu kunde være, om

man ved Kikkerternes Forbedring kunde bringe det saa vidt, saa er dog dette Partie af Videnskaben noget Underordnet, som derfor ogsaa sædvanligen overlades til Dilettanterne i Faget. Hvo, som altsaa troer, at Astronomiens Formaal, næst efter de nys omtalte practiske Bestemmelser, bestaaer heri, han maa jo rigtignok troe, at denne Videnskab kun stræber efter at tilfredsstille en tom, om end naturlig og rimelig Nysgjerrighed. Thi aldeles uklart er det høiere Formaal, som Enkelte tænke sig opnaaet ved disse Undersøgelser, nemlig et Beviis for Sjælens Udødelighed. Selv om man paa de andre Kloder kunde opdage levende Skabninger, ja endog Mennesker, saa vilde herved Intet være vundet for hiint Beviis, medmindre man i disse Mennesker gjenkjendte sine Afdøde; og selv da vilde det dog kun være beviist, at Disse hidtil ikke vare døde, men ingenlunde, at de vare udødelige.

Nei, hvad der anbefaler Astronomien som Element af den almindelige Dannelse, er noget ganske Andet: det er dens Fremstilling af Naturens Idealisme. Man er vant til at betragte det uendelige Rum med dets Indhold som Astronomiens egenlige Gjenstand, og Dette kan paa en Maade være rigtigt, naar man i den Mening, som man forbinder med dette Udtryk,

lægger Accenten mere paa Rummet end paa Indholdet, thi det er ikke Beskaffenheden af de i Rummet indeholdte Legemer, som den egenlige Interesse hviler paa, men kun disse Legemer i deres Egenskab af Grændsepunkter i det Ubegrændsede. Det er Mathematikens eiendommelige Idealitet: den betragter Størrelsen abstract, adskilt fra al Qualitetsbestemmelse. Denne Mathematikens Idealitet finder nu i Astronomien Anvendelse paa empirisk existerende Gjenstande, men en saadan Anvendelse, at Gjenstandenes empiriske Natur ikke kommer i Betragtning; den saakaldte rene Mathematik anvendes paa naturlige Gjenstande, som saaledes have afstreifet deres materielle Indhold, at de selv staae som Idealiteter, og i saadan en Anvendelse vedbliver Mathematiken paa en Maade at være ligesaa reen som før. Astronomien kan derfor ogsaa kun uegenligen regnes til Naturvidenskaberne, thi den er befriet fra den Art af empirisk Indhold, der ligesom forplumrer den abstracte Forms rene Kilde. Bel har al Naturvidenskab til Formaal at fremstille Naturens Idealisme; uden denne Bestræbelse vilde den ikke fortjene Navn af Videnskab. Med et Udtryk, som Alle indrømme, vil den afsløre Naturen; men det er kun de aandløse Naturforskere, som mene, at Na-

turens Slør er dens Idealitet, hvorigjennem man skal trænge ind til Realiteten; tvertimod bestaaer Afsløringen i at gjennemskue det Realistiske, for at see Naturskjælen drømme i logiske Categorier. Det Vanskelige, ja Haarde, men derfor ogsaa Interessante og Tiltrækkende i denne Opgave er netop at see det Extrem af Inderlighed, som tilhylles under Naturens Extrem af Yderlighed; og vel maa Naturforskeren ofte være nær ved at fortvivle, naar han i crasse chemiske Stoffer, i livløse Stene, i lave, ofte modbydelige Organismer skal skue den drømmende Psyche spinde sig ind i sit ætheriske Næt. For denne skarpe Contrast, for denne haarde Contradiction er man befriet i Astronomien. De Realiteter, hvormed den beskjæftiger sig, opfattes kun i deres Idealitet. Her gjælder det ikke at paatage sig det sure Arbeide at forsone Idealiteten med Realiteten. Den sidste bortkaster man strax, og har kun den første at omgaaes med. Kun de til vort eget Solsystem hørende Kloder betragtes endnu som udstrakte Legemer, uagtet dog deres physiske Beskaffenhed altid bliver en Bisag. Men vort eget Solsystem er kun et Fnug i Universet. De utallige Fixstjerner blive, selv ved den stærkeste Forstørrelse, hvortil menneskelig Kunst har bragt det, endnu ikke Andet end ly-

sende Punkter. Disse, den uendelig større Deel af Himmellegemerne, ere saaledes ved deres egen store Afstand rykkede bort fra enhver realistisk Indholdsbetragtning; de staae for os blot som faste Punkter i det uendelige Rum, men Punkter, der ere betegnede ved en uudslettelig Ildskrift.

Men idet man betragter Fixstjernerne som Astronomiens egenlige Gjenstand — og hertil er man idetmindste forsaavidt berettiget, som deres Antal uendeligt overgaaer Planeternes og Drabanternes — saa synes det allerede, at vi maae tage tilbage den ovenfor, dog kun med en Restriction indrømmede Sætning, at det fornemmelig er Rummet, hvormed Astronomien gjør os bekjendt; thi da det, formedelst Fixstjernernes nys nævnte umaadelige Afstand, er saa godt som umuligt at bestemme Størrelsen af denne, saa falde alle Rum-Bestemmelser bort, og der er, med Hensyn paa Phænomenerne, Intet iveien for at tænke os alle disse Stjerner i samme Afstand, alle befæstede paa Overfladen af en Kugle, som enten dreier sig rundt om vor Jord, eller staaer stille, medens Jorden selv dreier sig om det fælleds Midtpunkt for den selv og Himmelkuglen. Men idet nu Rummet, netop paa Grund af sit ubyre Omfang, reducerer sig for Be-

tragtningen til et Nul, saa træder derimod Tiden frem med desto større Energie, thi Himmelkuglens periodiske Omdreining skeer nøiagtigere end Viserens paa det fuldkommeste Chronometer, og den Tid, som forløber mellem to Culminationer af samme Stjerne, betragtet fra samme Sted paa Jordkloden, er bestandig den samme. Ligesom altsaa Himlen er det Uhr, hvorefter alle andre Uhre stilles, saa er det ogsaa i Astronomien, at vi have den levende Anskuelse af Tiden som et Abstractum, og ligesom gribe det inderste Væsen af denne gaadefulde Hersker, hvis ubøielige Scepter vi Alle ere underkastede. Den Sætning, at Tiden er relativ, sees først her i sit rette Lys; thi den bekjendte Erfaring, at det samme Tidsrum snart forekommer os langt, snart kort, alt eftersom den deri indeholdte Succession afficerer os forskjelligt, og ligeledes den moralske Sætning, at den samme Tid er lang eller kort, alt eftersom vi forstaae at benytte den, beroe paa en Betragtning af Tidens Indhold, men udtale ikke dens egen abstracte Natur. Hvilken Magt denne Kæmpe har, selv i sine mindste, med Intet — som det synes — opfyldte Dele, lære vi af Astronomien. I det daglige Liv kan en Time, en Dag, ja en Maaned, et Aar meer eller mindre, under mange Omstæn-

digheder forekomme os aldeles indifferent; men paa Himlen har Forsømmelsen af en eneste Secund i en Observation eller en Beregning de alvorligste Følger, og kan i de af Tidsbestemmelser udledede Slutninger om Afstande i Rummet mangengang fremkalde en Feiltagelse af hele Millioner Mile. Det har noget Imposant, naar man fra det daglige Livs Sløseri hæver sig til en Region, hvor det kommer an paa en saadan Accuratesse, og hvor det Ubenyttede bliver uundværligt, det Foragtede kommer til Ære. Men Tidens Relativitet viser sig ogsaa deri, at Klokkeslettet ikke i samme Øieblik er det samme paa alle Steder paa Jorden, men kun paa dem, som ligge under samme Længdegrad. Naar Klokken er 6 i Kjøbenhavn, er den kun $5\frac{1}{4}$ i Paris. Enhver Meridian af Jordens Overflade frembringer altsaa og bestemmer selv sin Tid; og idet saaledes ikke blot Tidens Relativitet, men ogsaa dens Idealitet viser sig deri, at den er sat eller poneret af det bestemte Sted, saa viser Idealiteten sig endvidere deri, at da Tidsbestemmelsen paa ethvert Sted retter sig efter Solens Culmination paa Stedet, men Solens tilsyneladende Bevægelse ikke er aldeles jevn og regelmæssig, saa regner man ikke Culminationen efter den virkelige Sol, men efter en fin-

gerer, en illuforiſk, den ſaakaldte Middelſol. Denne ſidſte Idealisme vilde falde bort, derſom man regnede efter Stjernetid, det er: efter en beſteint Stjernes Culminationer paa ſamme Sted, men den første Idealitet og Relativiteten vilde blive, efterſom de forſkjellige Længdegrader paa Jorden her ligeledes ſelv vilde ponere deres Tid. Først naar man regner efter Equinoctialtid, det vil ſige, efter Solens Indtrædelſe i Jævndøgnspunktet, faaer man en univerſel Tidsbeſtemmelſe, ſom er gjældende for hele Jordkloden; men betragtet med et ſtørre Overblik er ogſaa denne Tidsbeſtemmelſe relativ og idealiſtiſk, nemlig blot poneret af Jordkloden ſom et Heelt, thi paa de andre Planeter vilde Equinoctialtiden blive en anden, og paa de Himmellegemer, ſom ikke høre til vort Solſyſtem, og hvor altſaa vor Sol ikke kan blive Inder for Tiden, kunde hiin Tidsbeſtemmelſe aldeles ikke have Gyldighed.

Baade Tid og Rum ere Idealiteter; kun Det, ſom opfylder dem, er reelt. Ligeſom nu Aſtronomien, ved at bortkaſte dette Indhold, og blot beholde Formen tilbage, derved fremſtiller den abſtracte Side af Naturen, ſaa ſkeer Dette endnu mere derved, at den — efter hvad der i det Foregaaende er bemærket — lader ſig vorſenlig betragte ſom en Videnſkab, der

kun indirect beskjæftiger sig med Rummet, men direct med Tiden. Tiden er nemlig mere ideel end Rummet. Den har kun een Dimension, medens Rummet har dem alle; den er sat eller poneret af Stedet, og i høiere Betydning er den poneret af Individet selv, og er af subjectiv Natur; derfor kan den ogsaa være opfyldt med et indvortes, reent sjæleligt Indhold, hvorimod det objective Rum ikke lader sig nøies med Mindre end Materien i dens reelle Udstrækning. Med andre Ord: Tiden er abstractere end Rummet; den er selv en af de i Rummet hvilende Bestemmelser; derfor kan Rummet egenlig ikke tænkes uden Tid, men vel Tiden uden Rum. Men idet Tiden er abstractere end Rummet, ja endog selv en Abstraction af dette, faaer den ogsaa derved større Idealitet, fordi Ideen selv altid kommer foreløbig frem paa det abstracteste Trin, men ligesom fordunkles i den nærmest paafølgende Concretion i Udviklingen.

Det Interessante ved Astronomien er nu, at den netop i Naturen fremstiller os denne Idealisme, men paa en saadan Maade, at de naturlige Gjenstande, afklædte deres empiriske Materiatur, blive fuldkommen adæquate med Fremstillingen; og det er ikke umiddelbart for vor Tænkning, men for vor Sands,

og navnlig for vort legemlige Die, at den fremstiller hiin usandselige Tanke. En Blindfødt vil ved andre Midler kunne komme til Kundskab om Naturens Idealisme og om Tidens abstracte Betydning; men i disse lydløse Regioner er Synet den eneste Sands, hvorigjennem Anskuelsen gaaer. Da det her altsaa er i de synlige Gjenstande, at Naturen vil aabenbare os sin Idealisme, saa maa Astronomien fornemmelig fremstille os den synlige Verdens Idealitet. Stjernehimlen maa være en Fata Morgana, der finder Behag i at frembringe rige og skjønne Illusioner, og dette falske Skin, som Astronomien idelig og idelig er paa Spor efter, for at tilintetgjøre det, maa være en Antydning af det sande, eller med andre Ord: Naturen maa igjennem sin Virkelighed tendere mod Kunstens Idealitet. Og saaledes forholder det sig virkelig. Ingen Stjerne sidder paa det Sted, hvor Diet seer den, ligesaalidt som det Rum, vi see paa et Maleri, existerer bag ved Overfladen. Flere Omstændigheder bidrage til at frembringe denne Illusion. Jeg vil ikke videre omtale Parallaxen, fordi denne dog kun er relativ, da den bestaaer i Henforelsen af samme synlige Gjenstand til forskjellige Punkter paa en Baggrund, alt eftersom Betragterens Stand-

punkt er forskjelligt. Desuden ere de jordiske saavelsom de himmelske Gjenstande underkastede Parallaxen, uagtet den paa Himlen frembringer ganske anderledes grandiose Phænomener end paa Jorden. Naar man seer et nærliggende Huus dække et fjernt Kirketaarn i Baggrunden, og ved at gaae faa Skridt til Siden seer det samme Huus dække et Skib i Soen, saa er Dette kun en ringe Forskjel mod den, som fremkommer, naar man, med et halvt Aars Mellemrum, betragter Solens Stilling mod Fixstjernerne fra de modsatte Punkter af Jordbanen. Jeg vil heller ikke omtale Refractionen, ved hvilken vi see alle Himmellegemer i Horizonten, førend de ere gaaet op, og efter at de ere gaaet ned, og ved hvilken vi i det Hele altid see dem høiere paa Himlen, end de virkelig sidde; thi ogsaa Refractionen finder Sted ved de jordiske Gjenstande saavelsom ved de himmelske, og har blot sin Grund i Tætheden af vor jordiske Atmosphære. Det er det samme Phænomen, som naar en Skilling, der ligger paa Bunden af en dyb Theekop, hvor den i en vis Afstand ikke kan sees, gjøres synlig derved, at man helder Vand i Koppen. Men hvad jeg især vil nævne som den mærkværdigste Aarsag til den omtalte Illusion, er Lysets saakaldte Aberration. Denne

finder Sted blot paa Himlen, fordi enhver jordisk Gjenstand er for nær til at gjøre den kjendelig. Lyset behøver nemlig en vis Tid for at bevæge sig fra et Punkt til et andet. Naar et Lys tændes i Punktet A, vil det ikke sees i Punktet B, før Straalen af det er naaet dertil; og hvis Lyset i A bevæger sig, saaledes som Tilfældet er med Planeterne, eller hvis Punktet B bevæger sig, hvilket er Tilfældet, naar Jorden gaaer frem i sin Bane, saa vil Lyset i A hvert Øieblik befinde sig paa et andet Sted end det, hvorfra det sendte den Lysstraale, som gjør os det synligt. Og uagtet Lyset bevæger sig med en saadan Hast, at det i een eneste Minut gaaer henved tre Millioner Mile, saa er dog Tiden, som det behøver til at bevæge sig fra Solen eller Planeterne til os, kjendelig nok formedelst disses umaadelige Afstand. Det var vor berømte Landsmand, Rømer, som opdagede Lysets Hastighed ved at observere, at Formørkelserne af Jupiters Drabanter indtraf nogle Minuter sildigere, end de efter Beregningen skulde, og denne Differens er netop den Tid, som Lyset behøver for at bevæge sig fra Jupiter til os. Men ved den Afstand, hvori Fixstjernerne befinde sig, er der ikke Spørgsmaal om Minuter, men om Dynger af Aar. Ifølge Bradley skal Sirius, der paa Grund af sit stærke Lys an-

sees for den nærmeste Fixstjerne, dog være idetmindste 400,000 Gange længere borte end Solen, hvis Afstand allerede er 21 Millioner Mile. Men nu er Lyset 8 Minuter underveis fra Solen til os; det vilde altsaa behøve 6 Aar til at gaae den saa meget længere Vei fra Sirius. Denne Stjerne kunde altsaa gjerne have existeret i 6 Aar, inden Menneskene saae den, og dersom den forgik, eller dens Lys slukkedes, vilde man her paa Jorden endnu see den i 6 Aar. Jalfald see vi den i ethvert Øieblik ved den Lysstraale, som den udsendte for 6 Aar siden. Da der nu efter al Rimelighed gives Fixstjerner, som ere meget længere borte end den af Bradley for Sirius angivne Afstand, som desuden ikke er nogen bestemt Angivelse, men kun et Minimum, saa kan der i deres Stilling og Forhold være foregaaet betydelige Forandringer, hvilke Synet endnu ikke har viist os, fordi det Lys, som vi modtage fra dem, endnu er det, som udsendtes, inden Forandringen foregik. Og dersom — hvad ikke er usandsynligt — Fixstjernerne og vort eget Solsystem, alle tilsammentagne, selv ere i en fremadskridende Bevægelse, saa faaer Aberrationen endnu en Virkning, om hvilken vi hidtil Intet kunde vide med Bestemthed. Alt Dette er Exempel paa den Illusion, som Naturen selv fin-

der Behag i at frembringe, og hvorved den viser sig som en Idealist.

Bevidstheden om denne Illusion maa forhøie Nydelsen af den stjerneklare Himmels Betragtning. Thi man vilde selv være i en Illusion, dersom man fandt Nydelsen forringet ved at vide, at Alt dog er anderledes, end det viser sig for Øiet. Det vilde være at miskjende vor Sandsnings aandelige Natur, om man ansaae den for et ligegyldigt Gjemmested, som blot modtog og opbevarede de udenfra indbragte Indtryk, uden selv at modificere dem efter sin Subjectivitet. Allermindst kan en slig mechanisk Anskuelse gjøres gjældende om en saa aandelig Sands som Synet, om hvilket man med Sandhed kan prædicere, at det altid viser os et Andet end den relle Virkelighed, allerede af den Grund, at det viser os alle Legemer som Overflader, uden at meddele os hvad der ligger indenfor Overfladen, og som først constituerer Legemerne som saadanne. Men Overflader ere, som bekjendt, Idealiteter; de existere ikke med reel Virkelighed; hvad Synet viser os, er saaledes altid et Ikke-Existerende. Denne Synets Idealisme er den æsthetiske Side af denne Naturvirksomhed, og det er den, hvorpaa Kunsten bygger videre, naar den, som Maleri, ligeledes

indskrænker sig til en Flade. Den Illusion, som Stjernehimlen frembringer for vort Øie, er følgelig ikke Andet, end hvad der ved enhver jordisk Gjenstand fremstiller sig for samme; men det er Himlen forbeholdt at fremtrylle den i saa gigantisk en Skikkelse.

Paa den anden Side maa det bemærkes, at Virkeligheden dog ingenlunde gaaer tabt i denne Illusion. Det er dog de virkelige Stjerner, som sende os deres virkelige Lys; og der, hvor vi see dem, der ere de i Virkeligheden ogsaa, forsaavidt som de ere synlige Existenser; men kun som saadanne staae de i Relation til os, og kun som saadanne, d. e. kun som rene Idealiteter i det Physiske, ere de Gjenstande for Astronomiens abstracte, idealistiske Betragtning. Og i denne Henseende hvilken Fasthed, hvilken Stadighed finder ikke Sted i denne Sphære, der nylig blev fremstilt som fluctuerende mellem usikkre og ubestemmelige Illusioner! Saa langt som vor Tidsregning rækker, staae de samme Stjerner paa Himlen, staae i de samme indbyrdes Forhold og Afstande; intet Væsenligt er forandret, Stjernehimlen har for Aartusinder siden været den samme som nu. Om ingen Gjenstand paa Jorden gjælder Dette. Oldtidens Monumenter ere deels tilintetgjorte, deels mutilerede; og om end nogle

faa af dem endnu findes i deres oprindelige Skikkelse, saasom enkelte græske Kunstværker og de ægyptiske Pyramider, saa sees de dog nu mellem andre Omgivelser end tilforn, og intet af dem har været seet af den hele Menneskehed. Men de samme Stjerner, som mit Øie hviler paa, have været seete af Christus, af Grækenlands Vise og Heroer, af begyndende, nomadiske Folkeslag, og de have været seete paa samme Maade og i de samme Omgivelser. Stjernehimlen er som et umaadeligt Uhr, hvis Viser forekommer os stillestaaende i den ubetydelige Secund, hvori vor hele historiske Udvikling er foregaaet. Herved træder den i en ny, en historisk Relation til vor Jord, istedenfor at vise sig som et fremmed Land for vor Betragtning.

Men langt bestemtere gjør denne historiske Relation sig gjældende i de Stjernebilleder, som Oldtidens Phantasie har dannet af de i chaotisk Uorden adspredte Stjerner, — sande Billeder, som Oldtiden har ophængt i det store Gallerie, hvor alle Slægter skulle betragte dem. Her viser det sig ret, at Stjernehimlen, langt fra at være fremmed for Jorden, er Reflexen af de jordiske Skjæbner, de jordiske Tanker, de jordiske Dromme. Man maa betragte Stjernehimlen

som en illustreret Pragt-Udgave af den græske Mythologie i uhyre Format; man maa betragte den med Oldtidens Digtere for Øiet. Ovids Forvandlinger ere et ligesaa nødvendigt Requisit for Den, der vil orientere sig paa den natlige Himmel, som et Stjernekort eller en Himmelglobus. Og betænker man, at Oldtidens Digtere ligesaa lidt som vi have seet de virkelige Guder og Heroer, men derimod de samme Reflexer af dem, saa vil man indsee, at idetmindste i denne Henseende kunne vi leve i den samme Intuition af Gjenstanden, og at Stjernehimlen bliver hine Digteres levende Commentar, deres umiddelbare Fortolker. Her see vi Dioskurernes venlige Lys funkle i broderlig Nærhed, ganske som Oldtiden saae det. Her see vi den Tyr, under hvis Skikkelse Jupiter bortførte den skjønne Europa. Her see vi Arions Lyra, Leda i Skikkelse af en Svane, Jupiters Ørn, Ariadnes Krands, som Bacchus satte paa Himlen, til Bevis paa, at han var Gud; men paa Himlen blev den forgængelige Krands til en uforgængelig Krone, i hvis Midte findes en fiin, glimrende Stjerne, som kaldes Ædelstenen i Kronen. Her see vi Cepheus og Cassiopeia; i Nærheden staaer deres Datter Andromeda, fængslet til Klippen, og den uhyre Hvalfisk er

isærd med at opsluge sit Bytte, da Perseus befrier hende; i sin Haand holder han det afhuggede Medusahoved med den besynderlige Stjerne Algol, som i en Periode af tre Døgn gjennemgaaer en Cyclus af Forvandlinger i Størrelse, og ved Siden af Helten staaer den vingede Pegasus, paa hvis Ryg han har gjort sin dristige Reise. Her see vi Vædderen, hvis gyldne Skind Jason bragte tilbage fra Argonautertoget. Her see vi Hercules sætte Foden paa den lernæiske Slanges Hoved. Her staaer den klare Stjerne Capella, som betegner Kudskens Stjernebillede, sat paa Himlen til Erindring om Kong Erichtonius, hvem den fabelagtige Historie tillægger Opfindelsen af det første Kjøretøi. Paa ethvert Punkt træder os et Sagn imøde, der medfører Erindringer fra vor ældste Culturhistorie; Himlen er fuld af saadanne Billeder, de staae som lysende Milepæle paa Menneskeslægtens tidligste Udviklingsgang.

Og hvad der i Vurderingen af disse Phænomener maa ansees for et vigtigt moralsk Moment, det er den Stilhed, hvormed de foregaae, og den Ensomhed, hvori Sindet indeslutter sig ved deres Betragtning. Ensomhed og Selskabelighed ere de to Poler, hvorom Menneskelivet bevæger sig. De menneskelige

Samfund ere de Kredse, i og for hvilke vi skulle virke; men i Ensomheden skulle vi drage de udadstræbende Kræfter tilbage i os selv, for i en concentreret Hvile at styrke dem til ny Anstrengelse. Skolemesteren i „Julestuen“ har Ret, naar han baade paa Græsk og Latin forsikrer, at Mennesket er et Selskabsdyr; men just derfor trænger ogsaa Mennesket, fremfor de andre Dyr, til Contemplationens styrkende Bad, men et Bad maa tages i Ensomhed. Den, for hvem Ensomheden er Nok, maa være Egoist eller Misanthrop; men Den, for hvem Selskabet er en uafbrudt vedvarende Nødvendighed, og som aldrig føler Trangen til Ensomhed, han er et overfladisk Menneske uden menneskelig Kjerne. Thi den Ensomhed, som her menes, er ikke den tomme og indholdsløse, som ikke duer til Andet end at sove i, men det er den rige og oploftende, som forbinder det Forbigangne og det Tilkommende til et eneste prægnant-Nu, hvori den krybende og gnavende Orm pludselig føler sig forvandlet til en vinget Sommerfugl.

Man kan med andre Ord sige, at den Side af vort aandelige Væsen, som Ensomheden giver Næring, er den pantheistiske. Men denne er ogsaa ligesaa nødvendig for al rigere Udvikling, saa

aldeles conditio, sine qua non, for al dybere Consistens i Gemyt, Tænkning og Handling, som det lyriske Moment for Poesien. I Lyriken gribe vi Poesiens Substans, i Pantheismen Aandens og Verdens. Vel vil Gud dyrkes af en Menighed, men han vil ogsaa dyrkes af de Enkelte som Eensomme. Catholicismens Eremit- og Klosterliv indbefatter, med al sin Eensidighed, et væsenligt Element, som i Protestantismen har tabt al objectiv Skikkelse, men som derfor den Enkelte selv maa tilveiebringe sig i den Form, som er meest stemmende med hans Disposition. Beskjæftigelsen med Astronomie har nu Det forud for alle andre Former, at den nærer Pantheismen i dens abstracteste og forsaavidt reneste Skikkelse, hvori Indholdet er saa fortyndet, at det ikke ved sin egen Magt driver Betragteren ud over den pantheistiske Grændse, eller idetmindste solliciterer ham til denne Bevægelse, saaledes som Tilfældet var og maatte være med Middelalderens religiose Contemplation. Stjernehimlen er et Kloster eller en Eremitage af mere afsluttet Beskaffenhed, og naar Astronomien anbefales som et i Grunden uundværligt Element af den almindelige Dannelse, saa er kun Meningen, at dette Element skal indgaae en gavnlig Forbindelse med de andre, eller ligesom

tilføre dem et nødvendigt Supplement, ikke at det ved sin egen Dialectik skal udvikle et Kundskabs-Stadium, hvorpaa det selv ophæver sin oprindelige Ensidighed. Til denne Selv-Erkjendelse synes nu ogsaa Videnskaben at være kommen, da den i sine populære Fremstillinger har forladt de fade Forsikkringer, hvormed den tidligere pralede, idet den udgav sig for at levere det rigeste Stof til Beundring af Skaberens Almagt, Viisdom og Godhed. Hvad vi beundre i Astronomien, er meget mere den menneskelige Klogt, end de guddommelige Egenskaber, til hvis Beundring de jordiske og især de menneskelige Anliggender afgive et langt adæquatere, langt indholdsrigere Stof. Det er et Spørgsmaal, om det ikke fortjener større Beundring at have udgrandset Lovene for Klodernes Bevægelser, end at have skabt disse Kloder, som dog idethøieste ikke ere Andet end de raae, materielle Fundamenter for et aandeligt Liv og en aandelig Udvikling. Men i det saaledes fremsatte Spørgsmaal maa man ikke see en forargelig Modsætning mellem den Ære, som tilkommer Gud, og den, som tilkommer Mennesket, thi den menneskelige Aand er af Gud, ligesaavel som den Materie, i hvis Erkjendelse den gjør sin Skarpsindighed gjældende. Hermed skal nu ingenlunde være nægtet, at jo Synet af den stjerneklare Himmel frembringer et æsthetisk Indtryk, hvori en Følelse af det Guddommelige er indeholdt; men det er ogsaa kun i den æsthetiske Betragtning af Himlen, forsaavidt som denne er en pittoresk Gjenstand, at hiin Følelse umiddelbart er tilstede. Saasnart man giver sig ifærd med Detaillerne, er det æsthetiske Total-Indtryk ophævet, og concrete Bestemmelser af mythiske og historiske Erindringer, af Tidens og Rummets Natur, af Bevægelsens Love o. s. v. træde i Stedet for den vage Andagt,

som er den høieste Følelse af det Guddommelige, der kan fremkaldes i denne Sphære.

Men om saaledes Astronomien ikke skjænker de religiøse Resultater, som man især i Slutningen af det forrige Aarhundrede ved en misforstaaet Iver afforedrede den, og som der gives andre og bedre Veie til at erhverve sig, saa vil derimod Beskjæftigelsen med denne Videnskab bære andre, ikke ringere Frugter; og jo mere det har været nærværende Afhandlings Hensigt at stille disse i det rette Lys, for at den almindelige Dannelse kan see dem og gribe dem, desmere er nu Læseren berettiget til at spørge, paa hvad Maade han da skal erhverve sig den Adgang til Videnskaben, som den dannede Dilettant kan ønske sig. Og paa dette Spørgsmaal behøver Svaret ikke at udeblive. Vor egen Litteratur er i Besiddelse af et fortrinligt Skrift, som allerede i nogle Aar har henligget ubenyttet i Bogladerne, og hvis Fremdragelse af et ufortjent Incognito beroer paa Publicum selv. Det er Herschels populære Astronomie, i en særdeles heldig, i høi Grad concis dansk Oversættelse ved Observator Magister Pedersen. Det Overblik, man heri faaer over Videnskaben paa dens nuværende Standpunkt, er langt mere lærerigt og tiltrækkende end i de fleste andre populære Skrifter om denne Gjenstand. Men det er ikke Nok at læse om Himlen; man maa selv erfare den velgjørende Indflydelse, som det stille Ophold i disse natlige Regioner udøver; men da nu de Færreste have Lyst eller Evne til at anstille egenlige Observationer, saa maa man erhverve sig den levende Intuition ved at lære at orientere sig paa Himlen og navnlig at kjende Stjernebillederne med deres meest iøiefaldende Stjerner. Til denne Kundskab giver nu den omtalte Bog ingen Anviisning, men denne er

saare let at forskaffe sig: Man behøver blot en Himmelglobus eller et Stjerneatlas; tillige kan man med stor Nytte betjene sig af den bekjendte, vel en Snees Gange oplagte Bog af Bode: „Anleitung zur Kenntniß des gestirnten Himmels.“

Jovrigt ere vore Astronomer selv meget Skyld i, at Astronomien er saa ubekjendt, endog hos de dannede Classer, at det næsten er, som om den slet ikke existerede. Hvor Meget af denne Skyld der kommer paa Universitets-Forelæsningernes Beskaffenhed, vil jeg ikke bedømme; men allerede vor almindelige Almanak synes at være udarbeidet med det stadige Hensyn, at Publicum for Alting ikke maa erfare Mere om de himmelske Mysterier, end hvad det accurat bruger for at vide, naar det skal gaae i Seng, staae op, spise til Middag o. s. v. Folkecalenderen har vel den Fortjeneste at have givet den astronomiske Deel en noget større Udstrækning; men det er endnu meget for Lidt. Et concentreret Uddrag af La Connaissance des temps, hvori Solens, Maanens og Planeternes geocentriske Længder og Breder, deres Rectascensioner og Declinationer, deres Opgange, Nedgange og Culminationer, samt Stillingen af Jupiters Drabanter vare angivne, efter Omstændighederne for hver Dag eller for hver ottende, fjortende o. s. v., vilde meget bidrage til at lokke det dannede Publicums Opmærksomhed hen paa disse Gjenstande, spænde dets Videbegjærlighed og levere Midlerne til at tilfredsstille den.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 15.

(15. October 1842.)

Det Nationale og det Provindsielle.

Eenhed og Mangfoldighed ere to Bestemmelser, som gjøre sig gjældende i Alt, hvad som har et Indhold. Den eensidige Fasthold ved den ene af disse modsatte Sider, medens man overseer den anden, frembringer en skjæv Bedømmelse af Sagen; og dog er man meget tilbøielig til denne eensidige Betragtningsmaade, thi ofte er der især een af Siderne, som springer tydelig frem, og af sig selv falder i Øinene, medens den anden er mere tilhyllet, og derfor først viser sig ved en dybere gaaende Betragtning. Ved meget smaa Gjenstande er det Eenheden, som umiddelbart viser sig for Betragteren, ved meget store er det derimod Mangfoldigheden, fordi det er lettere at overskue det Smaa end det Store og at opfatte det som et Heelt, medens det paa den anden Side er lettere

at ſee Forſkjellighederne i det Store end i det Smaa, efterſom de der ſelv ere ſtørre, eller idetmindſte viſe ſig ſtørre. At holde faſt ved Mangfoldigheden og lukke Øiet for Eenheden betegner den raae Empirisme; men at fordybe ſig i Eenheden med Udelukkelſe af Mangfoldigheden betegner derimod den abſtracte Idealisme, der er ligeſaa tom og indholdsløs, ſom Empirismen er principløs.

Mange Gjenſtande ſtaae ſaaledes i Midten mellem det Smaa og det Store, eller have en for vort legemlige og aandelige Syn ſaa proportioneret Størrelſe, at ſelv den ſimple; ikke reflecterende Betragtning ſtrax opfatter dem baade ſom Eenheder og ſom Mangfoldigheder. Saaledes f. Ex. de menneſkelige Individer. Ingen ſætter i Tvivl eller overſeer, at ethvert enkelt Menneſke baade er en Eenhed, ſom Individ, og tillige en Mangfoldighed af Organer, Functioner, verlende Gemytstilſtande o. ſ. v. Men hæve vi os fra Betragtningen af det enkelte Menneſke til en Betragtning af Menneſkeheden, ſaa bliver Gjenſtanden ſaa ſtor, og viſer en ſaa ſtor Mangfoldighed, at Eenheden kan overſees, hvilket jo virkelig ogſaa er ſkeet, ſaalænge man ikke erkjendte Uretmæsſigheden af Slaveri og Slavehandel, thi disſe — forudſat, at de have en

gyldig Grund — bero jo paa den Anſkuelſe, at visſe Classer eller Stammer af Menneſker ikke ere de Andres Brødre, altſaa ere udelukkede af Menneſkehedens Idee eller af den Enhed, ſom gjør dem Alle til Eet. Her har man følgelig Exempel paa en Enhed, ſom i ældre Tider har været ſat i Tvivl eller formelig benægtet, men ſom nu ved Chriſtendommen og den ſtigende Cultur er bleven indlyſende for Alle.

Holde vi os til det Mellemled, ſom ligger midt imellem de enkelte Individer og den hele Menneſkehed, og ſom forbinder disſe Extremer til et organiſk Heelt, altſaa Nationerne, da viſer det ſig, at ogſaa disſe vare i ældre Tider langt mere erkjendte i deres Forſkjelligheder end i deres Enhed, hvilket blandt Andet ytkrede ſig i deres fiendtllge Stemninger mod hverandre og mange indbyrdes Krige. Det er ligeledes den ſtigende Cultur, ſom har nærmet dem til hverandre, og lidt efter lidt har fremkaldt en, om end hidtil kun dunkel Anelſe om et fælleds Statsforbund, ſom den Enhed, hvori Nationernes Forſkjellighed ſkulde ophæves, betragtet blot fra den politiſke Side. Det er den europæiſke Diplomatik, ſom, lige fra ſin førſte Oprindelſe af, har havt det Hverv at afſløre denne under Mangfoldighederne tilhyllede Enhed, ihvor ofte

den end har været uvidende om sin egenlige Mission, ja endog arbeidet for det modsatte Diemed. Mellem de ydre Midler til dette store Maal kan man især nævne Postvæsenets Indførelse og i vore Tider den saa betydeligt lettede Communication mellem Landene.

I Alt, som er organisk, i Alt, som har en systematisk Sammenhæng, er det imidlertid ikke tilstrækkeligt at see begge de modsatte Momenter, naar man endnu holder dem udenfor hinanden, idet man seer Eenheden her og Mangfoldigheden hist. Det gjælder om at see dem begge paa ethvert enkelt Punkt. Alt, hvad der er bestemt som Mangfoldighed, maa atter kunne bestemmes som Eenhed, og omvendt, hvad der er bestemt som Eenhed, maa atter kunne bestemmes som Mangfoldighed, ligesom man i det Physiske ved den microscopiske Undersøgelse seer alt Enkelt som Sammensat. Men ved de utallige, herved fremkommende Eenheder, af hvilke den ene er den anden underordnet, maa man igjen vogte sig for at tillægge dem alle, endog kun forholdsviis, lige Vægt og Gyldighed; thi mange af dem ere tilfældige, og af denne eller andre Grunde bestemte til at ophæves. Fremdeles kunne de i en vis Relation have Krav paa at bestaae, medens de i en anden maae finde sig i at opoffres. Det

kommer her Altsammen an paa Gjenstandens Beskaf-fenhed, og til hvilket Formaal man undersøger eller behandler den. Betragter man Nationerne i deres Eenhed og Forskjellighed, saa vil man see, at den voxende Eenhed imellem dem, Culturens berømmelige Værk, har udslettet en Mængde af Forskjelligheder, der selv vare underordnede Eenheder. Eiendommelige nationale Skikke og Sædvaner, eiendommelig national Levemaade ere næsten allerede fortrængte af de dannede Classer. Hvad som hører til almindelig Anstand, er omtrent eens i hele den civiliserede Verden; selv Nationaldragten har maattet vige for et generelt Costume, som i alle cultiverede Lande er det samme. Ja selv indenfor Nationernes egne Grændser forsvinder det Afstikkende i enhver Henseende; den Enkelte sætter meer og mere sin Ære i at være som alle Andre. I England f. Ex. seer man Bønderne klædte i almindelig borgerlig Dragt.

Men dersom man nu heraf vilde slutte, at alle nationale Forskjelligheder vare bestemte til at ophæves, saa vilde man gaae meget for vidt. Thi der er i Nationaliteten et Natur-Element, betinget allerede ved den geographiske Beliggenhed, og som følgelig, ihvor meget det end kan underordnes den almindelige Cul-

tur, dog aldrig ganske kan eller skal forsvinde. De nationale Temperamenter ville altid blive forskjellige, og da Temperamentet, om end Dannelsen nok saa meget holder det i Baggrunden, dog altid trænger igjennem Characteren og giver denne sin Farve, saa er ogsaa Nationalcharacteren bestemt til at bestaae i sin Forskjel, uagtet Nationerne, ligesaa vel som Individerne, selv skabe deres Characteer, thi Characteren er et moralsk Begreb, men Temperamentet, som et halv physiologisk, halv psychologisk Begreb, gjør sin Indflydelse gjældende i det Moralske. Endvidere vil man indrømme, at det nationale Sprog, naar det først har hævet sig over den blotte Dialect, naar det har givet sig objectiv Tilværelse i en national Litteratur, og derved har fixeret sig selv, reddet sig ud af den flydende Tilstand, hvori der endnu kan lides Skibbrud, heller ikke kan være bestemt til at ophæves, med mindre Nationen selv udslettes, hvilket skeer, naar den har røgtet sit Kald i Verdensstyrelsens Tjeneste.

I den Enhed, som den enkelte Nation constituerer, fremtræder nu Forskjellen blandt Andet ogsaa som Provindsialisme. De enkelte Provindser ere indbyrdes forskjellige i Meget, men i enhver af dem bliver denne Forskjel og Mangfoldighed dens egen

Eenhed, en Eenhed, som er underordnet den nationale. Det bliver da nu et Spørgsmaal, om disse provindsielle Eenheder høre til dem, der skulle respecteres i deres Gyldighed, eller til dem, som ere bestemte til Ophævelse. Jeg bemærker, at her er Tale om Nationerne, ikke om Staterne. Nation og Stat ere vel paa en Maade det Samme, men seet i Relation til forskjellige Ideer: Staten er nemlig Nationen, betragtet som politisk Organisme. Hvorvidt nu Staten i sin Constitution skal lade de provindsielle Eenheder bestaae med politisk Gyldighed og Indflydelse, eller hvorvidt den tvertimod skal udslette dem i disse Forhold, lade Borgerne føle, at de umiddelbart tilhøre Staten, ikke denne eller hiin Provinds, hvorvidt den altsaa, efter Napoleons Exempel, skal centralisere det Hele, derom ere Meningerne deelte, og det er ikke derom, at her skal være Tale, men kun om Provindsernes nationale Betydning.

I denne Henseende maa det da først erindres, at det Provindsielle, ligesom det Nationale selv, beroer paa et Natur-Element, men i mindre Format. Forsaavidt har altsaa det Provindsielle samme Berettigelse som det Nationale, skjøndt efter en mindre Maalestok. Men paa den anden Side maa da ogsaa det

Provindsielle først finde sig i de samme Opoffrelser af sin Eiendommelighed som det Nationale selv, nemlig i dem, som den universelle Cultur fordrer, og dernæst, indenfor en snevrere Grændse, i dem, som den nationale Eenhed gjør Fordring paa. Jeg vil her ikke indlade mig paa at bestemme alle de enkelte Forhold, hvorpaa dette Princip finder Anvendelse; jeg vil ikke specielt anføre alle de moralske og politiske Sphærer, i hvilke Nationalfølelsen er berettiget og forpligtet til at absorbere Følelsen af den provindsielle Eenhed; men jeg vil indskrænke mig til at betragte eet eneste af disse Forhold, een eneste af disse Sphærer, og denne skal ogsaa være instar omnium: det er Sproget.

Intet kan nemlig i den Grad gjælde for Nationalitetens egenlige Særkjende, som Sproget. Ikke blot den nationale Levemaade, de nationale Sæder og Skikke, men ogsaa den nationale Tænkemaade og Nationalcharacteren kunne væsenligen forandre sig; Sproget derimod, uagtet det vistnok ogsaa kan forandre sig, kan dog aldrig blive til et andet Sprog; og hvor det først er fixeret ved en national Litteratur, er endog den Forandring, som det fremdeles kan undergaae, i Grunden ubetydelig. Dette Hensyn er af Vigtighed, endog i den ganske generelle Bestemmelse af Sprogets

Væsen og Dignitet. Hr. Professor Madvig, som i Programmet til den sidste Universitetsfest har leveret et interessant Brudstykke af en almindelig Grammatik, og deri bestræbt sig for at vindicere Sproget en værdig Oprindelse og Bestemmelse, har dog, som det synes, altfor meget urgeret den Side deraf, at det skal være Meddelelsesmiddel. Uden at tale om, hvad der forresten kan indvendes imod den udelukkende Bestemmelse af dette ene Moment som Basis, leder allerede Nationalitetens Begreb til en anden Anskuelse. Thi dersom det ved Sproget ene og alene kom an paa Meddelelse, saa vilde det være ligegyldigt for Nationen, hvilket Sprog den betjente sig af, naar det kun var almindelig forstaaet. Der vilde da f. Ex. egentlig ikke være Noget at indvende imod, om det tydske Sprog indførtes i Danmark istedenfor det danske, thi det forstaaes allerede af de Fleste, og ved Indførelsen vilde det lidt efter lidt blive forstaaet af Alle. Men ikke desmindre ere dog vistnok Alle enige om, at det danske Sprogs Ophævelse vilde være det Samme som Ophævelsen af den danske Nation selv. Det kunde kun lidt hjelpe, at Danmark fik Lov til at beholde sit Navn og sin Kongestamme; selv om det gjaldt for en selvstændig Stat, vilde det dog ikke længere være en

egen Nation; ſom Nation vilde det tvertimod ganſke abſorberes i den fremmede Nation, hvis Sprog det antog. Tydſkland ſelv afgiver jo et talende Exempel derpaa. Uagtet det er deelt i mangfoldige ſtørre og mindre Stater, uagtet det i politiſk Henſeende langt mere er en Fleerhed end en Eenhed, og det tiltrods for det tydſke Forbund, ſaa gjør dog det fælleds Sprog alle disſe adſplittede Stater til een eneſte Nation. Sproget viſer ſig overalt ſom Nationalitetens Sjæl, dens Bærer, Leder og Palladium. Lad det nationale Sprog ombyttes med et andet, og Nationen er bleven en anden Nation.

Den Form, hvorunder Modſætningen af Eenhed og Mangfoldighed fremtræder i Sproget, betragtet ſom nationalt, er: det dannede Foredrag og Dialecterne. Hiint er Eenheden, fordi det bærer Culturens eensartede Præg, er fælleds for alle Dannede, og ſtaaer ſom Ideal for de Udannede. Det dannede Foredrag er altſaa det Nationale, medens Dialecterne ere det Provindſielle. Forſaavidt ſom det dannede Foredrag er fixeret i Skriften, Noget, der ikke kan finde Sted, før Litteraturen har naaet en vis Grad af Uddannelſe, faaer det Navn af Bogſproget; og ligeſom dette ſaaledes er Reſultat af den

dannede Tale, saa virker det igjen tilbage paa denne, som dens Norm og Regel. Saa længe man betragter denne nationale Eenhed i Sproget fornemmelig som Bogsprog, saa er det hævet over al Indvending, at den skal opløse alle Dialectforskjelligheder i sig. F. Ex. hos en dansk Skribent vil Alt, som bærer et specielt sjællandsk, fyensk, jydsk Mærke, efter Alles Mening være forkasteligt. Thi et Andet er, at det fælleds nationale Sprog gjør vel i at recrutere sit Ordforraad hos Dialecterne. Især kan Dette skee med Lethed, saalænge det endnu ikke er tilstrækkelig fixeret som Bogsprog, men svæver mellem de forskjellige Dialecter. Har denne Fixation allerede fundet Sted, da er Innovationen i denne Henseende allerede gjort betydelig vanskeligere, og der vil, selv under de gunstige Omstændigheder, at Sprogbrugen ikke forkaster det af Dialecten optagne, gaae lang Tid hen, inden det faaer Hævd paa sig, inden det betragtes som eensartet med Sprogets øvrige Masse, altsaa inden det ophører at være stødende for Øret. Thi medrette fordrer en Nation, at den netop i sit Sprog, som dens aandeligste Udtryk, vil føle sig paa det Nøieste sammensluttet med sig selv; derfor stødes den ved Alt, som erindrer den om de particulære Forskjelligheder, der gjøre Eenheden

Afbræk. Selv hos Grækerne, hvor Dialectforskjelligheden spillede en saa stor, endog litterær Rolle, absorberedes dog tilsidst alle Dialecter i den attiske, som blev det normerede Bogsprog.

Det har, ikke blot med Hensyn paa Sproget, men i Almindelighed, noget høist Interessant at gjøre en grundig Distinction mellem de Forskjelligheder, som ere bestemte til at ophæves, og dem, som ere bestemte til at blive staaende som faste, skjøndt underordnede Enheder. Det hele Spørgsmaal recurrerer i sidste Instans til den sande, concrete Distinction mellem det Endelige og det Uendelige. Beviset for de menneskelige Individualiteters Bevaren i Evigheden venter sin Løsning fra denne Side. Men ogsaa i æsthetisk Henseende er Spørgsmaalet af stor Interesse, og ligger til Grund for en Masse af andre Spørgsmaal. Hvor vidt kan en Digter gaae i at meddele sin egen Individualitet? Og overhovedet, hvorledes bestemmer man den Grændse, hvor Stilens individuelle Eiendommelighed begynder at gjøre Skade paa det almindelige, objective Indhold? Fremdeles, hvad Indflydelse tilkommer det det Nationale at udøve paa Poesien og paa Digtarterne? Det sidste Spørgsmaal er for nogle Aar siden blevet debatteret i Sverrig paa en saare mærke-

lig Maade. Academikeren Wallmark gik saa vidt i sin abstracte idealistiske Eenheds-Anskuelse, at han paastod imod den saakaldte nyere Skoles Bekjendere, at al national Colorit var en Ufuldkommenhed i Poesien, fordi det sande Ideal var universelt og uden Nationalitet. I den franske Tragedie, som selv netop er saa meget national, at den næsten ikke har Interesse udenfor Frankrig, saae han Idealet realiseret, fordi denne Digtart, efter hans Mening, bar Culterens nivellerende Præg, og derfor maatte staae som Mønster for alle Nationer og alle Tidsaldre. Havde han været consequent i denne Fasthelden ved Eenheden, saa maatte han ogsaa have urgeret den i andre æsthetiske Relationer. Han maatte da i Almindelighed have betragtet Tragedien som den Form af Poesien, hvori Idealet var realiseret, og som følgelig gjorde alle andre Digtarter overflødige, og fremdeles maatte han have indrømmet, at naar den fuldkomne Tragedie var skreven, maatte Poesiens Kilde være udtømt, og at det følgelig vilde være Daarskab at befatte sig videre med den. Jeg har anført den nævnte mærkelige Paastand af Wallmark, fordi den neppe nogensinde er bleven fremsat i en saa skjærende Yderlighed. Derimod er den modsatte Eensidighed bekjendt nok; det er den critiske

Fanatisme, hvormed mange, endog berømte Kunstdommere, betragte enhver, ikke blot national, men selv provindsiel, ja endog individuel Particularisme i Kunsten som en farvet Straalebrydning af Ideens rene Lys.

I Sprogbetragtningen vilde man have et Pendant til denne Fanatisme, dersom Nogen faldt paa at stemple Dialecterne med det samme Dignitets-Præg som Bogsproget, eller rettere sagt, at opløse dettes Enhed i hines Mangfoldighed; men saavidt er Ingen gaaet paa dette Terrain; idetmindste har det kun undtagelsesviis fundet Sted. Tvertimod afgiver det omtalte, af saa godt som Alle indrømmede Forhold mellem Sprogets tvende Modsætninger et interessant Exempel paa, hvor nær ved hinanden de forskjellige Enheder kunne ligge, af hvilke nogle ere faste og blivende, fordi den høiere Enhed selv har sat dem som sine Momenter, for ei at være tom og abstract, andre derimod flydende, som ikke bringe det til fast Consistens, og som derfor ere bestemte til at ophæves.

Men saa enige man nu vel Alle ville være om Rigtigheden af det angivne Forhold mellem Bogsproget og Dialecterne, saa lidet tør man maaskee regne paa Enighed, naar man istedenfor Bogsproget substituerer det dannede Foredrag i Almindelighed, thi

dette indbefatter tillige det mundtlige Ord, og altsaa Udtalen. Dersom man mener, at det idetmindste her ikke kommer an paa Enhed, men at de provindsielle Forskjelligheder maae have Lov til at bestaae, saa ligger det i, at man hos os endnu ikke har uddannet sin Sprogsands i den Grad som de Franske, hos hvilke le parler sans accent betragtes som Dannelsens fundamentale Kjendemærke. Thi det er aabenbart, at Fordringen er grundet. Den følger ligefrem af hvad der ovenfor er fremsat angaaende Bogsproget, thi Ordene ere ikke ligegyldige mod den Lyd, som forbindes med dem, og skal det skrevne Sprog være det samme for hele Nationen, saa maa det talte ikke mindre være det, eftersom netop dette er Sproget selv i dets umiddelbare, levende Skikkelse, medens det skrevne derimod kun er dets Portrait, fremstillet for Øiet. Og ligesom man paa en Mand af det dannede Selskab ikke umiddelbart skal kunne see, af hvilke Forældre han er født, hvilken Stilling i Livet, hvilken Forretningskreds han har, om han er rig eller fattig, gift eller ugift o. s. v., saaledes skal man heller ikke umiddelbart kunne høre, om han er fra den ene eller fra den anden Provinds. I det dannede Selskab skulle alle individuelle Particulariteter være som ikke existe-

rende; Enhver skal blot gjælde som Menneske og som Medlem af den bestemte Nation.

Forresten er det ikke i Danmark, at man har Grund til at klage over Dialecternes Paatrængenhed i den dannede Tale. I Lande, hvor der findes en eneste stor Hovedstad, der centraliserer Culturen, kan hiin Ulempe langt fra ikke saaledes finde Sted som i de Lande, der besidde mange Centralpunkter af lige Rang. I Tydskland er derfor Dialectforskjelligheden særdeles fremtrædende, men just derfor er ogsaa Sandsen for en normal Udtale saa lidet udviklet, at Dialecternes babyloniske Blanding ikke støder de Fleste, undtagen paa Theatret, fordi dette maaskee er i Almindelighed den eneste Sphære, hvori Frihed for Dialect er en absolut Betingelse, ligesaa nødvendig som Frihed for monstrøse Legemsfeil. Hvorfor? Fordi Skuespilleren ikke, saaledes som Taleren, ja endog Selskabsmenneskет, selv producerer sin Tales Indhold, saa at man over Gehalten til Nød kan glemme Formen, men derimod er Forkynder af en Andens Værk, i hvis Foredrag hans hele kunstneriske Productivitet bestaaer. Selv en Fortalelse er jo langt mere stødende hos Skuespilleren end hos nogen Anden; Taleren tør, naar det ikke kan være Andet, rette den Fortalelse,

som er undsluppen ham, men Skuespilleren maa ile forbi den, selv om den er nok saa meningsløs, og Dette er netop Tegn paa, at den hos ham er i streng kunstnerisk Forstand utilgivelig. Men Dialecten er ligesom en permanent Fortalelse. Bør i det Hele intet Værk, som er skrevet for Nationen, reciteres i et Foredrag, som tilhører Provindsen, saa gjælder denne Regel absolut og uden al Indskrænkning i den Kunst, hvor Foredraget er det Hele.

Denne Anvendelse af en i Almindelighed gjældende Sætning paa Skuespilkunsten i Særdeleshed er ikke et saa specielt Punkt i Fremstillingen, som det ved første Diekast kunde synes. Thi det er, ifølge det nys Udviklede, netop paa Theatret, at Fordringen til Dialectens Ophævelse i den nationale Udtale gjør sin Rigtighed indlysende. Denne Omstændighed frembyder derfor her et Tilknytningspunkt med Rötschers (i Nr. 13 af Intelligensbladene) omtalte Værk om Skuespilkunsten, af hvilket jeg desuden har lovet at meddele nogle flere Partier. Rötscher lægger saa stor Vægt paa Skuespillerens dialectfrie Udtale, at han, hvor han taler om de nødvendige Naturbetingelser for Kunstens Udøvelse, nemlig Legemlighed, Physionomie og Tone, ikke tager i Betænkning at erklære, at en

uovervindelig Dialect er en ligesaa stor Hindring, et ligesaa mægtigt, af Naturen selv udtalt Veto over Valget af Theaterbanen, som at være pukkelrygget, eenarmet eller deslige. Hans nærmere Yttringer om Dialecten ere følgende: „Ogsaa denne modstræber al Idealitet, thi Idealiteten er det kunstneriske Udtryk for det aandeligt Almindelige i den menneskelige Natur, og uagtet dette vel stedse individualiserer sig i en bestemt Nationalitet, saa taber det dog ikke derfor sin Characteer af et Almindeligt. Men hermed staaer det særegne Udtryk, som gjælder for en enkelt Provinds, der er bleven tilbage for Nationalitetens almindelige Udtryk, i aabenbar Modsigelse. Dialecten aabenbarer os det af Nationens aandige Væsenhed fremgangne Digterværk paa en particulær Maade, som netop derved har afsondret sig fra den almindelige, fælleds Jordbund. Jo stærkere derfor et Individs Dialect er udpræget, desto bestemtere viser Naturen det bort fra den dramatiske Fremstilling. Thi selv for et betydeligt Talent bliver kun en eneste og det endog meget indskrænket Kreds tilovers, nemlig en Localcomikers, — en Stilling, hvori det dog i en vis Betydning er udelukket fra den ægte Kunst, fordi Begrebet af et Localtheater og en Localcomik er

i afgjort Modsigelse med den dramatiske Kunsts Væsen, som, idet den bringer Fædrelandets og aandsbeslægtede Nationers Digterværker til Opførelse, ikke kan tænkes uden i Skikkelse af et Nationaltheater; men fra et saadant ere, ligesom fra Skriftens og Tonens dannede Udtryk, de Local-Aander forviste, som Nationens almindelige Aand ikke bar optøet og sat i flydende Continuitet med sin Livsbevægelse. En Skuespiller, som, med forresten betydelige Gaver, er ved sin Dialect bunden til Localtheatret, har derved gjort Afkald paa sin Kunsts høieste Forret, at være en af Nationen anerkjendt Forvalter over dens store digteriske Skatte. Dialecten, som istedenfor det generelle Menneske strax viser os et fra Jordbunden endnu ikke løsnet Specialmenneske" — en glebae adscriptus — „er derfor hos den fremstillende Kunstner ligesom den Lænke, han slæber efter sig, og som betegner ham indenfor Nationens Kreds som en indskrænket Local-Aands Fange."

Længere hen, hvor Forfatteren mere gaaer ind i Detaillerne af denne Undersøgelse, forekommer følgende Sted: „Allerede i det daglige Liv er det stødende at høre et aandeligt Indhold fremsat i Dialectens inadæquate Form; kun den lette Conversation,

hvori vi ikke gjøre Kunstens strenge Fordringer, sætter os rask ud over denne Modsigelse. Ja, hos et elskværdigt qvindeligt Væsen kan endog Dialecten udøve en vis Fortryllelse, men kun af den Grund, at den opvækker Anskuelsen af en individuel Aandsform, som trænger ind i den paa den formelle Dannelses Niveau sig bevægende Conversation. Det er her det Fremmede og det Naive, som behager os. Men allerede naar et Mandfolk tager Ordet for længere Tid og gjør sig til Samtalens Midtpunkt i en Kreds af dannede Mennesker, virker Dialectens Colorit forstyrrende, og denne Modsigelse kan let afnøde os et Smil, som ialfald kommer fra vor Overlegenhed. Jo mere nu en med en Dialect behæftet Taler gjør sig til Forkynder af en aandelig Gehalt, til Organ for et Samfund, saaledes som den geistlige og politiske Taler, desto mere skjærende vil ogsaa den her udviklede Contrast trænge ind paa os. Modsætningen til den almindelige Gehalt gjør sig her paa symbolsk Maade gjældende i den af Dialecten farvede Udtale. Ogsaa Taleren maa derfor, naar han vil opnaae sin fulde Virkning, stræbe at blive fri for Dialect; en eneste Lyd, som paa en barok Maade erindrer os om Provindsen, hvorfra han har sit Udspring, kan i vægtfulde Momenter forspilde ham den hele Effect. Men allermeest paatrængende optræder denne Fordring hos Skuespilleren. Naar den politiske eller geistlige Taler endnu kan virke ved det Indhold, som han repræsenterer og fremkalder af sit Bryst, og naar han ved store Egenskaber hos Talen, ved en tvingende Logik, en af Sjælens Dybde fremspringende Overbeviisningskraft, og ligeledes ved sin begeistrede, inspirerede Personlighed kan hæve os over Manglerne i Ud-

talen og det Forstyrrende i Dialecten, saa er Dette ikke muligt for Skuespilleren. Den Første nemlig griber os fornemmelig ved Gehalten og ved den Maade, hvorpaa denne har antaget eiendommelig og skaberisk Skikkelse i ham. Stedse lægger Taleren en eiendommelig Personlighed for Dagen, og vi tage det mindre nøie, om denne fremstiller sig igjennem Udtalen som et Væsen af altfor individuel Farve. Men Skuespilleren afslører et idealt, Kunsten tilhørende Indhold. Derfor skal ogsaa Udtalen fuldkomment svare til Gehaltens Idealitet; det vil sige: selv den sandselige Lyd skal være den adæquate Forkynder af den digteriske Anskuelse. Men dernæst er Skuespilleren Forvalter over Digterens Skatte; han staaer ikke for os, lig Taleren, som et Individ, der selv fører sin Sag, men han er neddukket i sin Maske. Trænger en Dialect sig nu frem, saa træder ulndselig det individuelle Menneske ubeskedent ud af sin Rolle, og bliver, saa at sige, en utro Huusholder over Digterens ham anbetroede Eiendom. Dette er den absolute Grund, hvorfor Dialecten snarere kan overses hos Taleren end hos Skuespilleren. Vor Udvikling udtaler saaledes med ubøielig Strenghed Dialectmangelens Lov som ubetinget gjældende for den fremstillende Kunstner."

Saavidt Rötscher. En mærkelig Bestyrkelse paa, at den almindelige Følelse, uden at være sig det tydeligt bevidst, vedkjender sig Rigtigheden af hans Anskuelse, kan man hente fra Norge. Saalænge dette Land var forenet med Danmark, gjaldt det, idetmindste i intellectuel Henseende, kun for en Provinds, og der var ikke Tale om noget norsk Sprog, men kun om en norsk Dialect. Efter Adskillelsen have Normændene søgt at vindicere den forrige Dialect Betydningen af

et selvstændigt Sprog, og have i denne Henseigt saa rigeligt recruteret deres Bogsprog med Ord og Constructioner, hentede fra Hoveddialectens underordnede, specielle Dialecter, at der virkelig er Udsigt til, at det Norske, især paa Grund af den endnu saa lidet uddannede, Sproget hidtil saa lidet fixerende Litteratur, kan blive til et eget Sprog. Men nu skulde man troe, at Consequensen fordrede at vindicere den norske Udtale den samme selvstændige Gyldighed som Sproget; men Dette er ikke Tilfældet. Paa Theatret, som, ifølge det ovenfor Udviklede, netop i dette Punkt har en afgjørende Stemme, tolererer man ingen norske Skuespillere, men forskriver dem alle fra Danmark, og Dette kan ikke have anden Aarsag, end at man, uden maaskee at ville tilstaae sig det, endnu betragter den danske Udtale som den normale, som den nationale, og den norske Dialect som inadæquat med Kunstens ideale Indhold eller Gehalt.

Forresten, idet jeg gjentager, at man paa det kjøbenhavnske Theater, og det af gyldige Aarsager, ikke saaledes forstyrres af Provindsialismer som i Tydskland, saa finder derimod en anden, ogsaa herhen hørende Ulempe ikke saa sjeldent Sted, nemlig en slet og sjusket kjøbenhavnsk Udtale, der selv maa betragtes som Dialect, skjøndt ikke i egenlig Forstand provindsiel. Et andet Misgreb af lignende Art, men som er endnu værre, fordi det er forsætligt, er at anbringe paa Theatret saadanne Ord og Talemaader, som kun have Gyldighed i visse afsluttede Coterier, og ei engang forstaaes af dannede Mennesker udenfor disse Cirkler. Det er en Art af Tyvesprog, at sige i Ordets gode Bemærkelse; det kan derfor ogsaa være meget ufkyldigt og tilladeligt, naar det blot holder sig

indenfor de Kredse, som have dannet det; men lyder det fra Theatret, saa har man atter den ubehagelige Fornemmelse, at det Nationale opoffres for det reent Particulære. Snart er det Forfatterne, som finde Behag i denne Smagløshed, snart Skuespillerne. Allerede i et dannet Selskab af blandede Elementer vilde man grovelig forsynde sig mod god Tone ved at anbringe saadanne Udtryk i sin Tale; men paa Scenen faae de en alvorligere Betydning, idet de nedværdige Nationaltheatret til et Localtheater og den universelle Comiker til Localcomiker.

Naar jeg nu, ved Slutningen af Afhandlingen, seer tilbage paa Det, som udgjør Substansen og Kjernen af den, nemlig at udvikle Forskjellen paa de Enheder, der ere bestemte til at være faste og bestaaende, og dem, som blot ere flydende og bestemte til at ophæves, saa spørger jeg mig selv, om jeg har gjort denne Forskjel tydelig, og navnlig om jeg i nærværende Tilfælde har tilstrækkelig oplyst, hvorfor de provindsielle Enheder skulle ophæves i den nationale, men de nationale Enheder derimod ikke i en universel eller cosmopolitisk, idetmindste ikke hvad deres egenlige Væsen angaaer, nemlig Characteer, Sindelag, Sprog. Jeg vil da tilføie, at kun saadanne Enheder, som i al deres Particularitet tillige repræsentere det Almindelige, det Universelle, ere faste og bestaaende. Saadanne Enheder ere nu Nationerne, idet de repræsentere den almindelige, cosmopolitiske Dannelse, skjøndt hver for sig paa sin particulære Maade. Denne Selvstændighed mangler Provindserne, der selv staae i Relation til den, og paa en Maade forholde sig passive i Relationen, ialfald som underordnede denne Totalitet. Nationerne, i deres Forhold saavel

til Udlandet som til deres egne Provindser, ere ligesom store cirkelformige Omkredse, betegnede med en dobbelt Muur, den ene udad, den anden indad. Den udvendige Muur gjør Modstand, ikke mod den almindelige Cultur, som tilføres fra Udlandet, men mod den Emballage af particulær, fremmed Nationalitet, hvori den er indpakket. Den indvendige Muur er derimod ikke bestemt til Udelukkelse, men til Samqvem og Vexelvirkning. Den modtager det Lys, som tilstrømmer den fra Provindserne, men den reflecterer det tilbage igjen fra sin haarde, speilglatte Flade. Provindserne kunne ikke have denne dobbelte Resistance; de ere i en bevægelig, flydende Tilstand; og derfor absorberes de i det Hele, men det Hele sætter dem igjen paa deres Plads, som sine egne Momenter, sanctionerede ved dets eget Præg og Stempel. Provindserne ere sædvanlige Kikkerter, hvis slebne Glas uden Reaction transmittere Lyset; men Nationerne ere Speil-Telescoper, som reflectere det modtagne Billede, og først derefter atter opfange det, for igjennem dette Kredsløb at føre det til Focus af Diet.

Intelligensblade.

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 16 og 17.

(15. November 1842.)

Theatret.

Dina.

Man har i Anledning af dette Skuespil flere Gange hørt og læst den Yttring, at det er mærkeligt, at Oehlenschläger i sin nuværende Alder endnu har formaaet at henrive sine Tilhørere ligesaa meget som ved sine Ungdoms Arbeider. Isaafald maatte det være endnu mærkeligere, at Thorvaldsen i en endnu høiere Alder kan producere det ene glimrende Værk efter det andet, ja, at hans Productivitet aldrig har været saa stor og saa rig, som netop i det sidste Par Aar. Men Sagen er, at heri er intet Mærkeligt, og at man søger noget Særeget eller Besynderligt i Det, som er ganske efter Naturens Orden. Det eneste Mærkelige er Geniet; hvor dette Mirakel engang har givet sig Virkelighed, ere dets Consequenser

aldeles naturlige. I den omtalte Bemærkning ligger derfor en Miskjendelse af Geniets, og — i videre Udstrækning — af Kunstens og af Poesiens Natur. Den forskjellige Alder har ikke her samme Betydning som i de prosaiske Forhold. Geniet tæller efter en anden Scala end Hverdagsmenneskет, eller rettere sagt, det staaer slet ikke under Tallenes, men under ganske andre Magters Herredømme. Derfor siger man jo ogsaa, at Geniet er evig ungt, og det er ganske sandt. Viser det sig altsaa, at det ældes, før Legemets Opløsning er forhaanden, at det med Individets tiltageude Alder taber sin Energie, sin Elasticitet, sin skabende Kraft, saa er det et Beviis paa, at det slet ikke har existeret, og at man har antaget et Stjerneskud for at være en Stjerne. Vel gives der visse Egenskaber, som characterisere den yngre Digter, andre, som betegne den ældre; derfor kan Meget gaae tabt med Aarene, men der kommer et Andet i Stedet for det Tabte, og dette Andet er høiere og indholdsrigere end det Første. Det gaaer her som i Naturen: Høsten opfylder, hvad Vaaren har lovet; naar Blomstertiden er forbi, kommer Frugten; men her slipper Lignelsen, thi Geniet har ingen Vinter.

Kun Den, der betragter Poesien som en skjøn Leg,

kan ville indskrænke den til Digterens Ungdomsalder. Jsaafald overseer han de mange Spirer, som ligge i den, og som behøve Tid til at udvikle sig og modnes, for at alle dens Momenter kunne komme til Existens, og den selv komme til at realisere det hele Indhold af sit Ideal. I Myther og populære Traditioner ligger ofte Sandheden tilhyllet. Sindrigt har Oldtiden tænkt sig Homer som en Olding, ja endog blind, hvormed den har villet antyde, at Digteren skal, uforstyrret af den umiddelbare Nærværelses Indtryk, leve i sin Ungdoms Syner, og reproducere disse, opfyldt af Mnemosyne, Musernes Moder. Og en nyere Tids mythiske Tradition, der ikke staaer i nogen historisk Forbindelse med hiin, fremstiller Ossian som den blinde Olding; og som bekjendt, blev det Miltons Lod at realisere i Virkeligheden, hvad Traditionerne paa mythisk Viis havde fremstilt som de udvortes Betingelser for Digter-Idealet.

Det er saaledes en aabenbar Absurditet at tillægge de forskjellige Livsaldere en absolut Virkning i de høiere, intellectuelle Sphærer, deels til at frembringe, deels til at tilintetgjøre. Det er kun et Beviis mere paa de overfladiske Forestillinger, som Mængden nærer om disse Sphærers Beskaffenhed, og paa dens

Ubekjendtskab med Geniets psychiske og moralske Tilstande. Men selv udenfor disse høiere Livskredse, i Anvendelsen paa det daglige Livs Forhold, eller ganske i Almindelighed, herske de vrangeste Fordomme angaaende de menneskelige Livsalderes Væsen og Betydning. Man anseer sædvanlig Ungdommen udelukkende som den Alder, hvori Mennesket realiserer idetmindste sit Skjønheds-Ideal, medens man dog daglig kan see Exempler paa, at denne Regel ikke altid slaaer til, idet Mange, som i Ungdommen ikke vare smukke, erholde i Alderdommen en Skjønhed, der først lader os ane deres Ideal eller hvad Vor Herre egenlig har meent med dem i æsthetisk Henseende. Dersom det ikke forholdt sig saaledes, maatte det være absolut usthjønt og forkasteligt at fremstille en Olding i Maleri eller Sculptur. I Overeensstemmelse med den omtalte Fordom er det ogsaa ganske sædvanligt, naar man tænker paa det tilkommende Liv og Legemets Opstandelse, da at forestille sig alle Individer restituerede til Ungdomsalderen, som den skjønneste. Men allerede a priori kan man næsten forsikkre, at dette Haab ikke vil gaae i Opfyldelse, thi i Opstandelsen maa Enhver svare til sit Ideal; og den Alder, hvori han har realiseret dette, maa derfor blive hans evige Alder.

Plato vil maaskee være Yngling, men Aristoteles vil være Olding; Schiller vil være ung, Göthe vil snarere være gammel. Thorvaldsen har — hvad ogsaa Portraiterne udvise — i sin Ungdom været en udmærket smuk Mand; ikke desmindre bliver det et Spørgsmaal, om ikke hans nuværende Skjønhed bærer et høiere Præg af hvad der boer i ham, og, som det udviklede Ideal, tilkjendegiver hvad det tidligere ikke formaaede: Det, som han har virket igjennem en lang Aarrække, og som han følgelig har taget tilbage i sig selv som Virkelighed, hvorimod det tidligere kun slumrede i ham som Mulighed.

Ofte, naar man beskylder en stor Digter for, at hans Inspirationer have tabt sig, at han ikke længere er for Folket, hvad han i en tidligere Periode af sit Liv har været, er det tvertimod den modsatte Beskyldning, der ubevidst ligger til Grund for Anken, nemlig at han altfor meget reproducerer sin Ungdom. Beskyldningen for Tilbagegang er i sig selv en Beskyldning for Stilstand. Thi den Digter, som bliver umiddelbart staaende ved sin Ungdoms Inspirationer, kan blot gjentage sig selv, men i Gjentagelsen mangler det Primitive, og derfor, medens det tilsyneladende er det Samme, er det i Virkeligheden et heelt

Andet, og maa saaledes staae tilbage for det Første, just fordi det ikke er forskjelligt fra dette. Ogsaa Oehlenschläger, som dramatisk og navnlig som tragisk Digter, har man hyppig beskyldt for Tilbagegang; og uagtet jeg ikke vil nægte, at flere af hans sildigere Tragedier virkelig i sig selv ere ringere end hine første, med hvilke han forbausede sit Fædreland, saa recurrerer dog Beskyldningen, idetmindste for en stor Deel, til den ubevidste Beskyldning, at han blev staaende ved de samme Inspirationer, sang i den samme Tone. Og selv forsaavidt som hiin Anke ogsaa i sin virkelige Sandhed er grundet, saa maae de sildigere Værkers objective Inferioritet netop søges deri, at de meer eller mindre vare Reproductioner af de gamle, thi ved at berøve sig Primitiviteten berøver Digteren sig sine bedste Vinger. Selvfølelsen af det Nye, det Originale, af den oprindelige Skaberkraft er nemlig primus motor uuder Udarbeidelsen, er Begeistringens og Udholdenhedens Kilde. Hvad som derfor giver Oehlenschlägers nyeste Drama en særegen Interesse, er, at han deri har betraadt en ny Bane, og følgelig virker med en ny Primitivitet. Ved en ny Bane skal nemlig ikke blot forstaaes en saadan, som hidtil ikke har været betraadt i Kunsten, men en, som er ny for denne eller

hiin bestemte Digter; thi er han en sand Digter, saa vil han ogsaa ved Tilegnelsen af det Givne saaledes gjøre det til Sit og sætte sit Stempel paa det, at det selv i objectiv Henseende bliver et Nyt, uagtet han just ikke, som en Columbus i Poesien, har opdaget en ny poetisk Verdensdeel. Den væsentlige Side, hvorfra Critiken maa betragte Dina, er saaledes dette Digterværks Forhold til Digterens tidligere tragiske Værker.

I denne Henseende viser sig nu en saa paafaldende Forskjel, at man næsten ved første Diekast kunde være i Tvivl om, hvorvidt dette Værk virke ig er udsprunget af den samme Digteraand, som har skjænket os Hakon Jarl, Palnatoke, Axel og Valborg, Correggio o. s. v. Det er en for Digteren ny og fremmed Retning, som her er betraadt. Men det er just ved saadanne Innovationer, at Geniet beviser sin evige Ungdom, ikke ved at blive staaende ved de tidligere Stemninger. Det er fornemmelig Characteertegningen, dette den tragiske Digtnings Hoved-Element, hvori her den nye Behandling viser sig. Jeg vil i denne Anledning gjøre opmærksom paa to modsatte Extremer af Characteertegning, af hvilke den ene kan kaldes den antike, den anden den moderne. De antike Characterer i Tragedien ere plastiske, i den Betydning, at deres

hele Indhold har lagt sig paa Overfladen; der er Intet i dem, som ikke kommer tilsyne, Intet, som ikke udtaler sig. Dette ligger allerede deri, at de antike Sujetter vare bekjendte for Folket, inden Tragediedigteren bearbeidede dem; i sin grandiose Storhed renoncerede den antike Tragedie paa Stoffets Nyhed, paa den Spænding og Overraskelse, som kan bevirkes ved samme; den kjendte med eet Ord ikke det Interessante, som er et modernt Begreb, for hvilket de gamle Sprog ei engang have noget tilsvarende Udtryk. Denne Omstændighed betegner paa eengang det Store, det Colossale ved den antike Tragedie og tillige dens Indskrænkning; thi heraf følger, at saa meget som hiin Digtart fordrer Characteer-Skildringer, saa lidet kan den i Grunden tilstede Characteer-Udviklinger; her er nemlig, saa at sige, Intet at udvikle, lige saa lidt som i en Marmorstatue; Alt er fra Begyndelsen af plastisk bestemt i alle sine Omrids, ja endog forudbestemt. Naar Hercules, naar Agamemnon, naar Electra, Antigone, Oedipus, Iphigenia træde ind, saa kjende vi allerede iforveien deres hele Characteer; derfor maae de ogsaa i deres lyriske og rhetoriske Pathos fuldkomment udtale den, saa at Intet bliver tilbage, som ei kommer til Orde; de ere i deres Diction saa

nøgne som de Billedstøtter, paa hvis Læber den antike Digter lægger sine Ord, og hvis ubevægelige Stillinger den antike Skuespiller opløser til flydende Continuitet. Men anderledes forholder det sig med de moderne Characterer. Dersom de antike ere plastiske, saa ere de moderne maleriske, thi idet de vende den ene Side mod Beskueren, unddrage de den anden fra hans Die; der er Perspectiv i dem, og dermed Illusion, og de selv staae som Led i en høiere Perspectiv, mod hvis mystiske Baggrund de vende den fra Diet unddragne Side. Da nu Dictionen bestandig staaer i den nøieste Forbindelse med Characteren, saa er ogsaa den moderne Diction deri forskjellig fra den antike, at den ikke, saaledes som denne, umiddelbart udtaler hele Characterens Indhold, men meget mere igjennem Det, som den udtaler, lader os ane et Andet, som den fortier, men som just derved virker stærkere, end om det udtaltes, ligesom Tacitus bemærker, at Brutus og Cassius ved et Møde hos Cæsar faldt i Dinene fremfor Alle, netop fordi man ikke saae dem: praefulgebant eo ipso, quod non videbantur.

Vil Nogen lære at kjende den antike Characteertegning i hele dens Reenhed og Bestemthed, da behøver man blot at henvise ham til Oldtidens Digtere,

især de tragiske. Vanskeligere bliver det derimod at give fuldkomment adæquate Exempler paa den moderne Characteertegning, fordi denne endnu er i sin Vorden, tilligemed saa mange andre Elementer, som alle tilsammen synes at ville frembringe den nyere Tids Drama, hvis Form forresten — efter hvad jeg i en foregaaende Afhandling har antydet — neppe vil blive Tragedien, ihvor mange tragiske Momenter det end kan komme til at optage i sig. Den moderne Characteertegning, som allerede har gjort sig gjældende i Romaner, Noveller og lignende Productioner, er nemlig kun halvt kommen til Gjennembrud i den tragiske Digtekunst; og udentvivl er den tragiske Pathos, denne Tragediens medfødte Constitution, som man hverken vil, kan eller bør undvære, den Anstødssteen, hvorpaa den moderne Diction, og dermed den moderne Characteertegning hidtil er strandet. Den nyere tragiske Digtekunst, regnet lige fra Middelalderen indtil vore Tider, har optaget saa mange af den antike Tragedies Traditioner, med hvilke de moderne Elementer ikke rigtig have kunnet forbinde sig. Hvad det nemlig her kommer an paa, er ikke at eliminere det antike Element, som ved Traditionen er gaaet over i det nyere Drama, men at bøie det saaledes, at det indgaaer en fastere

Eenhed med det moderne, end hidtil har været Tilfælde. Saalænge der endnu i den moderne Verden gives antike Characterer, maa desuden allerede af denne Grund den antike Characteertegning være tilstedet i det moderne Drama, naturligviis med de behorige Restrictioner. Betragte vi Shakspeare med Hensyn paa dette Punkt, da ville vi hos ham finde en stor Masse af pathetiske Monologer og andre Replikker, som næsten gauske ere tilskaarne efter det antike Mønster, idet Personen uforbeholdent udtaler sin hele enten gode eller onde Sindsstemning, saaledes at Alt bliver udvortes, og Intet holdes tilbage i en perspectiviisk Afstand; og det er herved ligegyldigt at vide, om Shakspeare har hentet denne Tradition fra selve Kilderne eller fra nyere Efterlignere af de classiske Digtere. Men paa den anden Side bestaaer Shakspears Storhed deri, at det var ham, som traf de første Grundrids til hvad jeg har kaldet den moderne Characteertegning, saa at han ialfald maa betragtes som Skaberen af den. Hans Julie, Hamlet, Shylock afgive tydelige Exempler paa hvad der her menes. Men overalt staae de modsatte Elementer imod hinanden, uden at have gjennemtrængt sig indbyrdes til Eenhed. Denne Tvetydighed hos Shakspeare er Grun-

den til, at de nyere Digtere, som især have taget ham til Mønster, have kunnet give den ene af disse Sider Overvægt fremfor den anden. Saaledes har Schiller især holdt sig til den traditionelle Side, Oehlenschläger ligeledes. Göthe har i sin Götz og sin Clavigo, uden at tale om nogle af hans ringere Arbeider, viist Forkjærlighed for den modsatte Side, medens han i sin Faust har stillet dem begge sammen, og bragt dem i en inderligere Eenhed, end det hidtil var lykkedes nogen Anden at tilveiebringe. Men det er især i Frankrig, at den moderne tragiske Characteertegning, forberedt ved endeel historiske Dramer, som dog maaskee snarere maae kaldes dramatiserede Historier, arbeider sig frem, skjøndt eensidig og gjærende, som Alt i dette Land, og det er især Victor Hugo, der med alt sit Bizarrerie og al sin Smagløshed dog staaer som den geniale Repræsentant for denne Retning, eller snarere stod som en saadan, thi det Extravagante i hans Stræben synes allerede at have kastet ham tilbage til den modsatte Yderlighed. Man kan betragte den moderne Characteertegning som en stærkere Individualiseren, der hos de ringere Genier udarter til en Particulariseren, og igjennem denne synker tilbage i en abstract Almindelighed, som er berøvet den Høihed og

Adel, der characteriserer den sande, den ideale Almindelighed, den, som ved Tradition er gaaet over fra den antike i den nyere tragiske Digtekunst.

Efter denne korte Forklaring vil man forstaae, hvad der menes dermed, at Oehlenschläger i sin Dina har betraadt en for ham aldeles ny Bane, og at navnlig Characteertegningen samt den dermed uadskillelig forbundne characteristiske Diction ere de væsenlige Kjendetegn derpaa. Hvad isærdeleshed Dictionen angaaer, skal jeg blot gjøre opmærksom paa, at den i høi Grad nærmer sig til Conversationstonen, saa at den tragiske Pathos kun i enkelte prægnante Momenter kommer til Udbrud. Havde Sujettet været hentet fra den nuværende Tid istedenfor fra en Begivenhed, som er henved to hundrede Aar gammel, saa vilde en Diction i Prosa allerbedst have stemmet med det realistiske Indhold og den dertil svarende Conversationstone. Nu derimod maa det ansees for en rigtig Tact, at Dictionen er bleven hævet saa meget høiere, som der behøvedes til at antyde, at Sujettet tilhører en Tid, der ligger idetmindste saa langt tilbage, at dens Begivenheder have erholdt et vist Ærværdigheds-Præg. At gjengive hine Tiders daglige Conversation med den Troskab, som den realistiske, til Virkeligheden bundne

Prosa gjor Fordring paa, og det uden at stode Nutidens Tilhørere, vilde desuden være en meget mislig Opgave, for ikke at sige en Umulighed. Verset derimod, som allerede i sig selv er en Idealisme og hævet over Prosaen, er med det Samme hævet over slige prosaiske Hensyn. I dets universelle Rhythmus absorberes baade Tidens og Rummets og mangfoldige andre Differenser; og have vi engang sat os ud over den prosaiske Betænkelighed, at Corsitz Ulfeld og Dina ikke i Virkeligheden talte paa Vers, saa have vi tilliige opgivet at høre dem tale i den for deres Tid eiendommelige Tone, som vistnok i Meget har været forskjellig fra den nuværende. Den urimede femfodede Jambe er af alle Versemaal det, som har det største qvalitative Omfang. Den kan paa den ene Side bringes Prosaen saa nær, at den kun ganske lidet hæver sig over den, og for et uovet Øre neppe adskiller sig derfra, medens den paa den anden Side er modtagelig for den høieste pathetiske Flugt, som endnu kan ganske gradviis forstærkes, hvis man tager Rimet tilhjelp. Dette Versemaal er derfor det passeligste, der kunde vælges til et Drama som Dina, der i Regelen holder sig til Conversationstonen, medens det igjen paa enkelte Steder hæver sig over den. Men

da dette samme Versemaal er det dominerende i alle Oehlenschlägers Tragedier, saa kunde man mene, at der fra denne Side ikke var noget Nyt at bemærke ved Dina. Imidlertid vil man ved nøiere Betragtning dog let opdage, at Versets lettere og blødere Behandling, hvorved det bringes Prosaen nærmere, er hos Oehlenschäger en ny Behandling af det Gamle, betinget ved det valgte Stof, eller snarere derved, at han her har forsøgt sig i en ny dramatisk Digtart.

Thi at Dina ikke er nogen egenlig Tragedie, ei engang i den Betydning, som Digterens tidligere, behøver neppe noget Beviis. Han selv har desuden blot kaldet det et tragisk Drama. Bestemtere kan man sige, at det er et borgerligt Drama med en historisk Baggrund. Et historisk Drama kan det derimod ikke kaldes, og gjør, ifølge sin Beskaffenhed, heller ikke Fordring paa at være det, uden det skulde være i Deres Øine, som med Rotteck forstaae ved Historien Indbegrebet af Alt, hvad der har tildraget sig. Fra en saadan Anskuelse maae de fra flere Sider hørte pedantiske Bemærkninger hidrøre, om at Digteren har forgrebet sig paa Historien. Dersom Digterværket skildrede Corfitz Ulfelds Historie og fremstillede hans politiske Betydning, da vilde det være et historisk

Drama, og man var da berettiget til strenge historiske Fordringer. Men nu behandler det kun en Episode af Ulfelds Liv, en reent particulær Begivenhed, og ved en saadan har Digteren en ganske anden Frihed end ved det egenlig Historiske. Selv om han her i Et og Andet forandrer det Factiske, saa er herved ikke skeet mindste Brud paa det Historiske. Det er Dina, som er Hovedpersonen, men Dina er ingen historisk Characteer, uagtet Historien omtaler hende. Om hun har været saaledes, som Digteren skildrer hende, eller anderledes, er i nærværende Tilfælde aldeles ligegyldigt, naar det blot gjøres os sandsynligt, at saaledes kunde hun være. Men denne Sandsynlighed er fuldkomment opnaaet, og Dinas Characteer er netop den glimrende, som og den originaleste Side af Stykket. I en Begivenhed, hvis Detailler ere saa lidet bekjendte, undtagen forsaavidt som man i den allersidste Tid har opfrisket dem, og desuden saa dunkle, at man maa tye til Archiverne for at søge Bidrag til deres rette Forklaring, kan et poetisk sindet Publicum aldrig gjøre Fordring paa Andet end Fremstillingen af en Mulighed, som har indre Sandsynlighed, er interessant i sig selv og sindrigt opfattet og gjengiven. Om vi end hundrede Gange have hørt og

læst, at den virkelige Dina var et løst og foragteligt Fruentimmer, saa forandre vi gjerne vore Tanker om hende i det Øieblik, Digteren ved sin sindrige Fiction viser os en ualmindelig Characteer, hvis Misforstaaelse af de omgivende Personer kan have givet en meget rimelig Anledning til et slet Caricaturbillede. Denne digteriske Frihed er, som sagt, betinget derved, at Hovedpersonen, om hun end er en factisk, dog ingenlunde derfor er en historisk Person. Forsaavidt som nu Stykket har en historisk Baggrund, hvorpaa Forgrundens particulære Begivenhed er malet, saa ligger ogsaa for det Første heri, at Historien træder i Baggrunden; men dernæst fordres unægtelig, at denne Baggrund, forsaavidt som den sees, maa være den rigtige, og at de enkelte historiske Personer, forsaavidt som de træde ud af den og rykke Beskueren nærmere, maae være overeensstemmende med den historiske Sandhed. I denne Henseende maa der først og fornemmelig blive Spørgsmaal om Ulfeld. Da han imidlertid, ifølge Stykkets Natur, ikke optræder i nogen historisk Handling, men kun i en privat, hvis Detailler ere overladte til Digterens Opfindelse, saa kan der, selv ved ham, ikke være Spørgsmaal om Andet, end hvorvidt hans Characteer, forsaavidt som

den kan vise sig i disse particulære Forhold, er rigtig abstraheret, thi om det Concrete, hans politiske Handlinger, kan der her næsten ikke være Tale. Men nu maa det indrømmes, at Ulfelds Characteer, saaledes som Digteren har skildret den, svarer temmelig nøie til den almindelige Forestilling om denne Individualitet; og Dette maa være Nok, thi et Digterværk hverken kan eller skal bero paa Resultatet af lærde Forskninger, om hvilket de Lærde selv ere uenige. Det Eneste af Betydenhed, som her kan indvendes, er Ulfelds Beslutning at flygte bort med Kone og Børn, allene for at redde Dinas Liv, thi en saadan Beslutning er ikke allene stridende mod den bekjendte factiske Sandhed, men den er tillige i indvortes Modsigelse med Ulfelds Characteer, baade saaledes som man i Almindelighed forestiller sig den, og som Digteren har skildret den; hvorimod den Indvending, at Oehlenschläger har gjort Ulfeld til en Giftmorder, og derved sat en ufortjent Plet paa hans Eftermæle, er saa absurd, at den neppe fortjener noget Svar. Tanken om at forgive Kongen gaaer blot gjennem hans Hoved som en tom Mulighed; men hvo er Den, hvis Phantasie ikke mangengang bevæger sig i Mulighedernes Rige, de ondes saavelsom de godes? At overse

den uendelige Kloft, som ligger imellem en blot Foreſtilling, frem'aldt ved Idee-Aſſociationen, som Ingen er Herre over, og Beſlutningen at give Foreſtillingen Virkelighed, betegner et meget lavt moralſk Standpunkt, nemlig den Slaphedstilſtand, hvori enhver Foreſtilling allerede er en Beſlutning, og enhver Beſlutning ikke Andet end en Foreſtilling. Men en ſaadan uſel Characteer er den oehlenſchlägerſke Ulfeld ligeſaa lidt ſom den virkelige. Udtrykkelig ſiger han, at Kongen ikke bør troe om ham, at han den ene Dag beſlutter hans Død, den næſte Dag frafalder ſit Forſæt, og den følgende atter giver det Plads. Dette ligger ham mere paa Hjertet, end at Kongen ikke ſkal troe paa hans Mord-Anſlag.

Forreſten kan det ikke nægtes, at Stykkes Total-Indtryk forringes ved den Omſtændighed, at den hele Forgiftelseshiſtorie dog ikke er Andet end en Misforſtaaelſe, frembragt ved et lunefuldt Tilfælde. Herved ſynker Stykket noget dybere ned i det borgerlige Drama, end det med ſin hiſtoriſke Baggrund ellers kunde og burde, ja det nærmer ſig derved endog til Lyſtſpillet, hvori den tilfældige Forveksling er en ſaa virkſom Drivefjeder. Paa den anden Side maa indrømmes, at denne Mislighed ikke ſtod til at undgaae,

saafremt Dina — hvad her vistnok var nødvendigt — skulde skildres som en nobel Characteer der fortjente at gjøres til Midtpunktet i et dramatisk Værk. Men hvad der kunde have hjulpet paa denne Omstændighed, eller idetmindste bidraget til at skjule den, det var, om den historiske Baggrund havde været rykket noget nærmere frem, havde været malet med noget stærkere Farver. Dersom den Gjæring mellem Stænderne, hvoraf Souveraineteten fremgik, var bleven viist os paa concretere Maade end i den forresten interessante og characteristiske Samtale i første Act mellem Ulfeld og Walter, og i større politisk Almindelighed end i Samtalen i samme Act mellem Ulfeld og Lykke, saa vilde det hele Drama derved have faaet et mindre borgerligt og mere historisk Præg, men ogsaa derved efterladt et grandiosere Total-Indtryk. Af Samtalen i fjerde Act mellem Kongen og Ulfeld var man vel ogsaa berettiget til at vente sig et større Udbytte i denne Henseende.

Man vil let indsee, at det hele Sujet, saaledes som Oehlenschäger har valgt, opfattet og i sin Phantasie formet det, betinger en heel anden Behandling, end den, som hans tidligere Sujetter udfordrede. Og det er ikke blot i denne eller hiin Enkelthed, at den

forskjellige Behandling er betinget, men i Alt uden Undtagelse: i Characteertegning, Diction og Versification. Thi Stykket er aabenbart et Intriguestykke; denne Beskaffenhed virker umiddelbart tilbage paa Characteertegningen, og igjennem denne paa alle de andre Elementer. Vi henvises saaledes atter til Characteertegningen, som det Fundament, hvorfra alle de andre Forskjelligheder have deres Udspring. At et Stykke, hvori Hoved-Interessen hviler paa Intriguen, fordrer en anden Characteertegning, end det egenlige Characteerstykke, er Noget, som jeg saa ofte har havt Leilighed til at udvikle, at jeg her ikke behøver at gaae ind paa den samme Undersøgelse. Kun Dette vil jeg i Almindelighed tilføie, at da Intriguestykket i det Hele hører til den nyere Kunst, saa er ogsaa den moderne Characteertegning heri betinget fremfor den antike. Hvad nu fornemmelig „Dina" angaaer, da er det aabenbart, at en Statsmand og Diplomat som Ulfeld nødvendigen maa skildres med den moderne Tilbageholdenhed, som ikke lader Alt komme til ydre Existens, men ligesom i Perspectiv fremstiller et Indre, og viser os Dette netop ved at skjule det. Og det Samme maa da gjælde om de Personer, der ligesom repræsentere Modsætningen til Ulfeld, og følgelig have li-

gesaa Meget at skjule eller holde tilbage. Men især gjælder det om Dina selv, saaledes som Digteren har opfattet hendes Characteer. Hendes hele Fremtræden er en tilhyllet Existens. Kjærligheden til Ulfeld, den egenlige Nogle til hendes Væsen og Handlemaade, rober hun ikke godvillig, men gjør sig al Umage for at skjule den. Men just derfor skinner den med dobbelt Kraft gjennem hendes tilsyneladende Ligegyldighed, især i den fortræffelige Scene i Begyndelsen af tredie Act, hvor hun, forklædt som Amagerpige, vil give Ulfeld Forlovelsesringen tilbage. Og af denne permanente Tilbageholdenhed følger en anden. Hvad hun nemlig lader komme til Existens paa Overfladen af sit Væsen, er Munterhed, Ironie, Letsind; men alt Dette er — ingenlunde en Maske, nei, men et Gevant, hvorunder hendes Aand tilhyller sine virkelige Former, og netop viser dem derved, at den skjuler dem. De enkelte Momenter, i hvilke hun, henreven af Begivenhedernes Magt, derimod giver hele sit Indre til Priis, ere da, som Contraster til hendes stadige Bestræbelse, af fordobblet Virkning, og den Pathos, hvormed hun endelig udtaler sin Vision og forkynder Ulfeld sin Skjæbne, er af den sublimeste

Virkning og fuldender Characteren paa den skjønneste Maade.

Af det Anførte vil man see, at den Categorie, som især finder Anvendelse paa „Dina“, er det Interessante, en særdeles populær Betegnelse, som Alle forstaae, selv De, der ikke forstaae nogen anden æsthetisk Begrebsbestemmelse. Allerede ovenfor har jeg leilighedsviis bemærket, at det Interessante er et Begreb, som tilhører den nyere Kunst. At kalde Homer eller Æschylus interessante, vilde næsten være ligesaa latterligt, som at betegne Thorvaldsens Arbeider med samme Navn; det Grandiose, det Sublime og lignende Categorier ere derimod her de gjældende. I den nuværende æsthetiske Dannelse har det Interessante faaet et vist Nobilitets-Præg, der mangengang ubevidst antyder, at man med sine Kunstfordringer vil acquiescere i denne Bestemmelse. Mange Dannede, især saadanne, for hvilke Walter Scott, Bulwer, Scribe og Victor Hugo frembyde den høieste mulige poetiske Nydelse, blive næsten vrede, naar man spørger dem, om de have moret sig ved denne eller hiin udmærkede Forestilling i Theatret. „Moret mig?“ svare de med Foragt: „Nei, det var en Forestilling, som i høieste Grad interesserede mig.“ De vide ikke,

at det Morsomme, ligesom paa den anden Side det Sublime, det Opløftende, refererer sig til en umiddelbar Sindsstemning, og derfor langt mere betegner Kunstens Resultat, end det Interessante, hvori der endnu er indeholdt saa Meget af Reflexionen. Det Interessante kan ligesaavel beroe paa prosaiske som paa poetiske Interesser, thi der er meget Interessant udenfor Poesien, hvorimod det Morsomme, saavelsom det Opløftende, altid i sidste Instans beroer paa et poetisk Element. En Digter, om hvem der ikke kan siges Andet, end at han er interessant, kan rigtignok netop derved udøve en betydelig Virkning paa et meget stort Publicum, men denne Virkning vil, tiltrods for sin Størrelse, dog være forbigaaende, og Eftervedenen vil aldrig regne ham mellem de store, de sande Digtere, og Dette er ganske naturligt, thi hvad der interesserer den ene Slægt, er et Andet end Det, som interesserede den foregaaende. I sine første epochegjørende Værker har derfor Oehlenschläger opnaaet den overordenlige Virkning paa Nationen ved ganske andre bevægende Kræfter end det Interessante. Hvo vilde vel formaste sig til at kalde „Nordens Guder" eller „Baldur hiin Gode" interessante? Selv paa „Hakon Jarl" og hans andre be-

rømteste Tragedier vilde det være meget misligt at anvende hiint Begreb. Først i sine sildigere Værker, og navnlig i de tragiske, f. Ex. i De italienske Røvere og i Tordenskjold, har Oehlenschläger meer og meer tenderet mod det Interessante, og har derved selv, om end implicite, lagt for Dagen, at han indrømmer Tidsalderens Bestræbelse efter at frembringe sit eget Drama, og at han selv vil bidrage dertil. Det moderne Drama vil nemlig, ihvor lidet det end er muligt at forudbestemme dets Beskaffenhed i Detaillen, dog upaatvivlelig blive et saadant, hvori det Interessante kommer til en Værdighed, som det ikke har havt i de ældre gedigne Værker, da hidtil kun underordnede Poeter have frembragt det i abstract Eenfidighed, medens de dog, i al deres Miskjendelse af Poesiens Ideal, have havt den Fortjeneste at ane den Vei, ad hvilken det moderne Drama maa bevæge sig for at realisere sin Existens. Thi Andet end Veien kan det Interessante ikke blive; Maalet vil altid være det Ophøiede, det Morsomme eller lignende umiddelbare Resultater, hvori det Interessante maa ophæve sin Reflexion. Af den angivne Betingelse følger da endvidere, at det moderne Drama ikke kan blive Tragedie i Ordets hid-

tilværende Betydning, men at det, ved at slutte sig nærmere til det daglige Liv, til Masſernes, ikke blot til Heroernes Phænomener, maa optage Lune og Humor i sig, og derved nærme sig til Comedien. Oehlenſchlägers ſildigere tragiſke Værker vise denne Overgang til Comedien, navnlig til Lyſtſpillet og Intrigueſtykket. Han selv er kommen til Bevidsthed derom; det seer man blandt Andet deraf, at han har udeladt De italienſke Røvere af Tragediernes nyeſte Udgave, idet han nu selv betragter dette Stykke som en Art af Lyſtſpil. Men paa en betydningsfuldere Maade har han viist det ved hele Beskaffenheden af hans Dina. Heri fremtræder Bestræbelsen som bevidst, medens den i dette Stykkes nærmeſte Forgængere mere bærer Præget af en dunkel Anelse. Men netop derved har Dina gjort baade Digteren og Critiken en vigtig Tjeneſte, afseet fra alt Det, som Stykket opfylder i sig selv, naar man betragter det isoleret. Det kaſter nemlig et Lys paa Digterens nærmeſt foregaaende Værker, og derſom disſe for en Deel have forekommet os svagere end de ældre, saa indsee vi nu, at Aarsagen ikke var at søge i en virkelig Tilbagegang hos Digteren, men tvertimod i en Fremgang, der i sin

Kamp for at bane sig Vei til Maalet lettelig kunde faae Udseende af en mislykket Bestræbelse, saa længe man ikke kunde see og bedømme de Kræfter, som gjærede i den. I Dina har nu Gjæringen klaret sig, baade Critiken og Publicum føle sig atter orienterede, og begge ere nu berettigede til med spændt Forventning at imødesee Oehlenschlägers videre Fremskridt paa denne Bane.

I et Skuespil, hvori det Interessante kommer til saa stor en Betydning, maa ogsaa mangt et Træk kunne retfærdiggjøres, som i en egenlig Tragedie maatte misbilliges. Jeg sigter her fornemmelig til den synlige Fremstilling af Pinebænken og Bøddelen. Flere Tilskuere have været af den Mening, at saadanne Afskyeligheder ere i sig selv uæsthetiske. Men denne Bemærkning kan neppe have anden Grund, end at man endnu har famlet efter den rette Maalestok for dette Digterværks Bedømmelse. Man spørge sig selv, om man vilde have undværet den netop interessante og for Dinas Individualitet saa characteristiske Scene, hvori hendes heltemodige Beslutning, at udholde Torturen hellere end at tale mod sin Overbeviisning, pludselig knuses ved det umiddelbare Syn af de mate-

rielle Tilberedelser til hendes legemlige Piinsel. Dette Overslag af den crasse Materie i Aandens frie Verden, fordi „Aanden er villig, men Kjødet skrøbeligt", er, ligesom den pludselige Feighed hos Kleists Prinds af Homburg, netop et uendelig tragisk Moment, fordi ikke blot den Enkeltes, men hele Menneskeslægtens Usalighed udtaler sig deri. Dinas Tilstand erindrer her om Galileis, tiltrods for den uhyre Forskjel, at Dina kun opoffrer det subjectivt Sande, Galilei derimod Ideen selv. Men skal dette tragiske Overslag gjøres tydeligt for Tilskuerne, saa maae de selv umiddelbart see det Samme som Dina. Bødelen, der træder frem for at gribe hende, er derfor aldeles nødvendig, betinget ved den Virkning, som her skal opnaaes. Et Andet er det derimod, at Pinebænken vistnok ikke bør gjøres synlig paa den Maade, som det her skeer paa Theatret. Det har allerede noget Parodisk, at fremstille den som en Bænk, fordi den kaldes Pinebænk; det nærmer sig vel meget til en saakaldet „Kjeldermand"; thi om ogsaa Bænke have været brugte mellem de andre Tortur-Instrumenter, saa at hele Indretningen har faaet sit Navn heraf, saa er dog en Pinebænk ligesaalidt indskrænket til at være en Bænk, som et

Politikammer til at være et Kammer eller Statskas=sen til at være en Kasse. En anden Urimelighed er, at denne Pinebænk eller dette Torturkammer kun ved et Gardin er adskilt fra Værelset, hvori Dina gaaer frit omkring, saa at man maa for=undre sig over hendes Mangel paa Nysgjerrighed, ikke allerede at have undersøgt, hvad der findes bag Gardinet. Et Par stærke Jernporte burde tillukke dette uhyggelige Sted, og naar de tungt aabnedes og Bøddelen traadte ud af dem, vilde sikkert ingen Tilskuer have en saa slov Phantasie, at han endnu begjærte at see Tortur=Instrumenterne, hvilke man meget vel kan tænke sig opbevarede i et indre Gemak, hvortil det aabnede Kammer kun er Forværelset, eller ialfald op=stillede i en Deel af Kammeret, som ikke sees, førend man træder ind i det.

Til de Fordringer, om hvilke det maa ansees for utvivlsomt, at det nyere Drama igjennem sin nuvæ=rende Gjæring vil give dem Gyldighed, eftersom deres Nødvendighed allerede er gaaet over i den almindelige Bevidsthed, hører: at Ordets Magt meer og meer skal vinde et absolut Herredømme over de synlige Effec=ter, saavelsom over det hele sceniske Apparat, samt at

Handlingens Continuitet, som Grundbetingelse for det Dramatiske, skal fremmes paa alle Maader, blandt Andet ogsaa ved at lade Handlingens Local forblive uforandret i hver enkelt Act. Med Hensyn paa disse Fordringers Gyldighed henviser jeg iøvrigt til en foregaaende Artikel i disse Blade: Critiken over Hauchs Svend Grathe. Ligesom jeg nu i hele den herværende Anskuelse af Dina har betragtet dette Stykke som et dramatisk Værk, der indeholder kraftige Fermenter til det moderne Dramas tilkommende Udvikling, saa vil en Betragtning af, hvorvidt de nysnævnte Fordringer her ere iagttagne eller tilsidesatte, bidrage til at bestyrke eller svække den her meddeelte Bedømmelse af dette Værk.

Og her er det da for det Første iøinefaldende, at Oehlenschläger aldrig har frembragt noget dramatisk Værk, hvori han, saaledes som i Dina, har underordnet det sceniske Apparat, har ladet Ordet komme til Eneraadighed, og i det Hele har virket saa udelukkende ved sine egne, d. e. ved Poesiens Midler. Den sjeldne Lykke, som Stykket har gjort, maa vistnok for en stor Deel tilskrives denne Omstændighed, thi Fordringen er — som bemærket — allerede optagen

i den almindelige Bevidsthed, om den end selv er meer eller mindre bevidst, og tiltrods for alle de Skrøbeligheder, hvoraf vort Theaterpublicum laborerer, saa har dog ved den tiltagende Dannelse Sandsen for de dramatiske Kunstarters organiske Sondring udbredt sig, saa at idetmindste de mere dannede Tilskuere ikke længere, naar der loves dem et tragisk Drama, ønske at see Ballet- og Opera-Scener deri.

Med Hensyn paa Handlingens Continuitet, da er her denne Fordrings Tilfredsstillelse mindre klar og bestemt end den forriges, ja det synes, at den selv ikke endnu ganske har overvundet den Gjæring, hvori den befinder sig, thi her er ligesom to forskjellige Bestræbelser hos Digteren. At Scenen forbliver uforandret i den første Act, og ligeledes i den anden, har maaskee ikke saa lidet bidraget til, at Mange have fundet størst Behag i de to første Acter; ialfald har det vistnok bibraget til at sætte Tilskuerne i en oprindelig gunstig Stemning, som ikke kunde forblive uden gavnlig Indflydelse paa det Indtryk, som de følgende Acter kom til at gjøre. Iøvrigt vil man let indsee, at Regelen ikke kan bestaae i den ganske abstracte Forskrift, at Scenen aldrig maa forandres i Acten;

det kommer kun an paa, i hvad Forhold denne Forandring staaer til Handlingens Continuitet, hvorvidt nemlig denne sønderrives ved Forandringen, eller vedligeholder sig tiltrods for samme. I tredie Act skeer der endnu intet Brud paa Continuiteten derved, at Scenen forandres fra Ulfelds Have til Walters Værelse; tvertimod vente vi efter Scenen i Haven at see den fortørnede Dina ile til Walter for at gjøre sin Angivelse. Men i fjerde og femte Act vil man derimod finde, at Sceneforandringen bevirker Fremtrædelsen af episodiske Scener, der sønderrive Handlingens jevnt fortløbende Traad. Dette gjælder om Scenen mellem Ulfeld og Kongen, og ligeledes om Scenen mellem Ulfeld og hans Hustru, hvor deres Flugt aftales. Det er, ligesom om Oehlenschläger under Udarbeidelsen af dette Stykke, der i saa høi Grad tenderer mod det moderne Drama, havde i Begyndelsen havt en Følelse af, at den omtalte Fordring hører med til denne Digtarts Natur, men lidt efter lidt dog havde tabt den af Sigte.

Ved ethvert Digterværk gives der for Critiken en Mængde af forskjellige Hensyn og Relationer, der kunne lægges til Grund for Bedømmelsen, og det maa

synes vilkaarligt, at man i en bestemt Critik netop betragter Digterværket fra disse eller hine bestemte Sider, medens der gives utallige andre Synspunkter, fra hvilke det har samme Ret til at sees og bedømmes. Denne Bemærkning har allerede Poul Møller fremsat i Indledningen til en af sine Recensioner, og han anfører blandt Andet, hvorledes Hegel har bedømt Tragedien Antigone fra det moralske Standpunkt alene, medens en anden Critiker med samme Ret kunde gaae ud fra et andet Standpunkt. Denne Critikens nødvendige Ufuldstændighed er imidlertid ikke i sig selv en Ufuldkommenhed. Vilkaarligheden ligger deri, at ogsaa Critiken er en Kunst, men ingen Kunst kan eller skal ganske udelukke Vilkaarligheden, eftersom den bestemte Subjectivitet selv er et Moment i den. Imidlertid bør Vilkaarligheden ikke bestaae i Andet end Valgfriheden. I det efter Omstændighederne valgte Synspunkt maa derimod Udviklingen selv have objectiv Gyldighed; og om man end vil kalde det vilkaarligt, at Hegel ved Bedømmelsen af Antigone er gaaet ud fra det moralske Synspunkt, saa maa man igjen tilstaae, at hvad han fra dette Synspunkt udvikler, har objectiv Gyldighed. Naar

man derfor ønsker, at det samme Digterværk maa bedømmes af Flere, saa er det i Haabet om, at Enhver af Disse vil udhæve en ny Side af Gjenstanden, ikke i den trivielle, kun altfor meget udbredte Mening, at modsatte, men fra samme Synspunkt udgaaende, og følgelig lige eensidige Bedømmelser skulde være tjenlige til Sandhedens Erkjendelse.

En cosmologisk Phantasie.

Ifølge vore scandinaviske Forfædres mythiske Foreſtilling er Verden ſkabt af den ihjelſlagne Jette Ymers Legeme. Jorden blev dannet af hans Kjød, Vandet af hans Blod, Skovene af hans Haar, Bjergene af hans Knokler, o. ſ: v. Hidtil, kan man ſige, gaaer det ſaare vel, og ſelv Nutidens Smag, der er hærdet ved mangen drei Koſt, vil ikke have Meget at indvende mod Fictionen. Men nu føies der til — og Dette vil neppe finde Bifald — at Himmelhvælvingen er dannet af hans Hjerneſkal. Det er ikke at nægte, at dette ſidſte Punkt er en af den ſcandinaviſke Mythologies Hæsligheder, om man tør kalde dem ſaaledes. Den græſke Phantaſie vilde, med alle ſine Extravagancer, ikke have været iſtand til at opfinde et ſaa nedſlaaende, ſaa knugende Billede. Vi kunne meget vel finde os i den Foreſtilling, at den faſte Jord er Kjødet af en uhyre Kæmpe fra den chaotiſke Urverden, og at Havet er hans Blod; det har endog noget energiſk Betegnende, at foreſtille ſig Bjergenes haarde Steenmasſer ſom hans Knokler. At derimod Skoven, Planteverdenen, dette Naturens Stilleben,

dens drømmende, mod Lyset ubevidst stræbende Liv, som har faaet en saa stor Betydning i den romantiske Anskuelse, ikke skal være Andet end Haar, en tilfældig, i høiere Forstand betydningsløs Udvæxt paa det dyriske Legeme, Dette er allerede barokt og ubehageligt nok. Men Intet kan være mere stødende for den velorganiserede Følelse, end den Forestilling, at Himlens Hvælving, som vi finde en Trøst og Beroligelse i at betragte som det uendelige Rum, skulde være afgrændset, jeg vil ei engang sige, ved en Hjerneskal, men blot i Almindelighed ved hvilkensomhelst compact, for Lys og Luft uigjennemtrængelig Materie. Man er vant til at betragte Himlen som Uendelighedens og Befrielsens Land; og tiltrods for al Ensidighed i denne Forestilling, ligger der dog en naturlig, æsthetisk Symbolik i den. Om ogsaa Philosophien lærer os, at Gud er paa Jorden, ligesaavel som i Himlen, saa vil dog altid den Bedende ved en ligesom medfødt Mimik hæve Blikket mod Himlen, hvis Hvælving paa en symbolsk Maade fremstiller Kuppelen af en Kirke. Men hvad vilde der blive af Symbolet, hvad Betydning vilde der ligge i den medfødte Mimik, dersom man, de at hæve Øiet mod Himlen, i Grunden kun hævede

det mod Laaget af en Snuustobaksdaase, hvori vi selv med hele det synlige Universum vare indelukkede?

Ligesom Frihedsfølelsen i Ordets udstrakteste og rigeste Betydning er Grundfølelsen i Menneskets, saaledes sporer man, selv i de udvortes Forhold, en uhyggelig Fornemmelse, naar den individuelle Frihed indskrænkes ved en udenfra poneret, uigjennemtrængelig Grændse. At vide sig indespærret indenfor visse Mure og Vægge, selv om Localet er nok saa rummeligt, og man har det nok saa godt i sit Fængsel, er for den velorganiserede menneskelige Sands en af de meest nedslaaende Følelser. Men ingen Tilstand maler sig saa rædselfuldt for den menneskelige Natur, som at være levende begravet. Enhver, som havde Valget imellem denne Qval og hvilkensomhelst anden, selv den piinligste Tortur, vilde udentvivl vælge det Sidste. Og dog kunne de legemlige Piinsler, som ledsage en Opvaagnelse i Ligkisten, dybt nede i Jorden, vistnok hverken i Varighed eller i legemlig Smerte lignes ved dem, som paa hundrede andre Maader kunne bibringes Mennesket. De ere i sig selv neppe større end f. Ex. de asthmatiske Lidelser, hvorunder mange Mennesker døe. Men det er den sjælelige Qval, som her fylder med Rædsel; det er Følelsen af, at en total

Udelukkelse fra Lys og Luft, og indenfor saa snevre Grændser, at Livet ikke kan bestaae, involverer den absoluteste Indskrænkning af Friheden, og er derfor af Alt i Verden Det, som meest modstrider den menneskelige Natur.

Det er et svagt Gjenskin af denne Rædsel, som gjør os den scandinaviske Mythe saa ubehagelig. Et indelukket, fra Uendeligheden adskilt Universum giver ligesom en Forsmag paa at være levende begravet. Ikke destomindre, dersom man vilde betragte Mythen som bogstavelig Sandhed, og bygge et cosmologisk System paa den, vilde Naturvidenskaben aldeles ikke kunne gjendrive dette, saafremt det forresten var consequent i sin Absurditet. Betragtet fra den physiske Side, er der altid Mulighed for, at det virkelig forholder sig saaledes, og man har da her et Exempel paa, hvorledes Naturvidenskaben, ganske overladt til sig selv, ikke beaandet af Philosophiens frie Luftning, er udygtig til at garantere de første Sandheder i det Physiske selv. Jeg vil for et Øieblik betragte den scandinaviske Mythe ikke mythisk, men som factisk Sandhed. Dette er en Hypothese som en anden, og af den vil jeg udlede en Cosmologie, som, forsaavidt som den beroer paa et hypothetisk Grundlag, kun er en

Phantasie; men der skal, som Polonius siger, være Methode i denne Galskab, og Naturvidenskaben skal ikke kunne refutere den.

Den Tanke, at befinde sig levende i en Ligkiste flere Favne under Jordens Overflade, vilde ganske tabe sin Rædsel, dersom det menneskelige Legeme var saa lille, at det forholdt sig til Ligkistens indvendige Rum, saaledes som det nu forholder sig til det hele synlige Universum. Plads vilde der paa denne Maade være Nok af; og hvad Lys og Luft angaaer, da vilde ingen af Delene mangle, men være tilstede i ligesaa fuldt Maal som under vore nuværende Vilkaar. Det er nemlig en afgjort Sandhed, at Materien i sig selv er lysende. At de fleste Gjenstande forekomme os mørke, ligger kun deri, at vort Die er blendet af et andet, stærkere Lys, og desuden ikke organiseret til at see ind i Materiens microscopiske Dele. Men under den angivne Forudsætning vilde Diet naturligviis netop have den Organisation, som udfordres til at see de smaa Virkninger istedenfor de store. De mechaniske, de physiske og de chemiske Kræfter gjælde for Materiens mindste Dele saavelsom for de største. Tiltrækningskraften, Tyngden, Electriciteten, Galvanismen, Magnetismen gjennemtrænge alle Dele af Ma-

terien, og Gravitationsloven har samme Gyldighed i Materiens mindste Partikler som i Verdensklodernes System. Under de givne Betingelser vilde der altsaa danne sig et System af Verdenskloder, bestaaende af Sole, Maaner, Planeter og Fixstjerner, og det (kun saakaldte) uendelige Rum vilde, da man paa intet Sted kunde vine Grændsen, forme sig for Det som en Kugle, altsaa til en virkelig Himmel, hvis Farve under visse Betingelser kunde være ligesaa blaa som vor nuværende Himmels. Ved den chemiske Gjæring vilde der fremdeles udvikle sig Luftarter, som dannede Atmosphærer om de respective Kloder; og de verlende Temperatur-Forskjelligheder vilde bevirke kjølende Luftstrømninger, Vinde, der ved pludselige Afverlinger i Temperaturen kunde blive til voldsomme, ødelæggende Orkaner. Regn og andre Meteorer, Hav, Floder, Søer, et vegetativt og et dyrisk Liv vilde ligeledes fremkomme, fordi Betingelserne vilde være de samme som i Det, vi nu kalde Universet.

Hvad, om dette hele Universum ikke var Andet end en saadan Ligkiste, hvori et Lig fra en os ubekjendt, vor sandselige Opfatning overgaaende Verden var begravet, og i hvis sig opløsende Legeme vi og vor hele synlige Verden befinde os som de eneste for

os fattelige Phænomener af hiin Opløsning? — Dog, denne Forestilling er saa hæslig, at man, selv i en Phantasie, ikke bør overlade sig til den. Med Hensyn paa Theorien bliver det det Samme, om vi tænke os vort Universum indeholdt, paa Infusoriernes Maade, i en Bloddraabe eller i en Taare af en levende Person, eller maaskee i et Atom af en Bold, som han kaster i Luften, for at gribe den, medens vor hele hidtilværende, baade historiske og forhistoriske Tid for ham knn betegner det Øieblik, hvori Bolden er ude af hans Haand.

Som bekjendt have de nyeste microscopiske Undersøgelser lært os, at Naturens Liv strækker sig til de allermindste Dele af Materien og langt under den Grændse, som man hidtil havde antaget for den yderst mulige. Professor Schouw har i sit Danske Ugeskrift for ikke længe siden meddeelt en mærkværdig Afhandling over denne Gjenstand af den berømte Ehrenberg. Vi lære heraf, at de microscopiske Dyr ikke udelukkende ere Infusorier, som leve i flydende Materier, men at selv de fleste faste Legemer ikke ere Andet end Aggregater af saadanne Dyr, som intet Øie kan see, undtagen ved Hjelp af den stærkeste kunstige Forstørrelse. Saaledes er alt Kridt en Samling af

microscopiske Dyr. Vandreren, som betragter Møens Klint, mærker ikke, at hvad han her overskuer, er en colossal Udstrækning af næsten uendelig smaa Dyr, hvis Antal er saa stort, at selv Indbildningskraften ikke kan fatte det; og selv om disse Dyr endnu vare levende og vare intelligente Væsener, vilde dog intet af dem kunne have mindste Forestilling om, at de selv og deres Universum danne en pittoresk Skjønhed for en udenfor dette Universum staaende Betragter. Jordbunden af Danmark, Preussen og Rusland bestaaer for største Delen af saadanne microscopiske Dyr, og hvad der er dobbelt mærkeligt, er, at de paa mange Steder endnu ere levende; saaledes er en Deel af Berlin bygget paa et Terrain, som endnu er meer eller mindre levende. De øvrige Details af disse mærkværdige Opdagelser maa man selv læse paa det anførte Sted. Jeg vil blot, med Hensyn paa mit herværende Forehavende, udhæve den Omstændighed, at man hos flere af disse Dyr, som leve dybt under Jordens Overflade, paa Steder, som ere overbyggede med hele Quarterer af en stor Stad, har opdaget Øine. Hvortil skulde de vel have disse Organer, dersom det ikke var for at see med dem? Men hvad er der at see nede i Jorden, hvor Sollyset ikke kan

trænge ned? Upaatvivlelig alle de for os usynlige Partikler af Materien, som skinne ved deres eget Lys, og hvoraf de stærkest lysende oplyse de svagere, hvilke Forstanden, ifald den fandtes paa disse Steder, vilde kalde mørke Legemer, ganske i Analogie med vor Classification af lysende og mørke Legemer.

Har allerede den reent physiske, realistiske Undersøgelse i saa høi Grad overskredet den Grændse, der hidtil gjaldt for den yderste, hvor meget videre kan man da ikke gaae ved Phantasien, eller, for at tale Physikernes Sprog, ved Analogien? Thi hvor er nu Grændsen for det Smaa? Er det ikke endog sandsynligt, at ligesom alle større organiske Væsener ere opfyldte med en Mængde microscopiske Dyr, saa ere de microscopiske Dyr selv opfyldte med andre, endnu mindre, som staae i samme Størrelsesforhold til dem, som de selv til hine større? Og her kan man da i Tanken fortsætte denne aftagende Række i det Uendelige, eller efter Behag standse ved et vist Led, ligesom ved de chinesiske Æsker, hvor der i den yderste ligger en mindre, i denne en endnu mindre, og saaledes fremdeles, indtil man kommer til den inderste, som er ganske lille. Ja, man kan gaae endnu et Skridt videre. Man har hidtil antaget, at Mennesket var det

eneste Fornuftvæsen paa Jorden. Ved Opdagelsen af de microscopiske Dyr har denne Mening endnu ikke kunnet rokkes, eftersom alle disse Smaa-Væsener, forsaavidt som man hidtil kjender dem, bære tydelige Præg af at være reent dyriske Organismer, manglende den Organisation, der tyder paa Intellectualitet. Men saadanne Organisationer kunne maaskee findes i de hidtil useete Dyr, som ere microscopiske i anden, tredie, fjerde Potens o. s. v. I deres Miniature-Universum kunne de have en Himmel og en Jord, beregne deres Himmellegemers Gang, skrive Almanaker o. s. v., kort sagt gerere sig i det Hele ligesom vi.

Vende vi os altsaa til den modsatte Side af Betragningen, nemlig fra det uendelig Smaa til det uendelig Store, saa see vi Muligheden af, at vi selv kunne være microscopiske Væsener i en uendelig større Kreds af Tilværelse end vor egen. Naar vi dyppe en Pensel i Vand eller Edike, og stænke den ud, saa kaste vi Millioner af levende Skabninger eller endog af smaa Universer ud paa vort Gulv. Maaskee vi selv tillige med vort Universum heller ikke ere Andet end saadan en Draabe, som et colossalt Væsen kaster ud mellem utallige andre, muligviis fordi han fik for meget Vand i Penselen, da han en Morgen vilde sæbe sig

ind. Selv naar man forlader den physiske Region, og gaaer ind paa en moralsk eller religiøs Betragtning, vil man ei engang kunne indvende, at hiin Forestilling ophæver Begrebet af en Gud og et Forsyn, thi Forsynet griber ind i det Tilfældige, og den Sætning, at ingen Spurv falder til Jorden uden Guds Villie, maa kunne udstrækkes selv til et Infusionsdyr.

Dog Dette maa være Nek. Jeg vil ikke spinde Phantasiens Traad længer. Man betragte det hele som en Drøm, men den er ikke uden al Sandhed. Man betragte det som en Spøg, men den er ikke ganske uden Alvor. Jeg har allerede bemærket, at Naturvidenskaben ikke formaaer at gjendrive en saadan Cosmologie. Spørger da Læseren om, paa hvad Maade man skal opklare Urimeligheden, saa bliver Svaret: Ved en grundig Betragtning af de sande qvalitative Grændser i den uendelige Række, som er ustandselig, naar man blot seer den i dens udvortes Extension, løbende fra det Store til det Smaa og samme Vei tilbage. At finde disse qvalitative Grændser, de eneste Hexemestere, som kunne besværge Continuitetens Trold, der i Form af en glat Aal idelig glider ud af Haanden, er en philosophisk Opgave. Men ethvert tænkende og følende Menneske vil, ogsaa uden Philosophie,

have saa mange faste Holdningspunkter i sin religiøse, moralske og æsthetiske Bevidsthed, vil, med eet Ord, indenfor sin høiere og ædlere Erfaringskreds have saa mange Momenter, der vise ham Himmelen aaben, at han kan lee ad ethvert System, som vil gjøre den til en Æske.

Æsthetisk Arithmetik.

Lichtenberg gjør et Sted i sine Skrifter følgende Bemærkning. De æsthetiske Domme ere maaskee ikke saa forskjellige eller saa afvigende fra hinanden, som det synes, naar f. Ex. den Ene roser, den Anden dadler det samme Værk. Uovereensstemmelsen kan ofte være blot tilsyneladende, idet man nemlig betjener sig af absolute Udtryk, som man tager i en relativ Betydning. Ord som godt og slet, fortræffeligt og usselt betegne en absolut, qvalitativ Forskjel, men i Almindelighed forstaaer man derved: saa godt, saa fortræffeligt som A, saa slet, saa usselt som B. Man henfører saaledes i sine Tanker, og uden at vide det, de absolute Betegnelser til dette eller hiint bestemte æsthetiske Standpunkt, og gjør dem derved til relative, uden at mærke det. To Personer, som begge meget vel vide, at Bloksbjerget hæver sig omtrent 4000 Fod over Havets Overflade, kunne alligevel geraade i Dispute om, hvorvidt man skal kalde det lavt eller høit, eftersom den Ene maaskee i sine Tanker sammenligner det med Alperne, den Anden med die Gleichen ved

Göttingen. Paa samme Maade gaaer det ofte i det Æsthetiske. Kunde man angive sin Dom i Talstørrelser, som betegnede et eensartet Forhold til den forskjellige Maalestok, saa vilde det ofte vise sig, at de forskjelligst Dømmende vare fuldkommen enige. Naar En siger, at Kunstværket C er udmærket, en Anden, at det er miserabelt, saa kan den Førstes Dom være motiveret derved, at det staaer høit over Standpunktet B, den Andens derved, at det staaer dybt under Standpunktet A. Kunde nu den Første bevise, at C stod 30 Alen over B, og den Anden, at det stod 25 Alen under A, saa kom det blot an paa at kjende Afstanden mellem A og B. Beløb denne sig accurat til 55 Alen, saa vare de Stridende jo enige. Forresten maa det tilføies, at Lichtenberg aldrig har gjort denne Bemærkning, men han kunde meget godt have gjort den.

Intelligensblade.

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 18.

(1. December 1842)

Om Talens Betoning.

Vi Mennesker gjøre ofte det Fjerneste til Gjenstand for vore Undersøgelser og Forskninger, medens vi ere aldeles ubekjendte med Beskaffenheden af Det, som ligger os nærmest, som vi dagligen omgaaes og dagligen betjene os af. Den daglige Omgang med Gjenstanden frembringer en Routine, der, som saadan, gjør Erkjendelsen overflødig. Det nærmeste Exempel frembyder vort eget Legeme. Ikke blot alle de organiske Functioner i samme, saasom, Blod-Circulation, Respiration, Fordøielses-Proces o. s. v. foregaae i os, uden at vi have mindste theoretiske Kundskab om dem, men vor Villie raader endog over de legemlige Bevægelser, uden at være ledet af deres Erkjendelse; den kan f. Ex. efter Behag sætte enhver af vore Muskler i Bevægelse, og dog kjende vi ikke det Mindste til disse

Musklers Beliggenhed og Bestemmelse, ja vide knap, at de existere.

En anden Gjenstand, som vi ligeledes daglig betjene os af, og hvori vi ligeledes Alle ere meer eller mindre Routiniers, er Sproget. Ved Modersmaalet er dette Forhold tydeligt; men selv et fremmed Sprog have vi heller ikke rigtig tilegnet os, før det er blevet os til Routine, saa at vi kunne betjene os deraf, uden at tænke paa Reglerne, ligesom en Claveer-Virtuos maa, saa at sige, glemme Reglerne for Fingersætningen. Om vort Sprog gjælder det Samme som om vort Legeme: Deels foregaaer dets naturlige Udviklingsproces, med alle deri indeholdte Functioner, ligesom ved en Naturkraft; og uagtet det er os selv, som befordre denne Udvikling, saa ere vi ubevidste deri, og gjøre med vor Villie Intet dertil. Deels er Sproget alligevel underkastet vor Villie; vi behandle det som et Middel til at udtrykke vore Tanker og Forestillinger, og dog kjende vi ikke dets Organisme, eller tænke idetmindste ikke paa den under Brugen; vi gaae tilværks som Routiniers.

Det er Anatomien, som lærer os at kjende vort Legemes Structur, ved at sønderlemme det i alle dets mindste organiske Dele. I Sproget svarer Gramma-

tiken til Anatomien, thi Grammatiken sønderlemmer Sætningen i dens mindste sproglige Bestanddele, ligesom den i sin syntactiske Deel igjen sammensætter hvad den nylig opløste, og i Analogie hermed handler ogsaa den sande, videnskabelige Anatomie. Den Betydning, som den grammaticalske Undervisning altid har havt i den almindelige Dannelse, og den Udstrækning, som den i vore Tider har faaet, har meget bidraget og bidrager bestandig endnu mere til at hæve den almindelige Bevidstløshed i vor Haandtering af Sproget.

Men Sproget frembyder endnu en anden Side for Betragtningen, foruden den grammaticalske; man kan kalde den den rhetoriske. Vel betragter man i den fuldstændige Grammatik Sproget væsenligen som Talesprog, der kun paa anden Haand er Skriftsprog; man veed og forudsætter, at Skriften ikke er Sproget selv, men kun Sprogets synlige Billede; men man opfatter det dog kun middelbart igjennem dette Billede. I den rhetoriske Betragtning derimod opfattes det umiddelbart igjennem Øret (idetmindste udgjør denne Sprogets umiddelbare Fremstilling en væsenlig Deel af Rhetoriken); men i dette Punkt hersker endnu næsten hos Alle den fuldkomneste Bevidstløshed, den abstracteste Routine, eller i visse Tilfælde endog Instincten, til-

trods for de mange vigtige Bidrag, som baade ældre og nyere Sprogkjendere have leveret til en grundig Indsigt i denne Deel af Sprogets Organisme. Det er ikke blot den normale Udtale af Sprogets enkelte Lyddele, en af Vedtægten beherſket, i ſig ſelv aandløs, ſkjøndt aldeles nødvendig Lærdom, ſom henhører under denne Rubrik, men tillige Det, ſom er Sjælen i det mundtlige Foredrag, nemlig Betoningen eller Accentuationen.

Accent er et mangetydigt Ord. Snart forſtaaer man derved den Kraft, ſom lægges paa en enkelt Stavelſe fremfor en anden, og ſom den Talende ikke raader over, fordi den er ufravigeligen beſtemt i ſelve Sproget. Saaledes har i Ordet „Ønſke" den første Stavelſe Accent, den anden ikke. Saadanne Accenter kunde man, ifald man vilde, gjøre ſynlige i Skriftſproget ved et Tegn over Stavelſen; i det Græſke ſkeer Dette paa en Maade; i Latinen derimod ikke, ligeſaalidt ſom paa Danſk, uagtet ſaadanne Accenter, i disſe Sprog ſom i alle andre, ere tilſtede næſten i alle Ord. Ved Accent forſtaaer man ogſaa undertiden et blot ſynligt Tegn, ſom betyder, at en Vocallyd ſkal modificeres paa en egen Maade; Accenten betyder da egenlig et Bogſtav, ſom mangler i Sprogets

Alphabet. Af denne Art ere de franske Accenter, som blot modificere Lyden af e. Fremdeles betegner man med Navnet Accent en vis, især provindsiel, Egendommelighed i Udtalen, følgelig en Feil, som maa aflægges. Allerede her bliver Accenten en saa fiin Nuance, at den blot kan opfattes gjennem Øret, men aldeles ikke gjøres synlig ved noget Skrifttegn. Her begynder altsaa den hele Side af Sproget, som har sit Liv udenfor Skriften, og som derfor, da den ikke kan gjøres synlig, men ligesom undflyer Lyset, kan kaldes Natsiden af Sproget, hvorfor den da ogsaa i saa meget høiere Grad unddrager sig Mængdens Opmærksomhed, uagtet alle Talende, som i en Drømmetilstand, befinde sig i den og adlyde dens Bud. Her virke nemlig Instincten og Routinen aldeles ubevidst; Distinctionerne frembyde sig ikke af sig selv, paatrænge sig ikke Reflexionen, netop fordi Gjenstanden ikke kan gjøres synlig. Thi Øiets Sands staaer i langt nærmere Rapport med vor Reflexion end Drets. Lys, Skygge og Farve-Nuancer opfordre Tanken til en Sondring; men hvad der i den hørlige Verden svarer til Lys, Skygge og Farve, har sin Rod i en dunkel Region, og glider, som et natligt Phænomen, forbi paa en hurtig Tidsbølge; det er ikke mere, naar

Momentet er forbi; det staaer ikke fast, saaledes som det Synlige, til hvis Betragtning man gjentagne Gange kan vende tilbage.

Det er i denne vort Syn undflyende Region af Sproget, at vi her ville opholde os nogle Øieblikke, idet vi ville skjænke Talens Betoning eller Accentuation vor Opmærksomhed. Men her tage vi Ordet Accent i en anden af dets gængse Betydninger, end de oven anførte. Den Accent, hvorom her skal være Spørgsmaal, er ikke den, som er ufravigelig bestemt ved Sprogets egen Natur, og som idetmindste kan gjøres synlig i Skriften; ligesaalidt er det den, som er provindsiel og en Ufuldkommenhed i Talen. Den Accent, som her menes, er den, som ikke er bestemt ved Sproget, men ved den Talendes Tanke og Forestilling, og som er saa langt fra at være en Provindsialisme eller local Ufuldkommenhed, at den tvertimod er Sjælen i Foredraget, uden hvis usynlige Tilstedeværelse enhver Sætning vilde falde sammen, opløst i uorganiske Elementer. Foreløbig kan denne Accent bestemmes som en større Kraft i enkelte Dele af Talen, ligesom dennes Lyspartier, altsaa svarende til hvad man i Metriken kalder Arsis, eller i Musiken den gode Deel af Tacten. Man maa ikke heraf slutte, at den skulde være indskrænket

til Vers, thi al Prosa er rhythmisk og har Tactdele, men Rhythmerne veksle vilkaarligt imellem hverandre, i Verset derimod gjentages den samme Rhythmus. Idet Accenten saaledes betegner de fremspringende Dele af Talen, er den forsaavidt bestemt ligesom Sprog-Accenten (f. Ex. i Ordet „Dufte"); men Forskjellen er, at Sprog-Accenten er grammaticalsk bunden til den bestemte Stavelse, medens derimod den betonende Accentuation aldeles ikke er underkastet nogen grammaticalsk Bestemmelse, men uafhængigt af denne bevæger sig frit, kun bestemt ved den Talendes Tanke og Forestilling. For at gjøre det utvetydigt, hvad det er for en Accent, som her menes, vil jeg vælge et ganske vulgært, men just derfor simpelt og letfatteligt Exempel, forbeholdende mig, længere hen at vise, hvorledes Betoningen forgrener sig i meget dybere og finere Nuancer. I den Sætning „Rosen er rød" kan man betone hvilketsomhelst af de tre Ord, som den bestaaer af, men det er ikke ligegyldigt, hvilket man vælger dertil; Dette beroer paa den særegne Nuance, hvori den Talende vil have Sætningen forstaaet, og følgelig paa den Forbindelse, hvori Sætningen staaer med foregaaende Sætninger, altsaa paa Maaden, hvorpaa den er fremkommen. Hvis Nogen siger, at Lilien er rød,

og man derpaa svarer: „Nei, det er ikke saa; Rosen er rød“, saa vil man uvilkaarlig accentuere Ordet „Rosen.“ Er der blevet sagt, at Rosèn er ikke rød, vil man i sit Svar udhæve Ordet „er“, idet man siger: „Jo, Rosen er rød.“ Og endelig, hvis der iforveien er sagt, at Rosen er sort, vil man i sit Svar: „Nei, Rosen er rød,“ udhæve Ordet „rød.“ I saadanne Exempler, som kun betegne Accentuationen paa dens laveste og simpleste Trin, kan den endnu, ved et Slags Nødhjelp, gjøres synlig i Skriftsproget, idet man — som her er skeet — kan udhæve de accentuerede Ord ved udmærket Skrift. Men i mere complicerede Sætninger forsvinder denne synlige Betegning, eller udarter, hvor den alligevel anbringes, til en modbydelig Paatrængenhed, ja endog til Affectation. Der gives Forfattere, som ikke kunne skrive to Ord, uden at eet af dem skal udhæves ved udmærket Skrift. Tydske Comedieskrivere ere ogsaa meget stærke heri, idet de troe, at de paa denne Maade kunne foreskrive Skuespillerne den rette Accentuation. Men denne Fremgangsmaade er kun et slet Surrogat for den Intelligens, hvis Mangel forudsættes hos Læseren, og burde i Almindelighed kun bruges til at undgaae en for den intelligente Læser let mulig Misforstaaelse;

thi at man i videnskabelige Afhandlinger ofte udmærker et Ord, er en anden Sag; det skeer nemlig ikke med Hensyn paa det mundtlige Foredrag, men for at bringe Læserens Tanke ved et synligt Tegn til at holde fast paa enkelte Begrebsbestemmelser i den flydende Udvikling. Men forsaavidt som Ordenes Udmærkelse i Skriften finder Sted tilbedste for Accentuationen i det mundtlige Foredrag, saa er den i det Hele forkastelig af den Grund, at den er i aabenbar Strid med Betoningens Væsen; thi Betoningen skal netop være den Talendes egen Sjæl, forsaavidt som denne usynlig gjennemtrænger og sammenholder Foredraget, men just derfor kan den ikke udenfra lægges ind i Talen, men maa umiddelbart meddeles af ham selv. Og selv naar han, saaledes som Skuespilleren, foredrager ikke sine egne, men en Andens Ord, og den rigtige Acentuation følgelig ofte er objectiv bestemt og ufravigelig given, saa maa han dog saaledes tilegne sig disse Ord, at de virkelig i kunstnerisk Forstand blive hans egne; men Dette kan ikke skee, medmindre hans egen Sjæl er umiddelbart tilstede i Foredraget, saa at Betoningen erholder den Primitivitet, uden hvilken Sjælen kun vilde være en lviet Sjæl, et Skyggebillede.

Det hele Gebeet, hvorpaa disse Undersøgelser føre os ind, er saa vanskeligt, de Phænomener, som her skulle betragtes, saa fine og for den almindelige reflecterende Bevidsthed saa umærkelige, at det ikke er noget Under, om baade Grammatikeres og Rhetorikeres Observationsgave hidtil næsten ikke har vendt sig mod denne vigtige og interessante Side. Man kan i Bestemmelsen af de herhen hørende Distinctioner gaae to forskjellige Veie, eller anvende to forskjellige Former.

Den ene Fremgangsmaade er den reent theoretiske, og bestaaer i, at man blot gjør sig til Observator af Menneskenes virkelige Betoning af deres Tale, og heraf abstraherer dens Betingelser. Man risquerer ikke herved at at stemple individuelle Egenskommeligheder til almindelig Norm, eftersom den Accentuation, hvorom her er Tale, er den samme for alle Mennesker og i alle Sprog. Feilagtig kan den aldrig være hos Dem, der, saaledes som i den daglige Tale, improvisere deres Ord. Feil kunne først indløbe ved det kunstmæssige Foredrag af egne, eller endnu mere af Andres Ord, f. Ex, hos Forelæseren, Taleren, Skuespilleren. Den naturlige Tales Fritagelse for at feile i denne Henseende ligger i den

ubevidste Instincts Ufeilbarhed. Om den grammaticalske Side af Sproget gjælder ikke det Samme, fordi denne, hvor bevidstløs vi end omgaaes med den, dog er os meddeelt ved Lære, hvad enten denne nu bestaaer i egenlig Undervisning, eller deri, at man fra Barnsbeen af hører Modersmaalet tales af sine Omgivelser. Den grammaticalske Side af Talen er derfor heller ikke Instinct, men — som som jeg ovenfor har benævnet den — Routine, men al Routine forudsætter en tillært Færdighed. Betoningen derimod, denne rhetoriske Side af Talen, er ikke lært, men medfødt og instinctmæssig. Netop fordi den er Sjælens umiddelbare Nærværelse i Talen, er den ikke bunden til Grammatikens conventionelle Tegn. Men naar det her urgeres, at Betoningen er eens hos alle Mennesker og i alle Sprog, saa maa det ikke forstaaes saaledes, som om alle individuelle Differentser vare udelukkede, som om ikke den forskjellige Sinds- og Gemytsstemning, det forskjellige Temperament, den forskjellige Characteer, den forskjellige Dannelse, de forskjellige Forhold, hvori Mennesker kunne befinde sig, indbefattede en Uendelighed af ligesaa forskjellige Nuancer. Meningen er kun, at hvor disse Betingelser ere eens, der er ogsaa Be-

toningen eens for Alle og i alle Sprog. Skulde man da finde sig beføiet til at paastaae, at Betoningen aldrig er ganske den samme hos to forskjellige Mennesker, saa maa det have sin Grund deri, at de nævnte Betingelser aldrig kunne to Gange være ganske de samme, ligesom den ene Draabe Vand altid er forskjellig fra den anden. Sætningen vil kun udtrykke Betoningens, ikke af Sproget, men af Sjælen objectivt determinerede Natur, som Modsætning til den provindsielle eller locale Accentuation, der beroer paa rene Particulariteter, saasom Fødested, Opdragelse, Vane og andre Tilfældigheder. Jo dybere man kommer ind i disse, desmere forsvinder enhver almindelig Bestemmelse. Men Betoningens objective Determination gjør det derimod muligt at abstrahere almeen gyldige Bestemmelser, som kunne udfindes ved en nøiagtig Observation, thi selv de individuelle Forskjelligheder referere sig paa dette Gebeet til noget almindelig Menneskeligt.

Den anden Fremgangsmaade er den practiske, og bestaaer deri, at man opstiller Reglerne for den rette Accentuation, især som Anviisning for alle foredragende Kunstnere, da det — som ovenfor bemærket — kun ere disse, der behøve en saadan, fordi de ere de

Eneste, som kunne feile i Accentuationen. Denne Fremgangsmaade er den, som man sædvanlig har brugt, skjøndt til liden Nytte, saa længe man ikke umiddelbart udledede disse Regler af den theoretiske Betragtning eller Observationen. Heraf fulgte nemlig, at Reglerne, om de end i sig selv vare rigtige, dog savnede de Detailbestemmelser, som først kunde give dem Liv og Fylde. Naar man f. Ex. gjør den Fordring til Skuespilleren, at hans Accentuation for det Første skal være saadan, at den gjør os det Fremsagte forstaaeligt, dernæst at den skal udmale for vor Anskuelse, vor Phantasie, hvad der lader sig udmale ved Betoningen, endelig at den skal være i Overensstemmelse med den fremstillede Characteer, saa har man unægtelig udtalt, hvad det her kommer an paa, og vi selv ville i den følgende Fremstilling af Accenterne komme til det samme Resultat, ja, strengt taget, til intet andet Resultat end dette; men ikke desmindre har man i hine Ord kun udtalt en Trivialitet, Noget, som man maaskee kan læse i vore fade Theatercritiker; thi alle Begrebsbestemmelser mangle i den saaledes opstillede Fordring; Enhver veed allerede af sig selv, at saaledes bør det være, men han faaer ikke at vide, hvilke

Betingelser der da forudsættes, for at hiin Fordring kan opfyldes.

Det er igjen Rötscher, som jeg her maa anføre. Han er den første Opdager af de faste Begrebsbestemmelser, som raade i denne Sphære. Det er ham, som har sondret de forskjellige Accenter, og viist dem i deres indre Evolution. Det er med særdeles Hensyn paa Skuespilkunsten, at han har fremstilt dette sit System, men det har en langt mere omfattende Betydning, idet man nemlig kan tage det mere theoretisk end practisk, og betragte det som en Udvikling af de Love, der med Hensyn paa Betoningen gjælde for den menneskelige Tale i Almindelighed. Men selv i denne sin Almindelighed vil Gjenstandens Behandling altid vinde ved at bringes i Relation til Skuespilkunsten, fordi Talen har i denne Kunst en baade langt større Udstrækning og en langt mere concentreret Rigdom af Nuancer, end nogen anden Sphære enten i Livet eller i Kunsten og Videnskaben; thi deels indbefatter Skuespilkunsten alle Nuancer af Talen, lige fra den simpleste Hverdagstale til den meest begeistrede Pathos, og concentrerer saaledes i sig, hvad man i Virkeligheden neppe vilde kunne omfatte i et heelt Menneskeliv, deels har den tillige den kunstmæs-

sigt dannede, endog versificerede Tale forud for Virkeligheden. Jeg vil i Korthed meddele Rötschers System, men i min egen Fremstilling og Udvikling, saa at Læseren af disse Linier endnu bestandig vil finde sin Regning ved tillige hos Rötscher selv at læse de herhen hørende Partier.

Han viser, at der i Talens Betoning gives og nødvendigen maa gives tre Arter af Accent. Dette er ikke saaledes at forstaae, som om snart den ene, snart den anden erholdt Gyldighed, og den ene veg Pladsen, naar den anden kom til. Den første er den abstracteste, almindeligste og uundværligste, og i visse Arter af Talen tilstrækkelig. Af denne udvikler sig den anden, som ikke har samme store Omfang som den første, mere derimod betegner et concretere Standpunkt, og, hvor den har gjort sig gjældende, ikke forjager den første, men forbinder sig med den. Af den anden udvikler sig igjen den tredie, der forholder sig til begge de foregaaende, ligesom den anden til den første.

Den første er den logiske Accent. Det er den, som gjør Talen forstaaelig. Den gjælder altsaa for Forstanden; netop derfor er den abstract, almindelig og uundværlig, ogsaa i mange Tilfælde tilstrække-

lig, nemlig hvor det blot gjælder om at blive forstaaet, hvor intet lyrisk eller pathetisk Udtryk kan eller bør finde Sted. I det virkelige Liv er den logiske Accent tilstede hos enhver Talende, i hvor slet han forresten taler. Selv det stammende Barn eller den totalt Udannede, som i sin Talc neppe kan construere en rigtig Sætning, bruger dog den logiske Accent med en ufeilbar Rigtighed. I Kunsten maa den derimod læres og erhverves, fordi den Natur, som Kunsten fremstiller, ikke er den umiddelbare, men en secondær. Men paa den anden Side er Tilegnelsen af den logiske Accent ikke et Privilegium for visse begavede Naturer, men den kan erhverves af Enhver, som besidder Dannelse. Hvor den logiske Accent, denne uundværlige Basis for al Betoning, mangler, enten hos en Forelæser eller hos en Skuespiller — og det er desværre meget hyppigt — der er det Tegn paa, at han ikke har forstaaet hvad han siger, hvad enten det nu ligger i Mangel paa foregaaende Bekjendtskab med Det, han foredrager, eller i Distraction eller i et lavt Dannelsestrin; men i ethvert Tilfælde ville hans Tilhørere fordetmeste ligesaalidt forstaae det Fremsagte, som han selv.

Det er nemlig den logiske Accent, som udhæver

de Ord, paa hvilke Tanken fornemmelig hviler, som altsaa sætter disse i et skarpt Lys, medens den holder de andre i Skygge. Derved frembringer den, selv i Prosaen, Noget, som svarer til Versenes Arsis og Thesis eller til Musikens gode og slette Tactdele. Og ligesom der i Vers og Musik gives over- og underordnede Arses, Stavelser, som paa eengang ere Arses i en vis Relation og Theses i en anden, saaledes vil der ogsaa i det prosaiske Foredrag, og især jo kunstrigere det er, være en større og større Gradation af meer og mindre betonede Stavelser ligefra den stærkeste Betoning indtil den fuldkomne Accentløshed. Og vel at mærke, den logiske Accentuation er ikke, saaledes som den metriske og musikalske, afhængig af et ydre Schema, som Rhythmus paatvinger Lydfølgen, men den fremgaaer idelig af selve Tanken, af den absolute Forstaaen af det Udtalte. Derfor kommer den ogsaa til større Raadighed i Prosa end i Vers. I lange, kunstigt byggede Sætninger, gjennemkrydsede af Mellemsætninger, Parentheser og relative Sætninger, kan fornemmelig den logiske Accent, ved at udgyde den rette Fordeling af Lys og Skygge over de enkelte Partier og stille dem i det rette indbyrdes Forhold, samle til et skjønt organisk Heelt, hvad der ellers

vilde falde fra hinanden i en chaotisk Masse. Hvo som i det mundtlige Foredrag formaaer at improvisere saadanne Sætninger, han vil ogsaa med det Samme stedse betone dem paa den rette Maade, hvorved de springe plastisk frem og blive forstaaelige, thi han selv maa nødvendigen have den levende Fornemmelse af Sætningen som et Heelt, og kan intet Øieblik forvexle dens coordinerede og subordinerede Partier med hverandre. Men vil man oplæse en saadan Sætning af Papiret, eller endog fremsige den efter Hukommelsen, saa kan man let, som man siger, brække Halsen i den, især hvis det er en Andens Ord, man foredrager, men man kan ogsaa, ved en kunstfærdig Tilegnelse af den logiske Accent, lægge en stor Virtuositet for Dagen. Man vil af den, her i sine Omrids beskrevne logiske Accent see, at det er den, som giver Talen Lys og Skygge igjennem en ubestemmelig Rigdom af Gradationer. Men det er ogsaa kun ved Lys og Skygge, at den virker; Farver kjender den ikke; den tegner derfor Talen, men den maler den ikke. I mange Tilfælde er Tegningen en saadan, som vilde tabe ved at coloreres; men ofte er det ogsaa kun en Grundtegning, som venter Liv fra Farverne.

Disse Farver meddeles nu af den anden Accent,

den symbolske. Denne maler, hvad den logiske har tegnet. Det forstaaer sig følgelig af sig selv, at den ikke er af den gjennemgribende Nødvendighed som hiin, der er allestedsnærværende i Talen, thi ikke Alt i vor Tale kan eller skal udmales. Den symbolske Accent refererer sig til den anskuende Phantasie, ligesom den logiske til Forstanden. Den fremstiller for os, som et sandseligt Phænomen, hvad hiin kun meddeler os i abstracte Categorier. Meget smukt bemærker Rötscher, at den symbolske Accent, forsaavidt som den kommer til Gyldighed, restituerer Sproget til den sandselige Umiddelbarhed, som er gaaet tabt under dets Udvikling. Idet nemlig i det uddannede Sprog Ordenes etymologiske Herkomst meer og meer forsvinder, eller idetmindste bliver usynlig for Anskuelsen, saa forekomme Ordene som vilkaarlige Tegn for vore Forestillinger, som noget Conventionelt, hvoraf den levende, primitive Betydning er bortdunstet, ligesom Duften af en overgjemt aromatisk Materie. Men allerede Sproget i sig selv kommer fra en vis Side Betoningen tilhjelp. I ethvert Sprog nemlig, selv i det rigest uddannede, forefindes endnu en stor Masse af Ord, som røbe en saakaldet onomatopoietisk Herkomst, det vil sige en Beskaffenhed, som tyder paa en

naturlig Forbindelse mellem Ordets Lyd og den betegnede Gjenstand. Saadanne Ord ere f. Ex. Bulder, Torden, Lyn, hvisle, knage, brage, stønne og mangfoldige andre. Kan man ikke i det spanske Estrella, som betyder en Stjerne og udtales (efter dansk Skrivemaade) „Estrelja", ligesom see de skarpe, skjærende, ideligt forsvindende og ideligt sig gjentagende Straaler, som Stjernerne udsende? Berømt er det homeriske Udtryk: *παρὰ θῖνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης*, som Voß efterlignede med sit „zum Strande des weitaufrauschenden Meeres", og Baggesen med „det hvulthenbrusende Havs Bred", medens Wilster med større Resignation oversatte det ved „det brusende Havdyb." Exemplerne paa saadanne Ord ere utallige. Det er dem, der, ligesom Interjectionerne, bære Præg af Sprogets første Dannelsesperiode; man hører endnu den skabende Naturkraft i dem. Just derfor er denne Deel af Sproget ringere end den i sildigere Perioder uddannede, hvor det Sandselige forsvinder, og Ordet staaer blot som et Tegn paa Forestillingen. Men derfor faaer ogsaa den symbolske Accent en høiere Betydning i Anvendelsen paa disse abstractere Ord end paa de onomatopoietiske. Disse komme nemlig den omtalte Accent ligesom imøde, indbyde den til at

tage Sæde i dem, og anvise den dens Plads; hine derimod give ingen saadan Anviisning, men Sjælen er her selv den Bestemmede; i de allerede i sig selv malende Ord bliver Betoningen kun Lydens Fremhæver, i de andre derimod Tankens. Iøvrigt er Affondringen af begge Ordklasser ikke saa noie bestemt. Mellem de onomatopoietiske og de til blotte Tegn nedsatte Ord ligger en stor Masse, der ligesom staaer paa Grændsen mellem begge. Næsten Enhver vil udtale Ordene „lys" og „dunkel" med forskjellig Betoning, ligeledes „høi" og „dyb." Uagtet der i disse Ord ikke egenlig kan være Tale om nogen Efterligning af en Naturlyd, saa ere de dog ikke uden et malerisk Element, der ligesom paaneder sig i Betoningen. Et Exempel afgive ligeledes de tydske Ord „schnell" og „geschwind" i Modsætning til „langsam." Men det er, som sagt, især i de Ord, der have afstreifet baade Naturlyden og det Maleriske, og som ere nedsatte til conventionelle Tegn, at den symbolske Accent kan virke, fordi den her, uden ydre Opfordring, kan yttre sig med Frihedens Energie, som Causa sui, idet den her selv meddeler de oversandselige Ord det sandselige Liv, som de have tabt under Sprogets Uddannelse. Saadanne Ord som „Liv" og „Død",

„elske" og „hade", „frygte" og „haabe" o. s. v. betinge i den Modsætning, som de udtrykke, ogsaa en modsat symbolsk eller malende Accent, og det i saameget høiere Grad, som de i selve Talen fremtræde med større Energie. Hvor denne aldeles mangler, der vil den symbolske Accent heller ikke indfinde sig, men den logiske være tilstrækkelig, f. Ex. naar man citerer Titelen paa Novellen „Liv af Død."

Den logiske Accent er, som man seer, reent objectiv, da den er ufravigelig bestemt ved den Tanke, som Talen udtrykker. Ikke desmindre er den, som al Betoning, Sjælen i Talen, fordi det er den Talende selv, som idet han lægger sin egen Tanke i Ordene, giver dem den til Tanken svarende, nødvendige Betoning. Den symbolske Accent staaer paa Overgangen fra det Objective til det Subjective, og nærmer sig til denne sidste Side i saa meget høiere Grad, jo mere den finder Anvendelse paa de oversandselige Ord, Tegn-Ordene, der ikke i sig selv indeholde nogen Opfordring til dens Anbringelse.

Den tredie og sidste Accent er derimod af reent subjectiv Natur. Det er den ethiske Accent, den, hvormed den Talende modificerer Talens objective Indhold efter sin egen Subjectivitet. Det er denne

Accent, som giver Talen Individualitet; den er Udtrykket af den Talendes Temperament, Characteer, Sindsstemning og indre individuelle Gemytliv. I Virkeligheden mangler ligesaalidt denne Accent hos noget Menneske, som de foregaaende, men de forskjellige Menneskers forskjellige naturlige Anlæg, forskjellige Dannelse, forskjellige Forhold til de omgivende, verlende Omstændigheder, forskjellige Affectioner og øieblikkelige Stemninger frembringe her den uhyreste Forskjel af Nuancer. Med Hensyn paa Kunsten, da er det først den ethiske Accent, som, naar den forbinder sig med begge de foregaaende, characteriserer Skuespilleren, fordi det altid er hans Opgave at fremstille en bestemt Individualitet, og i Grunden altid en anden end hans egen. Den blotte Forelæser af Digterværker kan, især naar han indskrænker sig til det Lyriske og Episke fordetmeste blive staaende ved den logiske og den symbolske Accent; ja slette Declamatorer af Profession, især omreisende tydske, fordærve endog mangt et skjønt Digt ved at anbringe den ethiske Accent deri, d. e. med andre Ord, ved at ville give det et dramatisk Præg. Dog maa den gode Forelæser af Digte eller Fortællinger altid have den ethiske Accent saa meget i sin Magt, at han kan

give en let Nuance af den paa de Steder, hvor Digterens Fremstilling antager et vist dramatisk Liv. Allerede en Forelæser af dramatiske Værker maa have tilegnet sig den i høiere Grad; men for Skuespilleren er den Conditio, sine qua non; det er først den, som gjør ham til Skuespiller.

I den ethiske Accent maa man skjelne mellem Grundtonen og dens Nuancer. Hiin angiver det Habituelle, det Stabile i Individualiteten, disse det Bevægelige, Foranderlige, øieblikkeligt Verlende. Begge svare til Grækernes Modsætning af Ethos og Pathos. Grundtonen, siger Rötscher, er Architecturen, hvoraf den ethiske Accents verlende Side hæver sig frem, ligesom mangfoldige Grupper og Figurer i halv og heel Relief, men som alle staae i den nøieste Sammenhæng med den i Architecturen udtrykte Betydning, med det Heles Aand, og som først fuldende den Tanke, Bygningen vil udtrykke.

Det er naturligt, at man, for at finde passende Exempler paa den ethiske Accent, helst tyer til de dramatiske Digterværker og deres Fremstilling paa Scenen, fordi man her har et langt større, langt bestemtere og langt mere concentreret Udvalg end i nogen anden Sphære. Uagtet jeg derfor i nærværende

Fremstilling af Betoningen og dens Accenter ikke, saaledes som Rötscher, har refereret det Hele til Skuespilkunsten, men har betragtet Gjenstanden fra den almindelige, sproglige Side, saa vil det dog, selv til dette Formaal, være hensigtsmæssigt at oplyse Sagen ved dramaturgiske Exempler, og jeg vil derfor meddele et Par af dem, som Rötscher anforer, tilligemed de Betragtninger, med hvilke han ledsager dem.

„Da den ethiske Accent betegner enhver Tanke som Udtryk af et individuelt Liv, saa rækker den ogsaa altid videre end Ordenes umiddelbare Mening, og lader os paa sit høieste Trin ofte see ind i den menneskelige Sjæls skjulteste Dybder. Ja, den oplyser saadanne Regioner i Gemyttet, af hvilke et Individs hele Forbigangenhed og hele Fremtid pludselig staaer for vor Sjæl. Naar f. Ex. Julia ved Slutningen af første Act, efter det afgjørende Indtryk, som Romeo har efterladt i hendes Hjerte, siger til Ammen, idet hun forsker efter, hvem hiin Ubekjendte har været: Hvis han er formælet, saa er Graven udseet for mig til Brudeseng, saa skal den ethiske Accent i disse Ord lade os see Dybden af en Lidenskab, hvoraf vi kunne forudsige Julias hele Fremtid; thi disse Ord ere det første Udtryk af en glødende

Lidenskab, som strax lader os ane den tragiske Collisions Frygtelighed. Det er en stor Kunst hos Fremstilleren at udfinde saadanne Momenter, af hvilke han kan oplyse os om den hele Natur af sin Pathos og sætte Tilhørerne i den rette Stemning for Characteren. — Da Lady Macbeth (i første Act), efter at have modtaget sin Mands Brev, strax fatter den Beslutning at give Spaadommen om den tilkommende Kongeværdighed Opfyldelse, faaer hun pludselig Efterretning om, at Kongen endnu inden Aften vil indtræffe paa hendes Slot. Hun svarer Tjeneren:

Raser du, som siger saa?
Er ei din Herre hos ham? Var det saa,
Han vilde meldt det, saa at Alt stod rede.

Den ethiske Accent paa dette Sted maa række uendelig meget videre end Ordenes umiddelbare Mening, thi Lady Macbeth seer i Kongens pludselige Ankomst en Virkning af det geskæftige Helvede, som leverer ham hende i Hænderne, inden hun endnu ganske har udruget sin Udaad. Hun rystes ved denne Efterretning, og med den Lidenskab, som farer tilbage og skjælver for den pludselige Opfyldelse af Forsættet, medens den tillige seer deri en Opfordring til at udføre det, afviser hnn med feberagtig Iver sin Tro paa Efterretningens Sandhed. Denne, saa at sige, esoteriske Mening, som griber ud over Ordenes umiddelbare Mening, skal nu den ethiske Accent give Legeme. Derved bliver den Skaber af Relationer og Antydninger, ved

hvilke Fremstilleren forsaavidt endog kan overgaae Digteren, at han kan lade os fornemme Det, som Ordet ikke kan fremstille, men som er givet i Situationen selv og i Characteren. Den berømte Mistreß Siddons skal i de Ord, hvormed Lady Macbeth modtager sin Gemal:

Ha store Glamis! høie Cawdor!
Og allerstørst dog ved det sidste „Hil dig!"
Dit Brev har henrykt mig i lyseste Fremtid,
I dette Nu jeg skuer Fremtids Solglands, —

have betonet Ordet Fremtid paa en saadan Maade, at man deri saae ligesom et Glimt af hiint frygtelige Tilkommende, hvilket hun i sit prophetiske Raseri anskuer som nærværende. Den ethiske Accent har altsaa her meddeelt Ordet hiint indre Liv, hvorved Lady Macbeth, den i sin Drøm om Magt absorberede Qvinde, pludselig staaer for os, plastisk bestemt. — I Slutningen af Romeo og Julias tredie Act, hvor Julias Amme raader hende at forglemme Romeo og gifte sig med Paris, svarer Julia blot med et vægtigt: Amen! Den Skuespillerinde, som i dette ene Ord kan lægge Udtrykket af Gemyttets absolute Løsrivelse fra denne Raadgiverinde, først hun har ved den ethiske Accent afsløret dette Steds hemmeligste Liv."

Jeg vil slutte med en dramaturgisk Bemærkning, som ikke findes hos Rötscher. Det er ikke ualmindeligt, at man baade hos Declamatorer og hos Skuespillere finder betydelige Spor af den anden eller

tredie Accent (dog snareſt af hiin), medens den første, ſom er det nødvendige Grundlag, mangler, eller ialfald befinder ſig i en raa, uudviklet Tilſtand. Vort Publicum maa ſelv bedſt vide, hvor ofte det har applauderet emphatiſke Repliker og andre Recitationer, i hvilke den ſunde Mening ikke var tilſtede. Forſaavidt ſom denne Applaus ikke har været fremkaldt ved den blot phyſiſke Støi og Bulder af Ordene, men Tilhørerne virkelig have følt ſig henrevne, ſaa har det været iſær den ſymbolſke Accent, hvis maleriſke Liv har revet dem med ſig, uagtet Grundbetingelſen for dens Anbringelſe manglede. Saaledes kan man ogſaa beundre Farveblandingen og Farvetonen i mangt et Maleri, hvori Tegningen er forfeilet, eller høre muſikalſke Coloraturer behageligt udførte af Dem, der ei kunne ſynge en Scala. Men alle ſaadanne Kunſtnere, ſom have overſprunget nødvendige Mellemled, kunne blot bringe det til momentane Virkninger; et plaſtiſk beſtemt og organiſeret Heelt ligger udenfor deres Omfang.

Intelligensblade.

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 19.

(15. December 1842.)

Theatret.

Nyheds-Revue.

Naar man har anmeldt Dina, saa har man anmeldt den mærkeligste, for ikke at sige den eneste mærkelige Nyhed, som Theatersaisonen hidtil har bragt os. Denne Bemærkning er forresten langt fra at indeholde nogen Klage over Saisonen, thi udmærkede Værker, saadanne, som ikke blot ere en en ny Valse i den gamle Lirekasse, men som virkelig indeholde Elementer til en ny Bane i Kunsten, de ere sjeldne, de vore ikke paa Træer, og selv den kraftigste Administration kan ikke plukke Druer af Tornebuske. Paa et offentligt Theater, som næsten daglig giver Forestillinger, kan man ikke vente lutter fortrinlige Værker, ligesaalidt som Den, der hver Dag skal bespise tusinde Mennesker, kan give dem lutter udsøgte Retter; det vilde endog være for=

meget forlangt, om man hver Gang vilde blive mæt, man maa lade sig nøie med at fyldes. Ved Theatret maa derfor altid Quantiteten væsenlig komme i Betragtning ved Siden af Qualiteten. Dog maa man meget vogte sig for at drive det for vidt i denne Henseende, da man derved ufeilbarlig vil bringe Publicum ikke blot til at gjøre overdrevne Nyhedsfordringer, men ogsaa til at indtage det forvirrede Standpunkt, paa hvilket det Nye interesserer meer end det Skjønne. Men indenfor visse Grændser har Nyhedslysten Krav paa at tilfredsstilles, og mangt et Stykke, om hvilket der forresten ikke er meget Godt at sige, bør forsøges i Repertoiret, dersom det har endog kun enkelte Adkomster dertil, naturligviis under den Forudsætning, at det ikke i andre Henseender er stridende mod saadanne dramaturgiske Grundsætninger, som maae kaldes absolute.

Lader man, med disse Bestemmelser for Die, Blikket glide over de hidtil forløbne Forestillinger, saa vil man finde, at den indeværende Saison ikke har bragt for faa, og heller ikke for mange Nyheder paa Scenen, nemlig i Alt 6 i Løbet af $3\frac{1}{2}$ Maaned. Og regner man hertil dem, som ere optagne i Repertoiret fra de sidste Sommerforestillinger, og som paa en

Maade kunne siges at være nye, uagtet Theaterbestyrelsen ikke kan tilegne sig Æren af at være første Opfinder af deres Fremstilling paa vor Scene, saa maa Antallet af de nye Stykker endnu forøges med 5, saa at vi i Alt kunne tælle 11, sandelig et ligesaa respectabelt Tal, som det er mystisk og primitivt.

Hvad imidlertid de sidstnævnte fem Stykker angaaer, som det kongelige Theater har arvet fra den saakaldte „Forening for Sommerskuespil", da troer jeg ikke, at Theaterbestyrelsen just behøver at være misundelig over den omtalte Ære at være første Opfinder; idetmindste er Valget af de oversatte Arbeider ikke misundelsesværdigt, med Undtagelse naturligviis af det molieriske Stykke, som det upaatvivlelig er en Fortjeneste at have bragt paa Scenen. Men de andre oversatte Stykker ere af den Beskaffenhed, at man helst maae forbigaae dem i en critisk Betragtning, da de virkelig ere under al Critik. Det sentimentalt-lidelige Stykke med den religiøse Paaskrift: „Herren seer dine Veie", og „Suzettes Medgift", som erindrer om den raaeste Smag i den nyere dramatiske Digtekunst, ere desuden oprindeligen Boulevardstykker, som selv i deres Fædrehjem pleie at være Ex-leges i Critiken; man kalder dem Dramer og Tragedier for Tjenestepiger

og Grisetter; ialfald ere de beregnede paa et Publicum, for hvilket Critiken er ligesaa fremmed som al anden Dannelse. Saadanne Nyheder høre til dem, som have slet ingen Adkomst til at spilles, og hvis Fremdragelse i vort stadige Repertoire vel ikke kan have anden Grund end Nøden, der — som bekjendt — bryder alle Love. — Om et Stykke som „De Utrøstelige" kan man maaskee hverken sige Ondt eller Godt, og det falder derfor af sig selv, at man helst tier.

Hvad derimod Molieres Comedie „Doctoren imod sin Villie" angaaer, da gjentager jeg, at man maa være Foreningen for Sommerskuespil, eller nok rettere Hr. Overskou, Tak skyldig for at have bragt dette Stykke paa Scenen, ligesom tidligere „Scapins Skalkestykker." Men at intet af disse Stykker, endog tiltrods for en tildeels ypperlig Udførelse af Rollerne, formaaer at trække et større Publicum til Huset, er et talende Vidnesbyrd om, i hvor høi Grad Smagen er bleven bortledet fra sit normale, naturlige Standpunkt til et Forvænnelsens og Fordærvelsens; og denne nu gjentagne Erfaring maa vistnok herefter afskrække private Entrepreneurer fra at tilsætte Tid, Kræfter og Penge paa saadanne ærefulde Forsøg; men saameget

mere maa man ønske, at den kongelige Bestyrelse vil, selv med foreløbige Opoffrelser, stræbe at styrke Publicums slappede Fordøielse ved at føre det tilbage til en sund og naturlig Føde. Jeg taler kun her om den liden Sympathie, som den kraftige, gedigne Comik nuomstunder finder hos vort Publicum, og vel maa denne tabte Sands betragtes som et sandt Nationaltab i et Land, hvis hele dramatiske Digtekunst, ja hvis hele litterære Dannelse er baseret paa en Holberg. Man kan herom blot sige, at det er beklageligt. Et Andet er derimod den pøbelagtige Adfærd, som viste sig ved Stykkets første Opførelse, og som siden har gjentaget sig i Christiania. Herom er det ikke Nok at sige, at det er beklageligt; man maa stemple Raahеden med dens rette Navn. Thi hvor megen Slethed forudsættes ikke i et saadant Factum? Enten en mageløs Uvidenhed om, hvad Molieres Navn betyder i Kunsten og Litteraturen, og hvor Meget vor egen Holberg og følgelig vort eget Land og vi selv skylde ham; eller ogsaa en fræk og oprørsk Slave-Emancipation fra al velbegrundet Autoritet. Det norske Blad „Den Constitutionelle" gjør den meget rigtige Bemærkning, som vi ogsaa kunne føre os til Bog: at vel kan man ikke nøde Nogen til at finde Behag selv i det Fortræffe-

ligste; men et Theaterpublicum skal have Respect for de store Navne og ikke forhaane dem paa en raa Maade; hvo, som altsaa ikke finder Behag i Værket, han blive borte, naar det fremstilles igjen, men videre gaaer heller ikke hans Rettighed. Den lydelige Mishagsyttring er i saadanne Tilfælde absolut fordømmelig, og betegner det Publicum, der betjener sig af den, som en Pøbel, der synder enten af en Uvidenhed, som forudsætter total Mangel paa Dannelse, eller af en litterær Frækhed, som indbefatter Mangel paa Respect, Mangel paa Tillid til de verdenshistoriske Navne, Mangel paa egen Underordning under det Høiere; men baade Uvidenheden og Frækheden characterisere just Pøbelen. Forresten har jeg allerede tidligere omtalt hiint mærkelige Factum, og vil ikke videre indlade mig derpaa, især saa længe jeg endnu har Svar tilgode hos de Blade, som ved denne Leilighed først dadlede Publicum, men siden, da jeg gjorde ligesaa, forsvarede det, og derved paadroge sig min Anke for uærligt Referat; thi hvad Kjøbenhavnsposten i den Anledning forebragte til sit Forsvar, var vel den sletteste maskerede Retraite, som dette Blad endnu har betjent sig af.

Kun een Bemærkning vil jeg tilføie, fordi den ikke blot refererer sig til det her omtalte Factum, men er generel. Naar Publicum — jeg vil ikke sige, hysser og piber ad verdensberømte Værker, thi De, som gjøre Dette, fortjene ei engang Navn af Publicum — men ikke finder Behag i Værker, som det i objectiv Forstand burde finde Behag i, saa ligger det ofte deri, at man ved Værkets Bedømmelse anbringer en forkeert Maalestok. Dette skeer uendelig meget hyppigere, end man troer; ja, det forskjellige Valg af Maalestok kan endog tjene til Kjendemærke paa Kunstens og Publicums St andpunkter i de forskjellige Tidsaldre, og saaledes bidrage til at oplyse Vendepnnkterne i den kunsthistoriske Udvikling. Det er bekjendt, hvor længe hele den romantiske Poesie har været misforstaaet i det nordlige Europa, i England, Frankrig, Tydskland, Danmark og Sverrig, og hvor megen Opposition den har havt at kæmpe imod, fordi man, ifølge sine Praecedentia, anvendte den antike Poesies Maalestok paa den. Shakspeare fandt Modstand, fordi han blev bekjendt paa en Tid, da den franske Tragedie havde vundet universel Betydning, og man bedømte ham nu efter Racines Maal. Af Rosenstand Goiskes Theaterjournal, som Justitsraad Molbech har udgivet,

vil man see, hvilken hæftig Modstand Operaen, eller snarere Syngestykket mødte hos denne for sin Tid grundige Critiker, fordi han fandt det unaturligt, at man i et Skuespil sang istedenfor at tale, altsaa med andre Ord: fordi han anvendte det reciterende Skuespils Maalestok paa Operaen. Oehlenschlägers første større Digtsamling, hvori hans nordiske Romancer og hans Sanct-Hans-Aften-Spil stode, blev af alle solide Folk erklæret for Smagløshed og Nonsens, fordi man i den hidtilværende danske Litteratur ikke fandt et passende Maal for disse nye Værker. Alt virkelig Nyt, eller i Almindelighed alt virkelig Originalt, har sit Maal i sig selv, og taaler ingenlunde at maales efter en gammel Alen. At finde dette nye Maal i ethvert Tilfælde er Critikens Sag, og kan ikke i Almindelighed fordres af Publicum; men hvad der kan fordres, er Besiddelsen blot af saa megen Dannelse, at man veed, at forskjellige Maalestokke existere, thi isaafald vil man i mange Tilfælde hellere resignere, end udsætte sig for at fælde en absurd Dom og prostituere sig derved. Hvad vilde man vel dømme om et Menneske, som, fordi han ikke havde seet Andet en Comedier, brød Staven over den første Tragedie, han lærte at kjende, og angav som Grund, at det ikke gik lystigt

nok .til i den? Men ikke synderlig bedre gjør det Publicum, som misbilliger et Værk af Moliere, fordi det ikke skildrer os det parisiske Salonliv, d. e. fordi det ikke lader sig maale efter Scribes Alen, som Publicum nu er blevet fortroligt med, medens det for omtrent femten Aar siden opponerede mod Scribes Stykker, fordi de ikke passede til den daværende Alen, nemlig den, som var abstraheret fra Iffland, Kotzebue, Clauren, og Fru v. Weißenthurn.

Resten af den Arv, som fra de afdøde Sommerskuespil er tilfalden det levende Repertoire, er „Fuglen i Pæretræet", mod hvilken Fugl Publicum, dog først ved tredie og fjerde Forestilling, har viist en Haardhed, som havde været retfærdigere anvendt paa de af Herren seete Veie (som Herren neppe nedlader sig til at see), og paa den Medgift, som er given den ulykkelige Suzette, men som er saa fattig og saa plump, at den ikke kan skabe nogen Piges Lykke. Fuglen i Pæretræet er nemlig en saa uskyldig lille Fugl, at den umulig kan bringe et nogenlunde sindigt og sagtmodigt Menneske i Harnisk, selv ikke Den, som forresten ikke finder Behag i dens Sang. Den voldsomme Hysen og Piben, som under Gongonens Tordenslag gjorde Ende paa dette stakkels Dyrs svage Liv, en

Oppsition, saa voldsom, som om den gjaldt et Princips-spørgsmaal, maa derfor betragtes som et af Udbruddene af den danske tamme Fanatisme. Vi ere ypperlig disciplinerede Soldater, thi vi kunne gjøre Alt paa Commando, og vor Begeistring kan prægtigt exercere paa Tælling. Det viser derfor et dybt Kjendskab til vor Nationalcharacteer, at man ved et Lovbud, hvortil der neppe hos noget andet Theaterpublicum findes et Analogon, har indrømmet et bestemt Tidsrum, nemlig fem Minuter, hvori det er os tilladt at give vor Enthusiasme Luft, enten den nu bestaaer i Henrykkelse eller i Forbittrelse. Det er a priori afgjort, at den aldrig varer kortere — thi paa vore Rettigheder staae vi — men heller aldrig længere; Gongonen er for os, hvad Klokken var for de indianske Folkestammer, som de første christelige Missionairer dresserede saaledes, at de efter bestemte Signaler med Klokken stode op, vaskede sig, spiste, drak, gik i Seng og endelig omfavnede deres Hustruer. Men for at komme tilbage til den Fugl, som har taget os med paa nærværende Udflugt, saa maa det dog vist indrømmes, at den hører til den Art af Smaakreature, hvis Indlemmelse i vort Theaterbuur det vilde være pedantisk at modsætte sig, thi man

kan sige om den, at gjør den ikke Godt, saa gjør den heller ikke Ondt; dertil er den for lille, for ubetydelig og for uskyldig. Som en Aftens Fyldekalk, hvortil et Theater ofte trænger, kan den maaskee more Mange, men visselig ikke forbittre Nogen. Ja, den er endog ikke aldeles blottet for enkelte naive og lyriske Skjønheder; men det forstaaer sig, Et og Andet vidner igjen om en ikke tilstrækkelig luttret Smag og om Mangel paa sikker dramatisk Tact. Men den egenlige Grundmangel i dette som i alle Andersens dramatiske Arbeider er Mangel paa Originalitet, paa skabende Evne og sand Opfindelse. At han laaner sine Sujetter fra Fortællinger og fra andre Kilder, siger i denne Henseende Intet; det have alle dramatiske Digtere gjort meer eller mindre. Men hvad han saaledes laaner, røber sig bestandig som et Laan; han formaaer ikke at gjøre det Laante til sit Eget, at udvikle en Spire deraf, som de forrige Besiddere ikke have kjendt, og hvorved den nye Eier først bliver berettiget til at sætte sit Stempel derpaa. Andersens af Walter Scott laante Operaterter, ja selv Mulatten og endelig den her omtalte Fugl ere tilstrækkelige Beviser herpaa. Han behandler ethvert Stof umiddelbart, som en Ting, ikke som en Idee; derfor maa

han saa ofte gjøre Reiser, for at samle sig nyt Stof. Men al saadan Empirisme er mod Dramets Natur. Heller ikke kan man rose den Beskedenhed, hvormed han giver sit lille Stykke Titel af „dramatisk Bagatel," thi mellem Digtarterne gives ingen, som fører Navn af Bagatel; Anvendelsen af dette Ord i selve Titelen har derfor Udseende af et falsk Flag, under hvilket Forfatteren troer at kunne indsmugle Det, som ikke vilde faae Lov til at passere, dersom det henførtes til sin objective Maalestok. Thi vel forstaaer man ofte ved Bagatel Det, som er af et løst, let, flygtigt Indhold, men desmere maa det da være gjennemtrængt af Formens Energie og Plastik, og gjør saaledes i en vis Henseende saa meget større Fordringer, som det opgiver dem i en anden. Overhovedet gjør jo ethvert Digterværk, selv om det kalder sig en Bagatel, Fordring paa at henhøre under Poesien, men derved ophører det at være Bagatel, thi hvad man i Kunstens Rige kalder saaledes, er betydningsfuldt og er vanskeligt at frembringe; for at det, tiltrods for sin lette Gehalt, virkelig skal tilhøre Kunsten, forudsætter det Mesterskab, og er følgelig himmelvidt forskjelligt fra hvad man i det daglige Liv kalder Bagateller.

Hvad her er sagt om Andersens Mangel paa Originalitet og Opfindelsesevne, gjælder i endnu høiere Grad om Borgaard, hvis „Undine“ har Krav paa at betragtes først mellem de virkelig nye Stykker, eller dem, som første Gang ere opførte i indeværende Saison. Borgaard, som desuden ikke besidder Andersens lyriske Evne, hører ogsaa til Dem, der tage et Sujet ganske umiddelbart, saaledes som de forresinde det, og som ikke formaae at opdage nogen ny Spire deri, og følgelig endnu mindre at udvikle den. Ogsaa han er en stor Laaner i Dramet, men man kan ikke sige, at han laaner Een, som er Ti, thi den Ene, som han har laant i sin Undine, er ikke engang en Halv. Dog har han her ikke gjort Regning uden Vert, thi han har forudseet, at af al den Duft og Friskhed, som findes i La Motte Fouqué's yndige Eventyr, kunde dog ikke Alt gaae tabt, hvorledes han saa behandlede det. Og virkelig er det ogsaa heri, at dette Stykkes Adkomst til Opførelse bestaaer, og Det, hvorved det har kunnet gjøre en Art af Lykke; det staaer forsaavidt i samme Linie som „Preciosa.“ Om forresten det Udramatiske ved Borgaards Undine ligger i, at selve Eventyret er uskikket til dramatisk Behandling, eller i Forfatterens Mangel paa drama-

tiserende Talent, kan være ligegyldigt. Vist er det ialfald, at dette Eventyr frembyder ganske usædvanlige Vanskeligheder, og ikke mindre vist, at den dramatiske Behandling ikke har overvundet dem; og dog skulde den dramatiske Digter i dette Tilfælde vel især hente sin Begeistring, sin Interesse og sin Lon fra Overbeviisningen om at kunne undertvinge ét saa gjenstridigt Stof. Allerede i selve Eventyret, ja i dets inderste Kjerne, ligge nogle Modsigelser, som La Motte Fouqué selv ikke har formaaet at beseire, nemlig de i Grunden absurde Forestillinger om Sjælens Forhold til Mennesket. Først er Undine uden Sjæl, og det uagtet hun, tiltrods for sin Vildhed, dog er fuld af Liv, Følelse og Elskværdighed. Derpaa faaer hun Sjæl ved Kjærligheden, ligesom om Kjærlighed kunde opstaae, hvor der ikke iforveien er Sjæl. Endelig mister hun igjen sin Sjæl ved den Elskendes Troløshed, ligesom om man kunde sætte sin Sjæl til ved Andet end sin egen Brøde. Disse Urimeligheder, som vi imidlertid glemme under Nydelsen af al den rige Skjønhed, som Eventyret udfolder, kunne vi derimod intet Øieblik glemme i en Handling, som føres umiddelbart frem for vore Øine. I en Fortælling kan Meget holdes tilbage; vi kunne i Eventyret

til Nød tænke os Undine som et ubestemt Naturvæ=sen, der stræber at hæve sig til det menneskelige Stand=punkt, omtrent som et godmodigt, trohjertet og elskoær=digt Dyr, men hos hvem Sjælen dog endnu er Na=tursjæl, og derfor kan sidde saa løst, at den kan for=svinde som et udpustet Ly s, eller ligesom sluppen af den Haand, der skulde hæve den. Men hvorledes en saadan Figur, som kan være af overordenlig Virk=ning i en halvdunkel Fortælling, skulde kunne gjøres til en dramatisk Person, d. e. til et virkeligt hand=lende Menneske — undtagen maaskee i en Ballet, forsaavidt som Balletten kan skildre Handling — det er vanskeligt at indsee, og efter at Borgaard har gjort det, indseer man det lige saa lidt. Vi be=gribe hverken, hvorledes Undine faaer sin Sjæl, eller hvorledes hun mister den. Ja, hvad der er uri=meligt i Sujettet, har i Behandlingen endog faaet en Tilvæxt af Urimelighed, idet her Undines Sjæl ikke kommer ved Kjærligheden, men indfinder sig ved Viel=ses=Acten. Hvad Forf. har tænkt sig ved denne In=vention, er vanskeligt at sige. Skal der ligge en re=ligiøs Betydning deri, og skal maaskee Vielsen, fordi den i den catholske Kirke er et Sacrament, meddele hende Sjælen? Men hun er jo dødt; hvorfor fik hun

da ikke allerede Sjæl i Daaben, som jo ogsaa er et Sacrament? Og har hun faaet Sjæl ved et Sacrament, saa er det jo umuligt, at hun kan miste den, saalænge hun ikke selv med frivillig Hu bryder det mellem hende og Himlen knyttede Baand; en Andens Brøde er jo aldeles utilstrækkelig.

Ikke desmindre er den første Act, hvori dette Absurdum forevises, ikke uden et vist dramatisk Liv, en vis dramatisk Colorit, og den staaer derfor ogsaa meget høit over de følgende Acter. Med Undtagelse af det smukke Sted i fjerde Act, hvor Undine hører Søstrene kalde fra Stranden, og, medens hun vil trøste sig ved sin Guitar, kommer, mod sin Villie, til at holde en Verelsang med Søstrene, gaaer forresten Stykket, fra anden Acts Begyndelse af, en jævn Krebsgang, og bliver med hver Scene stedse mere overfladisk. Det er især Ridder Huldbrand og Frøken Bertalda, som, jo mere de udvikle sig, blive mere og mere unaturlige, for ikke at sige utaalelige. Om disse to Characterer, saavelsom om Undines Declamationsnummer ved Festen, kan man desværre ikke sige noget Ringere, end at de ere anlagte og udarbeidede med en absolut Talentløshed.

Men er der i dette Stykke Meget, for hvilket

man maa dadle dets Forfatter, saa er der Eet, for hvilket Theatret selv fortjener ikke ringere Dadel, og det er den meningsløse Dands, som er indlagt i Slutningen af fjerde Act, og som fordærver en af de faa interessante Situationer i Stykket. Man har nemlig Øieblikket iforveien seet Undine, som ikke længere kan modstaae Søstrenes Raab, ile fra Borgen for at samles med dem. Nu forandres Scenen til Strandkanten, hvor Undinerne vente hende. Hvad man altsaa her er spændt paa, er Undines Indtrædelse, som desuden ikke kan vare længe, thi Stranden er meget nær ved Borgen; ellers kunde hun ikke fra Borgen høre Undinernes Sang. Men istedenfor nu ved Dandsen at understøtte denne Spænding hos Tilskuerne, istedenfor at lade Undinerne f. Ex. speide efter deres Søsters Ankomst og juble hende imøde, naar de see hende komme, faaer man en lang indlagt Solodands, saa complet indlagt, at den kunde passe til enhver anden Situation bedre end til denne, hvori den ikke har mindste Betydning, men tvertimod sønderriver Handlingens Traad og staaer som en vanvittig Episode. At Jfr. Nielsen her, som overalt, dandser fortræffeligt, er ikke noget tilstrækkeligt Forsvar for den begaaede Feil, thi for at glæde sig over hen-

des Dands, hvor den er saa urimeligt anbragt, maa man først begynde med at glemme den hele Situation og alle dramatiske Forbindelser, men det kan man ikke forlange af nogen god Tilskuer, og man bør forskaane en god Dandserinde for at fremtræde med en saadan Fordring.

Et andet, ikke blot af Navn, men i Virkelighe= den ret originalt Stykke er det lille Skuespil „Fri= stelsen", af samme Forfatter som „Indqvarteringen." Det Originale i dette Stykke viser sig i den sindrige Opfindelse: En gammel troskyldig Kones Mistanke om, at nogle faa Skillinger ere bortkomne fra et Stervbo, bliver, ved et Par Bedrageres Misforstaaelse, Aarsag til, at de ganske hemmeligt tilbagelevere de betydelige Capitaler, som de have stjaalet ud af Boet, og der= ved bliver en Forbrydelse redresseret, som om den aldrig var begaaet. Denne Opfindelse er baade af en dyb, en alvorlig moralsk Betydning, og tillige, da det Hele beroer paa en Misforstaaelse, af comisk Natur. Catastrophen gjør ogsaa derfor en overraskende Virk= ning. En grundig psychologisk Characteertegning viser sig i den Maade, hvorpaa Fristelsen, af hvilken Stykket har sit Navn, faaer Bugt med et Menneske af et bedre Sindelag. Dialogen er livlig og naturlig;

og især den gamle Kones Characteer udtaler sig med megen Lune deri. Men hvorfor har Forf. ikke taget Courage til sig, og, efter Holbergs Exempel, skrevet en Comedie uden Kjærlighed? Vi vare da blevne befriede for den kjedsommelige polytechniske Elsker og hans ligesaa kjedsommelige Elskerinde, to Figurer, om hvilke man med Sandhed kan sige, at man hellere seer deres Hæl end deres Taa. Vistnok er Kjærlighed et i det Hele taget uundværligt Motiv i Lystspillet, og det vilde være en saare forkastelig Innovation at afskaffe den, ifølge et almindeligt dramatisk Princip; men hvor Handlingen tilfældigviis er af den Beskaffenhed, at Kjærlighedens Motiv er overflødigt eller saa underordnet som her, der gjør man dog vistnok bedst i at vise den bort.

Mellem de nye Oversættelser staaer „Wilhelm Tell" øverst. Denne Opera interesserede især derved, at den gav Publicum første Leilighed til at kjende og beundre den nye Capelmesters Dygtighed, baade som Anfører af et Orchester og som Dirigent af det Hele, som Den, hvis Sjæl usynlig gjennemtrængte alle Delene og frembragte et Ensemble, som vi ellers kun ere vante til i Balletten, men som yderst sjeldent bliver os tildeel i Skuespillet, fordi det her mangler paa en

saadan, over det Hele svævende, alle Elementer sammenholdende Sjæl, og man — besynderligt nok — ikke endnu er kommen saa vidt, at man indseer Nødvendigheden af at gjøre det Samme for Skuespillet, som man hidtil har gjort for Balletten og Operaen. Men fradrager man den omtalte Interesse, som Opførelsen af Wilhelm Tell frembød, saa vil Stykket forresten ikke være noget væsenligt Phænomen i vort Repertoire, og de Blade, som i flere Aar iforveien have bebreidet Theaterdirectionen, at den ikke ilede med at bringe dette berømte og til Tidsaanden svarende Værk paa Scenen, ville neppe nu, efter at det er skeet, see deres sanguinske Forhaabninger opfyldte. Grundene hertil ere mange. For det Første ere vi Danske ingenlunde en musikalsk Nation. Vort Clima er Aarsag i, at de gode Syngestemmer her ere yderst sjeldne, og at de faa, der ligesom vore i denne Jordbund tiltrods for det ugunstige Clima, dog om meget kort Tid bukke under for dets Indflydelse. Men Naturen har viseligen indrettet det saaledes, at hvor Evnen til en Færdighed mangler, der er ogsaa Sandsen for samme kun lidet opvakt. Lader os derfor opgive den Illusion, at vi ere musikalske, og betænke til vor Trøst, at vor Indskrænkning i denne Henseende have

vi tilfælleds med Europas i aandig Henseende meest overveiende Nationer: med hele Frankrig, England og Nordtydskland; ja selv en saadan Indskrænkning eller Mangel i det mere Sandselige betinger maaskee en forøget Energie i det mere Aandelige. Ligesom man har geographiske Kort, paa hvilke man har afsat Grænserne for Viinrankens og andre Vækters Udbredelse paa Jorden, saaledes kan man ogsaa betegne de Grændser, indenfor hvilke Sangen og dermed den musikalske Sands trives. Saadanne Grændser ere ikke lige Linier eller hvad der paa Jordkuglen svarer til dem; de falde ikke sammen med den mathematiske Geographies Linier, men bugte sig paa de vilkaarligste Maader. Saaledes maa Viingrændsen mod Nord gjøre en heel mærkelig, uregelmæssig Excurs, for at komme til at omfatte Rhinsk- og Champagnevinene. Sanggrændsen er ligesaa uregelmæssig, den ophører i Frankrig meget sydligere end i Tydskland; paa hvilke Steder den gjennemskjærer Rusland, tør jeg ikke bestemme. Men høiere mod Nord begynder et nyt Sangclima, hvis sydlige Grændse gjennemskjærer den sydlige Deel af Sverrig. Danmark og de andre umusikalske Lande ligge imellem begge disse Strøg, altsaa udenfor begge Sanggrændser. At Musiken alligevel

har bygget sig Hovedsæder baade i Paris og i London, disse uhyre Samlings- og Foreningssteder, der ere hele Verdener i Miniature, har ydre, tilfældige Grunde, men disse komme ikke til at raade i en By som Kjøbenhavn, der ikke har Midler til at trodse Naturens Villie. Selv i Paris og London staaer den kunstigt tilveiebragte Musik-Udvikling som et fremmed Element, der ikke har assimileret sig med Folket. Vi Danske ville derfor aldrig finde stadigt og levende Behag i saadanne Operaer, som blot interessere i musikalsk Henseende; vi see jo allerede, hvorledes det ifjor forgudede Hoftheater iaar staaer tomt, hvilket forresten er meget beklageligt. Men saadanne Operaer ere alle de saakaldte alvorlige; disse fixere nemlig Musiken paa et bestemt, endeligt Standpunkt, paa hvilket den ikke kan interessere Andre end Kjendere og meget musikalske Naturer. For at henrive den store Mængde, maa den ikke holde sig paa et Punkt, hvor den ikke kan meddele hele sin Fylde, thi kun Kilden er for Alle, den enkelte Udstrømning er for Enkelte; at interessere sig for detaillerede eller particulære og eensidige Yttringer af en Virksomhed forudsætter en meget levende Sands for denne. Saaledes har det ubetydeligste Insect Interesse for Entomologen af Profession, men ikke for Dilettanten, som blot vil have Oversigt over de store Grupper og de mærkeligste Enkeltheder. Men nu er det Tragiske selv en endelig Bestemmelse, som ophæves i det Humoristiske. Det er Musikens Natur, formedelst sin

Umiddelbarhed, at slutte sig til de resulterende Enheder, ikke til de endelige Momenter i samme. Som Operamusik kan den derfor først i det Humoristiske udfolde sin hele Rigdom, sin hele Kraft og Fylde, hvilket er nødvendigt for at den skal virke paa den hele Masse. Men herved betinges igjen en ganske anden og selvstændigere dramatisk Basis og Udvikling, end den, som den kan faae i det Tragiske, hvor desuden Ordet altid bliver langt mere ædequat end Tonen. Af disse Grunde vil Wilhelm Tell vanskelig vinde Borgerret paa vor Scene. Det Samme gjælder naturligviis om alle andre tragiske Operaer; viser der sig en enkelt Gang en Undtagelse, da beroer den paa tilfældige Omstændigheder. Vil Nogen, med specielt Hensyn paa Wilhelm Tell, indvende, at Frihedsfølelsen dog er en eminent musikalsk Gjenstand, saa indrømmes det villigt, men den Frihedsfølelse, som den dramatiske Musik ifølge sin Natur opvækker i os, er hverken den politiske eller nogensomhelst anden endelig og eensidig Frihed, men det er Følelsen af den almindelige, uendelige Befrielse, som netop i det Humoristiske bliver Sindet tildeel.

Hvad det oversatte Lystspil „Dronningens Regiment" angaaer, da vil jeg blot bemærke, at den almindelige Misbilligelse, som det fandt, havde, næst efter nogle virkelige Svagheder i Stykket selv og dets Udførelse paa Scenen, dog tildeels sin Grund i den ligeledes her urigtigt anbragte Maalestok. Man har

rimeligviis bedømt det som et modernt franſk Stykke af Scribe, og har ikke lagt Mærke til, at det forraader en meget gammel, udentvivl ſpanſk Herkomſt. Dette ſees af den Symmetrie, ſom gaaer igjennem Intriguen, og af en romantiſk Duft, ſom ikke ganſke er bortdunſtet under Bearbeidelſen. Selv Perſonforverlingen og den ved Hjelp af en Ring og en Bouquet forviklede Intrigue har Noget af en ældre Tids Romantik, ſom vel kunde fortjene lidt Opmærkſomhed, idetmindſte ſom en Afverling i de nyere Dramers Spidsborgerlighed. Men den tredie Act er uheldig. Vel bør en ſaa barok Idee, ſom de tvende Ridderes Mageſkifte ogſaa bedømmes med den gamle romantiſke Comedies Maaleſtok for Diet — thi i den er ſelv et ſaadant Quiproquo ikke ualmindeligt; — men i den franſke Bearbeidelſe er Motiveringen endnu ſvagere, end den pleier at være i de ældre Stykker og rimeligviis er i den egenlige Original.

Endelig er Repertoiret i disſe Dage blevet forſynet med et „Trækplaſter“, ſom maaſkee vilde have havt ſundere Virkning, derſom Overſætteren ikke havde havt den lidet heldige Idee at localiſere det, det vil ſige: at forandre de franſke Navne til danſke, flytte Scenen fra Frankrig til Danmark, og omtale endeel kjøbenhavnſke Gjenſtande. Men Charactererne, Intriguen, Handlingen, kort ſagt, alt Væſenligt bliver ved at være franſk, ſtridende mod vore nationale Sæder og vor nationale Tænkemaade.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 20.

(1. Januar 1843.)

Dansk og Tydsk.

Mange Nulevende ville kunne erindre fra deres Barndom, hvorledes ved Nytaarstid det Raab lød paa Gaderne: „Nye Almanaker, Dansk og Tydsk.“ Det var en uskyldigere, en mere patriarchalsk Tid end den nuværende. Visekjellinger — thi det var fra dem, at hiint Raab udgik — vare ikke blot tolererede, men hørte til Dagens Orden. Deres „Dansk og Tydsk“, som de, for ikke at tilsidesætte Kongens tydske Undersaatter, hver anden Gang varierede med „Tydsk og Dansk“, vakte ikke mindste Betænkelighed eller Forargelse, og Ingen drømte om, at de tvende Parter, Dansk og Tydsk eller Tydsk og Dansk, som dengang levede i et fredeligt, christeligt Ægteskab, skulde om faie Tid blive saa utilfredse med hinanden, at de endog vilde begjære Skilsmisse.

Det er igjen Nytaarstid, og hiint gamle Nytaarsraab, „Dansk og Tydsk“ eller „Tydsk og Dansk“, gjenlyder atter, men fra Mænd, ikke fra Kjellinger; og det gaaer ikke som forhen, ind ad det ene Øre og ud af det andet, men det fæster Rod i Sindet, og vækker alvorlige Betragtninger hos hele Nationen.

Med velberaad Hu siger jeg: hele Nationen, thi det har tydelig viist sig, at der om dette Punkt kun gives een eneste Nationalmening. Om alle hidtil debatterede politiske Qvæstioner have Meningerne været deelte; to Partier have bekæmpet hinanden, og selv om de vare nok saa ulige i Antal, kunde man idetmindste sige, at der var en Minoritet mod en Majoritet; men i Sprogsagen er der ei engang nogen Minoritet, som afviger fra den mellem alle Danske eenstemmige Anskuelse. I faa Tilfælde har den offentlige Mening været saa bestemt udpræget som her, og derfor kun i faa Tilfælde saa nøiagtigt svarende til sit ved saa mange Leiligheder misbrugte Navn. Det kommer deraf, at Sprogsagen har national Betydning, medens de hidtil førte Debatters Betydning kun var politisk. Thi det Politiske forholder sig til det Nationale, som Legemet til Sjælen. Man finder sig

med Taalmodighed i mangen legemlig Affection, som enten følger af den fra Forfædrene arvede naturlige Constitution, eller som udenfra tilføres os ved et uheldigt Tilfælde; men naar Sjælen umiddelbart angribes, da føler man først Tilintetgjørelsens Magt og væbner sig imod den. Ogsaa Folkene, saalænge de have deres sunde Bevidsthed, sige til sig selv: Frygter ikke Dem, som ihjelslaae Legemet, men Dem, som ihjelslaae Sjælen.

Og hvo kan betvivle, at netop det nationale Sprog er Nationens Sjæl, eller idetmindste Sjælens Sæde, for at bruge et Udtryk, som er blevet næsten latterligt i Anthropologien, men som alligevel ikke er uden Anvendelse? Vi smile ad de forældede, crasse Forestillinger, som anviste den menneskelige Sjæl Plads i Glandula pinealis eller i Pons Varoli eller i andre Dele af Hjernen, men vi indrømme villigt, at den menneskelige Sjæl boer i den menneskelige Tale. Paa samme Maade kunne vi sige om Nationerne, at deres Sjæl har ikke udelukkende sit Sæde i dette eller hiint politiske Organ, men at den boer i det nationale Sprog, dette, hvorom selv Comiteen i den slesvigske Sprogsag siger: „Det lader sig ikke miskjende, at

Sproget, som Udtrykket af Det, der bevæger Menneskets Indre, som Frembærcren af hans Tanker, er neie sammenvoxet med hans hele Personlighed, at det ikke blot characteriserer Menneskет udefter, men at det ogsaa, idet det virker tilbage paa hans Indre, paatrykker ham det nationale Præg, som han ikke kan undrage sig." *).

Man har ofte nok ladet os Danske høre, at vi vare politisk umodne, og denne Beskyldning maa vel være rigtig, siden den er udgaaet fra begge de modsatte politiske Partier, endskjøndt i forskjellig Form, thi de Conservative have paastaaet, at vor politiske Dannelse var for ringe, til at vi kunde faae en friere Constitution, og de Liberale, at vi vare ligegyldige mod de reformatoriske Bestræbelser. Tiltrods for de forskjellige Udtryk og den forskjellige Aand i begge, bestemme de dog vor politiske Characteer paa samme Maade. Men naar det liberale Parti paa Grund af denne vor politiske Umyndighed (ligesom og paa Grund af visse Regjeringsforanstaltninger) har spaaet Danskhedens forestaaende Undergang, saa synes denne Slut-

*) Berlingske Tidende Nr. 343.

ning dog kun at være fremkommen ved et Spring i Tanken fra det Politiske til det Nationale, idet man har confunderet dette med hiint, eller ialfald tænkt sig det Ene ligesaa svagt som det Andet. Men den ved de sidste Dages Begivenheder saa bestemt udpræ-gede og saa eenstemmigt lydende offentlige Mening maa nu lede til den modsatte Overbeviisning. Thi uagtet den politiske Uskyldighedstilstand hos en Nation er en Indskrænkning, sou er bestemt til at ophæves, uagtet en altfor ringe Grad af politisk, som af al anden væsenlig Dannelse er en Mangel, uagtet Bor-gersands og Følelse af Staten savnes, hvor de ikke ere tilstrækkelig vakte, saa er dog Nationalfølelsen endnu dybere begrundet og uundværligere, den er Fun-damentet for alt det Politiske. Hvor derfor dette Fundament findes, der er det for tidligt at desperare de re publica.

Det Nationale har en langt dybere Eristens end det Politiske; det er det Uendelige selv, stillet imod det Endelige. I det Politiske, som i alt andet Endeligt gjælder derfor stedse et Pro og et Contra, og Afgjørelsen maa finde Sted ifølge overveiende Grunde; men i det Nationale existerer ikke denne Empirisme;

her er altid een eneste, absolut gyldig Grund, en Ratio sufficiens, som ikke taaler Modgrunde, som ikke lader sig opveie ved en Modvægt. En Regjering kan derfor afslaae en politisk Begjæring, uden at komme i Modsigelse med Nationen, men den kan ikke afslaae en national Begjæring, uden at blive unatio= nal. Thi i det Politiske gjælder Klogskaben, som er vanskelig at bedømme, fordi man ikke altid kjender Mo= tiverne, men i det Nationale gjælder Folkets umid= delbare Bevidsthed; det er en Selvfornemmelse, hvorom der ikke kan disputeres; det er Nationens „Jeg", som ikke kan raisonneres bort; og dette nationale „Jeg" dømmer, som en sand Høiesteret, uden at give Præ= misser, og der er ingen Appel fra dets Dom. At Politiken virkelig maa bestemmes som den Sphære, hvori Klogskaben er Princip et, er indlysende. Selv den almindelige Talebrug stadfæster det, idet man endog om en individuel Handling siger, at den er politisk eller upolitisk, naar Meningen er, at den er klog eller uklog. Det er Erkjendelsen af Klogskaben som Politikens Princip, der characteriserer Machia= vellis System. Men Verden forbausedes og forfær= dedes over de Resultater, hvortil den strenge Conse=

quens førte denne Politiker; og dog er Consequens aldeles uadskillelig fra Klogskab. Men Forbauselsen og Forfærdelsen havde sin Grund i en dunkel Følelse af, at det Politiske ikke skulde holdes adskilt fra det Nationale; og naar man endnu i vore Dage bruger Ordet Machiavellisme til at betegne den strenge Politik, som med ubønhørlig Consequens, ene ledet af Klogskaben, forfølger sit Maal, uden at see til Høire eller til Venstre, uden at gaae afveien for nogen Hindring, som de udenfor Politiken herskende, men i den indgribende Ideer lægge iveien, saa er det, fordi man nu, meer end nogensinde, føler, at det Politiske, som et Endeligt og følgelig i sig selv Underordnet, ikke kan være bestemt til at blive staaende i sin abstracte Gyldighed, men at det skal optages i det Nationale, mildnes ved dette, og erholde sin sande Berettigelse derfra. I den fuldkomne Stat ville begge Modsætninger være fuldkomment sammensmeltede til Enhed: alt Nationalt vil have sin politisk garanterede Existens, og enhver politisk Existens vil være gjennemtrængt af det Nationale som af sin Sjæl. Men da vi, her som overalt, ere meget langt fra at have realiseret dette Ideal, saa ville Qvæstionerne ofte

dele sig mellem de to herskende Magter, saaledes at visse ville vise sig som politiske, andre som nationale. I hine vil man være beroliget, naar man stoler paa Regjeringens Klogskab; i disse derimod er Klogskab ikke Nok for en Regjering, men det kommer tillige an paa, om den har et nationalt Sindelag, om den sympathiserer med Nationens inderste og uafviselige Bevidsthed, om Nationens Hjerte slaaer i dens Bryst. Afgjørelsen af et nationalt Spørgsmaal er Afgjørelsen af Regjeringens egen nationale Tænkemaade. I det reent Politiske tør man ikke saaledes fra enkelte Facta slutte sig til Regjeringens Aand, men i det Nationale springer denne umiddelbart frem, ligesom hos Individerne et enkelt Diekast, en enkelt Mine pludselig kan lade den hele Sjæl træde synlig frem for os, og lade os gjøre et Indblik i Menneskets moralske Totalitet, et Indblik, saa dybt og saa omfattende, at et langt Bekjendtskab og fortsatte Samtaler med Personen ikke vilde have bragt os saavidt i vor Erkjendelse, som hiint ene Moment.

Den uhyre Indskrænkning i Napolens uhyre Genie var hans Machiavellisme; han ringeagtede det Nationale, og troede, at det Politiske kunde opfylde Nationalitetens

tomme Plads. Dette er for Statsmanden, hvad det er for Philosophen, naar han miskjender Sjælens Dignitet. Det Nationale er Folkenes Sjæl, og den Udødelighedslære, som vil vindicere de individuelle menneskelige Sjæle en evig Bestaaen i et Liv efter Døden, maae gjøre det Samme med Folkesjælene, for ikke at komme i Modsigelse med sig selv. Thi skulle de menneskelige Sjæle bestaae i Evigheden, saa maae de bestaae med deres væsenlige individuelle Egendommeligheder; ellers vilde Sjælene ikke være forskjellige, og den ene kunde da være tilfreds med, at den anden erholdt Udødelighed, medens den selv ingen fik. Men til de væsenlige individuelle Egendommeligheder hører det nationale Præg, og jeg henholder mig i denne Henseende til en tidligere Afhandling i disse Blade, betitlet „Det Nationale og det Provindsielle", hvori jeg har søgt at vise, at det Nationale er bestemt til at bestaae, det Provindsielle derimod til at ophæves. I en foregaaende Tidsalders mere overfladiske Raisonnement var det en yndet Tanke, at alle Differenser vare accidentelle og forgængelige. I Philosophien blev den i sig selv rigtige Tanke, at Sandheden kun er een, misbrugt til at overse den ligesaa

rigtige, at Sandheden er forskjellig paa sine forskjellige Stadier og i sine forskjellige Udtryk og Former. I Æsthetiken gik man ud fra, at det Skjønne er Eet, og opstillede et abstract Ideal, hvoraf nationale og andre Eiendommeligheder skulde være udelukkede. I Politiken drømte man om een eneste Statsforfatning, der skulde være den samme for alle Folk og til alle Tider. Og paa samme Maade gik det til i de øvrige Sphærer; overalt dukkede man ned i den absolute Nat, „hvori alle Katte ere graae." Men i vor Tid har den sande Indsigt meer og meer udbredt sig, at de væsenlige, de af Eenheden gjennemtrængte, med dens Mærke prægede Forskjelligheder ere nødvendige til selve Eenhedens Existens, der uden disse vilde være et Nul, og at de derfor ere ligesaa evige som den selv. Ingen sætter længere i Tvivl, at uagtet den sande Cultur vistnok er den samme, saa er den dog forskjellig i sine afvigende nationale Former. Disse ere ikke et Superfluum, som kan trækkes fra, men de gaae selv over i Eenheden, idet de baade forøge og befæste den. At Poesien, allene for sin egen Skyld, ikke kan undvære et nationalt Præg, er nu almindelig erkjendt. I Politiken er det endnu kun de ganske Udannede,

som fordre en absolut gyldig Statsforfatning, uden nationale Differenser. Ja selv i den generelleste af alle concrete Videnskaber, i Philosophien, begynder man at indsee, at ogsaa den philosophiske Sandhed ikke forholder sig ligegyldig imod den philosopherende Nation, men at den virkelig er forskjellig i de forskjellige Sprog, som udtale den. Hvad som bliver tilovers i en saadan Mønstring af de aandelige Sphærer, og som ikke vil underkaste sig Nationalitetens Indflydelse, er kun paa den ene Side Mathematiken, den abstracteste af alle Videnskaber, paa den anden Side saadanne Fag, som ere reent empiriske; men at baade hiin og disse, tiltrods for deres indbyrdes Forskjellighed, dog kunne unddrage sig Nationalitetens Indflydelse, er netop et Beviis paa deres egen Mangel paa Fylde, man kunde sige: paa deres Fattigdom, hvori de ikke føle det Savn, der vilde være utaaleligt for den rigere Begavede.

Har man da, ifølge det Foregaaende, indseet, at Nationaliteten har en Betydning for Evigheden, saa vil man indrømme, at ethvert Attentat paa Nationaliteten, da den er et Forsøg paa at tilintetgjøre Det, som er bestemt for Evigheden, følgelig er et Grund-

Attentat, som nødvendigen maa tilbageviſes af det i ſit inderſte Fundament angrebne Liv. Men intet Attentat paa Nationaliteten er ſtærkere, end det, ſom har det nationale Sprog til ſin Gjenſtand, fordi Sproget er uadſkillelig forbundet med den nationale Tanke og den nationale Bevidſthed. Neppe kan i vore Tider nogen velſindet Regjering være ſaa kortſynet, at den endnu ſkulde hylde de nys berørte, for længe ſiden opgivne Fordomme angaaende Culturens Uafhængighed af det Sprog, hvori den meddeles, og altſaa mene, at naar den efter bedſte Evne ſørger for Culturens Udbredelſe til alle Stænder over hele Landet, vil det være ligegyldigt, om det tilſidſt bliver Modersmaalet eller et fremmed Sprog, ſom transmitterer denne Cultur til Samfundet. Hos os fremgaaer jo netop den modſatte Anſkuelſe af vor nuværende Konges Sprogforordning for Hertugdømmet Slesvig. Men der gives ældre Foranſtaltninger, ſom endnu ſtaae ved Magt, og ſom kun lidet harmonere med Aanden i hiin Forordning, men derimod ſynes at være udſprungne af en ældre Tids indſkrænkede Betragtning. Herhen hører fornemmelig, at de theologiſke og andre Candidater, ſom erholde Anſættelſe i de danſktalende

Dele af Hertugdømmet Slesvig, dannes ved det tydske Universitet i Kiel, istedenfor at det burde være en udtrykkelig Betingelse for deres Ansættelse i et dansk Land, at de havde studeret og absolveret deres Examina ved det danske Universitet i Kjøbenhavn. I hele dette bestaaende Forhold seer man Spor af den omtalte overfladiske Betragtningsmaade. Man siger: Theologie er Theologie; den bliver den samme, enten den læres paa Dansk eller paa Tydsk. Og naar der nu tillige, som Betingelse for Ansættelse, forlanges et Vidnesbyrd om, at Candidaten har tilegnet sig en efter Omstændighederne større eller mindre Kundskab til det danske Sprog, saa mener man, at dermed er Sagen afgjort. Men det er jo atter den abstracte, den overfladiske Synsmaade. I den her underforstaaede Mening maa man tvertimod sige, at Theologie er ikke Theologie, og at, jeg vil ikke engang sige, en nødtørftig, men selv en grundig, skjøndt altid kunstig erhvervet Indsigt i den danske Grammatik og Færdighed i at hutle sig igjennem med dansk Tale og Skrift er endnu hverken dansk Kundskab eller dansk Færdighed. Kun Den, som har modtaget Culturen i et vist Sprog, kan igjen meddele den i det samme; han maa have

lært at tænke og føle i det Sprog, hvorigjennem han vil virke paa Andres Tanke og Følelse. Den nationale Cultur maa bane sig Vei ind i hans Inderste, maa, saa at sige, have støbt ham i sin eiendommelige Form, og igjennem det nationale Sprog maa han have tilegnet sig denne bestemte Jordbunds Frugter, og have drukket af dens Kildevæld. En dansk Prædikant, som aldrig har hørt Mynster, en dansk Studerende overhovedet, som hverken kjender Holberg eller Baggesen eller Oehlenschläger, han er slet ikke Dansk, om han end har erhvervet sig nok saa megen Færdighed i Sproget. Den rette Færdighed, selv heri, vil dog mangle ham; den vil blive stereotypisk, aldrig levende, fordi han, uden Kundskab til Litteraturen, uden foregaaende Samliv med Danske, uden at have erfaret deres Nationalitet og uden at kunne sympathisere med den, savner Kilden til Fornyelse. Især paa Landet ere Præsterne jo Culturens vigtigste og ofte eneste Organer; det er derfor især de geistlige Embeder, som burde gjøres afhængige af Candidaternes danske Cultur, uagtet det Samme, om end med visse Reservationer, ogsaa finder Anvendelse paa de andre Faculteter. Men det følger af sig selv,

at Kjøbenhavn med sit den hele danske Lærdom repræsenterende Universitet er det eneste Centrum, hvorfra den virkelig danske Theolog kan udsendes som den danske Culturs Missionair. Og selv uden Hensyn paa det Nationale vilde det jo være til største Gavn for de slesvigske Studerende at opdrages ved det kjøbenhavnske Universitet; thi Kjøbenhavn, hvori den hele danske Cultur reflecterer og centraliserer sig, er ved sine mangfoldige lærde, videnskabelige, kunstneriske og selskabelige Ressourcer dog en ganske anden Focus for Dannelsen, end det i Tydsklands yderste Peripherie liggende Kiel, hvor Intet af den tydske Dannelse er centraliseret, hvor kun enkelte Straaler af den ere reflecterede, og som derfor over saa godt som hele Tydskland betragtes meget mere som en dansk end som en tydsk By. Udmærkede Mænd i Kiel ville naturligviis der, som overalt, vide at gjøre sig gjældende indenfor den hele Omkreds, hvor det nationale Sprog lever, men som Repræsentant for tydsk Dannelse er Kiel et Nul for det dannede Tydskland.

En heldig Forandring af det nu bestaaende Misforhold, udentvivl en Radicalcuur mod det nuværende Onde kunde da formeentligen opnaaes, dersom det

maatte behage Regjeringen at forordne, at efter nogle faa Aars Forløb vilde ingen theologisk Candidat blive ansat i geistligt Embede i de dansktalende Districter af Hertugdømmet Slesvig, med mindre han havde absolveret sin theologiske Attestats ved Kjøbenhavns Universitet. De slesvigske Studerende vilde da snart indfinde sig, og den første Gevinst vilde være for dem selv, den næste for Landet. Og skulde faa eller mange af dem, mod Formodning, ville trodse den nye Anordning, da er der i Kjøbenhavn Velsignelse nok af theologiske Candidater, med hvilke de ledige slesvigske Præstekald kunde besættes.

Naar en saadan Foranstaltning var truffen, vilde det ikke vare længe, før „det forstod sig af sig selv", at det danske Sprog ligesaavel som det tydske vilde være „Forretningssprog" i den slesvigske Stænderforsamling, medens det nu, ifølge Comiteebetænkningen, skal forstaae sig af sig selv, at kun det tydske er Forretningssproget. I dette partisk bestemte Forhold er det danske Sprogs Stilling yderst mislig; men det er en gammel Skade, thi den Forhaanelse af dansk Nationalitet, som ved de sidste Forhandlinger er bleven udtalt paa en saa brutal Maade, har fra først af været implicite

tilstede, og laae netop deri, at „det forstod sig af sig selv", at Tydsk var det eneste Forretningssprog. De danske Foredrag i den slesvigske Stænderforsamling — forudsat, at man ikke kaster dem paa Døren — blive altsaa i tydsk Oversættelse førte til Protocol og derefter indlemmede i den officielle tydske Stændertidende. Den danske Redaction af Stændertidenden er derimod saa lidet officiel, at den ikke maa være Andet end Oversættelse, selv i de Tilfælde, hvor det var lettest, simplest og naturligst at lade den være Original; thi istedenfor at de danske Foredrag burde umiddelbart optages i den danske Udgave, blive de i denne paanye oversatte fra Tydsk paa Dansk, eferat de iforveien have været oversatte fra Dansk paa Tydsk. Den hele i Anledning af Lorenzens Foredrag opstaaede Scandal er jo slet ikke Andet end den simple Consequens af dette gamle Grund-Scandalum.

Men netop fordi der er Consequens i hine germaniserende Fanatikeres Fremgangsmaade, er det ikke umuligt at sætte sig paa deres Standpunkt, og med Billighed indrømme, hvad der tilkommer dem. I deres Comiteebetænkning ere Præmisserne ikke forkastelige, men Conclusionen beroer paa en hæslig Sub-

reption, som man dog tildeels maa holde dem tilgode, fordi de maaskee ikke vide bedre Besked. Ubetinget maa man nemlig give dem Ret i, at kun det dannede Sprog, ikke Dialecten, kan være Forretningssproget i en intelligent Forsamling. Det vilde være latterligt at forlange, at frisiske, plattydske og — som det hedder — platdanske Foredrag skulde føres til Protocol i disse samme Idiomer. Vilde Nogen heri beraabe sig paa de saakaldte naturlige Rettigheder, da kunde man ikke svare ham bedre end med Comiteebetænkningens egne Ord: „Naturlige Rettigheder og naturlige Tilstande modificeres væsenligen ved Statens positive Institutioner. I et velordnet Statsliv maa man i mange Henseender give Slip paa sine naturlige Rettigheder; den uindskrænkede Udøvelse af den naturlige Ret vilde der ofte forvandles til det Modsatte og fremtræde som aabenbar Uret. Med Hensyn til Statens positive Institutioner kan der af en Naturtilstand ingen Consequenser udledes; i saa Henseende kan kun Det fordres som Ret, som svarer til disse Institutioners Væsen og Diemed og ikke staaer i Strid dermed.“*) Men heraf følger altsaa, med Hensyn paa

---

*) Berlingske Tidende i anførte Nummer.

Dialecterne, at de i den dannede Forsamlings officielle Meddelelser maae restitueres til det dannede Sprog, hvortil de referere sig, og hvorfra de ere affaldne. Plattydsk maa altsaa blive til Høitydsk, ligesom den jydske eller sjællandske Bondes Tale i den viborgske eller roeskildske Forsamling restitueres til det dannede danske Sprog, ikke meddeles i den oprindelige Dialect. Fremdeles maa det Frisiske ligeledes restitueres til Høitydsk, eftersom det tildeels er en Dialect af det Tydske, thi at restituere det til Hollandsk paa Grund af dets hollandske Elementer kunde ikke lade sig gjøre, eftersom det dannede hollandske Sprog ikke har noget Sæde indenfor det danske Monarchies Grændser, og følgelig heller ikke har nogen Berettigelse. Men nu den danske Dialect i Slesvig, den, som Comiteebetænkningen selv kalder platdansk og altsaa indrømmer at være dansk, den refererer sig dog vel ikke til det Høitydske, men til det dannede Dansk; den er dog vel ikke et Affald af hiint, men af dette. Men altsaa kan der jo ikke være to Meninger om, at den i et dansk Monarchie og i en dansk Provinds af samme, i hvilken Halvparten af Befolkningen er dansktalende, skal restitueres til Dansk, ikke til Tydsk. I den mod-

satte Conclusion ligger Subreptionen. Undskyldningen er at søge i det tydske Parties Uvidenhed, forsaavidt som Uvidenhed kan være en Undskyldning. Da det nemlig er factisk, at det Høitydske er blevet den dannede Classes Sprog i næsten hele Hertugdømmet, medens det Danske ved ingen samtidige Foranstaltninger er blevet hævet fra sin Dialect-Existens til den dannede danske Tale, saa har dette ikke kunnet antage nogen imponerende Stilling ligeoverfor det Tydske; de Uvidende — og de ere saagodt som Alle uvidende i dette Punkt — overføre Dialectens Characteer paa hele det danske Sprog, som formedelst det nære Slægtskab med Tydsk bliver i det Hele betegnet med Dialectens Mærke og refereret til det Tydske, som det normale Sprog, hvorfra det er affaldet. Men dersom Regjeringen vilde skjænke det oven omtalte Forslag sit Bifald, da vilde Forholdet snart blive anderledes; det vilde da snart blive vitterligt for Tydskerne — ikke for de rette Tydskere, thi de vide det for længe siden, men for Holstenerne og de tydske Slesvigere — at det danske Sprog ikke er en Dialect, men et Nationalsprog, ligesaa selvstændigt som deres eget, at den danske Litteratur besidder Skatte, som Tydskerne

maae misunde den, og at den danske Dannelse staaer paa et ulige høiere Trin end det, hvortil den tydske har bragt det i Holsteen, thi Slesvig kan jo slet ikke komme i Betragtning.

Netop denne Omstændighed indeholder et ret godt Varsel for Sagens endelige Udfald. Allerede i Mechaniken er det en Lov, at den stærkere Kraft overvinder den svagere, og i det Aandelige gjør den samme Lov sig gjældende. Hvis der altsaa var Tale om en Kamp mellem den tydske og den danske Nationalitet, saa kunde det see betænkeligt ud for den sidste. Men det er ikke Tilfældet. Det er ikke den tydske Tydskhed, men den slesvigholsteenske Tydskhed, som staaer imod den hele Danskhed, altsaa ikke en Totalitet, men en ubetydelig Brøk af det Tydske, ikke en central Nationalitet, som har sin Kraft og sin Evne til Fornyelse i sig selv, men en peripherisk Provindsialisme, som maa hente sin Kraft og sin Fornyelse fra det udenfor samme liggende Centrum. Men det er en ulige Kamp imellem det Provindsielle og det Nationale, og hiint er a priori bestemt til at bukke under for dette. Saaledes er idetmindste Forholdet mellem det Provindsielle og det Nationale indenfor samme

Nations Grændser; men i hvor meget høiere Grad maa det ikke gjælde, naar den ene Nations Provindsialisme giver sig i Kamp med den anden Nations Nationalitet? Det, som gjør truende Miner imod os, er altsaa kun en tydsk Provindsialisme; af den tydske Nationalitet have vi Intet at befrygte; med den ere vi i den venligste Forstaaelse. Vi ere den tydske Nation taknemmelige for de rige Culturstraaler, som den har ladet os tilflyde, og endnu bestandig sender os, men disse Straaler ere nationaltydske, ikke holsteensk eller slesvigske. Paa den anden Side udfordres til et godt Forhold mellem to Nationer, at den, som modtager, ogsaa maae være givende; Dette er nødvendigt for at holde sig i Respect. Men ogsaa denne Betingelse finder Sted. Vort Sprog har en Historie, som rækker saa langt tilbage i Oldtiden, at det tydske Sprog maa betragtes som en nybagt Adelig i Sammenligning med det gamle ærværdige Stamtræ, hvorfra vort eget udspringer. Vor nationale Historie rækker ligeledes meget længere tilbage i Tiden, end den tydske, og har endog sine første Spirer i en Mythologie, hvortil ingen anden moderne Nation har Mage. Formedelst det nære Slægtskab

mellem det Scandinaviske og det Germaniske træffer det sig saa heldigt, at Tydskerne ere nødte til at søge deres ældste historiske Oplysninger hos os; ja, for at forstaae deres egen Sprogtilstand maae de betragte den i det Speil, som den scandinaviske Sprog-Cyclus holder for den. Disse Fortrin ere almindelig anerkjendte i hele det dannede Tydskland; Danmark nyder paa alle Centralpunkterne for den tydske Dannelse en Anseelse, hvormed Holsteens og det tydske Slesvigs ikke paa det Fjerneste kan maale sig. Vi ville haabe, at selv vor moderne nationale Litteratur engang vil komme saa vidt, at ogsaa den kaster nogle Straaler tilbage paa den Nation, fra hvilken den har modtaget saa mange.

Det maa altsaa være vor Trøst, at det hele, for Øieblikket ubehagelige Forhold paa den danske Grændse ikke er Andet end en reen Particularismes Anstrengelser, og at dette Forhold derfor vil hæves, ligesom der har været en Tid, da man ikke anede Muligheden deraf. Dengang Voß, siddende i sit Eutin, midt i Hjertet af Holsteen, skrev i Dedicationen af sin Homer:

„Stolberg, über der Stadt am befegelten Busen der Oftfee,
Nahe der fruchtbaren Flur, wo der däniſche Pflüger den deutſchen,
Dieſer den Dänen verſteht, dem geengeten Erbe der Angeln,“ —

da drømte han neppe om, at man i en ſlesvigſk folkelig Forſamling vilde bortvise den danske Tale, fordi Majoriteten af Medlemmerne foregav Ubekjendtſkab med det Sprog, ſom forſtaaes af „der Pflüger.“

Jeg begyndte med en Viſekjelling, jeg ender med en Digter; Dette er unægtelig en ſtor Forbedring af Viſen. Lader os haabe, at ogſaa i den her omhandlede Sag vil Viſen faae en anden Lyd.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 21.

(15. Januar 1843.)

Tale ved Rector-Indsættelse i Slagelse lærde Skole, den 31. Julii 1839. *)

Af Biskop Mynster.

Naar jeg, i det jeg her træder frem, finder mig omgiven af en saa talrig og hæderlig Forsamling, da er dette et glædeligt Beviis paa, at denne Dag virkelig agtes som en Høitidsdag. Og det er skiønt, naar der i vore offentlige Anstalter undertiden komme saadanne Høitidsdage. De andre Dage ere bestemte til Opfyldelse af de foreskrevne Pligter, og efter Ar-

*) Til Biskop Mynsters i disse Dage udkomne „Tale ved Indvielsen af Roeskilde Kathedralskoles nye Bygning den 21de December 1842" slutter den her meddeelte ældre Tale sig saaledes, at den paa en Maade fuldstændiggjør hiin, og vil derfor saa meget mere være en kjærkommen Gave til „Intelligensbladenes" Læsere fra den høiærværdige Forfatter.

Udgiverens Anmærkning.

beidet bliver det Aften, og derpaa igien Morgen, og saaledes gaaer Uge efter Uge, Aar efter Aar, Alt bliver sædvanligt, og den Deeltagelse og Paaskiønnelse, som skulde lette og fortne Arbeidet, kølnes efterhaanden. Men naar en Høitidsdag kommer, da henvendes Opmærksomheden til det Sted, hvor Høitiden er, da føles det paa ny, hvor vigtig, hvor velgiørende den Indretning er, om hvilken man forsamles, man yder dem sin Tak, som arbeide for den, som vaage over den og fremme dens Vel, og det er som om dens Liv opflammede paany.

Hvor gierne, ærede Forsamling! ønskede jeg paa denne Dag at kunne bidrage Noget hertil for denne Skole! Ingenlunde som om jeg ansaae det fornødent først at overbevise Nogen af de Tilstedeværende om, hvor vigtigt det er at besidde en Dannelses-Anstalt, i hvilken de Unge ikke blot kunne forberedes til Livets sædvanligste Forretninger, men hvor de kunne erholde saadanne Forkundskaber og deres Evner saadan Udvikling, at de kunne vorde skikkede til den Fremgang i Videnskaberne, som er fornøden for at deeltage i høiere Bestillinger. Tværtimod er jeg forvisset, at den Skole, i hvilken vi nu ere forsamlede, i denne By og i dens hele Omegn agtes som et Klenodie, hvilket dets Be-

siddere ikke for nogen Priis vilde bortgive. Hvor en lærd Skole ikke agtes saaledes, er den uden Tvivl overflødig, og den vil ikke lønne de Anstrengelser og Omkostninger, ved hvilke den holdes vedlige. Neppe er heller her det Ønske, som andensteds har yttret sig, blevet almindeligt, at denne Dannelses-Anstalt skulde ombyttes med en anden, hvori det samme Øiemed skulde opnaaes ved andre Midler, paa andre og formeentlig lettere Maader.

Vor Tid elsker Forandringer, men betænker maaskee ikke tilstrækkelig, at, saa gavnlige endog nye Indretninger undertiden kunne være, er dog Eet endnu gavnligere, nemlig med omhyggelig, med opvakt Dygtighed, med stadig Troskab at nytte de Indretninger, som allerede haves; og heri er hiin Higen efter Forandringer kun altfor ofte til Hinder. Vor Tiid fordrer Reformer, men betænker maaskee ikke tilstrækkelig, at Reform, at Omdannelse kun bør finde Sted, hvor en Indretning ikke mere svarer til sin Hensigt, eller hvor Misbrugene ere blevne overveiende. Vort lærde Skolevæsen har, endnu i denne Menneskealder, erholdt en giennemgribende, en ligesaa nødvendig som velgiørende Reform; og saa vist som Alt stedse skal skride frem mod det Bedre, saa gavnligt som det kan være

at forsøge, om ogsaa andre Veie kunne føre til Maalet, saa lader os dog aldrig glemme, at Forsøg, som gielde den ædleste Deel af Landets tilvorende Ungdom, bør anstilles med største Vaersomhed, at det er let at nedbryde, svært at opbygge.

Kan Grunden til en alsidig videnskabelig Dannelse ogsaa lægges paa anden Maade, da ville vi med Glæde see Frugterne deraf, og Folkets hele Liv vil vinde, naar der fra flere Sider arbeides til det samme Maal. Men hvor meget endog de andre Disciplíner bør holdes i Ære, ere vi dog overbeviste om, at det kun vilde være med de farligste Følger for Dannelsen og Dygtigheden i Folket, at man vilde tillade sig at ringeagte det classiske Studium. Det er dette Studium, som hidtil har været Grundlaget for den strengere videnskabelige Dannelse, og jeg tør derfor anfee det som svarende til den Anledning, der i Dag har sammenkaldt os, og haabe mine Tilhøreres Opmærksomhed, naar jeg indleder den forestaaende Handling med nogle Bemærkninger herom; thi til en udtømmende Undersøgelse er her ikke Tiid eller Sted.

Vi begynde med at erindre om Oprindelsen af det Ord „Classisk," som nu saa ideligen bruges, men

hvormed der ikke altid forbindes et klart Begreb. Det er bekiendt, at i Roms ældste Tider inddeeltes Borgerne, efter deres forskiellige Formue, i sex Classer; men af disse var den første tillagt en saadan Overvægt, at den fortrinsviis blev kaldet „Classen," dens Medlemmer de „classiske Borgere," og de Øvrige sagdes at være „nedenfor Classen;" disse meentes næsten kun at være til for at tiene som Redskaber, for at dyrke Agrene, at udfylde Tallet i Krigshæren; de skulde intet Mindesmærke efterlade sig paa Jorden uden den Afkom, der skulde træde i deres Sted; og al Udmærktlse, al Anførsel i Krigen, al Styrelse i Freden var forbeholden dem, som hørte til den begunstigede Classe. Det vedkommer os ikke her at anstille Betragtninger over denne Statsforfatning; men da det herved kun var de materielle Besiddelser, der kom i Betragtning, og formedelst hvilke Besidderne tælledes til de Stemmegivende i Folket, saa var det skiønt, at efterhaanden en anden Synsmaade fremkom, at hiint Ord fik en anden Betydning, hvorved Aandens Fortrin bleve veiede.

Thi ogsaa i Aandens Rige ere der forskiellige Classer. Af disse kunne de ringere i en vis Tiid være af nogen Betydenhed; dog tabe de sig snart

blandt Mængden, og det er kun de fortrinlig begavede Aander, og som ved anstrenget og stadig Flid uddanne og benytte de dem tildeelte Evner, der overantvorde deres Frembringelser til Efterverdenen, der øve Indflydelse paa den følgende Tiid, og der egentlig kunne kaldes Stemmegivende i Aandens Rige. I Erkiendelsen heraf var det, at efterhaanden de Forfattere, hvis Arbeider viste sig — vi laane Udtrykket af Thucydides — ikke blot som en Øvelse for Øieblikket, men som varige Mindesmærker, som en Besiddelse for Efterverdenen, bleve anseete for at udgiøre den egentlig formaaende Classe, det Antal, ved hvilket de Ringere skulde bestemmes, og hvis Rang de Bedre skulde stræbe at naae. Disse bleve saaledes i den offentlige Mening udsondrede fra den Mængde af Forfattere, der kun gientage hvad Andre have sagt, kun fylde deres Blade med Ord, som snart ville være udslettede, kun i faa Dage tildrage sig en Opmærksomhed, som snart vil henvende sig til Andre; og Hine kaldtes da „de Classiske."

I denne Betydning har ethvert dannet Folk havt sine Classikere, og, saalænge Dannelsen vedbliver, kunne nye Classikere fremstaae, hvilke dog, saafremt de Ældre med Rette vandt dette Navn, ikke skulle

fortrænge disse, men paa en værdig Maade slutte sig til dem. Det kan skee, medens Folket endnu er paa et lavere Dannelsestrin, at Forfattere til en Tiid ikke uden Grund vinde Navn af Classikere, uden dog siden at være istand til at vedligeholde denne Værdighed; men dersom Folket er levende og fremskridende, vil der paa den Grund, som Hine beredede, fremvoxe nye Stammer, som vinde et sundere og kraftigere Liv. Det kan ogsaa skee, at ved de Skrivter, der erkiendes som classiske, for en Tiid en eensidig Retning kan fremkomme, saa at Intet finder Anerkiendelse, naar det gaaer udenfor den ved disse bestemte Kreds, og at da den fremvorende Slægt, istedenfor at indtage sin særegne Plads, slaviskt indsnører sig i de overleverede Former. Men saavist som dette er fordærveligt, saavist bliver den Modvirkning, der tidlig eller sildig vil yttre sig, ligesaa eensidig, naar den, ved at afkaste det trykkende Aag, søger at trodse de foregaaende Tiders Dom ved at negte hvad de anpriste alt Værd, og derved berøver sig selv, ikke blot den Nydelse, men det vigtige Dannelsesmiddel, der tilbydes i andre Tiders fortrinlige Frembringelser; og vi gaae upaatvivlelig langt sikkrere ved at antage, at Intet nogensinde har frembragt almindelig Virkning,

medmindre det ogsaa havde betydende Egenskaber, som vi gjøre bedre i at stræbe at forstaae og at skatte, end at foragte.

Men naar vi uden nærmere Betegnelse nævne „Classikerne," da føres vor Tanke strax hen til den Jordbund, som Alle ogsaa kalde den classiske, hen til Roms og Grækenlands i saa mange Henseender begunstigede Egne, hen til de Tidsaldere, som vi benævne efter Perikles og Augustus, men som omfatte langt større Tidsrum. Dengang havde i disse begavede Folkeslag Aanden naaet en saadan Udvikling, at indholdsrige, betydningsfulde Tanker vilde udtale sig, og Dannelsen en saadan Modenhed, at der i Fremstillingen viste sig en Stræben efter Fuldendelse indtil i de mindste Dele, og at intet Smagløst, intet løselig henkastet turde træde frem. Vi ville her ikke undersøge, hvilket af hine tvende Folkeslag Forrangen tilkommer. Uden Tvivl ville Alle indrømme, at der hos Grækerne fandtes langt større Eiendommelighed og Dybde, at i den græske Literatur Gruber have aabnet sig for de strengere Videnskaber, som aldrig ville udtømmes, at paa det græske Sprogs Grund Skikkelser ere fremtraadte, som aldrig ville blegne; medens paa den anden Side den romerske Literatur

med sine særegne Fortrin staaer vore Tider nærmere, og har ved sin Stilling vundet almindeligere Indflydelse paa den hele nyere europæiske Cultur. Dog, Indflydelse, stor, afgiørende, uforgængelig Indflydelse have saavel Grækerne som Romerne vundet paa alle følgende Tider. Roms Sprog forvanskedes vel, men uddøde ikke, selv giennem den mørkeste Tidsalder; de romerske Forfattere afskreves og læstes trindt om i Klosterne, virkede ogsaa middelbar giennem de Kirkefædre, der havde øst af deres Væld; men fornemmelig var det, da flere sammenstødende Omstændigheder vakte en almindeligere Lyst til de Gamles Læsning, da de græske Forfattere, ligesom flygtende for Tyrkernes Sværd, maatte søge Tilflugt i de vestlige Lande, og der fandt en frisk Jordbund istedenfor den udmarvede og fortørrede, de forlode: da var det, at Videnskabernes og Konsternes Morgenrøde igien oprandt, at andre Spørgsmaal paatrængte sig, end de, hvori man saa længe havde udmattet sig, og at man erkiendte, at hvad der skal have varigt Liv, ogsaa maa vise sig i en Form, der kan tiltrække, maa træde frem — hvis jeg tør udtrykke mig saa — i de Udødeliges Skikkelse. Og just med Hensyn paa den afgiørende, til alle europæiske Lande udstrakte og stedse vedvarende Indflydelse, som

de gamle græske og romerske Forfattere have vundet paa den Cultur, i hvis Midte vi befinde os, er det, at hine Forfattere allevegne fortrinsviis have erholdt Navn af „Classikerne."

Vi tør her ikke indlade os i nøiere Undersøgelse af de gamle classiske Forfatteres Forhold til de nyere, eller udvikle den Forskiel mellem det Classiske og det Originale, hvorpaa en af vor Tidsalders skarpsindigste Tænkere har giort opmærksom *). Men spørge vi, naar det classiske Studium begyndte at tabe den Anseelse, det tilforn besad, da føres vi hen til den Periode, der kaldte sig selv den oplyste, men der allerede har tabt dette Navn, eller kun bærer det som en ironisk Betegnelse. Vi negte denne Periode ingenlunde al Fortieneste; men det var ogsaa da, at de senere Tiders Hovmod først ret vaagnede, at man i Beundringen af det Lys, man selv var i Begreb med at optænde, ikke noksom kunde forundre sig over, at alle foregaaende Tider havde saaledes kunnet vandre i

*) Schleiermacher's Hermeneutik und Kritik S. 18 f. „Absolut ist nur die Identität von beiden, das Genialische oder Urbildliche für die Sprache in der Gedankenproduction. — — Cicero ist classisch, aber nicht originell; der deutsche Hamann originell, aber nicht classisch."

Mørke, og da spurgte, hvorfor man vedblev at besvære Ungdommen med den vanskelige Læsning af Skrivter fra den dunkle Oldtid, hvilke dog længesiden maatte have udtient, længesiden maatte være afløste af noget Fuldkomnere, dersom ikke alle de Aarhundreder, der siden ere forløbne, skulde antages at være henrundne forgieves. Vistnok ere Tiderne bestemte til, at Menneskeslægtens store Træ deri mere og mere skal udvikle sig; men af de Skud, som den iboende Kraft stedse driver frem, maae nogle igien affalde, medens derimod andre ere bestemte til for stedse at forøge Træets Omfang, Rigdom og Skiønhed. I Videnskabernes Rige samles altid og allevegnefra nyt Stof, og efterhaanden som Stoffet forøges vorde de forrige Giemmesteder for trange og ubeqvemme, saa at nye Forraadskamre maae anlægges. Saaledes afløser een videnskabelig Haandbog den anden, eet videnskabeligt Magazin det andet, og de ældre beholde kun Værdie som historiske Mindetegn om Videnskabens Fremskridt. Anderledes forholder det sig, hvor det Aandelige træder frem i en eiendommelig og, forsaavidt de menneskelige Vilkaar tillade det, fuldendt Form, hvad enten denne kaldes et System, eller et Digt, eller et Malerie, eller en Statue; der har Menneskeheden vundet

en Rigdom, som Tiden ikke skal fortære, et Klenodie, som ikke skal fortrænges af noget andet, der er en Green fremvoxen, som stedse skal pryde den store Stamme. Thi hvorledes endog Menneskeheden udvider sig, da kommer det, som vandt eget Liv, aldrig paa samme Maade igien; Livet er vel kun eet, men det aabenbarer sig stedse i nye Former, og disse udslette ikke de forrige. Hvilke Fremskridt endog Philosophien maatte giøre, ville dog Platos Dialoger aldrig fortrænges; hvor meget endog det historiske Stof forøges, hvormeget endog den historiske Kundskab vinder i Nøiagtighed, ville dog Herodot og Thucydides, Livius og Tacitus stedse læses, og ingenlunde blot som Kilder, hvoraf Kiendsgierninger kunne øses, men som Mestere i Konsten; og hvor villig endog Homer og Sophokles ville indrømme nye Digtere Plads ved Siden af sig, vil dog ingen Anden kunne indtage den Plads, som eengang er bleven deres.

Men heraf vil det da ogsaa kunne indsees, at den store, velgiørende Indflydelse, som vi ere overbeviste om, at de gamle Classikere endnu stedse ville øve, ingenlunde bestaaer i en Opfordring til Efterlignelse. Maaskee har der været en Tid, da man ansaae deslige slaviske Efterlignelser som noget saare Fortienst-

ligt; derved fremstode de nyere latinske saakaldte Digte, som, jo mere de kun vare en Efterklang af de gamle Forfattere, og det ikke var en ny Tankeretning, der indklædte sig i det gamle Sprog, desto snarere bleve overantvordede til Forglemmelsen; og det Maal, man havde for Die som de nyere Tiders sidste Blomst, syntes at være en Ilias efter Homer. Vil man kiende, hvorledes Classikernes Læsning paa den umiddelbareste Maade befrugter det sande Genie, da agte man paa, hvorledes Homer endnu i vore Dage har skienket os en Herman og Dorothea, de græske Tragikere en Iphigenia paa Tauris, eller hvorledes Virgils Skildring af Underverdenen ved Videnskabernes Gienfødelse fremstod paany i den, divina Comedia, i hvilken der for alle kommende Tider aabnedes et nyt og saa aldeles eiendommeligt Skuespil. Dog er det kun enkelte Gange, at de Gamle saaledes paa en umiddelbarere Maade have fremkaldt Noget af det Ypperste blandt den nye Tiids Frembringelser; langt almindeligere er den Indvirkning, hvilken hine store, ærværdige Skikkelser, som staae der med deres eiendommelige Præg, hvilket Tiden ikke mere kan udslette eller forandre, som endnu oplade deres Ruller, hvorpaa Skriften, hver Tøddel udarbeidet med konstrig Flid,

staaer indgraven med faste Træk — den Indvirkning, siger jeg, som de udøve, i det de endnu tidligen danne den Unges Sind, og ofte ere de Ældres Ledsagere, i det de vise dem Billeder, som aldrig forsvinde, lade dem høre Toner, som aldrig henklinge, og som dog, just fordi deres rette Hiem er i fierne Tider, paa fierne Steder, ikke kunne tilegnes uden selvstændigen, ikke kunne anvendes, uden først at gaae over i det indre Liv.

Imidlertid indrømme vi aldeles, at, dersom de græske og romerske Classikere vare det eneste Selskab, hvori vi indførte Ungdommen, dersom den eneste Beundring, vi søgte at vække i de Unges Siele, var for den Skiønhed, som dog kun er een Blomstring af de mange, hvori Livet har udfoldet sig, da vilde Dannelsen kun vorde eensidig. Men er dette at befrygte? Paa saa mange Maader, ad saa mange Veie kommer den Mangfoldighed, hvori det Skiønne og Gode har aabenbaret sig i de forskiellige Tider, den Unge imøde, naar han kun har opvakt Aand og aaben Sands til at opfatte det; og kun for Saadanne er Videnskabernes indre Helligdom tilgængelig.

Maaskee vil det synes paafaldende, naar vi i denne Sammenhæng nævne de hellige Skrivter, naar

vi ikke blot anprise dem som nyttige til Belærelse, til Overbeviisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, men derhos mene, at ikke blot det Sande og Gode, men ogsaa det Skiønne er aabenbaret i dem, og at de derfor indvirke dannende paa det hele Menneske. Maaskee gienklinge endnu hist og her Ytringer fra den Tiid, da selv de, der med Ærbødighed bøiede sig for den hellige Skrivts Indhold, næsten meente at maatte undskylde dens Form, da de bemærkede, at det var blandt et Folk, som stod paa et lavt Trin af Dannelse, at det Gamle Testaments Skrivter bleve til, at det var ringe, ulærde Mennesker, der affattede det Nye, og da derfor den Mening blev almindelig, at disse Skrivter burde forbeholdes de Modnere, som alene kunde skatte den uslebne Ædelsteen, men at de i deres raae Form ikke vare skikkede til at vække de Ungcs Aand eller danne deres Smag. Ogsaa vi mene ingenlunde, at enhver Deel af den hellige Skrivt er skikket til Læsning for den barnlige Alder; vi træde vist ikke Bøgernes Bog for nær, naar vi tilstaae, at der gives Fortrin i Stilen, som vi der ikke kunne søge; men paa den anden Side bør Enhver erkiende den Fylde og Dybde og Kraft, hvormed den hellige Skrivt tiltaler os, de Orgeltoner — om jeg maa ud-

trykke mig saa — som lyde igiennem den, og som ingensteds ellers ere saaledes at høre; Enhver bør erkiende hvad den hele nyere Tid skylder dette rige Væld, hvorfra vi tør sige at det evige Liv ogsaa giennemstrømmer Sproget, og hvor koldt og tomt Alt blev, da man ansaae det som en Fortieneste at ombytte hvad man kaldte de østerlandske Billeder med trivielle Tankers matte Abstractioner, hvori Intet stod beskueligt, Intet tiltalte det hele Menneske.

Hvad de nyere Tiders Frembringelser angaaer, da aabne vi ogsaa i vore Skoler, saavidt vi formaae det, Adgangen dertil, i det vi ved Underviisningen i de levende Sprog tillige søge at indføre de Unge i Bekiendtskab med Nogle af disses fortrinlige Forfattere. Videre formaae vi ikke her, thi Intet vilde være fordærveligere, end dersom vi med en altfor stor Mængde af Gienstande vilde arbeide imod den Grundighed og Nøiagtighed, som er al Videnskabeligheds første Fordring. Heller ikke vil det være fornødent her at udstrække Underviisningen videre; de nyere Forfattere staae os i enhver Henseende nærmere, og der behøves mindre Veiledning til deres Studium; ogsaa komme de selv ligesom allevegne Den imøde, som ønsker at vorde fortrolig med dem.

Ja, i disse Tider kommer næsten altfor Meget baade Unge og Gamle imøde; en Mængde af Gienstande, en Mængde af Tanker og Følelser, af Undersøgelser og Digtninger paatrænge sig allevegne; og under al denne Forvirring, under al den løse Tale, som den ene Dag føder og den anden opsluger, hvor vigtigt er det, at den Unge tidligen øves ved et strengt Studium, som tvinger ham til nøiagtig Opmærksomhed og Eftertanke, at han udrives fra det Nærværende for at lære Viisdom af det Forbigangne, at han nøie lærer at kiende hvad der har bestaaet Tidernes Prøve, at de Mønstere tidligen stilles ham for Die, som kunne bibringe ham den Ligevægt i Tanker og derved i Udtryk, uden hvilken selv de skiønneste Anlæg dog tabe sig i vilde Skud, som hidtil have tient som Forbilleder i den ædleste Stræben, som fortrinsviis kaldes de Classiske, fordi de i saa mange Henseender stedse ville beholde den stemmegivende Ret! Intet straffer sig mere end det Hovmod, som mener sig ophøiet over Alt hvad de forbigangne Tider kaldte Viist og Godt; Intet kan være daarligere end at mene, at den Virgil, der begeistrede Dante, den Terents, hvem Hugo Grotius endnu i sin modneste Alder idelig læste, kunne overses af Enhver, der er lidet indbrukken af

den nyere Cultur. Og naar vi vel i en af Goethes tidligere Digtninger læse den Yttring: „Ossian har i mit Hierte ganske fortrængt Homer," da taler han, som bekiendt, ikke i sit eget Navn, men han lægger en ung Mand disse Ord i Munden, som gik Undergangen imøde; thi visselig, et sundt og friskt Liv kan ikke findes der, hvor de taagede Billeder, hvor det, Sindet vel tiltalende, men monotone Veemod, hvortil man har laant Ossians Navn, kan fortrænge de store og rene Omrids, det rige, bevægede Liv, de sammentrængte, dybe Toner, hvormed Homer i de følgende, som i de forbigangne, Tider vil bevare den ægte Dannelse allevegne, hvor hans Sange læses, og henrive Enhver, som ikke mener, at der er en uforligelig Strid mellem Følelse og Forstand, mellem den rene, simple Skiønhed og det fulde, levende Hierte.

Men jo mere vi erkiende det classiske Studiums Værd og Vigtighed, desto kierere er os den høitidelige Handling, ved hvilken nu Ledningen af denne Skole skal overdrages en Mand, hvis Livs Roes og kiereste Sysel dette Studium er. — —

Bifalds- og Mishags-Yttringer i Theatret.

Enhver veed, at der af disse gives tre: 1) Applaus med eller uden Bravoraab, 2) Hysen, 3) Piben. Men ved lang Praxis synes Publicum at have forglemt deres Betydning og indbyrdes Forhold.

Den første Vildfarelse er den, at Nr. 2, eller Hysen, henføres til Mishagsyttringerne, og betragtes som en svagere Grad af disse, medens den dog ifølge sin Natur ikke kan referere sig umiddelbart til den bedømte Præstation, men kun til en foregaaende Dom over samme. Med andre Ord: det Mishag, som udtrykkes ved Hysen, gjælder hverken Stykket eller Skuespilleren, men er kun en Protest imod et foregaaende Bifald; men fordi man protesterer mod et lydeligt udtalt Bifald, er det ikke sagt, at man vil udtale et ligesaa lydeligt Mishag. Dersom der ved Teppets Fald eller ved en Skuespillers Udgang fra en Scene ikke yttres noget Bifald, saa er det ligesaa meningsløst at hysse for at tilkjendegive sit Mishag, som om man ved samme Middel vilde paabyde Taushed, hvor der iforveien ikke var Støi. Vilde man derimod hysse, idet Teppet gik op, eller idet en Skuespiller traadte ind, saa kunde det have den Mening,

at man ikke vilde see dette Stykke, eller ikke lade denne Skuespiller komme til Orde, og Ytringen indeholdt da egenlig ikke, idetmindste ikke umiddelbart, nogen Kunstdom, men vilde være af samme Art som den Hyssen, hvorved man paabyder Taushed, naar Forsamlingen er støiende.

Kun Nr. 1 og Nr. 2, Applaus og Piben, refererer sig umiddelbart til Præstationen og indeholde en direct Dom over den. Men her indtræder nu den anden Vildfarelse, idet man nemlig betragter disse to Ytringer som coordinerede, skjøndt af modsat Betydning. Men de svare ikke til hinanden som Modsætninger af samme Omfang, og ere følgelig ikke coordinerede under samme Eenhed. Thi Applausen, som kan forstærkes ved Bravoraab, indeholder mangfoldige Grader af Bifald fra det svagere til det stærkere, hvorimod Pibningen kun indbefatter een eneste Grad, nemlig den yderste Misbilligelse. En Vildfarelse i Brugen af Piben er derfor langt crassere end en lignende i Brugen af Applausen, thi ved denne vil næsten altid, til Undskyldning for Vildfarelsen, kunne disputeres om Ytringens Grad; af hiin derimod er Meningen udisputabel, fordi den er uden Gradationer. Man modarbeider Pibningen ved Applaus, men herved faaer

man Udseende af at give Præstationen sit Bifald, netop fordi Applausen refererer sig umiddelbart til denne; men Dette er ikke altid Meningen, thi man kan finde Præstationen saa indifferent, at man ikke vil skjænke den sit Bifald, medens man paa den anden Side vil protestere mod det lydeligt udtalte Mishag. I et saadant Tilfælde vilde det altsaa være rigtigst at hysse, dersom denne Ytring ikke vilde blive misforstaaet, fordi man ved gammel Slendrian har vant sig til at betragte den udelukkende som Protest mod Bifald, medens den, efter sin Natur, ligesaa godt kan være Protest mod Mishag.

Paa Grund af den nævnte Ulighed mellem Applausens og Pibningens Omfang, burde Piben aldrig anvendes, undtagen i de meest deciderede og udisputable Tilfælde, altsaa kun hvor man kan være vis paa, at den vil være eenstemmig eller næsten eenstemmig. Hvor Meningerne ere betydeligt deelte, er Pibens Anvendelse altid forkastelig og bliver Tegnet paa en raa, udannet Adfærd. Piben bør kun være Udtrykket af en sand, og følgelig almindelig Indignation, enten over en Præstations mageløse Slethed eller over en decideret Krænkelse af en hellig Følelse, f. Ex. Natio-

nalfølelsen. Piben maa kun være et Værn mod en aabenbar Fornærmelse.

Dersom vort Publicum vilde betænke disse Sandheder, saa vilde det snart komme ud af den latterlige Stilling, hvori det nu er placeret ved Pibe-Reglementet, og vilde saaledes være befriet for ved visse Leiligheder selv at spille den første comiske Rolle i Theatret.

Det stumme Spil.

Rötscher, hvis Bestemmelse af de tre Accenter i Talen jeg i en foregaaende Afhandling har fremstilt, refererer det stumme Spil til den ethiske Accent, som er den i egenligst Forstand dramatiske, og betragter det som det nødvendige Supplement til denne. I den ethiske Accent er nemlig den hele Pathos ligesom drevet til sin yderste Spids; Mediationen mellem alle disse Yderligheder eller Spidser, til hvilke de forskjellige handlende Personers Pathos trænger sig hen ved Hjelp af den ethiske Accent, er nu det stumme Spil. „Det er det Element, hvori Characteren under selve Scenen medierer sig med Scenens alle andre Figurer, og hvori den uafbrudt spinder sit indre Livs Traad, medens de andre Personer tale.“

„I enhver dramatisk Figur“ — hedder det fremdeles — „maae i ethvert Øieblik de andre dramatiske Figurer, som høre med til den samme Scene, reflectere sig. Dette skeer ved det stumme Spil. Dets

absolute Betingelse er altsaa, at Characteren stedse opfattes i sit rigtige Forhold til de andre Personer. Det stumme Spil fortsætter altsaa den levende Handling, og viser os stedse Individet som et nødvendigt Product af de concrete Forhold. Uden det stumme Spil gives der kun isolerede Taler, som afbrydes og atter optages. Først ved dette medieres Talerne til et sammenhængende Udtryk af det individuelle Liv, thi det viser os ligesom den røde Traad, der hos den samme Characteer gaaer igjennem Sammenvævningen af alle Situationer. Det stumme Spil sikrer derfor Skuespilleren for i noget Øieblik at lade Characteren falde, da det nøder ham til stedse at holde fast paa den i sin Phantasie og spinde den videre. Den Tone, hvori den næste Replik skal begyndes, kan med fuldkommen Sandhed blot findes i den Illusion, hvormed Skuespilleren bevæger sig indenfor sin Rolle; men denne Illusion frembringer det stumme Spil, ligesom omvendt ogsaa det selv hjelper til at frembringe Illusionen. Denne uafbrudte Refler af de medhandlende Personers Taler maa Fremstilleren saa meget omhyggeligere sandseliggjøre ved det stumme Spil, som denne Region for største Delen dog kun aabner sig for den fiint organiserede Tilskuer og kun skaffer lidet Udbytte for det lydelige Bifald. Her begynder altsaa Kunstnerens egenlige Cultus, idet han glemmer sig selv over sin Opgave og ganske gaaer op i sin Characterfremstilling. Forsømmelsen af det stumme Spil er derfor altid en paatrængende Fremtræden af det individuelle Jeg, som egenlig river sin Rolles Livstraad istykker, for siden igjen at tilknytte den paa en udvortes Maade, ved det Ord, som Digteren har lagt Personen i Munden."

Hertil skal jeg blot føie, at ogsaa det stumme Spil kan nyde det lydelige Bifalds Løn, nemlig hvergang dette Bifald tildeles en fremsagt Replik, som, uden at være forberedet og medieret ved det stumme Spil, altsaa i sin Isolation, ikke vilde henrive Tilhørerne.

Mellem de dramaturgiske Exempler, hvormed Rötscher oplyser sin Fremstilling, er der især eet, som er anskueligt, nemlig Slutningsscenen af første Act i Macbeth. Det er den Scene, hvori Lady Macbeth overtaler sin Gemal til at begaae Mordet. „Her" — siger Röscher — „skal hos Macbeth det stumme Spil vise os, hvorledes den sædelige Modstand, som han fremkalder mod Ærgjerighedens Magter, bukker under. Ved Lady Macbeths Overlegenhed underkastes hans sædelige Bevidsthed Skridt for Skridt; de forskjellige Stadier af denne Underkastelse skal nu Macbeths Fremstiller sandseliggjøre. Enhver af Macbeths Repliker er ligesom en Catastrophe, som Gemyttet gjennemlever. Der gives neppe nogen større Opgave for det stumme Spil end denne Scene, fordi det her skal bringe en hvitbegavet Naturs ved Egoismen bevirkede Fald til vor Anskuelse, altsaa en evig Historie. Maaskee ved ingen anden Scene vilde derfor Mangelen af et gribende stumt Spil mere ødelægge den poetiske Skjønhed, eftersom de korte Sætninger, som kun forkynde Underkastelsens Stadium, derved vilde nedsættes til isolerede Phraser."

Intelligensblade.

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 22 og 23.

(15. Februar 1843.)

Noget om Kunstvirksomheden i vor Tid, fornemmelig, som den fremtræder i München.

(Brudstykke af en Reisebeskrivelse).

Man træffer i Historien Perioder, der ikke have nogen positiv-eiendommelig, bestemt Charakter, hvilke man kan kalde Overgangsperioder, fordi deres Eiendommelighed netop bestaaer i Intet at være i og for sig, men kun at være Noget, forsaavidt de danne Overgangen til en tilkommende Tid, forberedende for denne et Indhold, som de ikke selv formaae at føde. Saadanne Tider ere altsaa af en negativ Natur, da det Indhold, hvori de ene søge Ro og Tilfredshed, og som skulde udgjøre deres positive Charakter, jo endnu ikke har faaet Virkelighed, men kun staaer som et Ideal. Der hersker da en Gjæren og Syden i Alt,

og de stærkeste Kræfter indvie sig til at nedbryde, omdanne, reformere, rydde Anstødsstenene bort for det kommende Nye. Dog, er Menneskeslægten kommen til et vist Stadium i Oplysning og Dannelse, ville Overgangstiderne ikke fremtræde, som reent benægtende, uden alt positivt Indhold, kun maa man fastholde, at det positive Stof, som findes i disse, ikke er at opfatte, som deres egen, eiendommelige Positivitet, eller positive Eiendommelighed, eftersom det Charakteristiske ved disse jo netop bestaaer i, ikke at have nogen saadan, men som noget Overleveret fra foregaaende plastiske Tider, der have besiddet deres positive Indhold ikke blot som et Ideal, men glædet sig ved det i en nærværende Nydelse. Til saadanne plastiske Tider henregne vi den græske klassiske Tid og Middelalderens Slutningsaar, fordi de havde det, de ansaae for Sandheden, nærværende hos sig, anskueliggjort og objektiveret i bestemte, faste og for hver Tid især eiendommelige Former, og derfor ere blevne forevigede ved de bildende Kunster.

Vor Tid anerkjendes almindelig for en Overgangsperiode, Reformernes Tid; vi kunne adskille i den en dobbelt Retning, af hvilke den ene gaaer ud paa at nedrive, omdanne, skabe noget Nyt; derfor alle-

vegne Gjæren og Uro, hvorom Frihedsbevægelserne hjemme hos os, og de mange tilsvarende i Tydskland, hvorom Bøhmernes Opvaagnen til Nationalbevidsthed, der fremtræder i den paany vakte Kjærlighed til og Omsorg for at drage Landets gamle Sprog og Litteratur for Lyset, og paa en negativ Maade i Folkets alvorsfulde Stemning, som man læser i deres Aasyn, der siger En, at det Indre gjemmer Noget, der endnu ikke har aabenbaret sig — hvorom endelig de hemmelige politiske Selskaber i Italien — Spanien og Frankrig behøver jeg kun at nævne — let overbevise os. Her have vi Tidens negative Retning, der er den mægtigste, og stempler vor Tid til en Overgangstid.

Den anden Retning gaaer ud paa at optage, anerkjende, vurdere og selv bearbeide de foregaaende Tiders overleverede aandelige Eiendomme; denne Retning bringer et positivt Stof ind i vor Tid, der ligesom giver den Næring og Hvile under dens Stræben efter at forberede for det Tilkommende noget Nyt, hvori dens egenlige Arbeide bestaaer. Men da dette Positive væsenligt kun er noget Overleveret, og altsaa ikke kan afpræge i sig Tidens Eiendommelighed, maa det spille en underordnet Rolle, og de bildende Kunster, hvor-

om vi her nærmest ville tale, og som naturligviis ere at henregne til det Positive, tilfalder samme Skjæbne.

Som Videnskaben, saa gaaer heller ikke Kunsten forud for Virkeligheden, men træder først hen til det færdige Faktum; da Overgangstidernes, og altsaa ogsaa vor Tids Indhold ikke er noget Færdigt, Værende, men kun er vordende, gjærende, endnu kun forberedes, kan Kunsten, og af alle allermindst de bildende Kunster, ikke optage dette i sig. Kunsten vilde opløse sig selv, om den vilde forsøge herpaa; thi Overgangsperioderne ere Negationens Perioder, men det Negative, som fra Begyndelsen af er bestemt til at forsvinde, kan Kunsten ikke ville give evig Tilværelse, eller idealisere ved at optage det i sig. — Som den positive Retning i vor Tid mere er en Gjenoptagen, og idethøieste en individuel-selvstændig Bearbeidelse af de forbigangne Tiders aandelige Indhold, saa vil Kunsten, og her nærmere de bildende Kunster, ogsaa kun blive en Reproduktion af det Gamle, hvorimod de Intet ville berette Efterverdenen om de nye Spirer, hvormed vor Tid er besvangret, og om de mægtige Kræfter, der trække sig sammen, som Skymasser, enten disse nu ville bryde løs, som et ødelæggende Tordenveir, eller opløse sig i en mild og befrugtende Regn.

Herom vil kun Historien kunne tale, og den humoristiske Poesie, der ene af alle Kunster formaaer at optage det Negative, fordi den i dette seer det Positive, der engang vil udfolde sig, og i Fremstillingen er istand til at antyde dette. Den humoristiske Poesie er derfor vor Tids sande Poesie, men, idet denne ikke er en afsluttet og færdig, der hviler i sig selv, vil ogsaa den humoristiske Poesie fremtræde kun i Fragmenter, uden at formaae at afrunde sig til et fuldendt Kunstværk.

Af det Udviklede følger de bildende Kunsters underordnede Stilling i den nuværende Tid; de bildende Kunstnere maae resignere paa at være deres Tids Repræsentanter; deres Virksomhed vil ikke længere, som oftere fordum, være et af de mægtigste Fermenter i Livsudviklingen, eller have en næsten umiddelbar Indflydelse paa Livet, som var Tilfældet i Grækernes Dage, og i Middelalderen, da Kunstværkerne vare Gjenstand for Tilbedelse og religiøs Andagt, naar de nu ere det for Kritiken. Kunsten maa derfor træffe sig tilbage indenfor et rent theoretisk Gebet, hvor den kun kan blive Gjenstand for en uinteresseret, reen Kunstnydelse.

Efter de anstillte Betragtninger kunne vi forud sige, at, hvor man vil gjøre de bildende Kunster til

Hovedsagen, og give dem den første Plads i Livet, vil man med Nødvendighed strande paa Forsøget, fordi man, ved at gjøre et saadant, aabenbart stamper mod Braaden, og Erfaringen lærer det Samme. Stedet, hvor vi kunne hente denne Erfaring, er München. Man gaaer her ud paa at skabe et kunstnerisk Liv, i hvis Sphære Folket med Vold og Magt skal hæves op, men som indtil Dato ikke er bleven til nogen Livsatmosphære. Man seer en Mængde pragtfulde Kunstbygninger i enhver Stil, græsk, romersk, italiensk og gothisk, indenfor hvilke kostelige Kunstværker opbevares, baade ældre og fra vor Tid, hvilke sidste hidrøre fra Nutidens berømteste Kunstnere: Cornelius, Kaulbach, Rottmann, Hesserne, Schwanthaler og Andre. En Hær af Kunstnere er strømmet sammen, hvis Matadorer samle store Rigdomme. Men ligeoverfor den Pragt og Herlighed, som Kongen udgyder af Kunstens Overflødighedshorn, ligeoverfor denne Fylde af et idealt Liv og Poesie, føre Münchenerne selv et borgerligt Prosaliv, over hvilket Ølket, der i München er næsten den eneste Drik, ligesom udbreder en Dunst, der holder den Duft borte, der udstrømmer fra Kunstens poetiske Vin. De staae som uvirksomme Tilskuere af det ideale Kunstnerliv, der føres forbi dem,

uden selv at deltage deri som Medspillende. Man har derfor en ængstelig Følelse ved at see Kunstens Tilværelse her; thi man seer, at Kunsten ikke ad en naturlig Vei ved en indre Udvikling er ført hen til den Plads, som man vil anvise den, men at den udvortes fra er skruet op til denne. Den blomstrer ikke, som en Plante, der er voxet i frie Jordbund, eller plantet i den frie Luft, men som en Drivhusplante; den er som en fremmed Fugl, der for et Øieblik har sat sig paa Træet, og, naar den har qviddret sin Sang, atter flyver bort. Den er ikke nogen Aabenbarelse i Ordets sande Forstand, en Fremtræden af Folkets indre sjælelige Liv, som skeer med Nødvendighed og i organisk Forbindelse med den øvrige Livsudvikling, men den staaer isoleret, ensom i det Nærværende, uden Fortid og, vi kunne vel tilføie, uden Fremtid.

Ligesom overhovedet den positive Retning i vor Tid bestaaer væsenlig i en Gjenoptagen og Bearbeiden af foregaaende Tiders Aandsprodukter, saaledes vil Kunsten med Nødvendighed blive en Reproduceren af de foregaaende Tiders Kunstvirksomhed; vi kunne altsaa med Rette vente at gjenfinde i Nutidens Kunst alle de Aabenbaringsformer, som Kunsten nogensinde

har givet sig. Her have vi Grunden til den Mangfoldighed af Former, hvori den aabenbarer sig hos de nyere Kunstnere. Naar fordum Billedhuggerkunsten havde sin Blomstringstid og Malerkunsten sin, og indenfor Malerkunsten selv de forskjellige Arter hver deres Tid, Historiemaleriet fornemmelig i den forprotestantiske Tid, Genremaleriet og Landskabsmaleriet i den efterprotestantiske,— dyrkes nu derimod med lige Held Architekturen, Billerhuggerkunsten og Malerkunsten med alle dennes Arter. Tilsyneladende synes vor Tid paa Grund af denne Mangfoldighed at maatte kaldes rig, men i Virkeligheden maa man netop paa Grund af denne kalde den fattig; thi den er kun i Besiddelse heraf, fordi den selv er ude af Stand til at skabe nogen nye Kunstform; besad den derimod Kraften hertil, vilde den snart lade de ældre Kunstformer ligge, for at uddanne den nye.

Blot ved en Gjennemfart gjennem Münchens Gader bliver man strax frapperet over den Forskjellighed, som her hersker i Kunstproduktionerne. I den nye prægtige Ludvigsgade seer man italienske og gothiske Bygninger opførte ved Siden af hinanden, i en Gade et græsk Tempel, i en anden et italiensk Slot, i en tredie en romerst Basilika, i Forstaden Au en Kirke, opført i stræng gothisk Stil; paa den Plads, hvortil

Kongens nye Palais vender ud, dannes den ene Side af Posthuset, malet i pompejansk Smag, den anden af Theatret, hvis Façade er et græsk Tempels, den tredie Side af Kongens Palais, som er noiagtig Kopie efter Palazzo Pitti i Florenz. Som man ved at gjennemløbe Staden kan gjennemløbe Architekturens Historie, saaledes kan man gjennemgaae Malerkunstens ved at besøge Kunstnernes Værksteder og de forskjellige offentlige Punkter, hvor nyere Kunstværker ere anbragte; man vil her finde Fortidens Malerkunst med dens forskjellige Eiendommeligheder, saavel med Hensyn til det valgte Stof, som til Fremstillingen eller Behandlingsmaaden af dette: Nogle male bibelske, katholsk opfattede, Gjenstande, snart i den gamle strænge Stil, som Malerierne af Hess i Hofkapellet bag det nye kongelige Slot, hvor Figurerne, der alle fremtræde med den for det 13de og 14de Aarhundredes Malerkunst eiendommelige ubevægelige Alvor i Træk, Miner og Stilling, ere malte paa Guldgrund, snart i den senere fyldige, livsfriske Stil, som tilhører den sidste Halvdel af det 15de og 16de Aarhundrede; Andre male historiske, Andre Genrestykker og Landskaber. Denne Mangfoldighed træffer man vel allevegne, men

den træder En først ret overraskende imøde i München, hvor Kunstværkerne fremtræde i saa store Masser.

Men denne Rigdom af de forskjellige Kunstarter træder netop vidnende op imod Kunsten, og synes at gjøre den snarere til et Slags Underbarn, fremkaldt ved Troldom, saa at man hvert Øieblik maa frygte for, at det vil forsvinde, end til en virkelig menneskelig Skabning, Kjød af vor Tids Kjød, og Blod af vor Tids Blod.

Kunne vi saaledes end ikke andet, end misbilligende udtale os mod Kunstvirksomheden i München, med Hensyn paa det Forhold, hvori den vil sætte sig til Livet, kan dog naturligviis Betragtningen af de enkelte Kunstværker i og for sig foraarsage os megen Glæde, og opfylde os med Beundring for Mestrene; ja enkelte af dem ere saa vidunderlig deilige og skjønne, at de opfylde os med Forbauselse.

Vi skulle her ikke opholde os ved Hessernes talrige historiske og religiøse Malerier, eller ved Cornelius Dommedag i Ludvigskirken — Dommedagen udsætte vi ikke længer til et fjernt Tidspunkt, men vi see den bestandig i Historien — saalidtsom ved hans Malerier i Glyptotheket (Opbevaringstedet for Billedhuggerarbeiderne), som forestille Scener af Homer, hvilke

det aldrig vil lykkes at gjengive i Maleriet, fordi de ere af en plastisk, Maleriet af en romantisk Natur, men vi ville gaae over til at omtale de to Phænomener, som vi anse for de betydeligste i den Münchener-Kunstverden, nemlig Rottmann's Landskaber og Kaulbachs to betydningsfuldeste Arbeider: Hunnerslaget og Jerusalems Ødelæggelse.

Ved at gjennemløbe Katalogerne til de forskjellige Malerieudstillinger, overbeviser man sig let om, at Landskabsmaleriet er den Gren af Malerkunsten, der har de fleste Dyrkere; Grunden hertil søger jeg i Landskabsmaleriets egen Natur, der gjør, at det fortrinsviis bliver Protestantismens Malerkunst.

Protestantismen gjenindsatte Naturen i de Rettigheder, der vare den fratagne af Katholicismen, der vilde have, at det menneskelige Liv skulde føres i en kunstig opbygget Verden, eller, at den menneskelige Aands Udvikling ikke skulde skee gjennem de endelige, verdslige Forhold, saa at altsaa en Naturfornægtelse her finder Sted, ved hvilken Katholicismen stiller sig i absolut Modsætning til Hedenskabet, der var Naturforgudelse, ligesom Jødedommen gjorde det, hvorfor man ogsaa kan kalde Katholicismen for Lovens, Jode-

dommens Standpunkt indenfor Christendommen. Imod denne Naturfornægtelse optræder nu Protestantismen med Fordring paa en naturlig Livsudvikling gjennem alle Livets endelige Forhold, idet den ikke antager disse for absolut fornuftløse, men at Fornuften ogsaa her er tilstede, kun ikke i den Form, i hvilken den fremtræder i Aandens Sphære. Herved kommer den hele Endelighed, hvortil den bevidstløse Natur hører, atter til Ære, og det er, som om Protestantismen havde vækket Naturen tillive og løst den Trolddom, der havde holdt den som i en Dvale i Middelaldrens eventyrlige Dunkelhed, saa at den nu allevegne gjør sin Ret gjældende, saavel i, som udenfor Menneskет. Naar Katholicismen lod Naturen være gudforladt, fordi Hierarchiet ene skulde bære Gud i sig, men Protestantismen derimod søger Guddommen paa hvert Punkt i Livet, hvori dens pantheistiske Element ligger, kan i den Kunsten træde hen ogsaa til den bevidstløse Natur, for at optage denne i sin ideale Verden. Denne Idealisering af den bevidstløse Natur er nu netop Landskabsmaleriet. Dette tilligemed Genremaleriet, i hvilket de endelige Livsforhold i den menneskelige Verden idealiseres, blive derfor Protestantismens Eiendom. Det Virkelige er det Fornuftige,

denne Sætning bekræfter sig ogsaa her; thi Historien lærer os, at det, som vi have udledet af Ideen, af Sagens egen Natur, virkelig har fundet Sted i Livet. Saavel Landskabsmaleriet, som Genremaleriet ere nemlig begge i deres Selvstændighed først fremtraadte i det 17de Aarhundrede, medens vi kun finde Elementer til disse i de foregaaende Aarhundreder. I Landskaberne i J. v. Eycks Malerier, i den Omhyggelighed, hvormed de menneskelige Figurers Omgivelser ere udførte, i den Pragt og Glimmer, som er udbredt derover, i hvilke en Glæde over Livet, der er af en protestantisk Natur, gjør sig gjældende, og i de tilsvarende Phænomener i det italienske Malerie fra det 15de Aarhundrede af, kunne vi kun see Forberedelser, svarende til Reformatorernes Forløbere i 15de Aarhundrede.

Dog følger det saavel af Protestantismens egen, som af Landskabsmaleriets Natur, om hvilket vi her nærmest tale, at det, ligesaalidtsom det nogensinde har havt, heller aldrig vil vinde den Betydning for Protestantismen, som Historiemaleriet har havt for Katholicismen; thi, naar denne væsenlig er af en mythisk Natur, idet den stedse tager Billedet for Sagen, uden at gaae tilbage til Begrebet, og derfor oprindelig er

af en kunstneriſk Natur, saa er det netop Proteſtantismens Natur, at ſønderbryde Billedet og afſløre Begrebet, der ligger ſkjult bag dette. Da nu Begrebets adæqvate Form er Ordet, vil Poeſien af Kunſterne klareſt udtale Proteſtantismens Væſen, saa at de bildende Kunſter maae reſignere, og finde ſig i at ſpille en Birolle. Til det ſamme Reſultat komme vi, ved at gaae ud fra Landſkabsmaleriets egen Natur. Landſkabsmaleriet er saa at ſige det beſkedneſte af alle Maleriets Arter, det, der optræder med mindſt Pretenſion; i dette griber nemlig Malerkunſten ikke ſaaledes umiddelbart ind i Livet (forſaavidt dette kan ſkee i Kunſten), ſom i Hiſtoriemaleriet iſærdeleshed, og i Genremaleriet. Det er reent intereſſeløſt, uden alle Bihenſigter, det vil kun nydes for ſin egen Skyld, udelukkende alt Perſonligt. Det er ikke menneſkelige Skikkelſer, ikke nogen menneſkelig Verden, eller de af Mennesket ſelv ſkabte Omgivelſer, der her træde os imøde, men en fremmed Verden, ſom vi ikke kunne trænge ind i og nyde, uden ligeſom at træde ud af os ſelv og glemme os ſelv. Nydelſen fordrer her en Selvfornægtelſe, og derfor ogſaa en høiere Grad af Dannelſe, end der er nødvendig til at opfatte Hiſtorie- eller Genremaleriet, hvor vi møde os ſelv —

thi selv i den aabenbarede Religion, kunne vi jo ogsaa sige, træffe vi vore egne inderligste og helligste Følelser anskueliggjorte — eller vore selvdannede Omgivelser, kun forædlede og forskjønnede, saa at Betragtningen af Kunstværkerne her ofte ligesom kan siges at smigre os. Idet Maleriet altsaa i Landskabsmaleriet fjerner sig saa langt som muligt fra det menneskelige Liv, gjør det her ligesom Afkald paa at være for dette, hvad det var for det i Katholicismens Dage, og trækker sig tilbage indenfor en reen kunstnerisk, ideal Sphære, hvor kun de formaae at aande, der kunne nyde Kunsten for dens egen Skyld. Der hører derfor Resignation til at være Landskabsmaler; thi ikke blot maa han vente et langt ringere Publikum (hvor det dog gjælder: non multa, sed multum), men selv for dette ved han, at hans Arbeider nødvendigviis maae have en langt ringere Betydning, og gjøre et langt svagere Indtryk, end det, hvorpaa de katholske Kunstnere kunde gjøre Regning. Dog er der en endnu langt dybere og vanskeligere Resignation, han maa underkaste sig, Resignationen paa sine egne Følelser og Tanker. Da disse kun kunne fremstilles af Maleren i menneskelige Skikkelser, maa Landskabsmaleren under sit Arbeide trænge dem tilbage, for ikke at paatrykke den frem-

mede Natur, han skal gjengive, et den fremmed Stempel*), paa samme Maade, som Architekten ikke tør lade sin Subjektivitet overvælde de strænge og ufravigelige Love, der gjælde for ham under hans Bygnings Opførelse. Ligesom Architekternes Navne, ere derfor ogsaa Landskabsmalernes meget lidet bekjendte. Hvor Mange kjende vel Navnene paa de græske og romerske Bygningsmestre, eller de gothiske Domkirkers? Göthe klager over, at Erwin v. Steinbachs Grav ligger forladt og uændset; derimod kjende vi vel Navnene paa Billedhuggerne og Malerne: Phidias, Scopas, Parrhasius, Raphael, Rubens ere Alle bekjendte, men mindre Claude Gelée, Poussin, Waterloo 2c.

Grunden er aabenbar den, at Kunstnerens Individualitet ikke kan træde frem i Landskabsmaleriet, som i de andre Arter. Man kunde derfor kalde dette et pantheistisk Malerie, fordi Individualiteten forsvinder i dette, som i Pantheismen.

Efter denne Landskabsmaleriets protestantiske Natur er det rimeligt at vente noget Udmærket præsteret heri, selv om det skulde skee indenfor Katholicismen;

---

*) De Landskabsmalerier, som man søger at gjøre til Allegorier paa visse Sindsstemninger, ere kun at betragte som sygelige Udvæxter af Landskabsmaleriet overhovedet.

thi denne kan i vor Tid ikke tilstrækkelig holde Protestantismen borte fra sig, saa at ikke dennes kjølende Luftninger jo ofte skulde strømme ind over dens Grændser, og adsprede den af Røgelser og Virak fortættede og bedøvende Luft. Og virkelig er ogsaa netop i Landskabsmaleriet i München ydet Noget af det mest Udmærkede, som overhovedet Kunsten har frembragt her, jeg mener Rottmann's Landskaber, der ere som en Slange, den katholske Münchenerkunst nærer ved sin egen Barm.

De Malerier, der have gjort Rottmann bekjendt, ere Freskolandskaberne i Buegangen, der omslutter paa to Sider „Hofgarten," en Esplanade, noget større, end vor; dog staae disse tilbage for de enkaustiske (Vormalerier), hvoraf han har fuldendt 6 i den seneste Tid, som skulle ophænges i Kongens Palais, da man fandt dem for kostbare til at opstilles paa et offentligt Sted, hvor de vilde være udsatte for Luftens skadelige Paavirkning. Ere Farverne i Freskomalerierne i Arkaderne undertiden noget afblegede, ere de derimod i de enkaustiske næsten glødende, langt mere glødende, end jeg har seet dem i noget Oliemalerie. Kompositionen, der i Hovedtrækkene gjentager sig, afviger fra den almindelige. En høi Horizont,

store Forgrunde, der indtage den største Deel af Styk-
kerne, men yderst simple, med en enkelt Busk, eller
anden Gjenstand, aldrig detailleret udførte; Diet dra-
ges derfor hurtigt bort herfra, gjennemvandrer de
uhyre Rum, som Mellemgrundene, der strække sig dybt
ind i Maleriet, synes at indtage, for endelig, ligesom
træt af de lange Vandringer her, at udhvile i Be-
tragtningen af Baggrundene, som forestille Bjergrader,
der danne de skjønneste Linier og Former. I Linier-
nes Skjønhed og i Tegning af Planerne er Rott-
mann en Mester. De store, simple Forgrunde bringe
Storhed ind i Maleriet; man seer kun altfor ofte hos
andre Landskabsmalere smaaligt udførte Gjenstande,
der, ligesom de smaalige Interesser i Livet, saa tidt
stille sig i Forgrunden, drage al Opmærksomhed paa
sig og opløse Livets Enhed og Storhed i en Mang-
foldighed af ringe og ubetydelige Forhold, saaledes
bringe Smaalighed ind i det hele Malerie, og forstyrre
Totalindtrykket. Landskaberne forestille vel bestemte
Egne, italienske og græske, men ikke med nogen æng-
stelig Naturtroskab; hvor Kunstneren havde Valget mel-
lem denne og Skjønheden, har han ladet Skønhe-
den seire.

Biblen har et Sagn om, at Menneskets Fald

drog den bevidstløse Natur ned med sig, saa at dens nærværende Skikkelse ikke er den oprindelige rene, men en besmittet, og dens nærværende Skjønhed ikke den, hvori den fremstod for første Gang af Skaberens Haand. Denne oprindelige Skjønhed tro vi at gjenfinde i hine Landskaber, over hvilke er udbredt et Luftskjær, og som vise sig i en Farvepragt, hvormed jeg kan tænke mig Landskaberne fremtræde i Fata Morgana. Kunstneren har seet Naturen, som den maa staae for Guds Tanke; og, som Gud i Naturen intetsteds træder synligen frem, men man dog allevegne aner ham, og stedse fra Betragtningen af Naturen beundrende vender tilbage til ham, saa fremtræder intetsteds Kunstnerens Aand paa nogen synlig Maade i Malerierne, der ikke ere gjorte til Allegorier paa menneskelige Sjælstilstande eller Sindsstemninger, men fremstille Naturen i dens rene, uforfalskede Eiendommelighed — og dog aner og sporer man den allevegne, og man siger uvilkaarligt til sig selv, at en mægtig Aand her har tumlet sig og skabt vidunderlige Ting, idet den har formaaet at opløse Naturens Disharmonier i dens oprindelige Harmonier, og derved forklaret den for Menneskene, og ligesom forsonet den med disse.

Guddommen er ogsaa i Naturen, Intet er gud-

forladt, lad os derfor ikke forkjettre eller fornægte, men forsone os med den, og i vor Forsoning med Gud drage Naturen med os, det er Protestantismens Lære, og det er ogsaa den, vi læse i Rottmann's Landskaber.

Den anden Kunstner, vi ville omtale, er Vilhelm Kaulbach, som aabenbart er greben af Nutidens negative, opløsende Tendens, der har ledsaget ham i Frembringelsen af hans to store Arbeider: Hunnerslaget og Jerusalems Ødelæggelse. Sin plastiske, formende Natur, der gjør ham, som alle Kunstnere, til fremmede Fugle i vor Tid, har han ikke kunnet svigte, men sin Tid har han heller ikke kunnet svigte, han har derfor valgt til Fremstilling Scener af Menneskeslægtens Historie, i hvilke Forstyrrelsen af de bestaaende Forhold synligen fremtræder for os, og Former, der have udspilt deres Rolle i Ideens Tjeneste, kjæmpe deres sidste Kamp.

I Historien er det ikke længer de enkelte Fakta, eller Personer, der saameget interessere, som Ideerne, der igjennem dem have givet sig Virkelighed, fordi vi i Historien ikke see en Sammenhoben af enkelte Fakta, men en sammenhængende, fornuftig Udvikling, en Aa-

benbarelse af Gudsideen, i hvilken de enkelte Fakta staae som Momenter, og for hvilken de enkelte Personer i deres jordiske Existens have tjent som Gjennemgangspunkter, der, som en Følge heraf, ikke kunne gjøre Fordring paa Interesse, for sig selv bet agtede, men kun med Hensyn paa det Høiere, for hvilket de have været som Repræsentanter. Denne Opfattelse af Historien, der skyldes Protestantismen, ligger til Grund for Kaulbachs to store Kompositioner, og hæver dem ud af Rækken af de almindelige historiske Malerier; thi det er ikke enkelte, isolerede Begivenheder, der i dem fremstilles for os, men verdenshistoriske Tildragelser; det er ikke enkelte Personer, der kunne tildrage sig vor Opmærksomhed for en eller anden Stordaad, de muligen have udført, og som nu er afbildet for os, men det er Ideerne, der træde op i Kamp mod hinanden; den hele Menneskeslægt er saa at sige forsamlet her, idet vi see de Folk for os, som til forskjellige Tider vare Forsynets Redskaber og deres Tiders Repræsentanter. Figurernes Antal er utalligt: i Hunnerslaget, hvor vi see de Døde, hævende sig fra Kamppladsen, svinge sig op i Luften, for her at fortsætte Kampen, see vi Aandernes Antal fortsætte sig i det Uendelige i de høiere Regioner, saa at de tilsidst

tabe sig for vort Blik, og vi ikke længer troe at kunne følge dem. Kampen, der føres, er saaledes en Kamp ikke blot paa Liv og Død; thi den fortsættes selv efter Døden i Luften; i Kaulbachs Malerier føres vi ind baade i Himlen og paa Jorden.

Som vi sagde om Rottmann's Kunstvirksomhed, saa kunne vi og sige om Kaulbachs, at den er som en Slange, den katholske Kunst i München nærer ved sin Barm; thi det er Protestantismens Aande, der har opløst for Kunstneren den Krystallisation, hvori de enkelte Personer og Fakta ligesom forstenede fastholdes i deres Isolerthed i den katholsk-historiske Betragtning, og har gjort dem flydende i Verdenshistoriens Strømning.

Det gjør stedse et smerteligt Indtryk, at see Døden bortrive udmærkede Mænd, selv i den høieste Alderdom, om de end forlængst havde ophørt at staae i Tidens forreste Række, og være for deres Samtidige, hvad de engang havde været i deres Ungdom, Samlingspunkterne og Bærerne af de Kræfter, der da rørte sig. Men et langt smerteligere Indtryk gjør det dog, naar vi i Historien see et helt Folk, der engang indtog en værdig Plads i denne, nu kjæmpe sin sidste Kamp, fordi det ei længer formaaer at være Bærere

af Ideen, der fordrer nye, friske Former at aabenbare sig i. Det er derfor en Veemod og inderlig Bedrøvelse, der betage os ved Betragtningen saavel af „Hunnerslaget," som af „Jerusalems Ødelæggelse;" thi i begge see vi Folk, der hørte til Jordens mærkeligste, kjæmpe deres sidste Kampe. I „Jerusalems Ødelæggelse" see vi Romerne, som Forsynets Redskab, udøve Verdensdommen over den forældede Jødedom, fra hvilken Livet var veget, saa der kun stod tilbage at begrave Legemet. Jødedommens døde Legeme begravede Romerne under Asken og Grushobene af det ødelagte Jerusalem. Men Romerne vare ikke Jødernes sande Overvindere, de vare kun Redskabet for disse, og disse vare de Christne, som paa den høire Side af Billedet sees drage bort fra den ødelagte Stad. Synet af de Christne minder om, at Romerriget selv engang skal bukke under indadtil i Kampen mod Christendommen, udadtil i Kampen mod Barbarerne. Det er denne sidste Kamp, der er fremstillet i „Hunnerslaget." Vi see her en Fortsættelse i Luften af Romernes Kamp under Valentinian den 3die mod Attila udenfor Roms Porte; Sagnet beretter, at et saa vældigt Blodbad blev anrettet paa begge Sider, at, med Und-

tagelse af Anførerne selv og nogle Faa af deres Drabanter, Ingen af de Kjæmpende paa nogen af Siderne blev tilbage. Men, hvad der var det Vidunderligste, da Kjæmperne vare faldne, fortsatte Sjælene Kampen endnu 3 Dage og 3 Nætter. Man saae og hørte Skyggerne styrte løs paa hinanden, og buldre Vaabnene sammen. Men Attilas Kamp for Roms Porte har aldrig fundet Sted, man antager derfor, at det store Slag mellem Aetius og Attila paa de katalauniske Marker har givet Anledning til Sagnet. Lignende Forestillinger om en hæftig og rasende Kamps Fortsættelse i Luften af de Faldne, der have været gjennemtrængte af en saadan Forbittrelse mod hinanden, at de selv som henfarne Aander bevare den, findes hos forskjellige Folk. Allerede Pausanias beretter om en Grav over faldne Athenienſere paa Marathonsletten, over hvilken man om Natten kunde see vrinskende Heste og stridende Mænd. Iblandt Sagnene om Carl den Store finder man et, som fortæller, at ved Odenberge, hvor han havde leveret et blodigt Slag, drager han undertiden gjennem Luften med sin Hær. Man hører da Hovslag af de vrinskende Heste, og Klangen af Vaaben.

I Kaulbachs Billede seer man omtrent midt i Styrket Attila med et vildt og forbittret Aasyn, staaende

paa et Skjold, svævende Aander bære, saa fast, som paa Jorden selv, fare frem for at knuse sin Modstander, Romernes Anfører, Valentinian, der med Ro i det stolte Aasyn og uden Frygt træder ham imøde. Skarer af Hunner og Romere, hine med vilde og raae, barbariske Træk, disse ædle og stolte, som vi tænke os Romerne, følge deres Anførere. Men, som der ingen Grændse synes at være for Raseriet i Kampen, saa synes der heller ingen Grændse at være for de Kjæmpendes Antal, der fortsætter sig saalangt Øiet kan række, ud i det vide Rum. I Forgrunden seer man en Mængde af Døde, som man frygter for, at Vaabenlarmen deroppe i Luften skal vække; thi man aner, at det gamle Raseri vil betage dem, om de skulde blive vækkede. Og denne Anelse bekræfter sig; thi Nogle have nylig reist sig fra Kamppladsen, og hæve sig allerede op i Luften, for at deltage med i Kampen her, rækkende Haanden til Andre, i hvilke Livet vel ogsaa er vendt tilbage, men som endnu ikke have hævet sig; de sidde, som om de befindede sig paa Noget, der var foregaaet, og som de vilde falde tilbage i Erindringen. Man betages af en Engstelse, for at dette skal skee; thi der er udbredt en yndig Blidhed og Ro over dem, det er, som om de havde

været i Himlen og her modtaget disse Gaver, men at Raseriet fra Kampen, skjøndt ikke vendt tilbage i deres Bevidsthed, dog uvilkaarligt ikke har ladt dem nogen Hvile, men drevet dem ud af Himlen tilbage til Valpladsen.

I „Jerusalems Ødelæggelse" seer man ikke Kampen selv, denne er forbi, det ene Folk overvundet, det andet Seirherre. Jerusalem er erobret, Templet staaer i Brand, under Titus Anførsel styrte Romerne ind over de omstyrtede Mure, medens man seer Jøderne nedsænkede i Fortvivlelse, over hvem Herrens Ord vare gaaet i Opfyldelse: „Derfor skulle de Dage komme over Dig, at dine Fjender skulle kaste en Vold op omkring Dig, og beleire Dig rundt omkring, og trænge Dig allevegne." I Midten af Styrket staaer det hellige Alter, „om hvilket Romerne opplante deres Ørne, og hvor de, under Basunernes Lyd, med Vaabenlarm og Kampskrig høitideligholde Seiren. I Forgrunden sees Templets Ypperstepræst, der med sin Familie dræber sig ved Helligdommens Fald: „Han, der om Panden bærer de Ord: Herrens Hellige, kan ikke ville blive til Spot for Helligdommens Fjender. De Læber, der ikke længere turde udtale Herrens Velsignelse over Israels Børn, maae

forstumme for evig; det Bryst, der i alleslags Ædelstene havde udstraalet dybe Hemmeligheders Nædsel, kan ikke længere aande." „Ved hans Fødder sidde og ligge Leviter, hvis Harper havde lydt over Babylons Vande, da Tanken om Zion endnu var dem en Trøst, men nu have de kun Taarer tilbage, som aldrig aftørres." Her er opfyldt, hvad Propheterne havde forudsagt: i Himlens Skyer seer man de 4 store Profheter, Jesaias, Jeremias, Ezechiel og Daniel, pegende paa deres fremrakte Bøger, i hvilke Prophetierne staae. Dommen, der her fældes over Jøderne, er ikke nogen menneskelig, men Guds egen: „Som den guddommelige Straffedoms Fuldbyrdere nedsvæve syv Engle med flammende Sværd: hine Engle, som i Johannes Aabenbaring modtage det Hverv, at udgyde over Jorden Guds Vredes syv Skaaler." De nedsvæve under Propheterne.

Men dette Billede omfatter ikke blot det Nærværende og Forbigangne, men ogsaa det Tilkommende: „Tilvenstre i Stykket sees den evige Jøde jages af tre Dæmoner ud af Staden, for aldrig mere at finde Hvile eller Ro. Han er den nuværende Jødedoms Repræsentant, der, adspredt for alle Vinde, uden bestemt Forfatning, banlyst til Skikke, der, efterat Ti-

dens Fylde er kommen, ingen Betydning have mere, haardnakket fastholder sin Tilværelse. Men han er ogsaa den personificerede Uro overhovedet, der allevegne driver sit Spil, hvor en uhyre Skyld uden Anger og Bod vækker Hævnaanderne. Og ved ham kan man kalde tilbage i Erindringen, at Jerusalems Ødelæggelse ikke blot er et historisk Faktum, men tillige Symbolet paa den yderste Dag. Som han udstødes i det Fjerne, for aldrig at finde Ro, saa vil engang, efter Evangeliet, hver den, der, som Jøderne, har forraadt og fornægtet Christus, udstødes i det yderste Mørke."

Som et lysende Punkt i alt dette Mørke danne de christne Skikkelser, vi see paa den modsatte Side, forladende den ødelagte Stad, med deres Gud imellem sig: 2 Engle bære den hellige Gral*). „Syngende Psalmer, lovprise de Hyrden, der vogter dem paa Fredens Mark. Palmegrene betegne dem som Martyrer" **).

---

*) Gral kaldes den Skaal, som Jesus benyttede sig af ved Nadverens Indstiftelse, og hvori Joseph fra Arimathia, saa beretter Legenden, optog Blodet, der udstrømmede fra Herrens Side paa Korset.

**) De med Citationstegn udmærkede Steder ere tagne af Kaulbachs egen Beskrivelse af Stykket: Erläuterungen

I dette Stykke have vi saaledes Forudforkyndelse og Opfyldelse, Tilintetgjørelse og Seir, den evige Forbandelse og den evige Velsignelse; det er ikke en enkelt Begivenhed, vi see for os, men en evig Historie. Den ene Slægt falder, den anden opstaaer, som en Bølgegang i Havet, men kun for atter at falde, naar ikke længer Guden boer i dens Midte. Romerne staae vel, som de Seirende for os, men de Christne have Guden i deres Midte, disse tilhører derfor den tilkommende Tid, og de ere de egenlige Seirherrer; tausk forkynde de Romernes Fald.

Vor Tids skjulte revolutionære Kræfter, der gjære og syde, som i en Krater, klinge igjen her, og det er paa disse, at Kunstneren i sine to store Kompositioner peger hen, advarende for dem, der ikke ville see. Den største Kunst aabenbarer sig i disse, den skjønneste Tegning, de ædleste, mest storartede Former, de herligste Grupper, og midt i de alvorsfuldeste Scener, hvor de vildeste Kræfter ere dragne ud af Menneskets Sjæl, og afbildede for os, have de blideste og frommeste Følelser faaet deres Udtryk. Men lad Kunsine-

---

zu dem Bilde: Die Zerstörung Jerusalems, von Wilhelm Kaulbach. München. 1840.

ren og Kunstkjenderen længe nok glæde sig over disse Fortrin, det egenlig Betydningsfulde i disse to vidunderlige Værker er dog ikke at søge i den rene Kunstnydelse, de give, eller det er ikke ved denne, at de vinde en verdenshistorisk Betydning, men det er i den Fortvivlelse, den Kamp og Strid, hvori Menneskene her træde op mod hinanden, og det paa en Maade, som det intet andetsteds er fremstilt for os, at det Tiltrækkende ved disse Billeder ligger, idet vi herved mindes om vor egen Kamp og Strid, der allerede mange Steder har frembragt lignende blodige Optrin; Spaniens Jordbund synes endnu ikke mæt af sine Sønners Blod, i Cirkassien kjæmper et Folk for sin Existens ligeoverfor et mægtigt Krigerfolk, som fordum Jøderne ligeoverfor Romerne. — Man opfyldes med Forfærdelse og Skræk, naar man stiller sig for Kaulbachs to store Arbeider, og lader de Aander glide forbi sig, som han har fremmanet. Han har havt Mod til at træde hen til Kraterens Rand, og skue ned i dens Svælg, og nu har han sagt os, hvad han der saae. Det er en Digter, der her har formet, en Prophet, der har gjennemskuet sin Tid, og nu fremstilt sit Syn, fremtrædende truende og straffende mod dem, der ville standse den i dens Gang, som Jøderne og

Romerne, der ikke vilde vige for de nye Kræfter, der havde begyndt at røre sig. — Man staaer ikke for Kaulbachs Stykker, som for Andres, for at have en rolig Kunstnydelse, derom opgiver man snart Tanken; thi det forekommer En, som om man førtes frem for en Dommedag, som om, hvad der her er fremstilt som Tildragelser fra længst hensvundne Tider, skulde vederfares En selv, man synes at drages selv med ind i Stykket, at høre med til de Kjæmpende, at være En af dem, i hvis Bryst Dolken nu bores, eller at være blandt dem, der seirrige uddele Dødsstødene.

Store og betydningsfulde ere Kaulbachs Arbeider; thi de ere fremgaaede af Nutidens Aand, og vi kunne ved dem endelig udbryde: see det er Kjød af vort Kjød og Blod af vort Blod, medens vi lade de andre Kunstneres historiske Arbeider glide os forbi, som os fremmede. Men hvor store de end ere, Malerkunstens Afmagt til at repræsentere vor Tid gjør sig ogsaa gjældende i disse; thi de sige kun, at vor Tid er en Kampens og Stridens, men ikke, hvorom Kampen og Striden føres, hvortil de berede Overgangen; herpaa svare de os ikke, om vi vilde spørge dem derom.

Viggo Læssøe,
Cand. theol.

Theatret.

Örkenens Søn.

Efter at den galliske Sol, som først sendte vort Theater forfriskende og befrugtende Straaler, nu i lang Tid har plaget os med Tørke, stiger pludselig og uventet en Tordensky frem fra de østerrigske Skove, udbreder en velsignet Regn og renser den qvalme Luft. Lad os aabne vore Vinduer; det hele Huus lugter som et Sovekammer, hvori Luften ikke er fornyet. Eller lad os hellere gaae ud under den frie Himmel og lade den friske Bjerg- og Skovluft gjennemstrømme os istedenfor at see paa Salonens prosaiske Tapeter. Vi ville træffe paa sunde, naturlige Mennesker, ikke paa disse Stuehelte og Stueheltinder med deres leuco-phlegmatiske Temperament, deres Blegsot, deres Snørliv, deres Grimacer og Minauderies, og vi ville see, at det menneskelige Ideal kan sættes i Andet end at være Balcavaleer og Baldame, blandt Andet ogsaa i at være Menneske. Dog, dette gode Raad har Publicum allerede fulgt, og Udfaldet har viist, hvor meget vi, tildeels uden at vide det, trængte til det styrkende Luftbad. Jo mere disse Blades Udgiver har følt sig besøiet, ja forpligtet til at foreholde vort Thea-

terpublicum et stort Synderegister, desto hellere beteg=ner han med en rød Streg de Dage, da Tilskuer=pladsen har været besat med et virkeligt Publicum i Ordets gode Betydning, ikke med en sammenløben Masse. En saadan Dag var den, hvorpaa Ørke=nens Søn første Gang opførtes. Det var ligesaa interessant at observere Publicum, som Scenen. Un=der en taus Opmærksomhed — Kunstens bedste Løn — gled den første Act hen tilligemed en Deel af den anden; og først paa det Sted, hvor den vilde Bar=barhøvding beqvemmer sig til at plukke Blomster til sin Slavinde, hørte man over hele Tilskuerpladsen en almindelig Bevægelse, ligesaa veltalende som Ord, thi den udtrykte, at i dette Øieblik gik Stykkets Idee op for det forsamlede Publicum, i dette Øieblik gjættede det, som ved et Trylleslag, Ordet af den med Op=mærksomhed og Anstrengelse hidtil fulgte Gaade. Og virkelig er det ogsaa dette Sted, hvor Ideen første Gang aabenbarer sig; alt det Foregaaende er tvety=digt. Man kan nemlig efter den første Act gjerne formode, at de græske Spidsborgere ville komme til at spille en væsenlig Rolle, at nemlig den gjerrige Polydor vil gjøre Alvor af sin Trudsel, at opkjøbe Vaabensmedens Gjæld, stævne ham for Retten og jage

ham fra Huus og Bo. Man har saaledes endnu ingen Garantie for, at det Hele ikke vil spinde sig ud i en triviel Borgerlighed, der ikke vil give os andet Udbytte end en ny Stuecomedie, uagtet Handlingen foregaaer paa Gaden. Vistnok vil man ved nøiere Bekjendtskab med Stykket see, at allerede den første Act indeholder en Poesie, der ikke kan tage en saa prosaisk Ende, men ved det første Skue, hvor Opmærksomheden paa det factiske Indhold er overveiende, kan Forvisningen om den poetiske Tendens lettelig udeblive. Vel aabner der sig, allerede i den første Halvdeel af anden Act, en videre Horizont, idet Parthenia udløser sin Fader af Fangenskabet, ved selv at indtage hans Plads. Dog kunde dette Træk endnu lede til upoetiske Conflicter, til raa Mishandling af den unge Pige, som af datterlig Kjærlighed taalte, hvad hun for sin egen Skyld ikke burde taale. Først i det Øieblik, da man seer, at hun imponerer sin Herre, og at han adlyder hendes Befaling, idet han henter de forlangte Blomster, springer den poetiske Idee frem; og hvor Barbaren kort efter ligger for hendes Fødder, medens hun kaster Blomsterne i hans Skjød, staaer Ideen aldeles plastisk for vort Øie, saa plastisk som i den virkelige Sculptur, thi hvad er denne Si-

tuation Andet, end hvad Thorvaldsen har udtrykt i sit skjønne Basrelief: „Amor Løvebetvingeren," en Gjenstand, som ogsaa de antike Billedhuggere have behandlet?

Det er derfor med dyb poetisk Sands, at Forfatteren, som ellers kunde have sat sin selvopfundne Handling næsten i ethvert Land og i enhver Tid, netop har valgt det græske Folk, dette Folk, for hvilket Skjønheden var den høieste Lov. Den, som det først synes, betydningsløse Krands, som Parthenia slynger om Vandkrukken, voxer og forgrener sig igjennem hele Digterværket, og bliver et betydningsfuldt Symbol paa den Skjønhedssands, der er Culturens virksomste Befordrer. Gjennem alle Culminationspunkter drager dette Symbol, som Solen i Digtet. Parthenia sammenligner Ingomar med et Bæger, fuldt af ædel Viin, men hvis Krands fattes; og Ingomar siger selv, at han tilforn kun betragtede Livet som et Bæger, „desmeer tillokkende, jo meer det skummed," men at Grækerinden har lært ham at flette Krandsen om Bægeret og ære Maadehold i Kraft, det vil sige: Gratien. Ingen dramatisk Idee kan være kjærkomnere for et Theater, end denne, thi den er Kunstens egen Apotheose. Det er ved Krandsen om Bægeret, at Grækerinden vinder sit første Herredømme over

Barbaren. Man tænke sig Parthenia selv saa skjøn, som man vil; det er dog ikke ved sin egen Skjønhed, at hun grundlægger sin Seir, men ved sin Skjønheds-sands; først da hun har meddeelt Ingomar denne, kan hans Die aabnes for hendes egen Skjønhed; men denne Skjønhedsfølelse bliver til Kjærlighed, og nu er Løven betvungen af Amor. Denne Enhed af Skjønheden og Kjærligheden er et af de dybeste og betydningsfuldeste Punkter i Digtet, det er den sande romantiske Anskuelse. Kjærlighedens Theorie maa vindiceres Æsthetiken, som er Videnskaben om det Skjønne. Paa en Maade har den hellige Augustinus udtalt denne Tanke, idet han paa et Sted i sine Confessioner, som Creutzer har citeret i Indledningen til sin Udgave af Plotin, siger, at vi kun elske hvad der er skjønt, saa at Skjønhed bliver Betingelsen for Kjærlighed, og Den, som er uden Skjønhedssands, kan heller ikke elske. Den hellige Kirkefaders Mening synes at være betydelig i Strid med den nuværende Moral, som drager en skarp Grændse mellem Skjønhed og alle solide Egenskaber. Men Digternes Moral er lykkeligviis bedre end Moralisternes; Poesien vil altid være paa den hellige Augustins Parti. Men, som allerede bemærket, det er kun i den romantiske Anskuelse, at Skjøn-

hed og Kjærlighed blive til Eet; den Kjærlighed, som er skildret i Ørkenens Søn, er derfor den romantiske; ingen Foreskilling er mindre antik, end den, som siger:

„To Sjæle og een Tanke,
To Hjerter og eet Slag."

Vilde Nogen, paa Grund heraf, indvende mod Stykket, at det behandler et antikt Sujet i romantisk Form, da behøvede man blot at stille alle store romantiske Digteres Exempel mod en saadan Indvending. Lad Shakspeare og Calderon forsvare denne Frihed, ifald det skal kaldes en Frihed. I vor egen Litteratur maae vi ogsaa være tilstrækkelig vante til den; foruden Paludan-Müllers „Amor og Psyche" og samme Digters „Venus," tillader jeg mig at erindre om et ældre Digt, min egen „Psyches Indvielse." Men den romantiske Behandling af antike Sujetter er ikke nogen Frihed, det er en nødvendig Fordring. Lad Digteren tage sine Sujetter, hvor han vil, men i vor Tid skal han skrive romantisk, ellers gjør han kun frugtesløse Forsøg paa at reproducere det allerede Tilbagelagte. Selv Göthes Iphigenia er mere et mærkværdigt Kunststykke end et befrugtende Værk for den nyere Tid; og af sin Achilleis skrev samme store Digter kun een Sang, fordi han nok følte Betydningen af

en Ilias post Homerum; men i sin „Herrmann und Dorothea" og i sin Behandling af „Reinike Fuchs" forstod han at gjøre Homer romantisk. Dog forudseer jeg, at selv Den, som indrømmer, at Poesien i vor Tid skal være romantisk, kan endnu gjøre den Indvending, at Digteren isaafald bør vælge et romantisk Sujet og lade det Antike fare, især det Græske, dette Antike par excellence. Men ogsaa denne Fordring maa den sande Poesie bortvise. Der ligger i det Antike, og navnlig i den græske Jeeverden, et Stof, som kan exploreres i en ny Retning, og som intet andet Stof kan erstatte. Lad være, at Shakspeare i sin „Sommernatsdrøm" ligesaagodt kunde have henlagt Scenen til et andet Sted, som til Grækenkand, og ligesaagodt kunde have anbragt en modernere Hertug end „Theseus, Hertug af Grækenland," saa vil dog „Ørkenens Søn" ikke kunne undvære hiin classiske Jordbund; Enhver vil indsee, at den skjønne Civilisations Repræsentantinde vinder langt dybere symbolsk Betydning ved at tilhøre den Nation, for hvem Skjønhed var den høieste Lov, ved at være

„En Datter af det frie Massilia,
Født til at dyrke seierrige Guder,
Vugget i Lovens og i Skjønheds Arm."

Og dette Udtryk „Lovens Arm" fører os, ikke mindre end „Skjønhedens," lige ind i Hjertet af Digtet. Hvad der her skulde skildres, var Civilisationens Seir over Naturtilstanden, og man kan ikke noksom beundre den dybsindige Reflexion, hvormed Digteren har opfattet dette Problem. I den dramatiske Poesie, hvor det gjælder om at stille Contrasterne paa de yderste Spidser, maa Digteren altsaa ligesom afstreife den civiliserede og den naturlige Tilstand Alt, hvad de have tilfælleds, og stille dem i deres nøgne Abstraction imod hinanden. Men Civilisationens objective Form er Staten; denne sættes altsaa imod Naturtilstanden. Men hvilken Stat skulde nu Digteren vælge? Aabenbart den græske, fordi denne, fremfor nogen anden, bragte Statens Idee til den absoluteste og abstracteste Gyldighed, som den nogensinde har havt. Men fra dette Punkt føre nn flere Veie, af hvilke Digteren, hvad vi snart skulle see, har valgt den eneste rigtige. Den Vei, som først frembyder sig, og som en ringere Digter upaatvivlelig strax vilde have fulgt, er denne: Contrasten skal repræsenteres af udmærkede Personligheder, som have optaget Ideen i sig og ere dens Forkyndere. Ligesom nu altsaa paa den ene Side Ingomar er, saa at sige, Idealet af et Natur-

menneske, saa maa paa den anden Side den græske Stat repræsenteres af en udmærket Helt eller Statsmand; thi at Parthenia ikke har en saadan repræsentativ Betydning, følger allerede deraf, at hun er en Qvinde; tvertimod opfylder hun det ægte qvindelige Kald, at være det medierende Moment mellem begge Extremerne. Men hvad har nu Digteren gjort istedenfor at følge denne Forskrift? Han er saa langt fra at have stillet nogen værdig Repræsentant for Statsideen imod Barbaren, at han tvertimod fremstiller os Staten som et Indbegreb af lutter gudsforladte Spidsborgere, hvorved det forresten maa ansees for uvist, om han vil have det hele Massilia betragtet som et saadant Ravnekrog, eller om han blot har havt isinde at udhæve denne Skyggeside og holde den anden tilbage. I ethvert Tilfælde er denne Fremstilling Noget af det Dybsindigste i den rige Skjønhed, som dette Digterværk frembyder; thi paa denne Maade bliver Modsætningen langt mere energisk; den bliver ikke Personlighed mod Personlighed, men Personlighed mod Substans. Dette er en megetsigende Bestemmelse, som jeg nærmer skal forklare.

I Naturtilstanden gjælder nemlig Personlighedens Idee absolut og abstract. Det udmærkede, det kraf-

tige Individ er eo ipso Massens Leder og Beherſker. Men i Staten maa det Perſonlige underordne ſig det Almindelige. Den Kraft, den Driſtighed, det Mod, ſom vare Dyder i Naturſtanden, maae begrændſes paa Statens Gebeet, for ikke at blive forbryderiſke. Jo abſtractere nu Statens Autoritet træder frem, deſto mere maa Perſonlighedens Idee reſignere, og der vaagner fra Statens Side ligeſom en Jalouſie paa de udmærkede Individer, en Frygt for, at de ved deres fremragende Perſonlighed ſkulle ſmelte Statens haarde, uperſonlige Subſtans, hvori de ſelv ikke maae være Andet end Accidenſer. Det er den moderne Stats Opgave at bringe diſſe Modſætninger i Ligevægt. Perſonlighedens Udvikling af Subſtanſen ſkeer her, ligeſom i Logiken, ved Cauſaliteten; det er Vexelvirkningen mellem Staten og Individerne, ſom hæver Staten fra Subſtans til Begreb og Idee. Den moderne Stat er forſaavidt en Tilbagevenden til Naturſtanden, ſom den udmærkede Perſonlighed atter bliver Leder og Styrer, ialfald Den, ſom giver Impulſen til videre Udvikling; men den Perſonlighed, ſom her ſkal gjøre ſig gjældende, ja endog blot kunne tolereres, maa være bøiet af Statens almindelige Lov, maa være luttret i det Bad, ſom den politiſke Subſtans bereder

for alle sande Borgere, og forsaavidt vil da Personligheden her være en ganske anden end i den naturlige Tilstand.

Den Form, hvori Staten gjør sig gjældende som upersonlig Substans og sætter Individerne som sine Accidenser, er den antike Stat, fornemmelig den græske, og endnu mere specielt den athenienſiske. Derfor frembyder denne det Phænomen, at næsten alle dens store Mænd ere blevne betragtede som farlige for Staten. Enhver, der havde bragt Athenienserne Fordeel eller Ære, og derved nødvendig maatte staae som en høiere Personlighed, var allerede farlig for det Almindelige, truede Substansen med at rive sig løs fra sit accidentelle Forhold, og modtog derfor enten Giftbægeret eller Landflygtighed. Princippet var paa hiint Standpunkt naturligt og rigtigt, uagtet det i sin nødvendige Consequens parodierede sig selv i den Grad, at endog Aristides blev landsforviist, blot fordi han af Alle betragtedes som den Retfærdigste, thi Dette var allerede en Fremragen af Personligheden, som ikke kunde taales. I vore Tider, som man gjerne kalder politiske, kan man neppe gjøre sig nogen Forestilling om den Magt, som Statens Idee dengang udøvede over sine Borgere. Aristophanes, der, som comisk Digter, vistnok

meer end nogen Anden havde Die for Athenienſernes Spidsborgerlighed, var dog ſelv ſaa gjennemtrængt af den athenienſiſke Stats Subſtans, var ſelv ſaa meget Accidens i den, at han befeidede Socrates, fordi Denne lód Subjectivitetens Princip bryde igjennem Subſtanſen, og derved banede Vei for Perſonlighedens Jee.

Vil altſaa en Digter ſætte Staten ſom Modſætning til Naturtilſtanden, ſaa maa han, for at fremſtille begge i deres Abſtraction, ſætte den politiſke Subſtans mod den naturlige Perſonlighed, og lade hiin virke reent ſubſtantielt, ved ſin uperſonlige Magt, følgelig ikke ved Individer, ſom repræſentere Ideen. Kun ſaaledes kommer den til at virke ſom en ſand Magt, ſom en absolut Autoritet; ikke den perſonlige Repræſentant træder op mod en anden Perſon, men den fælleds uperſonlige Lov mod den levende Subjectivitet. Herved er altſaa betinget, at Staten maa fremſtilles ved de ganſke underordnede Borgere, ved dem, ſom kun ere accidentelle Exiſtenſer i dens Subſtans; thi jo mere disſe blot ere Accidenſer, deſto mere viſer Staten ſig ſom Subſtans; jo ringere dens fremtrædende Organer ere, deſto ſtærkere yttrer den ſin Magt, fordi denne formaaer at gjøre ſig gjældende, endog igjennem

saadanne. Staten er, for at bruge et Udtryk af Hegel, en saa stor Idee, at den maa respecteres og anerkjendes selv i sin sletteste Caricatur; ja, at den kan bestaae tiltrods for Caricaturen viser netop den uendelige Intensitet i dens Substans. Med velberaad Hu har derfor Digteren, da han vilde vise os den politiske Civilisations substantielle Magt, netop fremstillet os Skyggesiden af Staten; derved er Lyssiden implicite tilstede, thi den stærke Skygge i et Maleri vidner om en stærkt belyst Gjenstand, der nødvendig maa vise sig for Phantasien, om ikke for Diet. I Naturstanden gives ingen Spidsborgere; hvor de vise sig, der er man paa Civilisationens Jordbund.

Men den strenge og ophøiede politiske Retfærdighed, som Digteren har haandhævet i sit sublime Drama, lader sig ikke noie med at lade Civilisationen triumfere over Naturtilstanden, Substansen over Personligheden. Ogsaa denne har sin Ret, og den nyder sin fulde Anerkjendelse i den skjønne Scene i femte Act, hvor det viser sig, at Naturmenneskets er i Besiddelse af en naturlig, ædel Følelse, som burde vedligeholdes i Civilisationen, men som kun altfor ofte gaaer tabt i samme. I denne Scene viser det sig fornemmelig, med hvor stor poetisk Sandhed Ovinden

er sat som det forsonende Mellemled mellem de to i sig selv uforsonlige Extremer. Som Grækerinde er Parthenia selv stærkt greben af den objective substantielle Magt, men som Qvinde drages hun paa ægte qvindelig Maade mod den ædle Personlighed; hun vil slippe Loven for at følge Evangeliet. Men om denne Adskillelse kom til at finde Sted, da var Forsoningen ikke tilveiebragt; hun skal ikke overhugge Knuden ved at sættes under et piinligt Alternativ, hun skal ikke vinde ved at opoffre, men hun skal forene det Ny-Erhvervede med Det, som hun allerede besidder. Hun skal drage Personlighedens Idee over i Substansens; det Omvendte lader sig ikke gjøre, og heri ligger Nødvendigheden af, at Ingomar maa blive Borger i Massilia.

Der kan neppe være Tvivl om, at dette Drama jo er det baade i poetisk og i technisk Henseende betydeligste Værk, som i mange Aar er blevet frembragt, og det ikke blot naar vi betragte vor egen, men ogsaa den udenlandske dramatiske Litteratur. Det bestöder en Reenhed, som Bjergsneens, og udskeier ikke paa nogen poetisk eller dramaturgisk Afvei. Ogsaa dette Arbeide maa betragtes som et vigtigt Bidrag til at frembringe hvad jeg allerede tilforn har kaldet den nyere Tids

Drama. Mellem de Værker, som, bevidst eller ubevidst, stræbe til dette Formaal, indtager nærværende Stykke en høi Rang. Saa længe man vil antage, at Nutidens Drama endnu ikke er fuldkomment realiseret, vil man i de forskjellige Arbeider, som indeholde Fermenter til denne vordende Skabning, ikke finde de samme, men forskjellige af de Retninger angivne, som i det realiserede Ideal udentvivl ville være alle forenede. Saaledes vil man da i „Ørkenens Søn", idetmindste tildeels, finde et andet Element, end f. Ex. i „Dina", uagtet begge kunne siges at levere Materialier til det kommende Værk. Hos Forfatteren til „Ørkenens Søn" vil man spore et Studium af den spanske dramatiske Skole, og fornemmelig af Calderon, hvilket har baaret Frugter, som vistnok ville fordres af det nye Drama. Hertil regner jeg især den dramatiske Grund-Idees metaphysiske Beskaffenhed, om jeg saa tør kalde den, det vil sige, at den indeholder en Dialectik, som kommer til Anskuelighed i Dramet, netop igjennem Poesiens Former. I saadanne Stykker hviler Interessen, om muligt, endnu mere paa de fremstillte Ideer, end paa de Personer, som repræsentere dem, uagtet det i dramatisk Henseende dog er Conditio, sine qua non, at Figurerne ikke maae være

Abstractioner, men virkelige Mennesker med Kjød og Blod. I denne sidste Henseende bliver det derfor Opgaven at hæve sig over den spanske Skole, medens man i første Henseende skal nærme sig til den. En anden Tendens mod det nyere Drama, som jeg ved andre Leiligheder har omtalt, og som bestaaer i dets Bevægelse ud over Tragediens Form mod Comediens, er kjendelig i Slutningen af „Ørkenens Søn", idet Timarchen (aabenbart en comisk Person) bliver sat i det pudsige Dilemma at maatte vælge mellem to Ubehageligheder, af hvilke han da foretrækker den ringere for den større. Denne comiske Slutning, hvoraf kun de Elskendes Refrain springer frem som en Reminiscens fra den foregaaende Pathos, afrunder det Hele og indpræger Tilskuerne, at Stykket ikke er en Tragedie, og at den Følelse, som Digteren har villet fremkalde, er Intet mindre end den tragiske.

Dette Stykkes Forfatter var hidtil kun lidet bekjendt hos os. For Dem, som ikke allerede vide det, kunne følgende Noticer om ham have Interesse. Friederich Halm er kun et litterært Navn; Mandens virkelige Navn er v. Münch-Bellinghausen; han er Baron og østerrigsk Regjeringsraad. Det er hans Broder, som er østerrigsk Minister i Frankfurt. Han

selv er under 24 Juni f. A. bleven Ridder af Dannebroge, ligesom til en anticiperet Belønning for den Nydelse, han snart vilde forskaffe de danske Kunstvenner. Han har i flere Aar været en af de frugtbareste og meest yndede Digtere for Burgtheater i Wien, men intet af hans tidligere Arbeider, ei engang hans „Griseldis", kan paa nogen Maade maale sig med hans „Sohn der Wildniß". Vor Landsmand Borgaard, som opholder sig i Wien, henvendte sig til ham med Begjæring om at maatte erholde Manuscriptet (thi Stykket var ikke trykt), for at kunne oversætte det til Brug for det kjøbenhavnske Theater, og denne Begjæring opfyldte Forfatteren velvilligen, idet han overlod Hr. Borgaard Manuscriptet som en Foræring til den danske Scene.

Intelligensblade,

udgivne af J. L. Heiberg.

Nr. 24.

(1. Marts 1843.)

Theatret.

Tillæg til Anmeldelsen af „Ørkenens Søn."

En Forfatter, som underskriver sig L. S., har i "Fædrelandet" Nr. 1152 fremsat en Indvending mod et af Hovedpunkterne i min Anmeldelse af „Ørkenens Søn." Jeg seer ikke rettere, end at denne Indvending er grundet i en Misforstaaelse af den egenlige Pointe i min Fremstilling, og jeg vil derfor bestræbe mig for at tydeliggjøre denne.

Hvor en Conflict af Ideer skal blive anskuelig i dramatisk Form, der ligger det vistnok ganske nær at lade de modsatte Ideer repræsenteres af eminente Personligheder, ja Dramet fordrer det endog, saavidt muligt, fordi det Dramatiske er Handling, og altsaa, ifølge sin Natur, blot kan komme til Existens igjennem Personer. Saaledes har man seet Hedenskab og Christendom, Catholicisme og Protestantisme, Poesie

og Statsklogskab, Despotisme og Frihedsbegeistring, foruden utallige andre Modsætninger, dramatisk fremstilte ved fremspringende Personligheder, i hvilke de modsatte Ideer vare incarnerede. Naar nu Talen er om en Modsætning mellem Civilisationen og Naturtilstanden, saa synes det, at den samme Fremgangsmaade maatte kunne følges her som ved de andre Modsætninger, og det skal i det Hele heller ikke nægtes, at Dette meget vel lader sig gjøre. Civilisationen er et saa indholdsrigt Begreb, at den kan fremstilles efter forskjellige Fremgangsmaader, alt eftersom man lægger Vægten paa det ene eller det andet af dens Momenter. Men det maa tillige indrømmes, at Civilisation og Naturtilstand, naar de reduceres til deres Begrebsbestemmelser, ikke længere danne en Modsætning af samme Art som de ovenfor nævnte, men en langt abstractere, idet Civilisationen sees som den abstracte politiske Substans, Naturtilstanden som den abstracte naturlige Personlighed. Imod denne Sætning har Hr. L. S. ikke gjort nogen Indvending, og altsaa behøver jeg vel heller ikke videre at befæste den. Men naar nu følgelig den Idee-Modsætning, som skildres i „Ørkenens Søn", er en Modsætning mellem Substansen og Personligheden, saa ligger jo

al Upersonlighed paa den ene Side, og al Personlighed paa den anden. Her er altsaa ikke Spørgsmaal om at stille en civiliseret Personlighed imod en naturlig, thi Modsætningen er langt dybere, end at den kan repræsenteres ved Personer; det er nemlig Upersonligheden (som Substans) mod Personligheden; her mangler altsaa det fælleds Medium, hvori begge kunde fremstilles som Personer. Upersonligheden kan ikke repræsenteres ved en Person, og i nærværende Tilfælde Personligheden ligesaalidt, eftersom den optræder selv, og følgelig ikke behøver nogen Repræsentant.

Forsaavidt troer jeg, at Uenighed ikke kan finde Sted mellem Dem, som nøiere overveie Sagen, men at Alle maae indrømme, at naar Digteren netop vilde vise os den substantielle Magt, Statens ubegrændsede Autoritet, saa maatte denne fremstilles som Substans, følgelig upersonlig; i modsat Fald kunde vel en beslægtet, en afledet Modsætning fremstilles, men ikke Modsætningen selv i sine dybeste Rødder.

Først i de nu følgende Consequenser indtræder Meningsforskjellen; med hvor megen Ret, skulle vi see. Jeg betragter det som indrømmet, at den græske Stat skal fremstilles ikke ved en eller anden Heros, men ved et Greb ifleng ud af Massen af dens Bor-

gere. Men nu siger Hr. L. S., og med ham mange Andre, at disse Borgere, selv om de ere nok saa simple Mænd, dog burde vise sig gjennemtrængte af den græske Stats Aand, hvorimod jeg har urgeret, at i jo ringere en Sphære de vare holdte, desto mere fjernedes Personlighedens Idee, og desto stærkere fremtraadte det Substantielle som saadant. Men Hr. L. S. mener, at en Stat, hvis Borgere ere af den Beskaffenhed, som de i „Ørkenens Søn" skildrede, har tabt sin Substans, og er uberettiget som Stat, moden til at betvinges af et kraftigt Naturfolk, ligesom da Rom gik under for Barbarernes Sværd, og et Vendepunkt, et Regenerationspunkt indtraadte i Historien. Her er det egenlige Dilemma i Striden. At en Stat skulde have mistet sin Substans, fordi dens Borgere ere hvad man kalder Spidsborgere, er vistnok en feilagtig Paastand. Tvertimod er det Spidsborgerlighedens Antipode, nemlig den raffinerede, fornemme Luxus og Vellyst, der enerverer Statens Substans, betegner den som en Olding, der har overlevet sig selv, og modner den til at bukke under for en livsfriskere, om end raaere Magt. Spidsborgerligheden, som dominerende, betegner derimod en langt tidligere Periode i Staternes Udvikling, og heraf følger da ligefrem,

at Subſtanſen endnu er langt fra at være tabt. Man maa her endvidere diſtinguere mellem Moderlandene og Colonierne. Moderlandets ældſte Hiſtorie er i Almindelighed heroiſk, fordi den knytter ſig til Folkets Emancipation fra Naturtilſtanden, og følgelig endnu ſtaaer i Berøring med denne Perſonlighedens Vugge. Colonien begynder derimod ſtrax med Spidsborgerlighed, fordi den bringer denne med ſig fra den mere civiliſerede Periode, i hvilken Udvandringen har fundet Sted, og fremdeles fordi de vanſkeligere og farefuldere Livsbetingelſer i det fremmede Land lettelig bevirke, at Enhver, af lutter Forſighed, kryber ſom Sneglen ind i ſit Huus og har ſit Liv i ſin vel erhvervede Beſiddelſe. Thi hvad er vel egenlig Spidsborgerlighed? Det er ikke noget ſaa abſolut Fordømmeligt, ſom man i mere civiliſerede Tider tænker ſig derved. Den har i ſin Oprindelighed en vis Naivetet, ſom forſoner med den. En Spidsborger og en Skatteborger ere omtrent ſynonyme. Spidsborgeren er altſaa Den, ſom blot ſtaaer i et Skatteforhold til Staten, og nyder de deraf flydende Rettigheder; men dette Forhold er et accidentelt i Statens Subſtans, og det er følgelig normalt og i høiere Forſtand ulaſteligt paa et beſtemt Trin i Statens Udvikling. Dette

maa tjene til at disculpere Massilias Borgere, saaledes som de fremtræde i Dramet. Handlingen foregaaer i en Colonie, og kun hundrede Aar efter dens Begrundelse. Den spidsborgerlige Forsigtighed er følgelig her paa rette Sted. Men det eneste Onde, man kan sige om disse Mennesker, er netop deres Forsigtighed, som ikke tillader dem at betale Løsepenge for en Medborger, og som ligeledes bevæger Vaabensmeden Myron til at skille sig ved sin Gjæsteven, der let kunde bringe ham i Fare. Alt Dette, som i et modernt Land og i en christelig Tid vilde være Lumpenhed, har en ganske anden, skjøndt vistnok ikke rosværdig Characteer i hine Tider og paa hiint Sted. Det kan ikke have været Digterens Mening, at hans Massilienser paa Grund af det Anførte skulde betragtes som slette Mennesker. Derfor sees ogsaa Adrast og Elpenor at være venskabeligt sindede mod Myron, endskjøndt de Intet ville opoffre for ham; de beklage ham, og deres Beklagelse skal ikke befragtes som et tomt Mundsveir. I første Act beder Adrast de andre Borgere om at følge hjem med ham, for at de kan overveie, „hvad man i slig en Nødens Tid skal gjøre," og han lover Fiskeren, som bragte den sørgelige Efterretning, „Herberg og Budskabsløn" (formodenlig „Bo-

tenlohn," thi Budskabet er ikke Penge værdt). Elpenor siger i første Act, at han vil gaae, thi hjelpe kan han ikke, og Parthenias Taarer "brænde paa hans Hjerte." Og i fjerde Act er han ifærd med at hjelpe Myron til at reise en Hær af Fiskere mod Tectosagerne, for ved deres Hjelp at befrie Parthenia. Alle disse Smaatræk maae tages i Betragtning, inden man fælder en absolut Fordømmelsesdom over de græske Borgeres Sindelag. Kun Polydor gjør en Undtagelse, ham har Digteren villet skildre som et slet Menneske. Man maa desuden betænke, at Myron, for hvem der fordres Hjelp, langt fra at være en udmærket Individualitet, hvis Nød kunde begeistre hans Medborgere til Opoffrelser, selv ikke er bedre end de Andre; og uagtet han beklager sig over Disses Mangel paa Bistand, vilde han vel i deres Sted selv have gjort ligesaa. At Parthenia dømmer anderledes derom, er i sin Orden; dertil kommer, at hun, som Mediationen imellem Extremerne, aner en høiere Form af Livet, hvori Personligheden faaer sin Betydning, og ikke Substansen gjælder abstract.

Men det er ikke blot det moralske Sindelag hos Massilienserne, hvorover man fører Klage; man klager endvidere over deres totale Mangel paa høiere

Aand, over at de ere Spidsborgere ligesaameget i æsthetisk som i moralsk Henseende. Man seer ikke Spor af, at de tilhøre det Folk, som er „født til at dyrke seierrige Guder," og som er „vugget i Lovens og i Skjønheds Arm;" man seer altsaa ikke, ved hvilke Kræfter Civilisationen her kan overvinde Naturtilstanden, og man tilskriver derfor Kjærligheden det hele Værk. Dette Sidste skal nu ikke nægtes, naar man kun ikke vil betragte Kjærligheden som adskilt fra Civilisationen, men betænke, at den paa ethvert Punkt viser sig gjennemtrængt af denne. Anken vil da fornemmelig gaae ud paa, at Parthenia staaer isoleret fra den græske Stat, saaledes som den er skildret, og at man ikke seer den substantielle Kilde, hvoraf hun har kunnet øse sin høiere Livsnæring. Ved alle disse Indvendinger overseer man imidlertid Historiens og Traditionernes Betydning i Culturen. Lad en Stat være saa philistrøs, som man vil; dersom den har en Historie, hvis Traditioner række fra den mythiske Tid ned i den historiske, dersom den har besiddet Helte, Statsmænd, Philosopher, Digtere, Kunstnere, saa er dens hele Jordbund saaledes gjennempløiet af Culturens Instrumenter, at selv den usleste Plante er ligesom a priori sat i en høiere Tilværelse, end det pragt-

fuldeste, vildt voxende Træ i Ørkenen. Man glemme ikke, hvad der skyldes Fødselen i et civiliseret Land, og hvor uendelig Meget man allerede ved denne modtager for Intet. Det er ikke blot visse legemlige Dispositioner, der arves fra den ene Generation til den anden, men ogsaa en aandelig Mulighed eller Basis, der er Resultatet af alle foregaaende Tiders Erhvervelseskampe. I det civiliserede Land staaer et nyfødt Barn paa et uendelig høiere Trin end i det barbariske, fordi hiin reale Mulighed eller Basis er en ganske anden. Bliver nu denne Mulighed ikke tilstrækkelig udviklet, denne Basis ikke benyttet som en virkelig Grund til at bygge paa, saa viser vel den Enkelte sig som forsømt i Opdragelsen, men den Substans, i hvis Midte han befinder sig, vil dog paa en latent Maade gjennemtrænge ham, de levende Traditioner, som omringe ham, og hvis Magt han paa ingen Maade kan unddrage sig, ville slutte sig til den medfødte, den nedarvede Tradition, kort sagt, han kan ikke blive uberørt af Det, som man med et tydsk Ord kalder „die Sitte," denne Samfundets Ethos, der allerede virker reent substantielt; han befinder sig i dens Atmosphære, og er nødt til at indaande den, enten han vil eller ikke. Dette er Substansens reent

uperſonlige Magt; den ſætter Individet ſom ſin Acci=dens og gjennemtrænger det med Nødvendighed. Saa=ledes er f. Ex. i en chriſtelig Stat ethvert Individ, ſelv det meeſt forſømte, dog paa en latent Maade et chriſtent Menneſke, og om han end ikke har tilegnet ſig Chriſtendommen, saa har Chriſtendommen ved ſub=ſtantiel Virken dog tilegnet ſig ham, ikke allene ved den chriſtelige Fødſel, hvori den abſtracte Subſtans er bleven ham meddeelt i Form af det Nedarvede, men ogſaa ved ſine Traditioner, ſom han ikke har kunnet undgaae i Livet. Derfor er ſelv den fattigſte Confir=mations=Underviisning endnu af Vigtighed, fordi den ſelv i ſin ſletteſte Meddelelſe og Opfatning dog for=nyer det Traditionelle. Maa man nu ikke indrømme, at endog den høieſt begavede Hedning vil, ligeoverfor et chriſteligt Samfund af Saadanne, der blot have Chriſtendommen i ſig ſom Tradition, vinde ved at op=tages i deres Samfund, ikke derved, at han forenes med disſe maadelige Subjecter, men fordi han bliver deelagtig i den Subſtans, hvori de ſvæve, og ſom det beroer paa ham ſelv, om han vil tilegne ſig i en langt høiere Betydning? Men juſt et ſaadant er For=holdet mellem Ingomar og Maſſilia. Lad Maſſilia være, hvad jeg ſelv har kaldet det, et Ravnekrog, det

er dog en græsk By; lad dets Indvaanere være, hvad jeg selv har kaldet dem, gudsforladte Spidsborgere, de ere dog ikke substansforladte; og Parthenia kan med fuld Ret tilraabe Ingomar:

„Ak, Ingomar, der ligger
Et Hav imellem os, en mægtig Afgrund,
Selv dine Bjerge kan ei fylde den:
Jeg Grækerinde, Tectosager du!“

I den videre Udvikling af Ideen kunne vi endnu betjene os af det fra Christendommen hentede Exempel. Den høitbegavede Hedning vilde vinde ved at optages i det christelige Samfund; men vilde han selv kunne føle Dette, dersom han ikke havde anden Kundskab om Menigheden end den, han kunde erhverve sig igjennem Lærens næsten ubevidste Bekjendere, for hvilke den kun har traditionel Gyldighed? Nei, visselig ikke, thi for ham vilde Substansen ikke kunne aabenbare sig gjennem saadanne Accidenser. Lad Socrates eller Plato træffe paa en Sværm Nyboders-Confirmander, maaskee i det Øieblik de komme fra Kehlet paa Rosenlund, disse unge Accidenser i den christelige Substans ville neppe aabenbare denne, og de to berømte Grækere ville ikke ved dem rokkes i Troen paa de gamle Guder. Endnu mindre vil et udannet Naturmenneske,

om han end, som Ingomar, er høit begavet, kunne ane de Fordele, den græske Cultur vil bringe ham, naar han ikke seer denne anderledes, end den reflecterer sig i de græske Philistere. Men derfor er Parthenia Mediationen, thi hun tilfører ham Substansen i den Form, hvori han kan modtage den: Skjønhedens og Kjærlighedens. Og herved maa — hvad jeg alt ovenfor har bemærket — ingenlunde tabes af Sigte, at hiin Skjønhed og Kjærlighed netop er den græske Skjønhed, og forsaavidt den græske Kjærlighed, hvilke, som den græske Culturs Blomster, forudsætte hele dens øvrige Indhold. Just fordi de ere Culturens Blomster, eller, om man hellere vil, dens Frugter, ere de Resultater af alle dens andre Elementer, og bestemte til umiddelbar Nydelse, men det er ved den umiddelbare Nydelse, at den umiddelbare Personlighed skal vindes for Substansen. Derfor vilde selv en udmærket Helt eller Statsmand ikke saaledes kunne fremstille Culturens sidste Resultat, dens Blomst eller dens Frugt, thi det Heroiske er oprindeligen i Pagt med Naturtilstanden, og beholder endnu i sin sildigere Fremkomst en faux air af den, og det Politiske hører til Endelighedens Rige.

Fra nu af bliver der kun eet Punkt, hvorpaa

Indvendingen kan kaste sig. Man kan sige, at om end Parthenia er fremstilt som den græske Culturs Blomsterpige, saa burde dog Massilia ikke blot være supponeret, men virkelig skildret som den Have, af hvis Jordbund hine Blomster vare fremvoxet, for at det ogsaa maatte blive anskueligt, hvorfra hun havde dem, og at idetmindste Muligheden gjordes evident. Men selv denne Indvending troer jeg, at Digteren har forebygget, idet han virkelig har opfyldt hiin Fordring saa meget, som det lod sig gjøre, uden at træde Grund-Ideen om Substansens upersonlige Magt for nær. Man lægge Mærke til, at Parthenia har alle de mythiske og erotiske Traditioner, hvori hun lever, fra sin Moder. Enhver af dem indleder hun med de Ord: „Min Moder siger." Da nu Moderen ikke desmindre selv er en simpel Kone, en Spidsborgerinde, saa har Digteren derved antydet, at hendes Jævnlige, at det hele Folk besidder disse og andre Traditioner, hvori det, om end nok saa dunkelt, nyder sine historiske Forudsætninger og føler sin Substans. Ingomar, hvor meget end hans Personlighed er høiere end de græske Borgeres, er dog i denne vigtige Henseende fattig imod disse; han har Intet at stille mod disse Traditioner, thi han selv og

hans Folk ere uden Forudsætninger, uden Historie. Saaledes er da den nævnte Fordring idetminste antydet; og idet jeg ved denne Leilighed erindrer om, hvad jeg i forrige Nummer af disse Blade har yttret, at det spanske Drama har leveret „Ørkenens Søn" betydelige Næringsstoffer, bemærker jeg, at det netop er characteristisk for det spanske Drama at være gjennemtrukket af en Symbolik, der antyder Meget uden at udføre det. Men den omtalte Antydning er ikke den eneste. For den opmærksomme Jagttager vil allerede Stykkets første Scene vise os Moderen berørt af en høiere Aand, skjøndt ikke anderledes, end at den ogsaa i hende virker ganske substantielt. Allerede her giver Parthenia en Skildring af Kjærligheden, om hvilken hun siger, at saaledes har Moderen selv meddeelt hende den. Det er atter Traditionen, som har talt igjennem den Gamle. At hun nu, da Datteren vil benytte Traditionen som Vaaben imod hende, selv siger, at hendes Tunge har løbet af med hende, at saaledes var det ikke meent, at hiin Skildring kun var et Børne-Eventyr, det viser jo endmere, at hun kun har opfattet den som Tradition, men at den følgelig har virket reent substantielt i hende. Hvad hun kort efter siger om de Farer og Besværligheder, som hen-

des Mand Vaabensmeden maa friste, og om den Skræk, hun selv føler derved, er ikke uden Pathos, og viser os desuden Familielivets Intensitet, som Basis for den substantielle Stat. Da nu, som sagt, denne Qvinde ikke er skildret som hørende til en høiere Classe af Individer, end de andre Borgere og Borgerinder, hvilke ganske episodisk føres os for Øie, saa maae vi, ifølge Analogiens Regel, similia de similibus, slutte, at disse staae omtrent paa det samme Standpunkt, og at Parthenia ogsaa hos dem vilde kunne tilegnet sig de samme sociale og politiske Traditioner, som hos hende klare sig til en høiere Bevidsthed.

Naar Hr. L. S. siger, at „den ret energiske Modsætning til den abstracte Stat er det abstracte Naturliv, til den store Personlighed er den kraftige Stat," saa vil jeg bemærke, at den første af disse Modsætninger netop er den, som er skildret i „Ørkenens Søn," thi saa høitbegavet som Ingomar end er, saa kan han dog aldrig kaldes „en stor Personlighed," og kan altsaa heller ikke faae den kraftige Stat til sin Modsætning. Men i det Hele seer det betænkeligt ud med en Modsætning mellem Staten og den store Personlighed, thi denne kan umuligt blive til

eller existere undtagen under Forudsætning af Staten og paa Statens Basis.

Min Anmeldelse i forrige Nummer, var, skjøndt efter det nøiagtigste Bekjendtskab med Stykket, dog skreven currente calamo, og Rummet tillod mig ikke at gaae saa meget i Detail, som jeg ønskede. Det glæder mig, at der er givet mig Anledning til at vende tilbage til Betragtningen af et Værk, hvorom der endnu kan siges Meget, inden man har udtømt al den fuldendte Skjønhed, som ligger deri. Men et dramatisk Værk kan heller ikke lettelig ønske sig en bedre Modtagelse, end dette har fundet hos det danske Publicum. Thi medens der, saa at sige, kun er een Mening om, at det er i høi Grad poetisk og henrivende, saa vise de smaa Controverser, som dets Venner føre om det, hvor meget Stof til Eftertanke dets Efternydelse indeholder, og hvor stor en Rigdom det besidder paa indre Forbindelser, symbolske Antydninger og hemmelighedsfulde Tilknytninger.*)

*) Ovenstaaende var skrevet, inden „Ny Portefeuille“ Nr. 9 udkom. Jeg maa derfor beklage, at jeg ikke har kunnet tage Hensyn til Hr. H. P. Holsts fra et andet Synspunkt udviklede Indvending, men jeg haaber at gjøre det ved en anden Leilighed.

Litterær Vinterſæd.

Den Masſe af Bøger, ſom her tillands pleie at udkomme i Mellemrummet fra det ſildige Efteraar indtil Nytaarstid, ſamt — da der gives adſkillige Efternølere — i det første Par Maaneder efter Nytaar, er ligeſom en Vinterſæd, der først til Foraaret vil ſpire ſynligt frem, forſaavidt ſom den imidlertid har havt Kraft til den ſtille og uſynlige Spiren i Jordens Skjød, uden hvilken den qvæles og aldrig bliver grøn. Læſeverdenen er den Jordbund, hvori den litterære Vinterſæd enten ſpirer eller forgaaer. Det er nemlig ſjeldent, at alle Stemmer ſtrax i Begyndelſen ere enige om en ny Bogs Værd og Betydning, og ſelv naar de ere det, er Dette dog mere en Spaadom om dens tilkommende Plads i Litteraturen, end en ſikker Indtagelſe af ſamme. En grundig Recenſion kan ofte pludſelig forandre den i Begyndelſen med ſaa megen Sikkerhed fremtraadte almindelige Mening. Ogſaa for Bøger gives der en Prøvetid, efter hvis Afſlutning man først kan ſige, hvad de egenlig due til, og neppe vil man finde den for lang, naar man beſtemmer dens Varighed fra Nytaar til Foraar. Det litterære Foraar indtræffer da for disſe Productioner

samtidigt med det naturlige; ligesom dette bliver det en Opstandelsens Tid; først naar denne har fundet Sted, vise de litterære Spirer sig som virkelig frugtbringende for Litteraturen.

Hvad der nærmest fremkalder denne Betragtning, er den Omstændighed, at Intelligensbladene med indeværende Nummer slutte deres andet Bind, uden endnu at have omtalt adskillige mærkelige Bøger, som ere udkomne i Tidsrummet fra Efteraaret indtil nu. Udgiveren maa da bede Læseren om ogsaa i denne Henseende at betragte Bøgerne som en Vintersæd, der vil skyde op i Intelligensbladenes tredie Bind, som begynder med samme Datum, som det første Bind, og som Udgiveren idetmindste i Tanken eller i Haabet vil begynde med de samme Ord, hvormed han for et Aar siden virkelig begyndte det første: „Det er Foraar, Sangfuglene ere komne."

Bøger, som ere af bekjendte og yndede Forfattere, trænge desuden ikke til den hurtige Anbefaling, som vel maatte være det egenlige Diemed med en iilsom Anmeldelse. Derimod kan den sildigere Bedømmelse, der først betragter dem som Vintersæd, blive dem til Gavn, ogsaa af den Grund, at den selv kan være modnere. Ogsaa Recensenten har godt

af at gjøre sig bekjendt med de foreløbige, ofte hinanden modsigende Domme, og naar endelig den offentlige Mening er bleven nogenlunde fast og bestemt, saa veed han, hvor han skal træffe den, hvad enten han nu vil give den Medhold eller bekæmpe den.

En anden Fordeel ved den sildige Anmeldelse er den derved vundne Magelighed; thi da det altid hænder, at en ikke ringe Deel af Vintersæden forkommer, saa kan en Recensent, naar han blot giver sig Tid, spare sig megen Uleilighed, medens han, ved altfor stor Ivrighed, ofte maa ærgre sig bagefter over at have gjort sig den Uleilighed at ville slaae ihjel, hvad som kort efter døde af sig selv. Saaledes er der mellem vore sidste Nytaars-Producter Meget, som allerede paa den lempeligste Maade er død Straadød, ubemærket og ubeklaget af de Efterlevende. Som det pudseerligste Exempel bør man erindre „Corsarens Nytaarsgave," som der gik saa stort Ry af, inden Nogen kjendte den, og 24 Timer efter at den var udkommen, talte neppe et Menneske om den.

Dog, det er ikke det allerede Døde og Forglemte, hvorom der i disse Blade skal være Tale. Det er jo netop Fordelen ved Vintersæds-Categorien, at man slipper for at omtale de ufrugtbare Spirer. Men

mellem dem, som man allerede tør anse for frugtbare, vil jeg foreløbigen blot nævne: Winthers Digtninger, Holsts Ude og Hjemme og Thieles Folkesagn. I enhver af disse Bøger kunne Intelligensbladene finde Tilknytningspunkter for Behandlingen af interessante æsthetiske Qvæstioner.

Fremdeles er i disse Dage, ligesom et Lyn ved klar Himmel, et Monstrum af en Bog slaaet pludseligt ned i vor Læseverden; jeg mener den af to store og tykke Bind eller af 54 store og tættrykte Ark bestaaende „Enten — Eller" af „Victor Eremita." Det er derfor nærmest med Hensyn paa Volumen, at Bogen maa kaldes et Monstrum, thi den imponerer allerede ved sin Masse, inden man endnu veed, hvad Aand der boer i den, og jeg tvivler ikke paa, at dersom Forfatteren vilde lade den see for Penge, vilde han faae ligesaa Meget ind som ved at lade den læses for Penge. Denne store Masse er en foreløbig Ubehagelighed, som man har at sætte sig ud over. Man tænker: „Har jeg Tid til at læse saadan en Bog, og hvad Garantie har jeg for, at Opoffrelsen vil blive lønnet?" Man føler sig underligt greben af selve Titelen, idet man applicerer den paa sit eget Forhold til Bogen, og spørger sig selv: „Skal

jeg enten læſe den, eller lade det være?“ Vi leve ikke mere i Guldalderen, men, ſom bekjendt, i Jern=alderen, og, mere beſtemt udtrykt, i Jernbane=Alderen; hvad er det da for en beſynderlig Anachronisme, at komme med en ſaadan farrago i en Tidsalder, hvis Opgave det er at beherſke de længſte Afſtande med den korteſte Tid? — Endelig, efter alle disſe Reflexio=ner og foreløbige Forbandelſer, ſiger man: „Ligeſaa godt ſpringe i det, ſom krybe i det!“ Og nu ſprin=ger man virkelig i Bogen, læſer lidt hiſt og lidt her, for at faae en Mundſmag, der enten kan lokke til nøiere Bekjendtſkab eller bevæge til at afbryde det alle=rede ſtiftede. Som en godmodig Læſer ſpringer man dog i førſte Bind, inden man ſpringer i andet, det vil ſige, man farer omkring i Enten, inden man farer omkring i Eller.

Man befinder ſig altſaa for det Førſte i Enten, og her befinder man ſig for det Førſte ikke godt, thi man mærker, at man har ikke nær ſaa god Tid ſom Forfatteren. Det er en ubehagelig, tactløs Spadſere=gang, naar man idelig har Følelſen af at ville være forud for Den, ſom holder En under Armen. Man ſtøder paa mange piquante Reflexioner; nogle af dem ere maaſkee endog dybſindige, man veed det ikke viſt,

thi hvor man troer at vine en Pointe (som Forf. constant kalder et Point), bliver man igjen desorienteret. Man bliver utaalmodig over, at Forfatterens ualmindelige Aandrighed, Lærdom og stilistiske Færdighed ikke er forenet med en organiserende Evne, der kunde lade Ideerne springe plastisk frem. Alt synes drømmeagtigt, ubestemt og forsvindende. For dog at have et positivt Udgangspunkt i al denne Negativitet, kaster man sig over en Bedømmelse af Scribes Lystspil „Den første Kjærlighed," men finder her, at Forf. har forvandlet det positivt Givne til sit eget Luftcastel. Af en smuk lille Bagatel har han villet gjøre et Mesterværk, og underlægger det en Tendens, der er lige den modsatte af den, som Scribe aabenbart vedkjender sig. Man haster nu til „Forførerens Dagbog," thi allerede Titelen antyder, at denne Production maa være mere skaberisk end critisk. Og paa en Maade finder man sig heller ikke skuffet i denne Forventning, men man væmmes, man ækles, man oprøres, og man spørger sig selv, ikke om det er muligt, at et Menneske kan være som denne Forfører, men om det er muligt, at en Forfatter-Individualitet kan være saaledes beskaffen, at den finder Behag i at sætte sig ind i en saadan Characteer, og udarbeide den

i fine ſtille Tanker. Diet falder paa Bogen, og Mu=ligheden er godtgjort. Man lukker Bogen, og ſiger: „Baſta! Jeg har Nok af Enten, jeg ſkal ikke have Noget af Eller.“ Men efter at den første uhygge=lige Følelſe er overſtaaet, gotter man ſig anticipando over det Rama=Skrig og den Forkjettrings=Formular, ſom ſnart vil lyde fra alle Kanter, thi ſaadan en Doſis, ſom denne, er nok hidtil ikke bleven budt vore Snerper, Spidslærker og ſeige Moraliſter. De ville Alle gjøre en Mine og opløfte en Snadren, ſom om de bleve overraſkede in puris naturalibus. Hvor ofte have de ikke i deres philiſtroſe Iver lyſt Forban=delſe over Poeſien, ſelv naar den dog blot benyttede ſig af ſin lovlige Frihed! Lad dem da nu faae denne gevaltige Salve, de kunne have mægtig godt af den, det er ikke Meer end fortjent Straf.

Den, hvis Fremgangsmaade med Bogen jeg her har beſkrevet, er „Man;“ Andet har jeg ikke ſagt. Enkelte ville imidlertid være nysgjerrige efter at erfare, hvad det er for et Eller, ſom Forf. ſætter imod et ſaadant Enten, og de begynde idetmindſte at blade i det andet Bind. Og idet de nu her paa et=hvert Punkt, hvor Tilfældet fører dem hen, ſtøde paa ſaadanne Tankelyn, der pludſelig opklare hele Sphærer

af Tilværelsen, ane de, at her maa være en organiserende Magt, som gjør det Hele til et virkeligt Heelt, og nu begynde de, som ordenlige og samvittighedsfulde Læsere, for paa dette Eller, og læse det hele Bind ud fra først til sidst, Ord til andet. Under hele denne Læsning fængsles de saaledes af Bogen, at de neppe kunne lægge den bort, de føle sig uafladeligt paavirkede af en sjelden og høitbegavet Aand, som af et dybt speculativt Væld. fører den skjønneste ethiske Anskuelse frem for deres Blik, og gjennemkrydser sit Foredrag med en Strøm af den piquanteste Vittighed og Humor. Men hvad betyder da Bogens Titel? Det andet Bind er absolut, her kan ikke være Spørgsmaal om et Enten — Eller, og Bogen, langt fra at gjendrive den Sætning, at Modsigelsens Grundsætning er ophævet (S. 176), er tvertimod et Beviis mere paa dens Rigtighed.

Men de sidst omtalte „enkelte" Læsere, som ikke indbefattes under „Man," ville af Respect for den Forfatter, som har skrevet et saadant Eller, atter tage hans Enten for sig, og læse det nøiagtigt igjennem. Derefter ville de danne sig en bestemt Anskuelse af den Betydning, som tilkommer hele Bogen, og endelig vil maaskee en Enkelt af de Enkelte forelægge Publicum denne Anskuelse.